

การศึกษาเปรียบเทียบจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชา
ของวัดในเขตกรุงเทพมหานคร

ปริญญาณิพนธ์
ของ
บรรจบพร ประพัฒน์ทอง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา
สิงหาคม 2547
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บรรจบพร ประพัฒน์ทอง. (2547). การศึกษาเปรียบเทียบจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัด
ในเขตกรุงเทพมหานคร. ปริญญาโท กศ.ม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม: รองศาสตราจารย์ พงษ์ ศรีเศรษฐศิริ,
รองศาสตราจารย์ วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ.

การศึกษาเปรียบเทียบจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดในเขตกรุงเทพมหานครทั้งหมด
จำนวน 7 วัด ได้แก่ วัดภคินีนาถวรวิหาร, วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร, วัดมหรณพาราม, วัดสามพระยา,
วัดบุปผาราม, วัดจันทารามและวัดนาคปรก ในประเด็นรูปแบบสัญลักษณ์ องค์ประกอบ การจัดวาง โครงสร้าง
ของสีและความหมายอันสัมพันธ์กับบริบททางศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชนโดยรอบที่ตั้งของวัด ซึ่งสามารถ
สรุปผลจากการศึกษาวิเคราะห์จิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะได้ดังนี้

ประเด็นรูปแบบสัญลักษณ์ มีการใช้รูปแบบสัญลักษณ์ร่วมหรือเหมือนกันในแต่ละวัด เพียงจิตรกรรม
ฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของในแต่ละวัดมีความแตกต่างในลักษณะของรูปแบบสัญลักษณ์ตามสมัยนิยมของ
แต่ละยุคในการสร้างสรรค์ภาพจิตรกรรม ทำให้สามารถแบ่งยุคสมัยของภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาแบ่งออก
ได้เป็น 4 ยุค โดยแบ่งจากช่วงเวลาที่ได้สร้างสรรค์ภาพจิตรกรรมและใช้ฐานทางสังคมเป็นตัวกำหนด ได้แก่

ยุคพระราชนิยม ได้แก่ วัดราชโอรสารามราชวรวิหารและวัดนาคปรก

ยุคเผชิญหน้าการล่าอาณานิคมจากตะวันตก ได้แก่ วัดบุปผาราม

ยุคสร้างชาติ ได้แก่ วัดภคินีนาถวรวิหาร

ยุคปัจจุบัน ได้แก่ วัดสามพระยาและวัดจันทาราม

จิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่ปรากฏในสังคมไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นั้น
ได้มีการถ่ายทอดมาจนถึงในปัจจุบัน เพียงแต่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสัญลักษณ์ การใช้สีและเทคนิคไปตาม
ค่านิยมของในแต่ละยุคสมัย

บริบททางสังคมและวัฒนธรรมโดยรอบที่ตั้งของวัดที่มีจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาปรากฏ
อยู่ล้วนรายรอบด้วยชุมชนชาวจีน แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์และเชื่อมโยงระหว่างชุมชนและวัด การ
สร้างสรรค์จิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาในวัดไทยเพื่อถวายเป็นการสักการะพระพุทธรูป การผสมผสาน
ระหว่างวัฒนธรรมไทย - จีน และการอุปถัมภ์ค้ำจุนพระพุทธศาสนาให้คงอยู่

จากการศึกษาภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดในเขตกรุงเทพมหานครจำนวนทั้งหมด 7 วัดไม่
สามารถค้นหาปัญหาจากภาพเครื่องโต๊ะบูชา หรือปรีศนาธรรมจากสัญลักษณ์บนเครื่องบูชาได้ เรื่องเครื่องโต๊ะ
ทั้งหมดชี้ไปในเรื่องของความสุขเฉพาะหน้า คือ อายุยืน มีโชคลาภ มีวาสนา ไม่ได้พูดถึงเรื่องนิพพาน การ
เสียสละ ทาน บารมี หรือการช่วยเหลือคนด้อย่างใด

Bunjopporn Prapatpong. (2004). **A Comparative Study of Chinese Ritual Altar Mural Paintings in Temples Around Bangkok**. Master thesis, (Art Education).
Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Adviser Committee:
Assoc. Prof. Prit Supasetsiri, Assoc. Prof. Wunnarat Tungchareon.

This is a comparative study of the Chinese ritual altar mural paintings of seven temples around Bangkok: Wat Pakineenatwarawiharn, Wat Rachaorasaramwarawiharn, Wat Mahunnaparam, Wat Sampraya, Wat Buparam, Wat Juntharam and Wat Nakprok. Compared were aspects of style and sign, the composition, the placing, the structure of color and the meaning related to the context of art and the culture of the community around the site of the temple. The results of study and analysis of the Chinese ritual altar mural paintings are as follows:

The aspects of style and sign: Applying the style and sign in each temple, the Chinese ritual altar mural paintings of each temple was different in the characteristics of the style and sign in each period of creating the paintings. It could divide the periods of the Chinese ritual altar mural paintings into 4 periods by dividing the duration of creating the mural paintings and using the social base as a determination such as:

The period of royal pleasure: Wat Rachaorasaramwarawiharn and Wat Nakprok

The period of the attempted colonization: Wat Buparam

The period of modern civilization: Wat Pakineenatwarawiharn

The current period: Wat Sampraya and Wat Juntharam

The Chinese ritual altar mural paintings occurred in the Thai society from the reign of King Rama III of Rattanakosin dynasty and transmitted to the current period through changing the style and sign, the color and the technique followed the value in each period.

The context of art and the culture of the Chinese community around the site of the temples where the Chinese ritual altar mural paintings occurred showed the relationship and connection between the community and the temple, creativeness of the Chinese ritual altar mural paintings in Thai Temples for paying homage to the Buddha, and the mixture between the Thai and Chinese culture and raising Buddhism to remain.

The study about the Chinese ritual altar mural paintings of the seven temples in Bangkok could not search for problems or dharma puzzles from the sign on the offering matters. The story about the Chinese ritual altar showed the story about urgent happiness, long life, good luck, and fortune. It did not tell about nirvana, sacrifice, donation, virtue or help for anyone.

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาของรองศาสตราจารย์พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ ประธานและรองศาสตราจารย์วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ กรรมการ ซึ่งมีส่วนในการให้ความรู้ ความคิด ข้อเสนอแนะ ในการแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยดีเสมอมา และขอขอบคุณ คุณศิริศศิธร กัญโส เลขานุการคณะกรรมการบริหารหลักสูตร กศ.ม. ศิลปศึกษา ที่กรุณาประสานงานให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จไปด้วยดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ อาจารย์พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง อดีตผู้อำนวยการศูนย์ศิลปวัฒนธรรม , หัวหน้าแผนกพิพิธภัณฑ์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำในเรื่องกระบวนการ รวมทั้งอนุเคราะห์ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการทำปริญญานิพนธ์

ขอขอบพระคุณ ดร.สิริรัตน์ ประพัฒน์ทอง ผู้อำนวยการหลักสูตรการบริหารงานวัฒนธรรม วิทยาลัยนวัตกรรมการอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และ คุณสงศรี ประพัฒน์ทอง ผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และการพิพิธภัณฑ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและอนุเคราะห์หนังสือเกี่ยวกับวัดและเครื่องโต๊ะบูชา

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ประจำวัดทั้ง 7 วัดได้แก่ วัดภคินีนาถวรวิหาร , วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร, วัดมเหยงคณ์พาราม, วัดจันทาราม, วัดบุปผาราม ,วัดสามพระยาและวัดนาครุฑ ที่ได้อำนวยความสะดวกแก่ผู้วิจัยในการรวบรวมข้อมูลของภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาและประวัติของแต่ละวัด

ขอขอบพระคุณ คุณสมชัย อภิบาลวงศ์สกุล จิตรกรผู้สืบทอดงานจิตรกรรมกระบวนการที่ได้สละเวลาในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา พี่ และขอบคุณเพื่อนๆ ทุกคนที่ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนทั้งกำลังใจ กำลังกาย กำลังสติปัญญา แก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด

บรรจบพร ประพัฒน์ทอง

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	3
ความสำคัญของการศึกษา.....	3
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	4
ประชากรที่ใช้ในการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
ความสัมพันธ์ไทย-จีนและอิทธิพลจีนในงานศิลปะของไทย	6
ประวัติวัด.....	10
วัดภคินีนาถวรวิหาร.	10
ความสัมพันธ์ของสังคมและชุมชนบริเวณรอบวัดภคินีนาถ.....	12
วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร	13
ความสัมพันธ์ของสังคมและชุมชนบริเวณรอบวัดราชโอรส	18
วัดมหารณพาราม	18
ความสัมพันธ์ของสังคมและชุมชนบริเวณรอบวัดมหารณพาราม	19
วัดสามพระยา.....	20
ความสัมพันธ์ของสังคมและชุมชนบริเวณรอบวัดสามพระยา.....	22
วัดบุปผารามวรวิหาร	22
ความสัมพันธ์ของสังคมและชุมชนบริเวณรอบวัดบุปผาราม.....	23
วัดจันทาราม	24
ความสัมพันธ์ของสังคมและชุมชนบริเวณรอบวัดจันทาราม.....	25
วัดนาคนคร	25
ความสัมพันธ์ของสังคมและชุมชนบริเวณรอบวัดนาคนคร.....	26
ความเชื่อของชาวจีน	26
จิตรกรรมกระบวนจีน	29
ลักษณะเด่นของภาพจิตรกรรมกระบวนจีน	30
ลักษณะที่เป็นรูปลักษณ์แบบจีน	30

สารบัญ(ต่อ)

บทที่		หน้า
2 (ต่อ)	เทคนิควิธีเขียนแบบจีน	31
	เครื่องโต๊ะบูชา	32
	รูปแบบสัญลักษณ์และความหมายของภาพและลายสวัสดิมงคล	35
3	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	40
	ขั้นตอนของการศึกษา	40
	วิธีการศึกษาวิจัย	40
	แหล่งข้อมูล	41
	การเรียบเรียงปริญญานิพนธ์	41
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	43
	วัดจันทาราม	43
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดจันทาราม	45
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดจันทาราม	46
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 5 พระอุโบสถวัดจันทาราม	47
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 6 พระอุโบสถวัดจันทาราม	48
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 7 พระอุโบสถวัดจันทาราม	49
	องค์ประกอบและการจัดวาง	50
	โครงสร้างของสี	50
	ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม	50
	วัดสามพระยา	59
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดสามพระยา	62
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดสามพระยา	63
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดสามพระยา	64
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดสามพระยา	65
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 5 พระอุโบสถวัดสามพระยา	66
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 6 พระอุโบสถวัดสามพระยา	67
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 7 พระอุโบสถวัดสามพระยา	68
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 8 พระอุโบสถวัดสามพระยา	69

สารบัญ(ต่อ)

บทที่		หน้า
4 (ต่อ)	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 9 พระอุโบสถวัดสามพระยา.....	70
	องค์ประกอบและการจัดวาง	71
	โครงสร้างของสี	71
	ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม.....	71
	วัดภคินีนาถวรวิหาร	81
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	83
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	84
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	85
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	86
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 5 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	87
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 6 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	87
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 7 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	88
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 8 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	88
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 9 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	89
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 10 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	90
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 11 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	91
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 12 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	91
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 13 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	92
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 14 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	93
	องค์ประกอบและการจัดวาง	94
	โครงสร้างของสี	94
	ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม.....	94
	วัดมหรณพาราม	105
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังบนช่องหน้าต่าง กลุ่มแรก	107
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังบนช่องหน้าต่าง กลุ่มที่ 2.....	108
	องค์ประกอบและการจัดวาง	109
	โครงสร้างของสี	109
	ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม.....	109
	วัดนาคนคร	115

สารบัญ(ต่อ)

บทที่		หน้า
4 (ต่อ)	ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดนาคปรก.....	117
	ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดนาคปรก.....	118
	ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดนาคปรก.....	119
	ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดนาคปรก.....	120
	ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 5 พระอุโบสถวัดนาคปรก.....	121
	ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 6 พระอุโบสถวัดนาคปรก.....	122
	ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 7 พระอุโบสถวัดนาคปรก.....	123
	ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 8 พระอุโบสถวัดนาคปรก.....	124
	ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 9 พระอุโบสถวัดนาคปรก.....	125
	ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 10 พระอุโบสถวัดนาคปรก.....	126
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดนาคปรก.....	127
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดนาคปรก.....	128
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดนาคปรก.....	129
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดนาคปรก.....	130
	องค์ประกอบและการจัดวาง	131
	โครงสร้างของสี	131
	ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม.....	131
	วัดบุปผาราม	141
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังบนช่องหน้าต่าง กลุ่มแรก	143
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังบนช่องหน้าต่าง กลุ่มที่ 2.....	145
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังบนช่องหน้าต่าง กลุ่มที่ 3.....	146
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังบนช่องหน้าต่าง กลุ่มที่ 4.....	147
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังบนช่องประตู กลุ่มที่ 5	148
	องค์ประกอบและการจัดวาง	149
	โครงสร้างของสี	149
	ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม.....	149
	วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร.....	154
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดราชโอรส	156
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดราชโอรส	157

สารบัญ(ต่อ)

บทที่		หน้า
4 (ต่อ)	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดราชโอรส.....	158
	ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดราชโอรส	159
	องค์ประกอบและการจัดวาง	160
	โครงสร้างของสี	160
	ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม.....	160
	ความคล้ายคลึงและแตกต่างของจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของ วัดในเขตกรุงเทพมหานคร	164
5	สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	169
	จุดมุ่งหมาย	169
	ประชากรที่ใช้ในการวิจัย.....	169
	สรุปผลการศึกษา.....	169
	องค์ประกอบ การจัดวาง โครงสร้างของสีตลอดจนความหมายอันสัมพันธ์ กับบริบททางศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชนโดยรอบที่ตั้งของวัด.....	172
	จิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชากับชุมชนและการศึกษาตามอัธยาศัย	176
	อภิปรายผล	177
	ข้อเสนอแนะ	178
	บรรณานุกรม.....	179
	ประวัติย่อผู้วิจัย	183

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 ภาพสัญลักษณ์แทนความหมาย ฮก ลก ซิ่ว ที่พบมากคือ	39
2 รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชา ของวัดจันทาราม.....	52
3 รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชา ของวัดสามพระยา.....	72
4 รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชา ของวัดกนิษฐาราม	95
5 รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชา ของวัดมเหยงคณ์	111
6 รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชา ของวัดนาคปรก	132
7 รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชา ของวัดบุปผาราม	150
8 รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชา ของวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร.....	161

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ประตูทางเข้าวัดจันทาราม	43
2 พระอุโบสถวัดจันทาราม	43
3 ฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดจันทาราม	44
4 พระประธานในพระอุโบสถ	44
5 แผนผังแสดงตำแหน่งภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ วัดจันทาราม	44
6 ผนังช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดจันทาราม	45
7 ผนังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดจันทาราม	46
8 ผนังช่องที่ 5 พระอุโบสถวัดจันทาราม	47
9 ผนังช่องที่ 6 พระอุโบสถวัดจันทาราม	48
10 ผนังช่องที่ 7 พระอุโบสถวัดจันทาราม	49
11 คลองด่านหลังวัดจันทาราม	50
12 ชุมชนตลาดโรงเจ	50
13 โรงเรียนสอนภาษาจีนกมลจันทน์	51
14 โรงเจเสียงเซ่งตี้	51
15 สถานีรถไฟตลาดพลู	51
16 สถานีรถไฟตลาดพลู	51
17 บริเวณด้านหลังวัดจันทาราม	52
18 ตลาดสดหลังวัดจันทาราม	52
19 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดจันทาราม	53
20 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดจันทาราม	54
21 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดจันทาราม	55
22 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดจันทาราม	56

บัญชีภาพประกอบ(ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
23 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดจันทาราม	57
24 รูปแบบโต๊ะลายประแจเงินบนจิตรกรรมฝาผนังในวัดจันทาราม	58
25 บริเวณหน้าพระอุโบสถ วัดสามพระยา	59
26 อุโบสถวัดสามพระยา	59
27 ชุมประตู่ทางเข้าพระอุโบสถ	60
28 บานประตูลายรดน้ำ	60
29 พระประธาน.....	60
30 หอระฆัง.....	60
31 สมชัย อภิบาลวงศ์สกุล	61
32 สมชัย อภิบาลวงศ์สกุล ขณะทำงาน.....	61
33 แผนผังแสดงตำแหน่งภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ วัดสามพระยา	61
34 ผนังช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดสามพระยา	62
35 ผนังช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดสามพระยา	63
36 ผนังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดสามพระยา	64
37 ผนังช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดสามพระยา	65
38 ผนังช่องที่ 5 พระอุโบสถวัดสามพระยา	66
39 ผนังช่องที่ 6 พระอุโบสถวัดสามพระยา	67
40 ผนังช่องที่ 7 พระอุโบสถวัดสามพระยา	68
41 ผนังช่องที่ 8 พระอุโบสถวัดสามพระยา	69
42 ผนังช่องที่ 9 พระอุโบสถวัดสามพระยา	70
43 กุฏิสงฆ์เป็นศาลาไม้ทรงไทย.....	71
44 เรือนไม้ในเขตวัด.....	71
45 สำนักงานเปรียญธรรมสมาคม	72

บัญชีภาพประกอบ(ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
46 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดสามพระยา.....	73
47 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดสามพระยา.....	74
48 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดสามพระยา.....	75
49 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดสามพระยา.....	76
50 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดสามพระยา.....	77
51 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดสามพระยา.....	78
52 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดสามพระยา.....	79
53 รูปแบบโต๊ะลายประเจียนบนจิตรกรรมฝาผนังในวัดสามพระยา	80
54 ประตูทางเข้าวัด	81
55 ประตูด้านหน้าพระอุโบสถ	81
56 พระอุโบสถ	81
57 ระเบียงรายรอบพระอุโบสถ	81
58 เพดานลายดอกไม้ไม้รวงและค้ำคาว.....	82
59 ด้านหน้าพระอุโบสถ.....	82
60 แผนผังแสดงตำแหน่งภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ วัดภคินีนาถวรวิหาร	82
61 ผนังช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	83
62 ภาพโดย น. ณ. ปากน้ำ.....	83
63 ผนังช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	84
64 หนังสือหัตเขียนภาษาจีน.....	84
65 ผนังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	85
66 กล่องใส่หนังสือโบราณ	85
67 ผนังช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	86
68 ภาพโดย น. ณ. ปากน้ำ.....	86

บัญชีภาพประกอบ(ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
69 ผืนธงช่องที่ 5 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	87
70 ผืนธงช่องที่ 6 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	87
71 ผืนธงช่องที่ 7 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	88
72 ผืนธงช่องที่ 8 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	88
73 ผืนธงช่องที่ 9 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	89
74 ภาพสมบูรณของจิตรกรรม โดย น. ณ. ปากน้ำ	89
75 ผืนธงช่องที่ 10 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	90
76 ภาพโดย น. ณ. ปากน้ำ.....	90
77 ผืนธงช่องที่ 11 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	91
78 ผืนธงช่องที่ 12 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	91
79 ผืนธงช่องที่ 13 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	92
80 ผืนธงช่องที่ 14 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร.....	93
81 รูปหล่อ พระธรรมถาวร.....	94
82 สิ่งโตหินหน้าประตู	94
83 ศาลเจ้าแม่ทับทิม	95
84 ภายในศาลเจ้าแม่ทับทิม.....	95
85 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดภคินีนาถวรวิหาร	96
86 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดภคินีนาถวรวิหาร	97
87 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดภคินีนาถวรวิหาร	98
88 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดภคินีนาถวรวิหาร	99
89 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดภคินีนาถวรวิหาร	100
90 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดภคินีนาถวรวิหาร	101
91 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดภคินีนาถวรวิหาร	102

บัญชีภาพประกอบ(ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
92 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดภคินีนาถวรวิหาร	103
93 รูปแบบโต๊ะลายประแจจีนบนจิตรกรรมฝาผนังในวัดภคินีนาถวรวิหาร	104
94 ถนนตะนาวด้านหน้าวัด.....	105
95 พระอุโบสถวัดมหรณพาราม	105
96 อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5	105
97 ด้านหน้าพระอุโบสถ.....	105
98 พระประธานในพระอุโบสถ	106
99 ชุมประตู่ทางเข้าพระอุโบสถ	106
100 แผนผังแสดงตำแหน่งภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ วัดมหรณพาราม.....	106
101 หน้าต่างช่องที่ 1.....	107
102 หน้าต่างช่องที่ 3.....	107
103 หน้าต่างช่องที่ 5.....	107
104 หน้าต่างช่องที่ 6.....	107
105 หน้าต่างช่องที่ 8.....	107
106 หน้าต่างช่องที่ 10.....	107
107 หน้าต่างช่องที่ 2.....	108
108 หน้าต่างช่องที่ 4.....	108
109 หน้าต่างช่องที่ 7.....	108
110 หน้าต่างช่องที่ 9.....	108
111 โรงเรียนวัดมหรณพ์.....	110
112 บริเวณอาคารในโรงเรียน.....	110
113 ศาลเจ้าพ่อเสือ	110
114 ศาลเจ้าพ่อเสือหลังเก่า	110

บัญชีภาพประกอบ(ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
115 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดมหารณพาราม	111
116 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดมหารณพาราม	112
117 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดมหารณพาราม	113
118 รูปแบบโต๊ะลายประแจเงินบนจิตรกรรมฝาผนังในวัดมหารณพาราม	114
119 ประตูทางเข้าพระอุโบสถ	115
120 ด้านหน้าพระอุโบสถ	115
121 ด้านข้างพระอุโบสถ	115
122 วิหารหลวงพ่อโต	115
123 พระประธานในพระอุโบสถ	116
124 พระวิหาร	116
125 แผนผังแสดงตำแหน่งภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ วัดนาคปรก	116
126 หน้าต่างช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดนาคปรก	117
127 หน้าต่างช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดนาคปรก	118
128 หน้าต่างช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดนาคปรก	119
129 หน้าต่างช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดนาคปรก	120
130 หน้าต่างช่องที่ 5 พระอุโบสถวัดนาคปรก	121
131 หน้าต่างช่องที่ 6 พระอุโบสถวัดนาคปรก	122
132 หน้าต่างช่องที่ 7 พระอุโบสถวัดนาคปรก	123
133 หน้าต่างช่องที่ 8 พระอุโบสถวัดนาคปรก	124
134 หน้าต่างช่องที่ 9 พระอุโบสถวัดนาคปรก	125
135 หน้าต่างช่องที่ 10 พระอุโบสถวัดนาคปรก	126
136 ผนังช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดนาคปรก	127
137 ผนังช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดนาคปรก	128

บัญชีภาพประกอบ(ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
138 ผืนธงที่ 3 พระอุโบสถวัดนาคปรก.....	129
139 ผืนธงที่ 4 พระอุโบสถวัดนาคปรก.....	130
140 ทางรถไฟสถานีตลาดพลู.....	131
141 โรงเจเสียงแข่งดี.....	131
142 สวนหย่อมจีนภายในวัด.....	132
143 ปูนปั้นรูปเรือสำเภา.....	132
144 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดนาคปรก.....	133
145 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดนาคปรก.....	134
146 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดนาคปรก.....	135
147 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดนาคปรก.....	136
148 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดนาคปรก.....	137
149 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดนาคปรก.....	138
150 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดนาคปรก.....	139
151 รูปแบบโต๊ะลายประแจจีนบนจิตรกรรมฝาผนังในวัดนาคปรก.....	140
152 หน้าพระอุโบสถ.....	141
153 ประตูทางเข้าวัด.....	141
154 พระวิหาร.....	142
155 ด้านหน้าพระวิหาร.....	142
156 แผนผังแสดงตำแหน่งภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระวิหาร วัดบุปผาราม.....	142
157 หน้าต่างช่องที่ 1.....	143
158 หน้าต่างช่องที่ 5.....	143
159 หน้าต่างช่องที่ 8.....	144
160 หน้าต่างช่องที่ 12.....	144

บัญชีภาพประกอบ(ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
161 หน้าต่างช่องที่ 2.....	145
162 หน้าต่างช่องที่ 11.....	145
163 หน้าต่างช่องที่ 3.....	146
164 หน้าต่างช่องที่ 10.....	146
165 หน้าต่างช่องที่ 4.....	147
166 หน้าต่างช่องที่ 9.....	147
167 ประตูช่องที่ 6.....	148
168 ประตูช่องที่ 7.....	148
169 ประตูช่องที่ 13.....	148
170 ประตูช่องที่ 14.....	148
171 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดบุปผาราม	151
172 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดบุปผาราม	152
173 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดบุปผาราม	153
174 ด้านหน้าพระอุโบสถ.....	154
175 ทางเดินหน้าพระอุโบสถ	154
176 พระอุโบสถ	154
177 พระประธานในพระอุโบสถ	154
178 ธรณีหรือสอปด้านหลังพระอุโบสถ	155
179 แท่นที่ประทับใต้ต้นพิภูลของ ร.3	155
180 แผนผังแสดงตำแหน่งภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร	155
181 ผนังช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร	156
182 ผนังช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร	157

บัญชีภาพประกอบ(ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
183 ผนังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร	158
184 ผนังช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร	159
185 อาคารบริเวณทางเข้าวัด.....	160
186 โรงเรียนวัดราชโอรส	160
187 คลองด้านด้านหลังวัด.....	161
188 ศาลาจีนที่ตระกูลจิราธิวัฒน์สร้างถวาย	161
189 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร.....	162
190 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร.....	163
191 วัฒนธรรม พงษ์จินดา.....	177
192 วัฒนธรรม พงษ์จินดากับรางวัลของชุมชน.....	177

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

งานจิตรกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ สมัยก่อนเมื่อสิบกว่าปีมาแล้ว ไม่ค่อยมีใครสนใจนัก ด้วยผู้สนใจทางศิลปะและโบราณคดีมักไปตื่นตื้นต่อจิตรกรรมสมัยอยุธยาจนแทบไม่ค่อยมีใครเหลียวแลต่อจิตรกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ (น. ณ ปากน้ำ. 2525 : 119) ต่อเมื่อเราได้สูญเสียภาพจิตรกรรมที่ทรงคุณค่าไปแล้วบางส่วน จึงทำให้หลายสถาบันเริ่มตระหนักและหันมาสนใจที่จะสำรวจศึกษา อนุรักษ์กันอย่างจริงจัง

งานจิตรกรรมสกุลช่างรัตนโกสินทร์เป็นวิวัฒนาการของจิตรกรรมสกุลช่างธนบุรีและสกุลช่างอยุธยา ดังที่ สน สิมাত্রัง (2522 : 4) กล่าวไว้ว่า

กรุงรัตนโกสินทร์เมื่อแรกตั้ง (พ.ศ. 2325) มีลักษณะสังคมและวัฒนธรรมแบบผสม กล่าวคือประกอบขึ้นจากสังคมและวัฒนธรรมของชาวธนบุรีดั้งเดิม กับสังคมและวัฒนธรรมของชาวอยุธยา ครึ่งกรุงเก่าที่อพยพมาอยู่ สังคมและวัฒนธรรมทั้งสองสายได้ผสมผสานกันอย่างสนิทแนบแน่นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในทางศิลปะและการช่างก็มีการพัฒนาการคล้ายคลึงกัน ศิลปะสองสายสกุลช่าง อันได้แก่ สกุลช่างธนบุรีและสกุลช่างอยุธยา ต้องการเวลาประสมประสานความคิดและวิธีการช่างจนเข้าหากันอย่างสนิทแนบแน่นเป็นศิลปสกุลช่างรัตนโกสินทร์เช่นเดียวกัน

ซึ่งสอดคล้องกับบทความของ น. ณ ปากน้ำ (2525 : 120) ที่กล่าวว่า

ภาพเขียนสมัย ร.1 นั้น เดินตามความคิดเดิมของสมัยอยุธยาตอนปลาย คือภาพที่เขียนแบบไม่มีเบสเพคตีฟ และมักจะเขียนพื้นของภาพเป็นสีแดง เช่นท้องฟ้า หรือในห้องเช่นช่องปราสาทหรือตามแผงฉาก มักนิยมเขียนภาพมีการแบ่งภาพด้วยเส้นหยักๆ ที่เรียกว่าสินเทา ตัวภาพก็อ่อนหวานชดช้อย ด้นไม้ ใบไม้ตัดเส้นเหมือนเป็นลายอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ก็ดูเช่นภาพในวังหรือบ้านผู้ดีจะมีรั้วไม้รอบมีซุ้มประตูไม้รูปรางคล้ายส่วนบนของเสาชิงช้าปัจจุบันนี้ ลักษณะนี้คล้ายกับภาพเขียนสมัยอยุธยา

จิตรกรรมฝาผนังในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีความเป็นเลิศ ซึ่ง น. ณ ปากน้ำ (2538: 93) ได้กล่าวถึงความเป็นเลิศของงานจิตรกรรมสมัยนี้ไว้ว่า

จิตรกรรมสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ได้รังสรรค์โดยจิตรกรส่วนใหญ่ซึ่งเป็นชาวอยุธยาและมีฝีมือก็เป็นเลิศ เช่น การเขียนภาพคน ปราสาท หรือภาพอันโอ้อ่าของบ้านเมืองตลอดจนลวดลายเขียนได้อย่างวิจิตรบรรจงที่สุด จึงได้รับการยกย่องกันในวงการศิลปกรรมว่า ล้วนเป็นผลงานอันยอดเยี่ยมของศิลปรัตนโกสินทร์ ส่วนผลงานจิตรกรรมฝาผนังสมัยรัชกาลที่ 3 ที่กล่าวขานกันว่าเป็นยุคทองของศิลปรัตนโกสินทร์นั้นเป็นแบบแผนของศิลปรัตนโกสินทร์แท้ๆที่ได้ผ่านวิวัฒนาการมาสู่แบบแผนของตนเองซึ่งก็งามไปอีกแบบหนึ่ง มีความเป็นตัวของตัวเองอย่างน่ายกย่องและสรรเสริญ

และต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมซึ่งก่อให้เกิดศิลปะรูปแบบใหม่เกิดขึ้นไปตามสมัยนิยม โดยเฉพาะในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และรัชสมัย

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทยได้ติดต่อกับจีนอย่างใกล้ชิดเพื่อทำการค้าขาย จึงส่งผลไปยังงานศิลปกรรมของไทยที่ได้รับอิทธิพลของศิลปจีนเข้ามาาร่วมด้วย จากผลงานวิจัยของ ไชแสง สุชะวันนะ (2526 : 70) กล่าวว่า

ชนชาวไทยได้รู้จักและสนิทชิดชอบกับชาวจีนมาช้านานแล้ว กอปรกับธรรมเนียมความเป็นอยู่ของคนสองชาตินี้ก็ได้ห่างไกลกัน ฉะนั้นจึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่เมื่อคนจีนนำขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนศิลปกรรมของตนเข้ามาเผยแพร่ในเมืองไทย คนไทยก็มักไม่รังเกียจที่จะยอมรับโดยจะพิจารณาว่าสิ่งใดเหมาะสมและสามารถเข้ากับวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของตนได้ ก็จะนำสิ่งนั้นมาประยุกต์อย่างพินิจพิเคราะห์ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมของตนอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย

การที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดศิลปกรรมแบบจีน ก็เนื่องมาจากพระองค์ได้ทรงทำการค้าขายกับเมืองจีน ทรงรู้จักมักคุ้นกับชาวจีนและทรงพบเห็นศิลปวัตถุและสถาปัตยกรรมของชาวจีนมาเป็นอันมาก เมื่อพระองค์ได้โปรดฯ ให้สร้างและปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่างๆ ก็ได้โปรดฯ ให้นำเอาศิลปะแบบจีนมาประยุกต์กับงานสถาปัตยกรรมแบบไทยจนเกิดเป็น งานสถาปัตยกรรมแบบใหม่ที่สร้างเลียนแบบจีนหรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าสร้างขึ้นตามแบบพระราชนิยมของพระองค์ท่าน

จิตรกรรมที่มีอิทธิพลจีนในเมืองไทยที่จัดได้ว่ามีลักษณะเด่นอย่างมากก็คือ ภาพเครื่องโต๊ะบูชา หรือเรียกได้ว่าภาพเครื่องตั้ง ภาพเครื่องโต๊ะ ภาพม้าหมู่ ภาพโต๊ะเครื่องบูชา เป็นงานจิตรกรรมที่น่าศึกษาและเป็นตัวอย่างที่ดีของการศึกษาศิลปะจีน ดังที่ น. ณ ปากน้ำ (2531 : 217) กล่าวว่า

“ภาพเครื่องบูชาของจีนนั้นมีหลายอย่าง เช่น แจกัน ดอกไม้ แวน เครื่องลายคราม อ่างแก้วใส่ปลา เครื่องถ้วยชา ถาดผลไม้ ตลอดจนเครื่องบูชาต่างๆ แบบจีนนับว่าเป็นประโยชน์มากในการศึกษาถึงขนบประเพณีของจีนและเงื่อนไขของศิลปจีนที่เข้ามามีอิทธิพลต่อศิลปไทย สมัยรัตนโกสินทร์”

ความนิยมในการเขียนภาพทำนองนี้ เริ่มในสมัยรัชกาลที่ 3 ด้วยเหตุที่ทรงมีพระราชนิยมในงานงานศิลปะจีนอย่างยิ่งนั่นเอง

สำหรับเครื่องโต๊ะบูชา มีพระอธิบายในสมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพว่า

แต่ตามตำนานปรากฏว่า เมื่อในรัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงสร้างสวนขวาที่ในพระบรมมหาราชวัง ครั้งนั้นประจวบเวลาราชทูตไทยออกไปเมืองปักกิ่ง ไปได้เครื่องตั้งแต่งเรือนอย่างจีนเข้ามาจัดแต่งพระที่นั่งในสวนขวา เป็นเหตุให้เกิดนิยมกันขึ้นเป็นที่แรก ว่าเป็นของงามน่าดู ถึงเอาไปผูกเป็นลายเขียนผนังโบสถ์ แต่คิดดัดแปลงไปให้เป็นเครื่องพุทธบูชา ยังมีปรากฏอยู่ทุกวันนี้ที่พระอุโบสถวัดราชโอรสฯ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างตั้งแต่มังคละพระยศเป็นพระเจ้าลูกยาเธอ อยู่ในรัชกาลที่ 2 แล้วเจ้าพระยานิกรบดินทร (โต ต้นสกุลกัลยาณมิตร) เอาอย่างมาเขียนฝาผนังพระอุโบสถ วัดกัลยาณมิตร ซึ่งสร้างเมื่อในรัชกาลที่ 3 นั้นเป็นต้น (มหาเจษฎาบดินทรานุสรณ์. 2531 : 184)

แหล่งจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดในจังหวัดกรุงเทพมหานคร ได้แก่ พระอุโบสถ วัดกนิษฐารามวรวิหาร ธนบุรี, พระอุโบสถ วัดราชโอรสอารามราชวรวิหาร ธนบุรี, พระอุโบสถ วัดมรรณพาราม กรุงเทพฯ, พระอุโบสถ วัดสามพระยา กรุงเทพฯ, วิหาร วัดบุปผาราม ธนบุรี, พระอุโบสถ วัดจันทาราม

ธนบุรี (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. 2542 : 1469) และวัดนาครุฑ ซึ่งเจ้าสัวฟุก เป็นผู้มีศรัทธาเลื่อมใสยิ่งใน พระพุทธศาสนา มีฐานะดีพอที่จะก่อมูลประโยชน์แก่คนอื่น จึงได้คิดริเริ่มก่อสร้างวัดขึ้น เพื่อใช้เป็นสถานที่ ประกอบพิธีกรรมกิจกรรมและศาสนกิจทางพระพุทธศาสนา อีกประการหนึ่ง เพื่อเป็นการตอบแทนคุณชาวไทยที่ทำให้การค้าขายของตนเติบโตก้าวหน้า การก่อสร้างเริ่มแรกได้สร้างโบสถ์ขึ้นก่อน พร้อมกับเขียนภาพ จิตรกรรมฝาผนังเป็นเครื่องบูชาของชาวจีนโบราณต่างๆ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ตนเอง

สัญลักษณ์ที่ปรากฏอยู่ในจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชา ประกอบไปด้วยรูปภาพและลายที่แสดง ถึงสวัสดิมงคล ซึ่งพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่าด้วยลายจีนซึ่งเขียนเครื่อง ถ้วยกระเบื้องกังไส ได้พระราชทานไว้ว่า

ในเมืองจีนมีพระเจ้าแผ่นดินพระองค์หนึ่ง ทรงพระราชดำริที่จะผูกลายสำหรับเขียนภาชนะต่างๆ จึง ให้ประชุมนักปราชญ์ซึ่งมีความรู้และสติปัญญา คิดผูกลายให้อ่านออกเป็นการแสดงสวัสดิมงคล ลายซึ่ง นักปราชญ์ทั้งหลายได้คิดขึ้นนั้น ต่างๆกันนับด้วยร้อยเป็นอันมาก ยังสังเกตเป็นพวกเช่น ลายภาพ หก ลก ชั่ว ลายเปื้อนเขียน เป็นต้น หาได้เขียนถ่ายอย่างจากของจริงอย่างเช่นฝรั่งหรือเขียนตามกระบวนลายซึ่งเป็น ความคิดของช่างผูกขึ้น เช่น ลายกนก ลายทรงข้าวบิณฑ์ ซึ่งออกจากโบไม่ดอกไม้อย่างไทยเราเขียนไม่ ลาย จีนที่เขียนโดยลำพังตัวเองแล้ว ย่อมเป็นนิมิตมงคลตาที่นักปราชญ์ทั้งหลายได้ผูกไว้แล้วทั้งสิ้น (สมเด็จพระ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. 2507: 16)

จิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชา มีรูปแบบสัญลักษณ์ที่เป็นรูปภาพและลายสวัสดิมงคลนี้ปรากฏ อยู่เช่นกัน ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่า ควรได้มีการศึกษา วิเคราะห์ในประเด็นรูปแบบสัญลักษณ์ องค์ประกอบ การจัด วาง โครงสร้างของสีและความหมายอันสัมพันธ์กับบริบททางศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชนโดยรอบที่ตั้งของ วัด จึงได้เลือกศึกษาจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดในจังหวัดกรุงเทพมหานครทั้งหมดจำนวน 7 วัด ได้แก่ พระอุโบสถ วัดภคินีนาถวรวิหาร, พระอุโบสถ วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร, พระอุโบสถ วัดมหรณ พาราม, พระอุโบสถ วัดสามพระยา, วิหาร วัดบุปผาราม, พระอุโบสถ วัดจันทารามและพระอุโบสถ วัดนาคร ุฑ

โดยหวังว่าผลที่ได้จะก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาได้ดีขึ้นใน อีกระดับหนึ่งเพราะศิลปกรรมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เมื่อเราเข้าใจในศิลปกรรมเท่ากับเราสามารถเข้าใจ ถึงวัฒนธรรมนั่นเองและเพื่อเป็นประโยชน์ในการอนุรักษ์ศิลปกรรมของชาติต่อไปในอนาคต

ความมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดในเขตกรุงเทพมหานคร ใน ประเด็นรูปแบบสัญลักษณ์ องค์ประกอบ การจัดวาง โครงสร้างของสีและความหมายอันสัมพันธ์กับบริบททาง ศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชนโดยรอบที่ตั้งของวัด

ความสำคัญของการศึกษา

1. การศึกษาค้นคว้านี้ทำให้ทราบถึงลักษณะเฉพาะของผลงานจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชา ของวัดในเขตกรุงเทพมหานครทั้งหมดจำนวน 7 วัดได้แก่ วัดภคินีนาถวรวิหาร, วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร,

วัดมหรณพาราม, วัดสามพระยา, วัดบุปผาราม, วัดจันทาราม และวัดนาครปรก ในประเด็นรูปแบบสัญลักษณ์ องค์ประกอบ การจัดวาง โครงสร้างของสื่อตลอดจนความหมาย

2. เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาของผู้สนใจด้านศิลปะและวัฒนธรรมไทย
3. เป็นข้อมูลพื้นฐานอันจะช่วยให้เข้าใจถึงงานจิตรกรรมฝาผนังของไทยในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมจีน

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

จิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 7 วัดได้แก่

1. จิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่ปรากฏในพระอุโบสถ
 - วัดภคินีนาถวรวิหาร
 - วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร
 - วัดมหรณพาราม
 - วัดสามพระยา
 - วัดจันทาราม
 - วัดนาครปรก
2. จิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่ปรากฏในพระวิหาร
 - วัดบุปผาราม

นิยามศัพท์เฉพาะ

ภาพเครื่องโต๊ะบูชา

หมายถึง ภาพเครื่องตั้งหรือเครื่องหมายมงคลที่ถูกแสดงด้วยภาพคน สัตว์ และสิ่งของประเภทต่าง ๆ นำมาจัดวางบนเครื่องเรือนหลากหลายรูปแบบเพื่อสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และพระพุทธเจ้า ตามความเชื่อในวัฒนธรรมจีน

สัญลักษณ์

หมายถึง รูปภาพหรือลายสวัสดิมงคลตามคติความเชื่อของจีนที่นักปราชญ์ชาวจีนได้ผูกลายขึ้นซึ่งปรากฏในงานจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชา

รูปแบบ

หมายถึง ลักษณะรูปร่างของสัญลักษณ์ที่ปรากฏบนจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชา ผู้วิจัยแบ่งรูปแบบของสัญลักษณ์ออกเป็น 8 รูปแบบ ดังนี้

1. รูปมนุษย์
2. รูปสัตว์
3. รูปดาราร
4. ดอกไม้
5. ผลไม้
6. ลาย
7. อักษร
8. สิ่งของต่างๆ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. ความสัมพันธ์ไทย – จีนและอิทธิพลจีนในงานศิลปะของไทย
2. ประวัติและความสัมพันธ์ของสังคมและชุมชนบริเวณรอบวัดภคินีนาถวรวิหาร, วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร, วัดมหรณพาราม, วัดสามพระยา, วัดบุปผาราม, วัดจันทารามและวัดนาครปรก
3. ความเชื่อของชาวจีน
4. จิตรกรรมกระบวนจีน
5. เครื่องโต๊ะบูชา
6. รูปแบบสัญลักษณ์และความหมายของภาพและลายสวัสดิมงคล

ความสัมพันธ์ไทย – จีนและอิทธิพลจีนในงานศิลปะของไทย

ไขแสง สุชะวันนะ (2526 : 1) กล่าวว่า ประเทศไทยได้ติดต่อกับประเทศจีนมาช้านานนับตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมา ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยเฉพาะในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทยได้ติดต่อกับจีนอย่างใกล้ชิด และการติดต่อนั้นก็เพื่อการค้าขายเป็นส่วนใหญ่ ที่เป็นอย่างนี้ก็เพราะพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ได้ทรงสั่งทักจัดเงินในการแต่งสำเภาไปค้าขายกับเมืองจีนเป็นอันมาก และเมื่อพระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว ก็ยังคงติดต่อกับเมืองจีนเรื่อยมา

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย (2542 : 1462) กล่าวว่า การที่ศิลปกรรมหรือวัฒนธรรมจีนเข้ามาสู่ภูมิภาคอันเป็นดินแดนประเทศไทยนั้นมิใช่เรื่องแปลก และมีได้เป็นสิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้น ทั้งนี้เพราะชาวจีนได้เดินทางเข้ามายังดินแดนสยามประเทศตั้งแต่สมัยทวารวดี (ราวพุทธศตวรรษที่ 11-16) แล้ว ด้วยเรื่องของการค้าเป็นสำคัญ

น. ณ ปากน้ำ (2530: 7) กล่าวว่า คนจีนได้เข้ามามีบทบาทนอกเหนือไปจากการค้าขายโดยปกติ ตั้งแต่สมัยสุพรรณภูมิเมื่อครั้งพุทธกาล เรื่อยลงมาถึงสมัยทวารวดี สุโขทัย และอู่ทอง อโยธยา จนกระทั่งเข้ามามีบทบาททางการเมืองอย่างเต็มตัวนอกเหนือไปจากการค้าในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

น. ณ ปากน้ำ (2538 : 93) กล่าวว่า

การเปลี่ยนแปลงในสมัยรัชกาลที่ 1 นั้น พอประมวลได้อย่างย่อคือ สมัยนั้นเป็นยุคสมัยแห่งการสร้างบ้านเมืองใหม่ จึงมีการค้าขายอย่างใหญ่โตเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจภายในประเทศ การค้าที่คนไทยถนัดก็คือ ค้าขายกับประเทศจีน เป็นเหตุให้คนไทยเริ่มใกล้ชิดกับคนจีนมากยิ่งขึ้น มีนายพาณิชย์จากจีนเข้ามาตั้งรกรากในไทย แล้วนำวรรณคดีของจีนเข้ามา นักปราชญ์ราชบัณฑิตได้ชุมนุมกันแปลวรรณคดีของจีนเป็นการใหญ่ เช่น สามก๊ก เลียดก๊ก

ชองกั๋งและซุยกั๋ง รวมทั้งประวัติศาสตร์ปฐมสมัยของชาติจีน เช่น ไคเก็ก เป็นต้น เรื่องราวของจีนแพร่หลายเข้ามาเต็มที่ในยุคนี้ โดยเข้ามาแทนที่วรรณคดีแบบเอกโซติคสมัยอยุธยา ที่ยกย่องกัน เช่น อิเหนา ลิลิตพระลอ (วรรณคดีจากอาณาจักรแถบเหนือ) ขุนช้างขุนแผน (วรรณคดีจากอาณาจักรสุพรรณภูมิ) เป็นต้น

สมัยนั้นนิยมจีนจนถึงขนาดที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระสุบินไปยังวิมานในดวงจันทร์ และทรงจำทำนองเพลงที่นางฟ้าขับกล่อมในดวงจันทร์ และทรงจำทำนองเพลงที่นางฟ้าขับกล่อมในดวงจันทร์ได้ พอทรงตื่นพระบรรทมจึงบันทึกเพลงไว้ซึ่งก็คือเพลง “บุหลันลอยเลื่อน” ที่เรารู้จักกันดี เรื่องนี้ถ้าได้อ่านประวัติศาสตร์จีนอย่างละเอียดเราจะพบกรณีคล้ายคลึงกันในสมัยพระเจ้าถังไท่จง ทรงพระสุบินไปและทรงจดจำเพลงที่บรรเลงในดวงจันทร์ได้ แสดงว่าอิทธิพลของจีนได้เข้ามาอย่างรุนแรงมาก

ข้อมูลจากเอกสารของมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ¹ ได้เขียนเกี่ยวกับการแพร่เข้ามาของศิลปะจีนในประเทศไทยไว้ดังต่อไปนี้

ศิลปะจีนแพร่หลายเข้ามาสู่ดินแดนสยามประเทศแต่เมื่อไร เชื่อแน่ว่าไม่มีใครรู้วันอย่างถ่องแท้ เพราะประวัติของ ชนชาติที่ตั้งมั่นในดินแดนเอเชียอาคเนย์นั้นได้หลงใหล เข้ามากับการล่องใต้ลงไป ด้วยเวลาอันประมาณกาลมิได้ นับตั้งแต่ยุคมนุษย์หิน ผู้เขียนภาพฝาผนังบนถ้ำคน ถ้ำวัว ที่บ้านผือ ภูพาน จ.อุดร มนุษย์สมัยหินผู้อาศัยอยู่ตามใต้หน้าผากับเถื่อนถ้ำ ได้ทิ้งร่องรอยศิลปกรรม คือ งานจิตรกรรมบนผนังหิน เช่น บนหน้าผาของภูปลาร้า จ.อุทัยธานี ที่สูงเยี่ยมบางพวกมีหลักแหล่งใกล้แม่น้ำโขงมาเนิ่นนานนับพันปีก็ได้เขียนภาพขนาดมหึมาบนหน้าผาริมแม่น้ำโขง ณ ภูผาที่เรียกว่า ผาแต้ม คนเหล่านี้เขียนภาพการล่าสัตว์ การจับสัตว์น้ำ และเขียนรูปปลาบึก อันเป็นปลาพันธุ์พิเศษของท้องถิ่นเป็นกระดาดชับเหตุการณ์ให้เราเห็นภาพในยุคสมัยอันมีดม้วนนั้นอย่างแจ่มแจ้ง

ยุคประวัติศาสตร์ นักปราชญ์ท่านอนุมานไวยหาบๆ ว่า เป็นสมัยที่มนุษย์รู้จักการบันทึกเรื่องราวไว้ อาจศิลปะจารึก หรือจารึกลงบนแผ่นโลหะ หรือแผ่นหนัง และใบลาน สำหรับดินแดนแถบมรสุมใกล้เส้นศูนย์สูตร เจกเช่น เอเชียอาคเนย์นี้ สมัยประวัติศาสตร์ท่านประมาณการกันไว้ว่าน่าจะเริ่มแต่สมัยฟูนัน อันเป็นอาณาจักรกลางสยามประเทศ ตามบันทึกของนักเดินเรือชาวจีนเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 6-8 ลงมานี้เป็นหลักฐานชิ้นแรกที่แสดงการมาถึงของคนจีนในดินแดนแถบนี้

อันที่จริงก่อนหน้านั้นก็ได้มีบันทึกจากพระถังซำจั๋ง หรือหลวงจีนเหี้ยนจัง ซึ่งแม้มิได้ข้ามเข้ามาเหยียบผืนดินแหลมทองหรือเอเชียอาคเนย์ แต่ท่านบันทึกไว้ว่าระหว่างการเดินทางมัสการพุทธสถานทั่วอินเดีย จากนาลันทาเป็นต้นไป ท่านบันทึกไว้เมื่อผ่านมาใกล้อ่าวเบงกอลว่า ถ้าข้ามทะเลไปทางทิศตะวันออกจะสู่ดินแดนสุวรรณภูมิอันมั่งคั่ง มีประเทศต่าง ๆ เช่น ศรีเกษตร (พม่า) กามลังกา (อุทง) ทวาราวดี (นครปฐม-ราชบุรี) และอีสานปุระ (เขมรหรือขอมโบราณ) นั่นคือพุทธศตวรรษที่ 11

เราจะเห็นว่าที่นักประวัติศาสตร์รู้เรื่องราวประวัติศาสตร์สยามประเทศกับเอเชียอาคเนย์ ก็จากบันทึกของชาวจีนทั้งสิ้น ซึ่งก็เป็นข้อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนจีน อันอาจจะนำวัฒนธรรมจีนแบบแฝงเข้ามาด้วย ซึ่งจะกว้างขวางขนาดไหนย่อมยากจะอนุมานได้ เพียงแต่ชี้แนะให้เห็นว่าไทยกับจีนได้มีความสัมพันธ์ติดต่อกันแล้วทางการค้าขาย รวมทั้งจากการบันทึกของหลวงจีนต่าง ๆ ที่ไปสืบพระศาสนาในอินเดียและท่านได้บันทึกไว้

นอกจากบันทึกของพระถังซำจั๋ง ต่อมายังมีนักพรตของจีน เช่น หลวงจิ้นอี่จิง ได้ผ่านมาจากแถบใต้ของอ่าวไทย (ดูเหมือนจะผ่านไชยาด้วย) ท่านบันทึกไว้อย่างละเอียดถึงประเทศแถบภาคใต้ของสยามประเทศ เช่น ประเทศเซกโก้

¹มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ. (2002). ความสัมพันธ์ไทย-จีน ศิลปะจีนอิทธิพลสู่ศิลปกรรมไทย. (online)

(ดินแดง) ประเทศพิน-พิน (บ้างว่าคือ พุนพิน ปัจจุบันอยู่ที่สุราษฎร์ธานี) ประเทศลังกาสุกะ (ปัตตานี) ประเทศกามลังกา (อุททอง) ประเทศเหล่านี้อยู่ในสมัยวัฒนธรรมศาสนาพุทธนิกายมหายาน สมัยศรีวิชัย (พุทธศตวรรษที่ 13-15) ที่จริงเรามีหลักฐานอันเอกอุอีกอย่างหนึ่งว่า พระเถระจากอาณาจักรพุนั้น 2 รูป ผู้ถูกส่งจากดินแดนพุนั้น (ประมาณพุทธศตวรรษที่ 6-8) ท่านเชี่ยวชาญภาษาสันสกฤตมาก ได้แต่งคัมภีร์ฝีกัมมัญฐานสำคัญไว้ดังนี้ คือ วิมุติมรรค อันเป็นคัมภีร์เก่าแก่มีมาก่อนคัมภีร์พระวิสุทธิมรรคของพระพุทธโฆษาจารย์เสียอีก

คัมภีร์วิมุติมรรคยิ่งใหญ่แค่ไหนนั้นจะหาอ่านได้จากฉบับแปลเป็นภาษาไทย (เดิมพระเถระพุนั้นท่านรจนาเป็นภาษาสันสกฤตแล้วแปลเป็นจีน ต่อมานักปราชญ์ทางพุทธศาสนาได้แปลเป็นภาษาเยอรมันและอังกฤษ)

ประพฤทธิ์ ศกุลรัตน์เมธี (2532 : 33) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของไทย - จีนว่า

ด้วยใจเป็นธรรมในการมองความสัมพันธ์ไทย-จีนที่ยาวไกล เราสามารถเรียนรู้ได้จากสายตาที่เป็นกลางของชาวตะวันตกที่เข้ามาเยือนสยามในอดีต ฟาน ฟลีต และ เดอ ลาลูแบร์ ในสมัยครั้งแรกและครั้งหลังของศตวรรษที่ 17 ได้บันทึกไว้ว่า ชาวสยามนิยมจีนและชอบทำอะไรเลียนแบบจีน มาถึงสมัยต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 จอห์น ครอเฟิต ก็ยังได้รับความประทับใจและรายงานไว้เช่นนั้น

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลจีนที่เข้ามาในสยามประเทศและการยอมรับในขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม ความเชื่อ ซึ่งอาจกล่าวได้ตั้งแต่ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชว่า การรู้จักประสมประสานประโยชน์ คือ การรับแบบเลือกและรับแบบเติมส่วนที่ยังขาดไปจากวัฒนธรรมพื้นฐานของไทย

วินัย ผู้นำพล (2532 : 42-43) ได้แบ่งแหล่งที่มาของชาวจีนในเมืองไทยไว้ดังนี้

แหล่งที่มาของชาวจีนในไทยที่สำคัญๆ สามารถแบ่งออกเป็นภาษาพูดได้ 6 ภาษา

ก. จีนกวางตุ้ง (Cantonese) เป็นประชากรส่วนใหญ่ของมณฑลในกวางตุ้ง ซึ่งมีเมืองกวางโจวเป็นเมืองเอกในเขตปากน้ำไข่มุกและบางส่วนทางตะวันออกเฉียงใต้ในมณฑลกวางสี ส่วนมากเป็นผู้มีประสบการณ์ทั้งการค้าและจากแหล่งอุตสาหกรรม จึงมีความชำนาญในด้านการค้าและงานช่าง เช่น งานเครื่องจักรกล โรงสีข้าว โรงเลื่อย และงานเหมืองแร่

- ข. จีนแต้จิ๋ว (Ch'ao-chou) เป็นชาวจีนที่อยู่ตามท้องถิ่นในเขตเมืองซัวเถา (Shantou) ในมณฑลกว่างตุงภาคตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเรียกว่า เซา หรือเขตจังหวัดแต้จิ๋ว เขตดังกล่าวมีทั้งแหล่งเกษตรกรรมและตลาดการค้า จีนแต้จิ๋วจึงมีความชำนาญพิเศษในด้านดังกล่าว
- ค. จีนไหหลำ (Hainannese) เป็นจีนส่วนใหญ่ของเกาะไหหลำ (HAINAN) ในเขตตอนใต้ของมณฑลกว่างตุง เป็นจีนที่มีประสบการณ์ทำน้ำตาลมะพร้าวและอยู่ในแหล่งอุตสาหกรรมต่อเนื่องที่สำคัญ มีความชำนาญงานในการต่อเรือและงานช่างที่ใช้ฝีมือประณีต
- ง. จีนแคะ (Hakka) เป็นชาวฮั่นที่อพยพหนีสงครามบุรุษภุมองโกลมาจากทางเหนือ ที่ถูกเรียกว่า แคะ เพราะเป็นผู้ที่เข้ามาใหม่หรือเป็นแขก (แคะ = แขก) มีอยู่มากทั้งรอยต่อระหว่างพรมแดนมณฑลกว่างตุงและมณฑลฮกเกี้ยนและในเขตมณฑลกว่างสี เป็นชาวจีนที่อยู่ในเขตทุรกันดารแห้งแล้ง มักอยู่ตามเทือกเขา ส่วนใหญ่จึงเร่ร่อนออกไปประกอบอาชีพรับจ้างนอกถิ่นฐาน (เป็นกลุ่มที่มีประสบการณ์ในการสร้างทางรถไฟในสมัยตอนปลายราชวงศ์แมนจูมาก)
- จ. จีนฮกเกี้ยน (Fukienese) เป็นชาวจีนที่อยู่ทางภาคใต้ของมณฑลฟูเจี้ยน มีเขตฉีหรือเมืองเซียะเหมิน (Xiamen) และเมืองฟูโจว (Fuzhou) เป็นศูนย์กลาง เป็นมณฑลที่อุดมไปด้วยแร่ชนิดต่างๆ จึงมักเป็นชาวจีนที่มีประสบการณ์ในการทำเหมืองแร่มาก
- ฉ. จีนกลุ่มอื่นๆ เช่น จีนที่มาจากมณฑลยูนนานและไต้หวัน เซียงไฮ้ และเมืองนิงโปบ้าง แต่มีจำนวนน้อย ได้แก่จีนฮ่อ หรือเป็นจีนค้าคาราวานตามเส้นทางขุนเขาแถบมณฑลยูนนานและมณฑลกว่างสี และจีนหย่า ซึ่งหมายถึงจีนที่นิยมในวัฒนธรรมตะวันตก (ซึ่งชาวจีนทั่วไปจะถือว่าจีนหย่าเป็นพวกที่ทำให้เสื่อมเสียเกียรติภูมิแห่งความเป็นจีน)

อิทธิพลจีนในงานศิลปะของไทย

ด้วยความสัมพันธ์ของไทย – จีนที่มีมาช้านาน สังคมระหว่างเชื้อชาติไทยกับเชื้อชาติจีนเป็นสังคมที่มีความสนิทแนบแน่น จึงทำให้เกิดการซึมซับและการยอมรับในวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมซึ่งกันและกัน ศิลปะของไทยก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ยอมให้อิทธิพลของศิลปะจีนเข้ามาผสมผสานอยู่ด้วย

ข้อมูลจากเอกสารของมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ¹ ได้เขียนไว้ดังนี้

กล่าวเฉพาะงานด้านจิตรกรรมฝาผนังนั้น ปรากฏร่องรอยความเป็นจีนบนผนังถ้ำในอุโมงค์วัดศรีชุม จ. สุโขทัย เป็นลวดลายแบบจีน แม้จะมีได้ระบายนี่ แต่ก็เห็นเค้าของการส่งผ่านรูปแบบศิลปะของจีนมายังงานศิลปะไทย สิ่งที่จะต้องยกเป็นตัวอย่างของภาพเขียนสีคือ ภาพเขียนสมัยอยุธยาตอนต้น (ราว พ.ศ.1967) ที่ผนังกรุปราสาทวัดราชบูรณะ ซึ่งเขียนเป็นภาพพระอดีตพุทธนั้น มีภาพของบุคคลแทรกอยู่ด้วย โดยเค้าหน้าแสดงว่าเป็นชาวจีนอย่างเด่นชัดการผสมผสานกลมกลืนของงานศิลปะจิตรกรรมไทยจีนมีลักษณะที่ผสมกันโดยตลอดระยะเวลาของอาณาจักรสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ดังจะได้จำแนกเป็นส่วนๆ ดังนี้

1. มีรูปลักษณะที่เป็นแบบจีน ได้แก่ การแสดง

- ภาพสถาปัตยกรรม อาคาร บ้านเรือน ที่เป็นอย่างจีน ดังปรากฏตัวอย่างที่จิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ วัดมณีมาวาส จ.สงขลา (สมัย ร.4)
- ภาพของธรรมชาติ อันได้แก่ ภูเขา ต้นไม้ ลักษณะการเขียนภูเขา โขดเขา เป็นคลื่น มีที่ทำเป็นภาพ ตกแต่งมากกว่าจะเป็นความจริง ๆ ตามธรรมชาติ เช่น ภาพจิตรกรรมที่วัดทองธรรมชาติ ธนบุรี (สมัย ร.3) และที่ปรากฏในสมุดข่อยวัดศรีชนะกระบือ ธนบุรี (สมัยอยุธยา) เป็นต้น ส่วนภาพต้นไม้ก็จะมีลักษณะเดียวกับภาพภูเขา คือเป็นภาพตกแต่งมากกว่าจะแสดงให้เห็นจริง เช่น การเขียนให้ลำต้นบิดเบี้ยวโค้งงอรูปทรงอ่อนช้อย ดังภาพที่วัดทองธรรมชาติ หรือที่วัดช่องนนทรี กรุงเทพฯ (สมัยอยุธยา) เป็นต้น
- ภาพของตัวละคร (Figure) หรือตัวบุคคลในภาพ แสดงด้วยการแต่งกายที่เป็นจีน เช่น สวมเสื้อกุยเฮง ผ่าอก สวมกางเกงขาก๊วย ใส่หมวกกุยเฮง หรือไว้หางเปียยาวแบบจีนสมัยราชวงศ์ชิง เป็นต้น ภาพเหล่านี้จะสอดแทรกอยู่ในภาพไทยเสมอ ดังปรากฏที่วัดมณีมาวาส จ.สงขลา วัดดุสิตาราม ธนบุรี (สมัย ร.1) วัดสุรรณาราม ธนบุรี (สมัย ร.3) เป็นต้น

2. แสดงเรื่องราวพงศาวดารจีน ในพระวิหารเก๋งจีน วัดบวรนิเวศ กรุงเทพฯ มีภาพเรื่องสามก๊ก ในลักษณะที่เป็นกระบวนจีนอย่างครบครัน ตั้งแต่การแต่งกายของแม่ทัพนายกอง ธงริ้วในกระบวนทัพ ดำเนินต่อเนื่องอย่างเป็นเรื่องเป็นราวเนื่องจากพงศาวดารจีนเรื่องนี้เป็นที่รู้จักกันดีในหมู่ชาวไทย

¹มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ. (2002). ความสัมพันธ์ไทย-จีน ศิลปะจีนอิทธิพลสู่ศิลปกรรมไทย. (online)

3. แสดงขนบธรรมเนียมและดำเนินชีวิตอย่างจีน ในผนังพระอุโบสถวัดกนิษฐา (วัดบางจาก) คลองบางจาก ธนบุรี ซึ่งสร้างสมัยรัชกาลที่ 3 นั้น โปรดให้เขียนภาพเครื่องโต๊ะบูชาอย่างคติจีน นับเป็นงานจิตรกรรมที่น่าศึกษาและเป็นตัวอย่างที่ดีของการศึกษาศิลปะจีน เพราะเขียนได้อย่างมีชีวิตชีวาครบถ้วนตามระเบียบจีนคติ ตัวอย่างของภาพเครื่องโต๊ะบูชาเช่นนี้ยังปรากฏที่วัดมหารณพาราม กรุงเทพฯ ซึ่งสร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 เช่นกัน และอีกหลายวัด แต่ที่วัดกนิษฐานั้นดูจะมีชื่อเสียงมากที่สุด อาจกล่าวได้ว่าความนิยมในการเขียนภาพทำนองนี้ เริ่มในสมัยรัชกาลที่ 3 นี้เอง ด้วยเหตุที่ทรงมีพระราชนิยมในงานศิลปะจีนอย่างยิ่งนั้นเองในภาพจิตรกรรมไทยหลายแห่งที่เราจะได้เห็นภาพชีวิตของชาวจีน เช่น ชายจีนสูบฝิ่น มือถือกล้องฝิ่นขนาดยาว พ่อค้าจีนถกทางเกวียนก๊วยขึ้นมาครั้งแข่ง หาบของขาย หรือจีนพายเรือขายของตามลำคลอง เป็นต้น

4. การใช้เทคนิควิธีการแบบจีน ภาพเขียนของจิตรกรเอกชาวจีนระดับฝีมือครู เรียกกันว่า ครูคงแป๊ะอัน ปรากฏอยู่บนผนังพระอุโบสถวัดสุรรณารามกับวัดดาวดึงส์และวัดบางยี่ขัน จิตรกรจีนผู้นี้ได้นำเทคนิคการเขียนภาพผู้คนในกองทัพอันเต็มไปด้วยการเคลื่อนไหว อันมีชีวิตชีวาแบบชาวบ้าน ดูเป็นภาพวาดอันยิ่งใหญ่ที่หาผู้เสมอเหมือนได้ยาก ข้อสำคัญก็คือ ท่านใช้ภูกันละเอียดที่เรียกว่า “ภูกันหนวดหนู” เขียน จิตว่าฝีมือและเทคนิคนั้นแปลกแหวกแนวไม่มีใครเหมือน เส้นสายที่ปรากฏจึงเล็กละเอียดดูนุ่มนวล

5. การใช้สี คติการเขียนภาพจิตรกรรมบนผนังพุทธสถานที่นิยมลงพื้นทองหน้า พื้นปราสาทพื้นช่องว่างอากาศด้วยสีแดง (โดยการเอาดินแดงผสมชาดกับเสน) จนเป็นสีแดงฉ่ำ อันเป็นลักษณะจิตรกรรมไทยยุคโบราณรุ่นอยุธยาถึงรัชกาลที่ 2 และรัชกาลที่ 3 ของบางกอก เมื่อมีนายช่างศิลปจิตรกรจีนมาเขียนบนผนังวิหารเก๋งจีนวัดบวรนิเวศกับวัดกนิษฐาและวัดมหารณพาราม นิยมใช้พื้นดำตามคติจีน แล้วเขียนภาพทิวทัศน์ แบบทิวทัศน์ตานก มีภูเขา บ้าน ต้นไม้ระยะไกล เราจึงเออย่างบ้าง ดังจิตรกรรมฝาผนังด้านข้างวัดสุรรณาราม ธนบุรี เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการใช้สีอันสว่างไสวแบบรัชกาลที่ 3 อันเป็นยุคหัวเลี้ยวหัวต่อในการผสมผสานระหว่างศิลปะไทยกับจีน ก็พลอยเปลี่ยนไปอีก กล่าวคือ เมื่อแห่งมองเพดานดำแล้ว ในการเขียนภาพฝาผนังก็ต้องให้ดูสอดคล้องกันบ้าง จิตรกรรัชกาลที่ 4 ยุคต้น ๆ จึงนิยมระบายพื้นดำกันเลย ทำให้ภาพเขียนของไทยคลี่คลายไปอีก เช่น ภาพในอุโบสถวัดทองนพคุณ เบื้องหลังพระประธานเขียนรูปม่านทองแหวกหลังพระประธานเห็นอัครกษัตริย์ยืนเด่นห้อยลงมาจากเบื้องบน พื้นหลังสีดำสนิท ผนังเหนือประตูทางเข้าทั้งสองก็เขียนรูปมณฑลเทพดาหะเจียงลงมาเป็นกลุ่มพนมมือบูชาพระประธานเบื้องหลังคือพื้นระบายด้วยสีดำสนิท ภาพเขียนที่อุโบสถวัดชินวรสิริรัตนารามรัชกาลที่ 4 ท่านจิตรกร

ฝีมือเอกในแพศยบรรพชิตนามขรรค์อินโขง เขียนภาพปริศนาธรรมรูปแบบฝรั่ง ก็เขียนบรรยายากคำทมิฬ ๆ ผนังด้านสกัดเขียนเมฆลอยฟุ้งบนพื้นสีดำมัว ๆ ของท้องฟ้าได้กลายเป็นนิยมของผู้คนในยุคหนึ่งที่ต้องการรูปอันมัว ๆ เลื่อนลงคล้ายฝันเป็นแบบหนึ่งของภาพฝันไปยังภาพภูมิอันไกล

6. การใช้ลวดลายประดับเป็นภาพมงคล เนื่องจากการวางโครงสร้างพื้นเพดานเดิมนิยมสีแดง เพื่อให้ตัดกับสีทองดาวเพดาน ก็ได้เปลี่ยนมาใช้สีดำแบบจีนดังเช่น พื้นเพดานพระอุโบสถวัดทองนพคุณ อุโบสถวัดนางชี และที่อื่นอีกหลายแห่ง แล้วเอาช่างจีนมาเขียนลวดลายแบบจีนบนพื้นดำของเพดานส่วนบนเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศเสียบ้างจึงเกิดรูปสัญลักษณ์แบบจีน เช่น รูปน้ำเต้า ค้างคาว หงว่อง และดอกไม้กับลายประแจจีน แปลกตาขึ้น

ประวัติวัด

วัดกคินีนาวรรวิหาร

วัดกคินีนาวรรวิหารเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหารประเภทมหานิกาย ตั้งอยู่เลขที่ 81 ถนนราชวิถี แขวงบางพลัด เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร

วัดกคินีนาวรรวิหารมีเนื้อที่ 28 ไร่ 3 งาน 96 ตารางวา มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ติดซอยวัดกคินีนาค (เดิมเป็นคันคู)

ทิศใต้ ติดคลองบางจาก

ทิศตะวันออก ติดแม่น้ำเจ้าพระยา

ทิศตะวันตก ติดคันคู

นอกจากนี้ วัดกคินีนาวรรวิหาร ยังมีที่ธรณีสงฆ์อีก 1 แปลง เนื้อที่ 11 ไร่ ตั้งอยู่ที่แขวงบางพลัด เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร

ในหนังสือวัดกคินีนาวรรวิหาร (2544 : 7 – 46) ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาและการปฏิสังขรณ์ไว้ดังนี้

วัดกคินีนาวรรวิหารเป็นวัดโบราณ เดิมชื่อ วัดบางจาก เพราะตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาตรงปากคลองบางจาก หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วัดนอก คู่กันกับวัดใน คือวัดที่อยู่ด้านในถัดไป เช่น วัดทอง วัดสิงห์ ประมาณปลายรัชกาลที่ 1 หรือต้นรัชกาลที่ 2 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าประไพวดี (บางแห่งว่า ประภาวดี) กรมหลวงเทพยวดี ทรงสถาปนาใหม่ทั้งพระอาราม โปรดให้เปลี่ยนพระอุโบสถเดิมเป็นพระวิหาร และทรงสร้างถาวรวัตถุต่างๆ คือ พระอุโบสถ พระประธานในพระอุโบสถ พระระเบียงและพระพุทธรูปปูนปั้น 80 องค์ พระเจดีย์ 4 องค์ที่มุมพระอุโบสถ ศาลาเก๋ง 4 หลัง ศาลาการเปรียญตลอดจนกุฏิในเขตสังฆาวาส ซึ่งแบ่งเป็น 2 คณะ คือ คณะตักขณิกเป็นตักขณิกที่โปรดให้ริ้วมาปลูกไว้เป็นกุฏิเจ้าอาวาสและคณะกุฏิเมื่อทรงสถาปนาเสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยพระราชทานนามใหม่ว่า “วัดกคินีนาค” ซึ่งแปลว่า วัดของพระนงนาง แต่ในหนังสือกลอนเพลงยาวสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวของนายมี มหาตเล็ก แจ้งไว้ว่าเป็นชื่อพระราชทานในรัชกาลที่ 3

วัดภคินีนาถวรวิหาร ได้รับการบูรณะซ่อมแซมติดต่อกันโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยพระธรรมถาวร (เซ่ง สงกิจใจ) เป็นเจ้าอาวาส มีการบูรณะครั้งใหญ่ ในปัจจุบันเจ้าอาวาสคือพระสุธรรมถาวร (เงิน สุนทโต) ได้ปฏิสังขรณ์สิ่งสำคัญต่างๆ ในวัดและก่อสร้างถาวรวัตถุอื่นๆ เพิ่มเติมอีกเป็นจำนวนมาก

พระอุโบสถวัดภคินีนาถมีขนาดยาว 57 เมตร กว้าง 11 เมตร หลังคามุงกระเบื้องเคลือบ ช่อฟ้าใบระกาหลังรักปิดทองประดับกระจกหน้าบันแบบเครื่องลายองค์หลักลายลงรักปิดทองประดับกระจกบานประตู หน้าต่างด้านนอก เขียนลายรดน้ำ ภายในพระอุโบสถ เพดานเขียนสีลายก้ามปูรูปค้างคาว รูปผีเสื้อ และรูปช่อดอกไม้ที่ผนังโดยรอบเหนือหน้าต่าง บานประตู และบานหน้าต่าง เป็นภาพเขียนสีเครื่องโต๊ะบูชาแบบจีน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าประไพวดี กรมหลวงเทพยวดี ทรงสร้างถวาย

น. ณ ปากน้ำ (2513 :217)ได้บรรยายถึงภาพจิตรกรรมฝาผนังในวัดภคินีนาถวรวิหารไว้ดังนี้

ภาพที่ฝาผนังทุกด้านเขียนแบบจีนแท้ๆ คือเขียนรูปดอกไม้ร่วง และเครื่องบูชาของจีน ทำให้ทราบความจริงว่า คติการเขียนรูปดอกไม้ร่วงนั้น นำมาจากจีนนั่นเอง

ส่วนภาพเครื่องบูชาของจีนนั้นมีหลายอย่าง เช่นแจกัน ดอกไม้ แวน เครื่องลายคราม อ่างแก้วใส่ปลา เครื่องถ้วยชา ถาดผลไม้ ตลอดจนเครื่องบูชาต่างๆ แบบจีนนับว่าเป็นประโยชน์มากในการศึกษาถึงขนบประเพณีของจีน และเจื่อนำของศิลปจีนที่เข้ามามีอิทธิพลต่อศิลปไทย ในสมัยรัตนโกสินทร์ ภาพตกแต่งเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นภาพบนเพดานหรือผนังหรือที่พระระเบียง ล้วนเป็นฝีมือช่างจีนแท้ๆ อาจจะส่งมาจากเมืองจีนโดยตรงก็ได้ ด้วยสมัยรัชกาลที่สามมีความนิยมศิลปจีนเป็นพิเศษ

พระวิหาร มีพะไลด้านหน้าและด้านหลัง กว้าง 8 เมตร ยาว 20 เมตร เดิมเป็นพระอุโบสถ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าประไพวดี กรมหลวงเทพยวดี ทรงเห็นว่าคับแคบจึงทรงบูรณะให้เป็นพระวิหาร แล้วทรงสร้างพระอุโบสถขึ้นใหม่

พระระเบียง อยู่รอบพระอุโบสถ มีซุ้มประตูทางเข้า 4 ด้าน ระยะเวลาจากพระอุโบสถด้านหน้า 12 เมตร ด้านหลัง 11 เมตร พระระเบียงยาว 111 เมตร กว้าง 82.5 เมตร มุงด้วยกระเบื้องเคลือบ เสาพระระเบียงเป็นเสาเหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองและบัวหัวเสาเป็นบัวแวง ภายในพระระเบียง เพดานเขียนสีรูปค้างคาวและดอกไม้ ยกอาสนะสูงประมาณ 0.5 เมตร โดยรอบพระระเบียง เพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปปั้นปิดทองปางมารวิชัย จำนวน 80 องค์

ศาลาการเปรียญ เป็นอาคารคอนกรีต 2 ชั้น ทรงไทย กว้าง 18.5 เมตร ยาว 37.5 เมตร

อาคารโรงเรียนพระปริยัติธรรม เป็นอาคารคอนกรีต 2 ชั้น กว้าง 11 เมตร ยาว 21.8 เมตร

ศาลาการเปรียญหลังเก่าซึ่งสร้างในสมัยปลายรัชกาลที่ 5 บูรณะใหม่และย้ายมาไว้หลังวัดโดยกรมศิลปากร

อาคารบริวารก่ออิฐถือปูน 2 หลัง หลังคาจั่วมีปีกนกโดยรอบ มุงกระเบื้องเคลือบ อยู่หน้าพระอุโบสถ บริเวณที่เดิมเคยเป็นศาลาเก๋ง

ฉาปนสถานพร้อมทั้งศาลาบำเพ็ญกุศล ฉาปนสถานเป็นอาคารคอนกรีต หลังคาทรงมณฑป มีเตาเผาศพ 2 เตา ศาลาบำเพ็ญกุศล เป็นอาคารคอนกรีต กว้าง 8 เมตร ยาว 15 เมตร สูง 10 เมตร หลังคามุงกระเบื้องเคลือบ

หอระฆัง เป็นอาคารคอนกรีต หลังคาทรงจตุรมุข มุงกระเบื้องเคลือบ มีข้อฟ้าใบระกาหลังรักปิดทองประดับกระจก

กุฏิเป็นอาคารคอนกรีต 6 หลัง อาคารครึ่งไม้ครึ่งตึก 4 หลัง อาคารไม้แบบเรือนไทย 11 หลัง

ความสัมพันธ์ของสังคมและชุมชนบริเวณรอบวัดภคินีนาถวรวิหาร

วัดภคินีนาถวรวิหาร เป็นวัดเก่าแก่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา เดิมชื่อวัดบางจาก เพราะตั้งอยู่ปากคลองบางจาก สมัยรัชกาลที่ 2 สมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎทรงผนวชที่ พระราชธิดาในรัชกาลที่ 1 ทรงสถาปนาขึ้นใหม่ทั้งอาราม และได้รับพระราชทานนามว่า วัดภคินีนาถ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้มีการซ่อมบูรณะอีกครั้ง ซึ่งเป็นเหตุที่ทำให้มีศิลปกรรมแบบจีนเข้ามาปรากฏอยู่ในวัดภคินีนาถวรวิหาร ด้วยรัชสมัยของพระองค์ทรงมีพระราชนิยมในศิลปะแบบจีน และในสมัยของเจ้าอาวาส พระธรรมถาวร (ช่ง สงกิจใจ) ได้มีการบูรณะครั้งใหญ่และท่านมีเชื้อสายของจีนเช่นกัน จึงทำให้ศิลปกรรมจีนยังคงอยู่ถึงปัจจุบันและจากการศึกษาบริบทของสถานที่และชุมชนใกล้เคียง มีแหล่งชุมชนเก่าแก่ของจีนตั้งอยู่ได้แก่ ศาลเจ้าแม่ทับทิม ซึ่งเป็นศาลเก่าที่สุดของจีนในหล้า สร้างเมื่อ พ.ศ. 2384 ศาลนี้นับถือเจ้าแม่ทับทิมเพียงองค์เดียว และมีเทพเจ้าประตู 2 องค์ อยู่ตรงเชิงสะพานช้างอิ หรือสะพานกรุงธน

สะพานช้างอิ¹ ชื่อ ช้างอิ เกี่ยวพันกับเครื่องกิมตึ้ง ซึ่งเป็นชื่อเครื่องถ้วยชามของเมืองจีน มีลวดลายต่างๆ ตกแต่งสวยงามในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นิยมสั่งถ้วยชามเหล่านี้มาจากเมืองจีนเพื่อใช้และสะสมเป็นของมีค่าและเมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวังดุสิตขึ้น ได้พระราชทานนามตึกหน้า ถนน สะพาน และคลองต่างๆภายในพระราชวังดุสิต เป็นชื่อเครื่องกิมตึ้งของเมืองจีนทั้งสิ้น เช่น ชื่อถนนด้านหลังพระราชวังพระราชทานนามว่า ช้างอิ อันเป็นคำมงคลของจีน มีความหมายว่า "ยืนตื้ออย่างยิ่ง"

ถนนช้างอิในตอนแรกทีสร้างมีระยะทางจากแม่น้ำเจ้าพระยาไปสู่ตบบริเวณด้านหลังพระราชวังดุสิตและได้ขยายต่อมาในภายหลังในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนนามสถานที่หลายแห่งนั้นถนนช้างอิก็เป็นถนนหนึ่งที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อไปเป็น "ถนนราชวิถี" เมื่อมีการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาแห่งใหม่ในสมัยรัฐบาลของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขณะทำการสร้างประชาชนทั่วไปยังไม่ทราบชื่อสะพานอย่างเป็นทางการจึงเรียกชื่อสะพานว่า สะพานช้างอิเพราะสะพานนี้เริ่มต้นปลายถนนช้างอิทางด้านฝั่งพระนคร ต่อมาเมื่อสร้างเสร็จแล้วรัฐบาลได้ตั้งชื่อสะพานว่า "สะพานกรุงธน" นั่นเอง

สะพานกรุงธนสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2497 โดยบริษัทฟุจิ การ์แมนูแฟกเจอร์ จำกัด ของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีบริษัท สหวิศว์การโยธา จำกัด เป็นผู้แทนในประเทศไทย และได้ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2498 สะพานกรุงธนประกอบด้วยโครงสร้างเหล็กยาว 6 ช่วง เชิงสะพานทั้งสองฝั่งเป็นคอนกรีต มีทางเท้าทั้งขาบสองข้างช่วงลอดกลางสะพานสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 7.50 เมตร

เป็นสะพานที่เปิดไม่ได้ สร้างเสร็จและเปิดการจราจรเมื่อวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ.2501 งบประมาณค่าก่อสร้างรวมเป็นเงินทั้งหมด 24,837,500 บาท

วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

วัดราชโอรสารามราชวรวิหารเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร และถือเป็นวัดประจำรัชกาล พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งบรมราชวงศ์จักรี ตั้งอยู่เลขที่ 258 ริมคลองสนามไชยฝั่งตะวันตก แขวงบางค้อ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

เขตวัดเฉพาะที่เป็นพุทธาวาสและสังฆาวาส มีดังนี้

ทิศเหนือ จดคลองบางหว้า

ทิศตะวันออก จดคลองสนามไชย

ทิศใต้ จดคูวัดราชโอรส เลียบแนวทางรถไฟสายวงเวียนใหญ่ – มหาชัย

¹มนัสนันท์ เหมอดิตชัย. (2545). สะพานชั่งอี. (online)

ทิศตะวันตก จดคูวัดราชโอรสซึ่งไปออกคลองบางหว้า

เป็นเนื้อที่ 27 ไร่ 2 งาน 60 ตารางวา

นอกจากเขตวัดแล้วยังมีที่ดินธรณีสงฆ์อีกหลายแปลงซึ่งทางวัดได้มอบให้กรมศาสนาเป็นผู้จัดการเกี่ยวกับผลประโยชน์โดยตลอดมา

หนังสือวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร (พระมหาโกศ เขมธมโม .2525 : 25-27) ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาและการปฏิสังขรณ์วัดดังนี้

วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร เดิมชื่อ “วัดจอมทอง” นั้นตามสันนิษฐานเข้าใจว่า คงจะเพี้ยนและเปลี่ยนมาจากคำว่า วัด “เจ้าทอง” หรือวัด “กองทอง” ตามที่เล่าสืบกันมา เพราะคติเรียกชื่อวัดของสยามประเทศสมัยโบราณ ชื่อวัดที่แท้จริงมักไม่มี แต่ชอบเรียกชื่อวัดโดยเอาสถานที่ หมู่บ้านเป็นชื่อ เช่น วัดไทร วัดสิงห์ วัดบางขุนเทียน เป็นต้น มิฉะนั้นก็เอานิมิตต่างๆ เช่น วัดแจ้ง (วัดอรุณราชวราราม) วัดสระเกศ วัดชนะสงคราม เป็นต้น บางทีก็เอาชื่อผู้สร้างวัด ชื่อเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นผู้ที่ประชาชนในถิ่นนั้นเคารพนับถือมากเป็นชื่อวัดก็มี เช่น วัดโพธิ์ (วัดโพธิ์นิมิต) วัดประยูรวงศาวาส วัดพิชัยญาติการาม เป็นต้น

เรื่องการสร้างวัดราชโอรสารามนั้น คงจะเนื่องมาจากมูลเหตุเพราะเป็นนิวาสสถานข้างพระญาติฝ่ายพระบรมราชชนนีของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ กรมสมเด็จพระศรีสุลาลัย (เจ้าจอมมารดาเรียม) พระบรมราชชนนีของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นธิดาของพระยานนทบุรี (บุญจัน) และ คุณหญิงเพ็ญเป็นธิดาของพระยาราชวังสัน (หวั่ง)และท่านชูเป็นพระปัยยิกา (ยายทวด) ของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่านผู้นี้กล่าวกันว่า เป็นธิดาของคหบดี

ชาวสวน มีนิวาสนสถานอยู่แถววัดหลัง ริมคลองด่าน ซึ่งบัดนี้กำหนดเป็นแขวงบางอ้อ ท้องที่เขต บางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

ณ บริเวณสองฟากคลองด่านแถววัดหนึ่ง วัดนางนอง และวัดจอมทอง จึงมีพวกชาวสวนผู้เป็นวงศ์ญาติของท่านชุกชุมอยู่โดยมาก และนับว่ามีพระญาติทางบรรพชนฝ่ายพระบรมราชชนนีของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวอยู่แถวนั้น ประกอบกับท่านเจ้าอาวาสวัดจอมทอง ซึ่งต่อมาเมื่อสร้างขึ้นเป็นวัดราชโอรสอารามแล้ว ท่านมีสมณศักดิ์เป็นพระสุธรรมเทพเถรนั้น สันนิษฐานตามสมณศักดิ์ของท่านคงจะเป็นผู้ทรงคุณในทางวิปัสสนาธุระ ทั้งมีผู้เล่าว่า ท่านชำนาญในการพยากรณ์ยามสามตาด้วย ท่านเจ้าอาวาสองค์นี้คงจะเป็นที่ทรงรู้จักมักคุ้นกับพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมาตั้งแต่ยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นพระเจ้าลูกยาเธอในรัชกาลที่ 2 แล้ว ครั้นมาเมื่อเดือน 11 ปีมะโรง พ.ศ.2363 ในรัชกาลที่ 2 มีข่าวว่า พม่าตระเตรียมกำลังจะยกทัพเข้ามาตีประเทศสยามอีก แพร่เข้ามาถึงกรุงเทพมหานคร พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดกองทัพเป็น 4 กอง ยกออกไปตั้งสกัดกันทัพพม่าอยู่เป็นแห่งๆ ในพื้นที่ตั้งแต่เมืองกาญจนบุรีลงไปทางทิศใต้ โดยเฉพาะทางด้านพระเจดีย์สามองค์ ซึ่งเป็นทางผ่านสำคัญที่สุดนั้นได้โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ทรงเป็นแม่ทัพ คุมพลหมื่นหนึ่งเสด็จไปตั้งขัดตาทัพอยู่ ณ ตำบลปากแพรก เมืองกาญจนบุรี พระองค์ได้เสด็จยาตราทัพออกจากกรุงเทพฯ ทางเรือ เมื่อวันศุกร์ เดือนอ้าย ขึ้น 10 ค่ำ ปีมะโรงนั่นเอง

เส้นทางยาตราทัพ ในวันแรกได้ผ่านคลองบางกอกใหญ่ เข้าคลองด่าน เมื่อเสด็จถึงวัดจอมทองซึ่งเป็นวัดโบราณก็เสด็จหยุดทัพประทับแรมที่หน้าวัด และได้ทรงกระทำพิธีเบิกโขลนทวาร ตามลักษณะพิธีสงคราม ณ ที่วัดนี้ ดังมีความในหนังสือนิราศตามเสด็จทัพลำแม่น้ำน้อย ที่พระยาตรัง กวีเอกผู้โดยเสด็จราชการทัพครั้งนี้ บรรยายถึงการกระทำพิธีนี้ไว้ว่า

“อาดาลอาหุติห้อม	โหมสนาน
ถึกพฤทธิพรหมณ์	โสรดเกล้า
ชีพอเบิกโขลนทวาร	ทวิเทเวศ วายแล
ลารูปพระเจ้านัน	แปดมือ”

ในพิธีดังกล่าวนี้ ได้ทรงอธิษฐานขอให้การเสด็จไปราชการทัพคราวนี้ประสบความสำเร็จ และเสด็จกลับมาโดยสวัสดิภาพ และท่านเจ้าอาวาสวัดจอมทองคงจะได้ถวายคำพยากรณ์ไว้อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้พระเจ้าลูกยาเธอทรงเลื่อมใส

เมื่อได้ยาตราทัพไปตั้งอยู่ ณ เมืองกาญจนบุรีจนจะย่างเข้าฤดูฝนในปีมะเส็ง พ.ศ. 2364 แล้วก็ยังไม่มีความว่าพม่าจะยกมา พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์เลิกกองทัพเสด็จกลับพระนคร เมื่อราวเดือน 6-7 ในปีมะเส็งนั้น ครั้นเสด็จกลับถึงพระนครแล้ว ก็ทรงเริ่มปฏิสังขรณ์วัดจอมทองขึ้นใหม่ทั้งวัดเหมือนสร้างใหม่ ได้เสด็จมาประทับคุมงานและตรวจตราการก่อสร้างด้วยพระองค์เองตลอดมา เสด็จแล้วได้ทูลเกล้าฯ ถวายเป็นพระอารามหลวง พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามใหม่ว่า “วัดราชโอรส” หมายถึงว่าเป็นวัดที่พระราชโอรสทรงสถาปนา

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (2504 : 168) เขียนไว้ในพระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ 3 ว่า

"วัดจอมทองเป็นวัดข้าหลวงเดิม ได้ทรงกระทำมาแต่ยังเป็นกรมอยู่ทำแล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยพระราชทานชื่อวัดราชโอรสสุทธาราม.."

การสถาปนาวัดราชโอรสครั้งแรกนั้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว คงจะทรงเห็นเป็นการส่วนพระองค์ มิได้เกี่ยวข้องกับทางราชการแต่อย่างใด จึงทรงพระราชดำริเปลี่ยนแปลงแบบอย่างศิลปกรรมสร้างขึ้นตามความพอพระราชหฤทัย เพราะขณะนั้น ได้ทรงกำกับการกรมท่า ทำการค้าติดต่อกับประเทศจีน และทรงนิยมศิลปกรรมแบบจีนมาก วัดอุษณาทนต่างๆ ที่พระองค์โปรดฯ ให้สร้างขึ้นภายในวัดนี้ จึงตกแต่งด้วยศิลปกรรมแบบจีนทั้งสิ้น

ศิลปกรรมที่มีอยู่ในวัดนี้ พระองค์ได้สรรสร้างนฤมิตรกรรมให้กลมกลืนงดงามยิ่งนักอย่างหาที่ติมิได้ เช่น เสี้ยววงไทย ซึ่งเป็นรูปปั้นที่บานหน้าต่าง และประตูพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ นับเป็นครั้งแรกสยามประเทศที่มีการประยุกต์ศิลปกรรมได้อย่างประณีตยิ่งนัก เช่น รูปทรงหลังคาพระอุโบสถ พระวิหารพระพุทธไสยาสน์ตลอดถึงกุฏิ และนับเป็นครั้งแรกอีกเช่นกันที่มีการสร้างโบสถ์วิหารที่ไม่ต้องใช้ข้อฟ้า ใบระกา หางหงส์ แต่ก็ยังคงรูปสิ่งเหล่านี้ไว้ให้เป็นสัญลักษณ์แห่งศาสนสถานได้อย่างสง่าและงดงาม

น. ณ ปากน้ำ (2538 : 99) ได้เขียนถึงความงามของวัดราชโอรสไว้ว่า

ต่อมาสมัยรัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวสมัยเมื่อเป็นพระเจ้าลูกเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ได้ทรงค้าขายกับจีนจนร่ำรวย พระราชบิดาทรงตรัสเรียกพระองค์ว่า "เจ้าสัว" และเจ้าสัวนี้ก็ได้สร้างวัดที่แม่ทุตอังกุสในสมัยนั้นได้ไปชมแล้วบันทึกว่า งดงามที่สุดในกรุงบางกอก วัดนั้นคือ วัดราชโอรส ซึ่งสร้างตามแบบสถาปัตยกรรมจีน ทั้งยังใช้ช่างจีนส่งมาจากเมืองจีนอีกด้วย ประกอบกับชาวจีนได้มาตั้งถิ่นฐานเป็นนิคมใหญ่ๆ อยู่มากมาย

พระอุโบสถ มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมผสมระหว่างไทย และจีน หลังคาเป็นแบบจีน แต่มุงกระเบื้องสีแบบไทย ไม่มีข้อฟ้า ใบระกา หน้าบันประดับกระเบื้องเคลือบสีต่างๆ สวยงาม แต่งเป็นรูปแจกันดอกเบญจมาศ มีรูปสัตว์มงคลตามคติของจีนคือ มังกร หงส์ และนกยูง ตอนล่างเป็นภาพทิวทัศน์มีบ้านเรือน สัตว์เลี้ยง ภูเขา ต้นไม้ ตามขอบหลังคาประดับกระเบื้องสี และถ้วยชามโดยรอบ

ซุ้มประตูหน้าต่างประดับกระเบื้องสี ซุ้มประตูหน้าต่างประดับปูนปั้นประดิษฐ์เป็นลวดลายดอกเบญจมาศ บานประตูด้านนอกประดับมุกลายมังกรดินเมฆ ฝีมือละเอียดประณีต ด้านในเขียนรูปทวารบาลแบบจีน ผนังด้านในพระอุโบสถเขียนเป็นลายเครื่องบูชาแบบจีน บางช่วงมีความหมายในการให้พร ฮก ลก ซัว ตามคติของจีน บนเพดานเขียนดอกเบญจมาศทองบนพื้นสีแดง

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ (2507 : 48) ได้เขียนไว้ในตำนานเรื่องเครื่องโต๊ะและถ้วยปั้นว่า

ถึงรัชกาลที่ 3 แบบอย่างลวดลายของไทยนิยมไปข้างจีนยิ่งขึ้น จะเห็นตัวอย่างได้ เช่น แบบอย่างลวดลายที่วัดราชโอรส แม้บานประตูพระอุโบสถ ก็เอาลายมังกรจีนมาผูกเป็นลายประดับมุก แผลงออกไปจากแบบเดิมเป็นครั้งแรก แต่เมื่อในรัชกาลที่ 3 การหลงทำแต่พระอารามเป็นพื้น สิ่งของที่สั่งจากเมืองจีน ก็มักเป็นเครื่องศิลาและเครื่องถ้วยทำเป็นแผ่นกระเบื้อง สั่งมาประดับประดาแต่งพระ

อารามโดยมาก ไม่ปรากฏว่ามีสิ่งของเล่นที่เป็นของหลวงสั่ง ความนิยมดูอยู่ข้างตรงกันข้าม เมื่อไม่เสด็จลงประพาสสวนขวาดังในรัชกาลก่อน ทรงพระราชดำริว่า ภูเขาศิลาและตำหนักรักษาซึ่งได้ก่อสร้างไว้ในสวนขวา ทั้งไว้จะยับเยินเสีย จึงโปรดให้รื้อศิลาไปก่อเขาที่วัดพระเชตุพน และรื้อตำหนักต่างๆ ในสวนขวา ไปปลูกถวายเป็นเสนาสนะตามพระอารามหลวง อันเนื่องในเจ้าของตำหนักหลายแห่ง ความนิยมดูเป็นไปข้างสละเครื่องเล่นถวายเป็นพุทธรูปฯ จนเขียนรูปเครื่องแต่งเรือนและเครื่องบูชาจีน เป็นลายประดับฝาผนังโบสถ์วิหาร เช่นที่พระอุโบสถวัดราชโอรส และวัดกัลยาณมิตร เป็นต้น

ในหนังสือวัดราชโอรสาราม ราชวรวิหาร (พระมหาโกศ เขมธม.2525 : 38 – 39) เขียนไว้ว่า

ผนังด้านในรอบเขียนลายเครื่องบูชาแบบจีนบรรจุไว้ในช่อง เป็นช่องๆ บางช่องมีความหมายในการอวยพร “ฮก ลก ซัว” ตามคติของจีน ตอนล่างที่จัดพื้น ประดับกระเบื้องลายดอกไม้และภาพทิวทัศน์เคลือบสีต่างๆ ไว้โดยรอบพระอุโบสถ

ภาพเขียนสี เครื่องบูชาแบบจีน ภายในพระอุโบสถ บางส่วนได้ถูกน้ำฝนรั่วรด เกิดการชำรุดเสียหายก็หลายแห่ง บางส่วนพระเทพญาณมุนีเล่าว่า สมเด็จพระกรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงคิดจะปฏิสังขรณ์ โดยการเขียนทับลายเดิม ได้ทรงผสมสีเติมฝีพระหัตถ์ เสร็จแล้วใช้ฟูกันแต่มีระบายสีน้ำเงินที่ผนังส่วนล่างด้านทิศใต้ไว้เล็กน้อยเป็นรูปวงกลม แต่ได้ทรงเลิกละความพยายาม เพราะไม่อาจผสมสีให้เหมือนของเดิมได้ จิตรกรรมจีนแท้ ภายในพระอุโบสถเช่นนี้จะมีแห่งเดียวในประเทศไทย ขณะนี้จิตรกรรมเหล่านั้นได้ถูกความชื้นคุกคามอย่างหนักหลุดร่วงไปทุกวัน บางส่วนปะปองออกจากผนังแตกเป็นแนวยาว คงจะหลุดร่วงไปในไม่ช้า ทั้งที่ด้านนอกภาพเขียนสีเหล่านั้นยังชัดเจนมาก จิตรกรรมฝาผนังนี้หากกรมศิลปากรไม่หาทางอนุรักษ์ไว้ อีกไม่ช้าชาวสยามก็จะหาสิ่งดังกล่าวศึกษามีได้ นับเป็นการสูญเสียมรดกของชาติอันยิ่งใหญ่ เพราะถ้ารอต่อไปก็จะเข้าตำราว่า ฟรุ้งก็สลายเสียแล้ว

พระพุทธรูปนันทคุณอดุลญาณบพิตร พระประธานในพระอุโบสถ เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ หน้าตักกว้างประมาณ 1 วา 2 ศอก หรือประมาณ 3.10 เมตร สูงประมาณ 2 วา 1 ศอก หรือประมาณ 4.50 เมตร

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร์ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระสร้อยการของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาเจษฎาบดินทร์ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ประดิษฐานไว้ที่ฐานพระพุทธรูปพร้อมกันถวายพระปรมาภิไธยประจำรัชกาล และศิลปจารึกดวงชั้นชา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐานนพปฎลมหาเศวตฉัตร (ฉัตร 9 ชั้น) เหนือพระประธานในพระอุโบสถ เมื่อ พ.ศ. 2504

พระพุทธรูปองค์นี้กล่าวว่า เป็นพระพุทธรูปที่สร้างได้งดงามกว่าพระพุทธรูปองค์อื่นที่สร้างในสมัยเดียวกัน

พระแท่นที่ประทับใต้ต้นพิบูล พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะดำรงพระอิสริยยศเป็นกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ เมื่อทรงเสด็จมาทรงคุมงานและตรวจการก่อสร้าง ได้ประทับที่พระแท่นใต้ต้นพิบูลใหญ่ที่อยู่ตรงด้านหน้า ทางด้านซ้ายของพระอุโบสถ และเล่ากันว่าเคยรับสั่งไว้ว่า “ถ้าฉันตายจะมาอยู่ใต้ต้นพิบูลนี้”

อาจเป็นเพราะพระราชดำรินี้ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมคานวงศ์ที่เสด็จมาพระอารามนี้จะมาทรงถวายสักการะที่พระแท่นนี้เสมอจนกลายเป็นประเพณี และเวลาเสด็จพระราชดำเนินถวาย

ผ้าพระราชกฐินหรือเจ้านายเสด็จในการทอดกฐินพระราชทาน เจ้าหน้าที่จะตั้งเครื่องมุกไว้ทรงสักการะ ณ ต้น พิกุลนี้ทุกครั้ง

กะ (สถูปเจดีย์) อยู่ด้านหลังพระอุโบสถ เป็นสถูปแบบจีน มีทรงเหลี่ยมซ้อนกัน 5 ชั้นสูงประมาณ 5 – 6 วา ยอดเป็นรูปทรงน้ำเต้า ถัดมาเป็นทรงเหลี่ยมซ้อนกันเป็นชั้นๆ ในแต่ละเหลี่ยมจะเป็นช่องเว้นระยะ โดยรอบ

กะ หรือ สถูปองค์นี้ก่อด้วยอิฐถือปูนปิดทึบ ภายนอกเป็นแผ่นหินอ่อนสลักรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า และ ลวดลายประดับไว้ด้านนอก

พระวิหารพระพุทธไสยาสน์ ตั้งอยู่ด้านหลังพระอุโบสถภายในเขตกำแพงแก้วเช่นเดียวกัน แต่พระ วิหารมีกำแพงล้อมรอบโดยเฉพาะอีกชั้นหนึ่ง

เป็นพระวิหารขนาดใหญ่ ภายในประดิษฐานพระพุทธไสยาสน์ปูนปั้นขนาดยาว 20 เมตร ที่บาน ประตู และบานหน้าต่างด้านนอกประดับด้วยลายปูนปั้นที่เรียกว่า กระแหะ เป็นรูปเส้นวงแบบไทยยืนอยู่ บนประแจจีน ประดับด้วยแจกันดอกเบญจมาศและพานผลไม้ เช่น ทับทิม ส้มมือ ลิ้นจี่ มังคุด และน้อยหน่า เป็นต้น เพดานพระวิหารเขียนลายดอกเบญจมาศ นก และผีเสื้อ สีสวยงามและหน้าบันประดับด้วยกระเบื้องสี เป็นลายดอกเบญจมาศและรูปสัตว์มงคลของจีนเช่นเดียวกับหน้าบันพระอุโบสถ

โดยรอบลานพระวิหารมีสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองประดิษฐานอยู่ 32 องค์

ที่ผนังพระระเบียงพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ มีแผ่นหินอ่อนจารึกตำรายาและตำราหมอนวด ติด เป็นระยะๆ จำนวนทั้งสิ้น 92 แผ่น โดยพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ศาลาการเปรียญ อยู่ทางด้านขวาของพระอุโบสถ เป็นอาคารที่มีลักษณะผสมทางศิลปกรรมระหว่าง ไทยและจีนเช่นเดียวกัน หลังคาเป็นแบบจีน ลด 2 ชั้น แต่มุงกระเบื้องแบบไทย บนหลังคาประดับรูปกระ ระหวางมังกรกระเบื้องเคลือบสีอย่างศาลเจ้าจีน ผนังด้านนอกตอนบนเขียนรูปผลไม้ เป็นสัญลักษณ์ของความ เป็นสิริมงคล (ฮก ลก ซัว) เช่น ส้มมือ หมายถึง การมีวาสนาสูง ทับทิม หมายถึง ความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ และผลท้อ หมายถึงการมีอายุยืน พระประธานในศาลาการเปรียญเป็นพระพุทธรูปปั้นปางประทานพระธรรม เทศนา ถือตาลปัตร

ความสัมพันธ์ของสังคมและชุมชนบริเวณรอบวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร เป็นวัดที่รัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯบูรณะขึ้นใหม่ทั้งวัด เมื่อครั้งเป็น พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ พระองค์ทรงนิยมศิลปะจีน จึงนำรูปแบบศิลปกรรมจีนมาสร้าง พร้อมทั้งวางผังวัดต่างไปจากรัชกาลก่อนๆ ซึ่งไม่เคยปรากฏในกรุงรัตนโกสินทร์ จนเกิดเป็นเอกลักษณ์พิเศษ เรียกว่า ศิลปะแบบพระราชนิยม ศิลปกรรมที่ได้รับการสร้างขึ้นใหม่เป็นแบบเฉพาะตนเอง ซึ่งมีการสร้าง งานโดยช่างชาวจีนแต่จิวจากสำเพ็ง วัดราชโอรสจึงเป็นของแปลกของคนยุคนั้น ชาวไทยและชาวต่างชาติพากันลงเรือมาชมความงามมิได้ขาด

วัดราชโอรสตั้งอยู่ริมคลองด่าน คลองด่านเป็นคลองสำคัญ ซึ่งจะต้องอนุรักษ์ไว้ตามมติ คณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน พุทธศักราช 2510 คลองด่าน อยู่ในเขตภาษีเจริญและเขตจอมทอง ปาก

คลองแยกจากคลองบางกอกใหญ่ที่วัดปากน้ำภาษีเจริญ ปลายคลองจรดคลองบางขุนเทียนและคลองสนามชัย ยาวประมาณ 3 กิโลเมตร คลองนี้สมัยโบราณเป็นเส้นทางสำคัญไปออกแม่น้ำท่าจีน ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาเจษฎาธิบดินทร์ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว คลองด่านมีลักษณะดินเลน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาโชฎึกราชเศรษฐี (ทองจีน) เป็นแม่กองจ้างจีนขุดซ่อมในพุทธศักราช 2374 ในการขุดลอกคลองครั้งนี้พวกจีนลูกจ้างได้พบไหบรรจุเงิน 30 ซึ่งที่บางบอน จึงนำมาแบ่งปันกัน

วัดในกลุ่มเดียวกันได้แก่ วัดนางนองและวัดหนึ่ง ซึ่งมีรูปแบบสถาปัตยกรรมในสมัยรัชกาลที่ 3 บริเวณนี้มีการวางผังที่ตั้งวัดสองฝั่งได้อย่างลงตัว มองไปฝั่งใดก็เห็นเจดีย์และโบสถ์ วิหารเด่นเป็นสง่า ในปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศนั่งเรือชมความงามและแวะชื่นชมศิลปะของวัด ย่านนี้เป็นบ้านเดิมของตระกูลจิราธิวัฒน์ เจ้าสัวแห่งห้างสรรพสินค้าชั้นแนวหน้า ซึ่งได้อุปถัมภ์บำรุงวัดนี้เป็นอย่างดี

วัดมหรณพาราม

วัดมหรณพาราม เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่เลขที่ 216 ริมถนนตะนาวฝั่งขวา แขวงเสาชิงช้า เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ทิศเหนือมีลำคลองวัดเทพธิดาฝั่งนี้เป็นเขต ทิศตะวันออกทิศใต้ ทิศตะวันตกมีกำแพงเป็นเขต รวมเนื้อที่ทั้งหมดเป็นเนื้อที่ 5037 ตารางวา

วัดนี้กรมหมื่นอนุตมรัตนราษี (พระนามเดิม พระองค์เจ้าอรณพ) เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงสร้างเมื่อจุลศักราช 1212 ปีจอ โทศก เป็นปีที่ 27 ในรัชกาลที่ 3 ตรงกับ พ.ศ.2393 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานเงิน 1,000 ซึ่ง การก่อสร้างยังไม่เสร็จเรียบร้อยดี จวบจนถึง รัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงพระราชทานเงิน 1,000 ซึ่ง (แปดหมื่นบาท) และได้พระราชทานนามว่า “วัดมหรณพาราม” และได้ทรงพระราชพิธีท้าวสร้างเจดีย์องค์ใหญ่บรรจุพระบรมธาตุไว้ภายใน ตั้งอยู่ด้านหลังพระอุโบสถ ซึ่งเป็นเจดีย์ที่ใหญ่ที่สุดในวัดนี้

ในปีพุทธศักราช 2427 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนหลวงเพื่อสามัญชนทั่วไปเป็นแห่งแรกขึ้น ณ วัดมหรณพาราม เป็นการพระราชทานการศึกษาออกสู่ปวงชนครั้งแรก การศึกษาของชาติได้เจริญพัฒนาแพร่ขยายออกไปทั่วประเทศตราจนปัจจุบัน โรงเรียนวัดมหรณพารามซึ่งเป็นโรงเรียนหลวงสำหรับทวยราษฎร์นั้นก็ได้ขยายกิจการขึ้นและยังคงอยู่ตราจนปัจจุบัน

พระพุทธรูปในพระอุโบสถซึ่งเป็นพระประธานนั้น ปั้นด้วยปูนและลงรักปิดทอง ต่อฐานขึ้นไป 3 ชั้น เรียกว่าบัลลังก์ ทำเป็นบัวหงาย บัวคว่ำ และกระจังลงรักปิดทองและประดับกระจังสีต่างๆ ผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันตกเป็นพระพุทธรูปสมัยกรุงศรีอยุธยา

พระพุทธรูปในพระวิหาร เป็นพระพุทธรูปหล่อครั้งสมัยสุโขทัย ตามคำมหาชนเรียกว่า “หลวงพ่อพระร่วง” โดยกล่าวกันว่า พระเจ้ากรุงสุโขทัยทรงสร้าง จะอาราธนามาประดิษฐานในพระอารามนี้เมื่อไรไม่ปรากฏ กล่าวกันว่าได้อัญเชิญมาจากกรุงสุโขทัย ในรัชกาลที่ 3 เพื่อจะเอามาเป็นพระประธาน แต่การเอามาไม่สะดวก ไม่ทัน จึงได้ปั้นพระประธานขึ้น ต่อมาจึงได้อัญเชิญมาตั้งจึงสร้างพระวิหารเป็นที่ประดิษฐานคู่กัน พระองค์นี้เป็นโลหะทองและมีรอยต่อ 9 แห่ง มีหมุดสลักรอยต่อ มีพระพุทธรูปลักษณะงาม ต่อฐานขึ้นไปเรียกว่า

บัลลังก์ บันลាយบัวหงายบัวคำ และดอกไม้เครื่องกระจกลงรักปิดทอง ประดับกระจกลีต่างๆ ผืนพระพักตร์ไปทางทิศตะวันตก เป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ ได้มีประชาชนไปนมัสการเสมอ

เจดีย์มี 3 องค์ พระเจดีย์องค์ใหญ่ที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้าง เป็นเจดีย์ยอดกลมปล้องไฉน พระเจดีย์ขาวและซ้ายของพระเจดีย์องค์ใหญ่อีก 2 องค์ เป็นของเดิมที่กรมหมื่นอดมนรัตนราชสร้างไว้ เป็นเจดีย์ชนิดย่อไม้ 12 ทั้ง 2 องค์ ฐานกว้างยาวเท่ากันทั้ง 4 ด้าน เท่ากันทั้ง 2 องค์ ตั้งอยู่หลังพระอุโบสถและพระวิหาร ด้านทิศตะวันออก

พระอุโบสถ ก่อด้วยอิฐปูน ไม่มีช่อฟ้าใบระกา หลังคามุขลดสองชั้น เดิมมุงกระเบื้องไทยปั้นลมและหน้ามุขทำเป็นรูปหงษ์ เพดานเขียนลายดอกไม้ ตาข่าย พระอุโบสถมีประตู 4 ประตู หน้าต่าง 10 หน้าต่าง ชุ่มประตูและชุ่มหน้าต่างบันลายดอกไม้เครื่องเถา ลงรักปิดทอง กรอบประตูและหน้าต่างลงรักปิดทองประดับกระจกลี ส่วนบานประตูและหน้าต่าง เรียกว่าลายประสุหรือลายเฉลวไหลล้า ลงรักปิดทองประดับกระจกลีต่างๆ หน้าประตูพระอุโบสถมีตุ๊กตาจีนตั้งอยู่สองข้างเสาสองข้างๆ ละ 2 ตัว รวม 4 ตัว หลังประตูพระอุโบสถมีตุ๊กตาจีนตั้งอยู่ที่เสามุขทั้งสองข้างๆ ละ 2 ตัว รวม 4 ตัว เช่นเดียวกัน พระอุโบสถยาว 13 วา 10 นิ้ว กว้าง 8 วา 5 นิ้ว สูง 10 วาเศษ พระวิสุทธีโสภณ (โพธิ์) เจ้าอาวาสองค์ที่ 5 ได้ทำการซ่อมแซมปฏิสังขรณ์ส่วนที่ชำรุดทรุดโทรมใหม่ คือเปลี่ยนตัวไม้ที่ชำรุดและเปลี่ยนหลังคาที่มุงด้วยกระเบื้องไทยเป็นมุงด้วยกระเบื้องเคลือบล้วนเป็นต้น

ความสัมพันธ์ของสังคมและชุมชนบริเวณรอบวัดมหารณพาราม

วัดมหารณพาราม ถือว่าเป็นวัดที่มีความสัมพันธ์และสำคัญกับชุมชนของคนไทยอย่างยิ่ง วัดมหารณพาราม สร้างโดยพระบรมวงศ์เธอกรมหมื่นอดมนรัตนราช (พระองค์เจ้าอรณพ) พระโอรสในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว การก่อสร้างดำเนินมาจนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระองค์ได้พระราชทานนามวัดว่า วัดมหารณพาราม

จนมาถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วัดมหารณพาราม ได้รับการบูรณะและพระองค์ทรงเลือกให้เป็นสถานที่ทดลองจัดตั้งโรงเรียนภาษาไทยสำหรับสามัญชนแห่งแรก เมื่อการศึกษาในโรงเรียนวัดมหารณพารามเป็นผลดี จึงได้ขยายออกไปทั่วราชอาณาจักร

ในด้านศิลปกรรมภายในวัดมหารณพาราม ได้รับอิทธิพลศิลปกรรมจากจีนเข้ามาผสมผสานกับความเป็นไทย เป็นเพราะในสมัยที่สร้างวัดตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์มีพระราชนิยมในงานศิลปกรรมของจีนเป็นพิเศษ กอปรกับบริบทของชุมชนบริเวณรอบวัดมหารณพาราม มีชาวจีนอาศัยอยู่ สังเกตได้จากการตั้งศาลเจ้าพ่อเสือ ซึ่งไม่ไกลจากบริเวณวัดนัก

ตัวน ลี เชิงและบุญยิ่ง ไธสุทธี (2543 : 139-140) ได้เรียบเรียงเรื่องศาลเจ้าพ่อเสือไว้ว่า ศาลเจ้านี้สร้างขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2377 โดยสันนิษฐานจากหลักฐานที่เป็นจารึกอยู่ในระฆัง ศาลเจ้านี้มีเทพเจ้าเสียน เทียน ซ่ง ตี้ เป็นเทพเจ้าที่นับถือของชาวจีนโดยทั่วไป ทุกวันที่ 1 และ 15 จันทรคติ ของทุกเดือนหรือวันที่ 3 เดือนที่ 3 ซึ่งเป็นวันเกิดของเสียน เทียน ซ่ง ตี้ หรือวันที่ 9 เดือน 9 ซึ่งเป็นวันที่เสียน เทียน ซ่ง ตี้ ขึ้นสวรรค์นั้น จะมีผู้คนที่นับถือไปกราบไหว้บูชาเป็นจำนวนมาก

ปัจจุบันวัดมหารัชมงคลร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้เปิดพระอุโบสถให้นักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศเข้าชมความงดงามและได้จัดให้มีมัลติมีเดียที่ประจำอยู่ที่วัดในวันเสาร์และอาทิตย์

วัดสามพระยา

วัดสามพระยา เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งอยู่ถนนสามพระยา ซึ่งเป็นถนนซอยแยกจากถนนสามเสน ขึ้นแขวงบางขุนพรหม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

วัดสามพระยาร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โดยหลวงวิสุทธิโยธามาศย์ (ตรุษ) ขุนนางเชื้อสายมอญ พร้อมด้วยวงศาคณาญาติได้ร่วมใจกันยกที่ดินพร้อมทั้งบ้านเรือนของขุนพรหม (สารท) ผู้เป็นน้องชาย อุทิศถวายเป็นวัดเพื่อเป็นผลบุญและเป็นอนุสรณ์แก่ขุนพรหม ซึ่งเสียชีวิตด้วยไข้ป่า ในคราวที่ได้ร่วมกับหลวงวิสุทธิโยธามาศย์เป็นนายช่างฝีมือควบคุมการสร้างมณฑปพระพุทธรูปตามพระบรมราชโองการ วัดนี้จึงได้นามว่า วัดบางขุนพรหม ตำบลบ้าน บริเวณนั้น ซึ่งเดิมเรียกว่า “บ้านลาน” เพราะตระกูลนี้ผูกขาดค้าใบลาน จึงเปลี่ยนเป็นบางขุนพรหมสืบมา

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว วัดบางขุนพรหมชำรุดทรุดโทรมลง พระยาราชสภาวดี (ขุนทอง) พระยาราชนิกุล (ทองคำ) และพระยาเทพวรชุน (ทองหล่อ) ซึ่งเป็นบุตรของ “พวา” น้องสาวคนสุดท้องของหลวงวิสุทธิโยธามาศย์ (ตรุษ) และขุนพรหม(สารท) จึงพร้อมในกันปฏิสังขรณ์วัดจนสำเร็จบริบูรณ์แล้วน้อมเกล้าฯ ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อให้เป็นพระอารามหลวงเมื่อ พ.ศ. 2366

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาทอดพระเนตร เห็นว่าวัดบางขุนพรหมที่ปฏิสังขรณ์ใหม่ก่อสร้างอย่างแข็งแรงงดงาม จึงโปรดเกล้าฯ รับขึ้นไว้ให้อยู่ในบัญชีวัดพระอารามหลวง พร้อมทั้งพระราชทานนามวัดว่า “วัดสามพระยาวรวิหาร” จัดเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร สืบมาจน พ.ศ.2458 ทางกรมจึงจัดให้เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญมีนามว่า “วัดสามพระยา” สืบมา

พระอุโบสถ ก่ออิฐถือปูน หลังคา 2 ชั้น มุงกระเบื้องลอนเคลือบสีแบบจีน หน้าบันไม่มีช่อฟ้าใบระกา หงส์ กรอบหน้าบันฝังกระเบื้องเคลือบเป็นระยะ ลวดลายกลางหน้าบันเป็นรูปแจกันดอกไม้ พานผลไม้ ประดับด้วยจานกระเบื้องเบญจรงค์และลายคราม คอซองของหลังคาเขียนภาพจิตรกรรมแบบจีน ตอนบนประดับลายปูนปั้นติดด้วยกระเบื้องเคลือบ เชิงชายลาดหลังคาด้วยเบญจรงค์สลักกับถ้วยลายคราม ไขราชั้นลาดหลังคาเขียนลายช่อดอกไม้และผีเสื้อ บางแห่งลายลบเลือนไปมากและบางแห่งแผ่นไม้หลุดไปก็มี ชุ่มประตุน้ำต่างประดับลายปูนปั้นช่อดอกพุดตาน ใต้กรอบล่างของหน้าต่างทำเป็นฐานสิงห์ บานประตูหน้าต่างเขียนลายรดน้ำ ลายพันธุ์พฤกษาแบบจีน พระอุโบสถมีระเบียงยกพื้นล้อมรอบเสาใหญ่ทรงสี่เหลี่ยม ตอนบนปลายเสาสอบเข้า ลูกกระงะเบี่ยงฉลุลายในกรอบสี่เหลี่ยมเคลือบสี มีบันไดเล็กทางด้านข้างบริเวณมุมทั้งสี่ เชิงราวบันไดตั้งตุ๊กตาหินรูปสิงห์โตแบบจีน ด้านหน้ามีบันไดหินอ่อนยาวเกือบตลอดส่วนกว้างของพระอุโบสถ

ภายในพระอุโบสถ เพดาน 5 ช่อง ลงสีชาดเขียนลายทองเป็นช่อดอกเบญจมาศ ดอกพุดตานและนกชื่อลงรักเขียนลายทองแบบเดียวกัน ผนังตอนบนสุดเขียนลายทองรูปหงส์มังกร ถัดลงมาจนถึงระดับขอบบนของหน้าต่างเขียนลายแบบเดียวกันกับลายที่เพดานแต่เขียนสี ผนังระหว่างช่องหน้าต่างเขียนลายโต๊ะเครื่องบูชา ผนังส่วนที่หักมุมน้อยๆ เป็นกรอบหน้าต่างเขียนสีรูปดอกและใบบัว บนหน้าต่างด้านละ 5 ช่องนั้น สอง

ช่องแรกที่อยู่ใกล้พระประธาน ภาพเขียนสีลายดอกพุดตานและผีเสื้อ ช่องกลางลายดอกพุดตานและค้างคาว และสองช่องสุดท้ายลายนก ดอกไม้ และมังกร ผืนจากขอบล่างหน้าต่างลงมาปูหินอ่อน ผืนด้านหลังพระประธานลายเครื่องโต๊ะบูชา บานประตูเขียนรูปเขี้ยวกาง ฟันพระอุโบสถปูหินอ่อน

พระประธาน ในพระอุโบสถ เป็นพระพุทธรูปปิดทองปางสมาธิ พระพักตร์ค่อนข้างรี ขมวดพระเกศาเป็นปุ่มแหลม มีพระเกตุและพระรัศมี ชุกชีและชั้นเบญจาเป็นฐานสิงห์ลวดลายบนชุกชีลงรักปิดทอง แต่ชั้นเบญจาเขียนสีแบบจีนตอนหน้าชั้นเบญจาท่อเป็นฐานยื่นล้าออกมาตั้งโต๊ะหมู่บูชา

พระวิหาร หลังคา 2 ชั้น มุงกระเบื้องไทย หน้าบันทรงจีน ลายปูนปั้นเถาไม้ดอกและนกประดับด้วยถ้วยจานกระเบื้อง คอสองทำเป็นรูปฐานบัวหงาย ส่วนที่เป็นท้องไม้และเชิงชาย ลาดหลังคาติดด้วยเบญจรงค์ และถ้วยลายครามสลับเรียงกันไปตลอด ปั้นลมท้ายหน้าบันประดับลายปูนปั้นช่อดอกพุดตาน ไขราลาดหลังคาเขียนดาวทองพื้นชาด ชุ่มประตูหน้าต่างพระวิหารเหมือนของพระอุโบสถแต่ผูกต่างกันเล็กน้อย บานประตูหน้าต่างเขียนลายรดน้ำซึ่งเลื่อนไปมากแล้ว พระวิหารหลังนี้ไม่มีประตูหลัง มีระเบียงรอบ เสาระเบียงทรงสี่เหลี่ยมปลายสอบขึ้น ลูกกรงระเบียงหล่อเป็นแท่งกลมมีบันไดลง 4 ทาง ที่มุมมุขหน้าและมุขหลังพระวิหาร

ภายในพระวิหาร เพดาน 5 ช่อง เขียนลายดาวสีทองบนพื้นชาด ชื่อเขียนลายทอง บานประตูหน้าต่างทาสีชาด พื้นปูกระเบื้องลาย บนชั้นเบญจาฐานสิงห์ซึ่งเขียนสีลายจีนประดิษฐานพระประธานลักษณะเดียวกับพระประธานพระอุโบสถ ฐานชุกชีปิดทองล่องชาดเช่นกัน กระจานด้วยพระพุทธรูปปางห้ามสมุทร สร้างเลียนแบบเทวรูปขอม ผืนด้านหลังพระประธานก่อเป็นฐานตั้งพระพุทธรูปยืนทรงจีวร แพรหลาย มีฉัตร 5 ชั้น อยู่เหนือพระเศียร

ภายในพระวิหารเก็บตู้พระไตรปิฎกหลายใบ เป็นตู้ฐานสิงห์เขียนลายรดน้ำเรื่องรามเกียรติ์ ลวดลายประณีตงดงาม

นอกจากพระอุโบสถและพระวิหารอันเป็นถาวรวัตถุที่เป็นหลักของวัดแล้ว ยังมีสิ่งก่อสร้างอื่นๆ ที่น่าสนใจคือ หมู่พระเจดีย์และพระปรางค์รอบพระวิหาร ชุ่มประตูกำแพงเขตพุทธาวาส ซึ่งเป็นชุม 3 หน้าแบบจีนประดับลายปูนปั้นที่มุขข้างเป็นช่อดอกพุดตานรับกับพระอุโบสถและพระวิหารศาลาประดิษฐานพระพุทธรูปปูนขนาดใหญ่ปางอุ้มบาตร และศาลาพระพุทธรูปไสยาสน์ ซึ่งสร้างขึ้นในรัชกาลที่ 6 เป็นศาลาโถง ตกแต่งไม้ฉลุลาย ในเขตสังฆาวาสก็ยังคงเหลือหมู่กุฏิเป็นเรือนไทยแบบเก่าอีกหลายหลัง

ความสัมพันธ์ของสังคมและชุมชนบริเวณรอบวัดสามพระยา

วัดสามพระยา เดิมชื่อวัดบางขุนพรหมเพราะสร้างโดย ตระกูลของขุนพรหม ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และได้มีการปฏิสังขรณ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและถวายให้เป็นพระอารามหลวงจึงได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นวัดสามพระยา

วัดสามพระยาไม่ได้สร้างโดยพระมหากษัตริย์โดยตรง แต่เป็นวัดที่ตระกูลขุนพรหมเป็นผู้สร้าง ปฏิสังขรณ์และถวายให้เป็นพระอารามหลวงแก่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งในสมัยของพระองค์นั้นทรงมีพระราชนิยมในศิลปกรรมของจีน จึงได้มีการวาดภาพจิตรกรรมรูปแบบจีนบนฝาผนังพระอุโบสถ

จากอดีตถึงปัจจุบันภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชายังปรากฏให้เห็นในวัดสามพระยา มีการถ่ายทอดงานศิลปะมาจนถึงในปัจจุบัน

ปัจจุบันวัดสามพระยายังเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังประชาชนโดยจัดการอบรมศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชนในสถานศึกษา รักษาศิลปวัตถุและปฏิบัติธรรม ซึ่งดำเนินการโดยเปรียญธรรมและมูลนิธิเปรียญธรรมสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ซึ่งมูลนิธินี้จัดตั้งอยู่ในบริเวณวัดสามพระยา

วัดบุปผารามวรวิหาร

วัดบุปผารามเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ถนนเทศบาลสาย 1 แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ริมคลองบุปผาราม

วัดบุปผารามเดิมเป็นวัดโบราณซึ่งคงสร้างมาแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา ชื่อว่าวัดดอกไม้ไม่ปรากฏว่าใครเป็นผู้สร้าง ในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่านผู้หญิงจันทร์ ภรรยาเอกของสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ เมื่อครั้งยังเป็นเจ้าพระยาพระคลัง มารดาของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ได้ทำการปฏิสังขรณ์เนื่องจากเป็นวัดที่อยู่ใกล้บ้านท่าน และต่อมาสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์และ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ เมื่อครั้งยังเป็น จมื่นไวยวรนาถ และจมีนราชามาได้คาดการณ์ล่วงหน้าว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งขณะนั้นทรงผนวชอยู่คงจะได้รับราชสมบัติต่อจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนั้นทั้งสองท่านจึงดำเนินการปฏิสังขรณ์วัดดอกไม้ แล้วกราบทูลขอคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไปครองวัด แล้วกลายเป็นพระอารามหลวง ในการบูรณะปฏิสังขรณ์นี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงช่วยในการบูรณะพระอุโบสถด้วย แล้วพระราชทานแปลงนามจากวัดดอกไม้เป็น วัดบุปผาราม พระองค์โปรดในการเสด็จพระราชดำเนินวัดนี้บ่อยๆ เพื่อทรงตรวจตราและสั่งสอนพระสงฆ์ซึ่งพระราชทานไปจำพรรษา ณ วัดนี้ จากนั้นเจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี (ท้วม บุนนาค) ได้ทำการบูรณะปฏิสังขรณ์ต่อมา ในช่วงมหาสงครามโลกครั้งที่ 2 วัดบุปผารามถูกระเบิดทำลายเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2487 ทำให้ตัวพระอุโบสถชำรุดยากแก่การซ่อมแซม พระธรรมวราลังการอนุภาสเถระ เจ้าอาวาสวัดจึงดำเนินการก่อสร้างพระอุโบสถขึ้นใหม่ ทำการผูกพัทธสีมาในวันที่ 6 พฤษภาคม 2507 เนื่องจากย้ายสถานที่ก่อสร้างจากที่เดิม อย่างไรก็ตาม ท่านผู้สร้างพระอุโบสถใหม่ยังคงรักษารูปแบบเดิมของพระอุโบสถไว้ คือ ภาพหน้าบันพระอุโบสถยังคงทำเป็นตราสุริยมณฑล และซุ้มประตูหน้าต่างเป็นมหายานกู่

พระอุโบสถ ขนาดกว้าง 14 เมตร ยาว 27 เมตร ลักษณะสถาปัตยกรรมทรงไทย ประดับช่อฟ้าใบระกา หางหงส์ หน้าบันเป็นรูปตราสุริยมณฑลแบบไทย คือ ตราราชสีห์เหยียมนรธ อันเป็นตราประจำตัวของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ถัดลงมาเป็นรูปพระพุทธรเจ้า 5 พระองค์ ซุ้มประตูหน้าต่างเป็นซุ้มทรงมหายานกู่ อันเป็นสัญลักษณ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บานประตูหน้าต่างด้านนอกเป็นรูปเทวดา ด้านในทาสีพื้นแดง ภายในพระอุโบสถพื้นผนังทาสีขาว ประดิษฐานพระประธานปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง 46 นิ้ว กับพระอัครสาวกซ้ายขวา 2 องค์

พระวิหาร มีมาพร้อมกับการสร้างวัด ลักษณะสถาปัตยกรรมประยุกต์ผสมไทยจีน เนื่องจากหลังคาพระวิหารมีรูปทรงแบบจีน อันเป็นพระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว หาดแต่ประดับ

ข้อฟ้า ใบระกา หางหงส์ ห้วนาค หน้าบันเป็นปูนปั้นลายดอกไม้ มีตราสุริยมณฑลแบบไทยอยู่ตรงกลาง ชุ่ม ประตุน้ำต่างเป็นลายปูนปั้นปิดทองประดับกระจกรูปตราสุริยมณฑลแบบฝรั่ง คือ เป็นตรารูปพระอาทิตย์ ด้านนอกพระวิหารมีระเบียงล้อมรอบ ด้านในพระวิหารประดิษฐานหมู่พระพุทธรูป มีพระพุทธรูปชินราชจำลอง เป็นพระประธาน มีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่สวยงามประณีต ฝาผนังด้านบนเป็นเรื่องราวทศชาติ ช่องประตู หน้าต่างเป็นภาพเขียนลายทองรดน้ำ มีโคลงสุภาษิตโลกนิติกำกับ บานประตูหน้าต่างด้านในเป็นภาพเขียน เครื่องโต๊ะบูชาหลายแบบ

ศาลาการเปรียญ สร้างใหม่พร้อมกับพระอุโบสถ เนื่องจากถูกระเบิดทำลายเมื่อครั้งสงครามโลก ครั้งที่ 2 ตั้งอยู่ใกล้พระอุโบสถทางทิศตะวันออก ชื่อว่า ศาลาสมเด็จ

หออาณัติ เป็นทั้งหอกลองและหอรฆัง เจ้าพระยาพลเทพ (เฉลิม โกมารกุล ณ นคร) สร้างอุทิศ แก่ธิดาคณเล็ก ชื่อ วราภา โกมารกุล ณ นคร เมื่อปี พ.ศ. 2484

ความสัมพันธ์ของสังคมและชุมชนบริเวณรอบวัดบุปผาราม

วัดบุปผารามเดิมชื่อวัดดอกไม้ เป็นวัดร้างมีมาแต่ครั้งอยุธยา ท่านผู้หญิงจันทร์ภรรยาเอกของ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศใหญ่และบุตรชายของท่าน คือสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศศรีสุริยวงศ์ ขณะยังเป็นเจ้านายไวยนาถ กับน้องชายต่างมารดา คือ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ขำ บุนนาค) ขณะยังเป็นเจ้านายราชามาตย์ ได้ ร่วมกันปฏิสังขรณ์ใหม่หมดทั้งวัดและถวายเป็นพระอารามหลวง รัชกาลที่ 4 โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามวัด ว่า วัดบุปผาราม

สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพกล่าวถึงวัดไว้ว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศศรีสุริยวงศ์ ทรหนักดีว่าเมื่อสิ้นรัชกาลที่ 3 แล้ว การสืบทอดองค์รัชทายาทมีความสับสนอยู่มาก หากสนับสนุนเจ้าฟ้าใหญ่ (รัชกาลที่ 4) ขึ้นครองราชย์แล้วบ้านเมืองจึงจะปกติสุข ท่านและน้องชายจึงบูรณะวัดดอกไม้ซึ่งตั้งอยู่ในสวนและไม่ไกลจากบ้านของท่าน พร้อมทั้งนิมนต์พระสงฆ์ธรรมยุติกนิกายให้มาครองวัด เมื่อเจ้าฟ้าใหญ่มีกิจ ต้องเสด็จไปตรวจตราและสั่งสอนพระสงฆ์ซึ่งออกวัดมาใหม่เนื่องๆ ก็ได้โอกาสเฝ้าทูลถวายคำปรึกษาปัญหา บ้านเมืองอย่างใกล้ชิด และสนับสนุนให้พระองค์ขึ้นครองราชย์ได้ในที่สุด

วัดบุปผารามเป็นวัดของตระกูลบุนนาค ตั้งอยู่ใกล้สะพานพุทธ ย่านบ้านขุนนางตระกูลบุนนาค ก่อนสร้างสะพานพุทธ บริเวณเชิงสะพานฝั่งธนบุรีทั้งหมดเป็นนิวาสถานของสกุลบุนนาค ซึ่งเดิมทีได้ยว่นั้น เจ้าพระยามหาเสนา บรรพบุรุษของตระกูลตั้งบ้านอยู่ระหว่างกำแพงพระบรมมหาราชวังกับวิหารพระนอน วัดโพธิ์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศและสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศศรีสุริยวงศ์ก็ถือกำเนิด ณ ที่นั้น จน พ.ศ.2361 สมัยรัชกาลที่ 2 เมื่อมีการขยายเขตพระราชฐานในพระบรมมหาราชวังออกไป สมเด็จพระบรมมหา ประยูรวงศ์จึงพาครอบครัวย้ายข้ามฝั่งมาตั้งบ้านใหม่ยังบริเวณสวนกาแฟ ซึ่งเป็นที่ดินของตระกูล

ปัจจุบันชาวบุนนาคส่วนใหญ่ต่างโยกย้ายออกไปคราวถูกเวนคืนที่ดินเพื่อสร้างสะพานพุทธ หรือมี เช่นนั้นก็ทยอยขายที่ทางและขยับขยายย้ายออกไป ย่านนี้จึงเหลือเพียงวัดวาอารามและสิ่งของเครื่องใช้ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งตระกูลวงศ์ ที่บรรพบุรุษของตระกูลได้สร้างหรืออุทิศไว้ให้วัดของตน

วัดจันทารามวรวิหาร

วัดจันทารามวรวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่เลขที่ 448 ถนนเทอดไทย แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

วัดจันทารามคงเป็นวัดโบราณมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา เดิมเรียกว่าวัดบางยี่เรือกลาง หรือประชาชนนิยมเรียกว่า วัดกลางตลาดพลู พระยาสุรเสนา (ขุรณ) บุรณะใหม่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้รับพระราชทานนามใหม่ว่า วัดจันทาราม ปัจจุบันทางวัดได้จัดบริเวณวัดระหว่างเขต พุทธาวาสและสังฆาวาสเป็นตลาดสด และตึกแถวเป็นเขตจัดผลประโยชน์ของวัด

พระอุโบสถ ขนาดกว้าง 14 เมตร ยาว 22.90 เมตร เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ลักษณะสถาปัตยกรรมจีน หน้าบันประดับด้วยกระเบื้องเคลือบและถ้วยชาม ไม่มีช่อฟ้า ใบระกาประดับ ด้านในพระอุโบสถมีภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังเป็นลายดอกไม้วีระหว่างช่องหน้าต่างเป็นภาพวาดโต๊ะหมู่บูชาแบบจีน พระประธานประจำพระอุโบสถเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ ขนาดหน้าตักกว้าง 1.69 เมตร สูง 2.53 เมตร และที่ผนังภายในด้านหน้า ประดิษฐานพระพุทธรูปปางห้ามญาติ ทรงเครื่องและเทริดสูง 4.30 เมตร ฐานสูง 1.20 เมตร เป็นพระพุทธรูปไม้บุลุดลายที่เป็นโลหะซึ่งกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุสถานไว้แล้ว พระอุโบสถนี้เพิ่งจะทำการบูรณะปฏิสังขรณ์ใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2517 ปัจจุบันบูรณะเรียบร้อยแล้ว

พระวิหาร ตั้งขวางอยู่ด้านหลังพระอุโบสถ ลักษณะการก่อสร้างและสถาปัตยกรรมแบบเดียวกับพระอุโบสถ ขนาดกว้าง 13 เมตร ยาว 22.27 เมตร มีประตูทางเข้า 2 ด้าน ตรงกลางเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหลายองค์ ผนังด้านในมีซุ้มคูหาประดิษฐานพระพุทธรูปยืนปางห้ามสมุทร จำนวน 8 องค์ มีการบูรณะปฏิสังขรณ์ใหม่หมดในปี พ.ศ. 2518

นับแต่การสถาปนาซ่อมสร้างของพระยาสุรเสนาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว ไม่ปรากฏประวัติการซ่อมสร้างวัดจันทารามอีก จนกระทั่งปี พ.ศ. 2517 เนื่องจากพระอุโบสถและพระวิหารทรุดโทรมมาก ทางวัดจึงตั้งคณะกรรมการดำเนินการควบคุมการซ่อมและบูรณะขึ้นและจากการพิจารณาโครงสร้างในการบูรณะพบว่า พระอุโบสถนั้นคงจะมีการบูรณะซ่อมแซมมาแล้วอย่างน้อย 1 ครั้ง ส่วนพระวิหารไม่มีการซ่อมเลยนับแต่สร้างมา การบูรณะพระอุโบสถเริ่มในปี พ.ศ. 2517 ปีต่อมาจึงดำเนินการซ่อมพระวิหารจนแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2520 ทางวัดจึงจัดงานฉลองพระอุโบสถและพระวิหารพร้อมกันเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2520

ความสัมพันธ์ของสังคมและชุมชนบริเวณรอบวัดจันทาราม

วัดจันทาราม เป็นวัดโบราณมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เดิมเรียกว่าวัดบางยี่เรือกลาง เพราะตั้งอยู่ที่แขวงบางยี่เรือ หรือเรียกอีกชื่อว่า วัดกลางตลาดพลู ตลาดพลูเกิดขึ้นในคลองบางหลวงใกล้กับปากคลองด่าน ซึ่งเป็นย่านของคนจีนชาวสวนพลูที่เก่าแก่ที่สุดของบางกอก เชื่อว่าน่าจะเป็นชุมชนเก่าแก่ก่อนสมัยธนบุรี ด้วยอยู่ใกล้คลองด่านอันเป็นเส้นทางสัญจรสำคัญมาแต่โบราณ ชาวจีนกรุงเก่าและที่อพยพมาจากเมืองจีนเข้ามาในสมัยธนบุรีก็น่าจะมาตั้งบ้านเรือนอาศัยกับชาวจีนในย่านนี้ ทำให้ชุมชนขยายตัวจนกลายเป็นย่านการค้าสำคัญในธนบุรี

ด้วยความศรัทธาของบ้านและสวนมากมาย ตลอดจนฝั่งคลองทำให้ตลาดพลูเป็นศูนย์รวมสินค้าของสวนย่านนี้และของต่างถิ่น ชาวบ้านจึงเรียกบริเวณนี้ว่า ตลาดพลูและกลายมาเป็นชื่อตำบลในที่สุด

ปัจจุบันเรายังได้เห็นกลิ่นไอของความเป็นจีน หลงเหลือไว้ในสถาปัตยกรรม อาคารพาณิชย์และบ้านเรือนที่มีลวดลายปูนปั้นกับลายไม้ฉลุประดับแซมอยู่บ้าง แถวตลาดพลูมีโรงเจเสียงเซ่งตี้โรงเจของย่านนี้และเลยไปถึงหลังสถานีรถไฟตลาดพลู มีศาลเจ้าตึกดิน กับโรงเรียนสอนภาษากังลี้จั้ง

จากบริบทโดยรอบของชุมชนบริเวณวัดจันทารามหรือย่านตลาดพลู เป็นแหล่งที่อาศัยเก่าแก่ของคนจีน วัดจันทารามเป็นวัดไทยที่มีศิลปกรรมของจีนผสมผสานอยู่ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากชุมชนและสังคมของชาวจีนโดยรอบนั่นเอง

ในปัจจุบันทางวัดก็ยังได้จัดบริเวณวัดระหว่างเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสให้เป็นตลาดสดและตึกแถวเป็นเขตจัดผลประโยชน์ของวัด วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการช่วยเหลือเกื้อกูลทั้งทางจิตใจและศูนย์รวมของชุมชนและชุมชนก็ให้ความอุปถัมภ์กับวัด ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนต่างดำเนินไปอย่างแนบแน่นด้วยความผูกพันที่สืบมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน

วัดนาครปรก

แต่เดิมเป็นสวน มีลำคลองไหลผ่านทั้งหน้าวัดหลังวัด การคมนาคม ในอดีตใช้เรือในการไปมาหาสู่กัน ปัจจุบันลำคลองบางส่วนได้ถูกถมทำเป็นถนนทางสัญจรของประชาชนที่อยู่ละแวกใกล้วัด สภาพชุมชนปัจจุบันได้กลายเป็นตึกกรมบ้านช่อง เป็นชุมชนขนาดใหญ่

วัดนาครปรก มีฐานะเป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่เลขที่ 342 ถนนเทอดไท 49 แขวงปากคลองภาษีเจริญ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ที่ดินที่ตั้งวัดมี 12 ไร่ 1 งาน 42 ตารางวา โฉนดเลขที่ 25043 อาณาเขต ทิศเหนือติดกันคลองวัดนาครปรก ด้านทิศตะวันออกติดกับวัดนางชี ทิศใต้ติดกับคลองบางหว้า และด้านทิศตะวันตกติดกับโรงเรียนวัดนาครปรก

ตามประวัติเล่าสืบกันว่า เมื่อสมัยอยุธยาตอนปลาย-กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 3-4) มีพ่อค้าเรือสำเภาวาณิช ชื่อ พระบริบูรณ์ธนากร (เจ้าสัวฟุก แซ่ตัน) เดินทางมาประกอบการค้าขายที่พระนครฝั่งธนบุรี ย่านตลาดพลู ได้ตั้งรากฐานเป็นครอบครัวกับภรรยาคนไทย เจ้าสัวฟุก เป็นผู้มีความศรัทธาเลื่อมใสยิ่งในพระพุทธศาสนา มีฐานะดีพอที่จะก่อกุศลประโยชน์แก่คนอื่น จึงได้คิดริเริ่มก่อสร้างวัดขึ้น เพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม กิจกรรม และศาสนกิจทางพระพุทธศาสนา อีกประการหนึ่ง เพื่อเป็นการตอบแทนคุณชาวไทยที่ทำให้การค้าขายของตนเติบโตก้าวหน้า การก่อสร้างเริ่มแรกได้สร้างโบสถ์ขึ้นก่อน พร้อมกับเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นเครื่องบูชาของชาวจีนโบราณต่างๆ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ตนเอง และสร้างวิหารมีลักษณะทรงไทยเป็นอนุสรณ์แก่ภรรยา เขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังลายไทยเล่าเรื่องราวการเสด็จลงจากดาวดึงส์ และเรื่องราวการชนะมารของพระพุทธเจ้า ครั้นแล้วได้อัญเชิญพระพุทธรูปปางมารวิชัยมาจากเมืองสุโขทัย มาประดิษฐานไว้ในวิหารพระประธานองค์ประดิษฐานที่วิหารนั้นมีพญานาค 7 เศียรแผ่พังพาน เป็นรูปปูนปั้นองค์พระเป็นพระปางมารวิชัยสัมฤทธิ์ ชาวบ้านจึงได้เรียกว่า “วัดนาครปรก” ตามลักษณะพระพุทธรูปที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์ของวัดนี้

ความสัมพันธ์ของสังคมและชุมชนบริเวณรอบวัดนาคปรก

วัดนาคปรกเป็นวัดที่สร้างโดยพ่อค้าเรือสำเภาวาณิช ผู้มีฐานะดี ที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการตอบแทนคุณชาวไทยที่ทำให้การค้าขายของตนเติบโตก้าวหน้าและได้เขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังของพระอุโบสถเป็นเครื่องบูชาของจีนโบราณต่างๆ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ตนเอง

ชุมชนรอบบริเวณวัดเป็นย่านตลาดพลู ซึ่งเป็นย่านเก่าแก่ของชาวจีนมาแต่โบราณ ชาวจีนที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาได้ให้การสนับสนุนก่อสร้างวัดมาโดยตลอด เห็นได้จากสถาปัตยกรรมจีน ที่ปรากฏให้เห็นอยู่รอบบริเวณวัด เช่นศาลาจีน สวนหย่อมแบบจีน ซึ่งประชาชนร่วมกันบริจาคทุนทรัพย์ในการสร้าง และทางวัดก็ได้จัดตั้งโรงเรียนวัดนาคปรกขึ้นมา เพื่อให้เป็นแหล่งการศึกษาสำหรับเยาวชนในชุมชน

ความเชื่อของชาวจีน

ในการศึกษาเรื่องราวของศิลปกรรมภายในวัด จำเป็นต้องศึกษาถึงพฤติกรรมของมนุษย์ซึ่งสัมพันธ์กับศิลปกรรมนั้นๆ ซึ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องศึกษาถึงเรื่องราวของความเชื่อซึ่งเกี่ยวข้องกับศาสนา ความเชื่อในสิ่งต่างๆ มีรากฐานมาจากความอยู่รอดของสังคมและการดำรงชีวิต (อรศิริ ปาณินท์. 2533:92)

ชาวจีนเป็นชาติที่มีอารยธรรมและวัฒนธรรมของตนเอง เป็นชาติที่มีความเชื่อ ปรัชญา คำสั่งสอนต่างๆ ไว้มากมาย ไม่ว่าคนจีนจะอยู่ในเมืองจีนหรืออพยพไปตั้งรกรากในต่างประเทศก็ตาม ขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อต่างๆ ที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ลูกๆ หลานๆ ก็ยังคงปฏิบัติสืบสานกันต่อไปแบบไม่ขาดสาย

ฟรีนา บรูมฟิลด์ (2533: 9-10) ได้บรรยายถึงลักษณะของชาวจีนว่า

ชาวจีนเป็นชนชาติที่ถูกปลูกฝังให้ยึดมั่นในความเชื่อต่างๆ ในตำนานเรื่องราวของจิตวิญญาณและเรื่องพื้นบ้านปรัมปราตามประเพณีที่สืบทอดกันมาหลายพันปี เรื่องราวต่างๆ ที่คนจีนเชื่อนั้น บ้างก็เป็นเรื่องที่ความรู้ของตะวันตกไม่อาจจะอธิบายได้ บ้างก็คิดว่าเป็นเรื่องโศกกลางมวง แต่ก็มีบางส่วนในความเชื่อของคนจีนที่ได้รับการพิสูจน์จนเห็นจริงได้แล้วตามหลักวิทยาศาสตร์ที่ชาวตะวันตกถือว่าเป็นสิ่งที่พิสูจน์และเชื่อถือได้ อีกหลายส่วนที่เหลือนั้นคงจะต้องรอการพิสูจน์ต่อไป

ความเชื่อของชาวจีนนั้นไม่ว่าจะจัดให้อยู่ในความเชื่อประเภทใดก็ตามเรื่องราวเหล่านั้นส่วนใหญ่มักน่าสนใจน่าทึ่ง บางเรื่องอาจจะโต้แย้งกันได้อีกนาน บ่อยครั้งที่เราพบว่าชาวจีนเองก็ไม่เข้าใจลึกซึ้งถึงที่มาว่าทำไมตนเองถึงปฏิบัติตามประเพณีจนเป็นนิสัยที่สืบทอดกันมานานหลายศตวรรษ โดยที่พวกเขาพยายามรักษาจารีตประเพณีของตนมากกว่าที่จะเรียนรู้ถึงเหตุผลที่จะนำมาอธิบายถึงประเพณีของตน

ไม่ว่าชาวจีนจะอพยพไปตั้งถิ่นฐานทำมาหากินอยู่ที่ใดก็ตาม พวกเขาจะนำอุปนิสัยประเพณีของตนไปด้วย โดยที่พยายามจะรักษาขนบธรรมเนียมและประเพณีของตนมาบ้างน้อยบ้างตามสภาพไม่ว่าพวกเขาจะอยู่ในประเทศจีน ในชุมชนจีนโพ้นทะเลหรือในฐานะของชาวต่างชาติในสังคมตะวันตกที่คนส่วนใหญ่เป็นผิวขาว วิธีการดำเนินชีวิตและความเชื่อต่างๆ ก็ไม่แตกต่างกันมากนัก

สมบุญ สุธาสราญ (2530:26-27) ได้กล่าวถึงความเชื่อทางศาสนาของชาวจีนในประเทศไทยว่า

บทบาทของศาสนาที่มีต่อชุมชนชาวจีนมีลักษณะกว้างขวางและลุ่มลึก อันเนื่องมาจากศาสนาในสังคมของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยมีลักษณะพิเศษ อุปมาได้ว่าชาวจีนโพ้นทะเลเป็นเสมือนทะเลใหญ่ที่รวมเอากระแสจากสายธารหลายสายเข้าด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธ เต๋า ขงจื๊อ เทววิทยาโบราณ การถือผีและโซคลาง ล้วนผสมผสานกลายเป็นศาสนาของชาวจีน ดังสามารถสังเกตได้จากพิธีกรรมที่ชาวจีนปฏิบัติอยู่เป็นกิจวัตร ชาวจีนโพ้นทะเลมีความเชื่อทางศาสนาเหล่านี้อย่างกลมกลืน โดยไม่รู้สึกรู้ว่าความเชื่อเหล่านี้จะขัดแย้งกัน หรือจะเป็นการละเมิดทบบัญญัติของศาสนาหนึ่งศาสนาใด ชาวจีนมีความเชื่อที่จะบนบานขอพรจากเทวดา (เซียน) ในลัทธิเต๋าให้ประสบความสำเร็จในชีวิตและการทำงาน พร้อมๆ กับสวดอ้อนวอนขอความคุ้มครองจากเจ้าแม่กวนอิมในศาสนาพุทธนิกายมหายาน และติดตามด้วยการไปขอให้คนทรงเข้าทรงพยากรณ์ดวงชะตาความเชื่อทางศาสนาเหล่านี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความเชื่อแบบพหุนิยมทางศาสนาของชาวจีน

ฟรีนา บลูมฟิลด์ (2533 : 12) ได้ชี้ให้เห็นว่า

หากจะตัดคำสอนของท่านขงจื๊อและปรัชญาของลัทธิเต๋าดอกไปแล้วจะเห็นได้ชัดว่าความเชื่อทางศาสนาของคนจีนธรรมดานั้นคือ

1. เกี่ยวข้องกับความมานะพยายามที่จะประสบความสำเร็จในชีวิต
2. แสดงความเคารพนับถือต่อผู้ที่วายชนม์ไปแล้วหรือดวงวิญญาณต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตน
3. พยายามที่จะแสวงหาความรู้ที่เร้นลับเกี่ยวกับอนาคตของตน

จากความเชื่อและวิธีปฏิบัติเหล่านี้แหละที่จะประสานและสร้างชุมชนชาวจีนให้เป็นกลุ่มเป็นก้อน แม้กระทั่งคนจีนที่อพยพอยู่ในประเทศตะวันตกทันสมัยอย่างอเมริกาและแคนาดา

การตกแต่งบ้านของคนจีน ก็นิยมตกแต่งด้วยเครื่องหมายมงคลในจีน วิไลรัตน์ ยั่งรอด (2539:86-87) กล่าวว่า

ในประเทศจีน แม้ว่าได้ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับสิ่งของที่ถูกกำหนดให้สื่อถึงความเชื่อเรื่องสิริมงคลมาตั้งแต่สมัยโบราณ แต่ก็ไม่มีหลักฐานระบุได้อย่างแน่ชัดว่าสิ่งของแต่ละอย่างนั้นถูกกำหนดให้มีความหมายมงคลมาตั้งแต่เมื่อใด ลวดลายหลายอย่างเช่น ผลไม้ มักได้รับความสำคัญเพราะบางอย่างเป็นผลไม้ต่างแดนที่ถูกนำเข้ามาเพื่อการค้าขาย หรือไม่ก็เป็นสิ่งของหายากจึงน่าสงสัยอยู่ว่าความสำคัญของสิ่งเหล่านั้นเริ่มมาจากความแปลกและหายากหรือเพราะมีความหมายที่เป็นมงคล

อย่างไรก็ตาม เกี่ยวกับความนิยมในการนำเครื่องหมายมงคลมาตกแต่งบ้านเรือนนั้น อย่างน้อยก็ให้เห็นตั้งแต่สมัยห้าราชวงศ์ (พ.ศ.1450-1503) เช่นภาพวาดแสดงชีวิตความเป็นอยู่ในราชสำนัก จะเห็นได้ว่าที่ด้านขวาของภาพมีโต๊ะซึ่งวางแจกันปักกิ่งปะการังไว้ เชื่อกันว่าปะการังนั้นเป็นความหมายของความรุ่งเรืองในตำแหน่งขุนนาง ความนิยมเช่นนั้นแพร่หลายสืบเนื่องไปยังสมัยต่อๆ มาด้วย

ในสมัยราชวงศ์หมิงและชิง ดูเหมือนการตกแต่งบ้านด้วยเครื่องหมายมงคลจะมีมากจนเกินควร ดังสะท้อนให้เห็นจากหนังสือ xian qing ou qi ของ Li Yu (พ.ศ. 2153-2233) ที่กล่าวเชิญชวนให้มีการปรับเปลี่ยนรสนิยมในการแต่งบ้าน โดยสร้างทฤษฎีขึ้นมาว่า สิ่งที่สำคัญที่สุดในการแต่งห้องโถงคือ ให้มีภาพเขียนขนาดใหญ่แขวนไว้เหนือโต๊ะ และจะเป็นการไร้รสนิยมอย่างยิ่งหากจัดวางสิ่งของมากมาย ไม่ว่าจะเป็น

เป็นปะการัง เครื่องเงินเครื่องทอง หางนกยูง เพราะเพียงแค่อัปเดตวางหินหายาก เครื่องสำริดโบราณ หรือแจกันดอกไม้ โดยจัดให้มีความกลมกลืนกันระหว่างสิ่งของและความเชื่อก็เพียงพอแล้ว

ในปีพ.ศ. 2296 William Chambers สถาปนิกชาวตะวันตก หลังกลับจากเดินทางท่องเที่ยวในประเทศจีน เขาได้ตีพิมพ์หนังสือชื่อ *Design of Chinese building, furniture, dresses, machines and utensils, engraved by the best hand from the originals draw in China by Mr. Chambers, Architect* ซึ่งมีส่วนที่บรรยายถึงสภาพบ้านเรือนของคหบดีในกวางตุ้งไว้ว่า

ที่มุมห้องมีโถ๊ะสูง 4-5 ฟุต วางจานใส่ผลไม้ที่มีกลิ่นหอม หรือกิ่งปะการังในแจกัน มีอ่างแก้วทรงกลมสำหรับเลี้ยงปลาทอง และสวนจำลองที่ประกอบด้วยต้นไม้เล็กๆ และก้อนหิน..” อย่างไรก็ตามแบบอย่างการตกแต่งลักษณะนี้ไม่ได้เป็นแบบแผนที่ตายตัว จึงปรากฏการจัดวางเครื่องหมามงคลได้หลายลักษณะ เช่นที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมของศิลปินจีนในสมัยราชวงศ์ชิงและจากภาพถ่ายของ MUNSTERBERG Hugo ระหว่างปี ค.ศ.1850-1912 รวมทั้งภาพวาดของ Chambers อีกหลายภาพ เป็นต้น

นอกจากความเชื่อในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณี การใช้ชีวิตดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ชาวจีนยังมีคติความเชื่อเกี่ยวกับจิตรกรรมด้วย กำจร สุนพงษ์ศรี (2532 : 195-196) กล่าวถึงบันทึกของปราชญ์ชาวจีนท่านหนึ่งว่า

บันทึกการจำแนกผลงานจิตรกร” (Classified Record of Painters) หรือรู้จักกันในนาม “บัญญัติ 6 ประการ” (Six Cannons) โดย เชีย โห ซึ่งเป็นคนในสมัยหนานเป่ยจาวหรือสมัยราชวงศ์เหนือราชวงศ์ใต้ มีอายุอยู่ในราวคริสต์ศตวรรษที่ 5 นับเป็นบันทึกที่ให้ข้อมูลบางประการในการสร้างงานศิลปกรรมโดยเฉพาะจิตรกรรมที่เกิดขึ้นก่อนหน้าและในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ แม้ว่าหลังจากนั้น การสร้างงานจะคลี่คลายพัฒนาจากเดิมไปมาก แต่แกนสำคัญยังคงดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน สารสำคัญของบัญญัติ 6 ประการนี้ พอสรุปได้ดังนี้

1. ผลงานจิตรกรรมที่ดีต้อง “ปลูกเร้ากระตุ้นวิญญาณ” จิตรกรต้องสามารถถ่ายทอด “วิญญาณแห่งชีวิต” ลงไปในงานนั้นๆ ให้ผลงานแสดงการปลูกเร้ากระตุ้นวิญญาณและแสดงวิญญาณแห่งชีวิตต่อผู้ชมได้ ซึ่งก็คล้ายกับศิลปะตะวันตกที่เน้นในเรื่อง Expression (การแสดงพลังอารมณ์) ทั้งในแง่รูปธรรมและนามธรรม เป็นไปตามผลสรุปของลัทธิเต๋าและหลักจริยธรรมของขงจื้ออย่างเด่นชัด

2. บทเรียนเกี่ยวกับการใช้พู่กัน ซึ่งในทางจิตรกรรมจีนถือว่าสำคัญมาก จัดความสำคัญอยู่ในอันดับแรกๆ ของการสร้าง – การมองจิตรกรรมทีเดียว ซึ่งผิดกับทางตะวันตกจะให้การจัดองค์ประกอบ (Composition) เป็นหัวใจของการสร้างสรรค์งาน กลวิธีการใช้พู่กันของจีนมีหลากหลาย บางแบบก็ก้าวร้าวรุนแรงหยาดกระด้างเพื่อให้ได้ความรู้สึก “แข็งแกร่งราวกับเหล็กดัด” หรือบางทีก็ดูอ่อนนุ่มละเอียดอ่อนราวกับ “เส้นของใยไหมที่ตัวไหมชักใยในฤดูใบไม้ผลิ” หรือจิตรกรบางคนรู้จักเข้าใจลดทอนเส้นให้เหลือน้อยลงจนเส้นนั้นเสมือนหนึ่ง “มันสร้างด้วยทองคำ” บางเส้นอาจแตกพร่าคล้ายกับ “หยาดฝนที่โปรยปราย” ฉะนั้น

3. แสดงความซื่อสัตย์ต่อเนื้อหาที่มีรูปร่างเรื่องราวต่างๆ นานา การตีความในข้อนี้เป็นไปทั้งในรูปธรรมหรือในแง่แสดงถึงสิ่งที่ประจักษ์อย่างตรงๆ ซึ่งมีทรรศนะตรงกับศิลปะตะวันตกในลัทธิสัจนิยม (Realism) หรืออาจตีความในแง่ทางนามธรรม แสดงความจริงอย่างต้องตรงกับสิ่งที่เป็จริงของสรรพสิ่งทั้งหลาย เป็นความจริงแท้ที่ซ่อนเร้นอยู่ในภายใน ไม่ใช่เพียงแค่ประจักษ์แก่ตาเท่านั้น

4. ระบายสีให้ต้องตรงกับสิ่งที่วาด ในข้อความนี้อาจตีความได้สองนัย เหมือนข้อ 3 หรือในสมัยก่อนและสมัยเซี่ยโหมีชีวิตอยู่นั้น การวาดระบายสีหลายสีเป็นที่นิยม ครั้นพอถูกลงเลยมา การใช้สีหลากหลายก็ค่อยเสื่อมความนิยมลง จิตรกรจีนจำนวนมากไปนิยมใช้สีน้อยสี สนใจการใช้เส้นและค่าต่างแสงเงา (Chiaroscuro) แทนดังเห็นได้ชัดเจนมากในสมัยราชวงศ์ซ่งใต้

5. เตรียมจิตวางแผนให้ดีกว่าก่อนลงมือวาด อาจต้องตรงกับทฤษฎีศิลปะของชาวตะวันตกในเรื่องการจัดองค์ประกอบภาพ (Composition) ซึ่งกลยุทธและกลวิธีการสร้างงานของจิตรกรจีนกับจิตรกรตะวันตกแตกต่างกันมากพอควรในข้อนี้ กลวิธีการสร้างงานของตะวันตกจะใช้สีฝุ่นและสีน้ำมันเป็นหลัก การร่าง แต่ง หรือแก้ไข กระทำได้อย่างสะดวกสบาย ส่วนของจีนนั้นจะใช้สีน้ำหรือสีหมึก ดังนั้นก่อนลงมือวาดภาพ จิตรกรจำเป็นต้องเข้าใจกระบวนการกลวิธีตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงขั้นสุดท้าย จะละหรือข้ามขั้นตอนไม่ได้ เพราะเมื่อแต้มพู่กันแต่ละครั้ง ย่อมมีความสมบูรณ์ในตัวเอง แต่งเติมอาจทำได้ แต่เปลี่ยนแปลงลบทิ้ง หรือยกย้ายถ่ายเท ย่อมกระทำได้ ด้วยเหตุนี้ ฝีมือที่แม่นยำเที่ยงตรงและ “คล้าย” กับสิ่งที่วาด ไม่ใช่ “เหมือน” สิ่งที่วาด จินตนาภาพของผลงานชิ้นสำเร็จจึงค่อนข้างชัดเจนก่อนลงมือวาด ไม่ใช่วาดไปคิดไป ค้นหาไปดังที่จิตรกรแนวตะวันตกทำกัน

6. เคารพอดีต บัญญัติข้อนี้ให้เห็นถึงอิทธิพลหลักจริยธรรมของขงจื้อในแง่ให้ความเคารพบรรพชนอย่างชัดแจ้ง ด้วยเหตุนี้ การศึกษาและลอกเลียนของจิตรกรเอกในอดีตจึงปรากฏตลอดมาในประวัติศาสตร์ศิลปะจีน ซึ่งไม่เฉพาะแต่จะในงานจิตรกรรมเท่านั้น หากเป็นไปทั้งหมดในงานศิลปะทุกสาขา ผลงานที่ไม่คงทนสูญหาย หรือถูกทำลายไป ล้วนปรากฏหลักฐานจากผลงานที่ลอกเลียนไว้จากชนรุ่นหลัง ในจุดต่อยกก็คือ ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์น้อย เชื่องช้า และไม่มองข้ามเท่าที่ควรจะเป็น ซึ่งตรงข้ามกับธรรมชาติของตะวันตกอย่างสิ้นเชิง

จิตรกรรมกระบวนจีน

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย (2542 :1462-1469) เขียนเกี่ยวกับกระบวนจีนไว้ดังนี้

จิตรกรรมกระบวนจีน หมายถึง ภาพเขียนสีที่แสดงถึงวิถีชีวิตชาวจีน หรือคตินิยมแบบจีนหรือเขียนด้วยกรรมวิธีแบบจีน ที่ปรากฏผสมผสานหรือเป็นลักษณะโดดเด่นในจิตรกรรมของไทย

การที่ศิลปกรรมหรือวัฒนธรรมจีนเข้ามาสู่ภูมิภาคอันเป็นดินแดนประเทศไทยนั้นมิใช่เรื่องแปลกและมีได้เป็นสิ่งที่พึงเกิดขึ้น ทั้งนี้เพราะชาวจีนได้เดินทางเข้ามายังดินแดนสยามประเทศตั้งแต่สมัยทวารวดี (ราวพุทธศตวรรษที่ 11 – 16) แล้ว ด้วยเรื่องของการค้าเป็นสำคัญ

ตลอดระยะเวลา 417 ปีของอาณาจักรอยุธยา วัฒนธรรมจีนได้แพร่หลายในสังคมไทยโดยกว้างขวาง จิตรกรรมกระบวนจีนในสมัยอยุธยาจึงปรากฏทั้งที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเองหรือที่เมืองใหญ่ๆ เช่น เพชรบุรี กรุงเทพฯ ธนบุรี นนทบุรี เป็นต้น เช่นภาพจิตรกรรมที่ฝาปะกนศาลาการเปรียญวัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี เขียนเป็นภาพสี่เดียวหรือใช้สีน้อยสี เป็นรูปธรรมชาติ เช่น นก ไก่ ดันไม้ ภาพพระภิกษุจีนกับอุบาสิกจีน ที่ผนังพระอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธาราม หรือที่วัดช่องนนทรี กรุงเทพฯ

จิตรกรชาวจีนที่มีชื่อเสียงเด่นจนได้รับการยกย่อง คือ คงแป๊ะ ซึ่งมีชีวิตอยู่ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ได้นำเทคนิคการเขียนด้วยพู่กันหนวดหนูเข้ามาใช้ในภาพจิตรกรรมไทย มีผลงานปรากฏที่ผนังพระอุโบสถวัดสุวรรณาราม คลองบางกอกน้อย ธนบุรี วัดบางยี่ขัน และวัดดาวดึงษาราม ธนบุรี ดังปรากฏในสาส์นสมเด็จพระเจ้า

“ช่างเขียนในสมัยรัชกาลที่ 3 มีอีกคนหนึ่ง เรียกว่าครูทองอยู่ มีฝีมือเขียนอะไรไว้มาก เช่น ห้องพระ เตมียี่ในพระอุโบสถวัดสุวรรณาราม เป็นต้น ที่นั้นมีห้องมโหสถอยู่เคียงกัน เห็นได้ว่าตั้งใจจะเขียนประมุข เขาพูดกันว่า ฝีมือคงแป๊ะ เขาว่าเป็นพระ..”

ลักษณะเด่นของภาพจิตรกรรมกระบวนจีน อาจแยกออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ลักษณะที่เป็นรูปลักษณ์แบบจีน
2. เทคนิควิธีเขียน หรือการใช้สีแบบจีน

ลักษณะที่เป็นรูปลักษณ์แบบจีน

คือสิ่งที่ปรากฏในภาพสะท้อนถึงวัฒนธรรมอย่างเด่นชัด ทั้งที่แสดงเป็นเรื่องราวหรือสะท้อนจากตัวบุคคล ภาพสถาปัตยกรรม ภาพลวดลายประดับ เป็นต้น ดังจะได้แจกแจงละเอียดเป็นส่วนๆ ดังนี้

1. ภาพที่แสดงเป็นเรื่องราวแบบจีนหรือพงศาวดารจีน กล่าวได้ว่าคนไทยนั้นรู้จักพงศาวดารจีนหลายเรื่องมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นแล้ว ดังจะเห็นว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาพระคลัง (หน) อำนวยการแปลพงศาวดารจีนเรื่องสามก๊ก เป็นร้อยแก้วภาษาไทย นอกจากนั้นก็มีการแปลพงศาวดารจีนอีกหลายเรื่อง เช่น ไคเก็ก หองสิน ไซอิ๋ว เป็นต้น เรื่องราวเหล่านี้ได้ปรากฏเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังในวัดไทย เช่น ภาพนิทานชาดก หรือพงศาวดารไทย ซึ่งมีโดยทั่วไปอยู่แล้วที่ปรากฏมีชื่อเสียงอยู่ในปัจจุบันนี้คือ ภาพพงศาวดารจีน เรื่องสามก๊ก เป็นภาพเขียนสีฝุ่นฝีมือช่างจีนสมัยรัชกาลที่ 4 ที่ผนังพระวิหารเก๋งจีน ในวัดบวรนิเวศฯ กรุงเทพฯ นอกจากนี้ยังมีหลักฐานว่ามีภาพจิตรกรรมกระบวนจีนเรื่องไซอิ๋วที่ผนังด้านหน้า และเรื่องสามก๊กที่ผนังด้านหลัง ของหอไตรเก่าวัดไผ่ล้อม อำเภอเมืองสระบุรี จังหวัดสระบุรี แม้ปัจจุบันจะลบเลือนและไม่มีหลักฐานทางภาพถ่ายแล้วก็ตาม แต่ก็แสดงให้เห็นว่า เรื่องราวในพงศาวดารจีนนั้น ได้ปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนังของไทยมาช้านานแล้ว

2. ภาพที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตชาวจีนในสังคมไทย ชีวิตชาวจีนที่เข้ามาอยู่ร่วมกับคนไทยนั้น มีการผสมผสานวัฒนธรรมชีวิตความเป็นอยู่อย่างกลมกลืน จนดูเหมือนมิใช่สิ่งแปลกแยกแต่อย่างใด ดังนั้นการที่ช่างจิตรกรไทยจะสอดแทรกชีวิตชาวจีนไว้กับชีวิตคนไทย จึงปรากฏอยู่ทั่วไปในภาพจิตรกรรมฝาผนังทั้งที่เป็นวัดหลวง และวัดราษฎร์ เช่นภาพเรือนพักอาศัยของชาวจีน อย่างที่เรียก ห้องแถวฝาค้าง มีชาวจีนไว้หางเปียกำลังประกอบอาชีพตัดผมอยู่ที่ฟ้านกของตน ปรากฏอยู่ที่ฝาผนังพระอุโบสถวัดทองธรรมชาติ ธนบุรี ภาพของพ่อค้าหาบเร่ชาวจีน นั่งกางเกงขาก๊วย สวมหมวกก๊วยเลี้ย ที่ฝาผนังพระที่นั่งผนวช วัดเบญจมบพิตร กรุงเทพฯ หรือภาพของจีนพายเรือขายเสื้อผ้าตามลำคลอง ที่ฝาผนังในพระอุโบสถ วัดสุวรรณาราม คลองบางกอกน้อย ธนบุรี เป็นต้น

3. ภาพสถาปัตยกรรมแบบจีน จากหลักฐานที่ปรากฏจะเห็นว่า สถาปัตยกรรมแบบจีนที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนังของไทยนั้น มีทั้งที่เป็นแบบก่อดึกแบบเก๋งจีน เช่น ที่ฝาผนังพระอุโบสถ วัดไชยทิศ ธนบุรี เป็นลักษณะปราสาทแปดเหลี่ยมหลายชั้น มีกำแพงแก้ว ชุ่มประตู่ เป็นสถาปัตยกรรมจีนทั้งสิ้น ขอบกำแพงแก้วนั้น ตกแต่งเป็นลายประแจจีน ภาพเก๋งจีนดังกล่าว ช่างจิตรกรไทยคงต้องการให้เป็นของ

ราษฎรสามัญเป็นตึกแบบจีน ที่ฝาผนังพระอุโบสถวัดมณีมาวาส จังหวัดสงขลา ภาพของศาลเจ้าประจำย่าน ซึ่งมีรูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นจีน แต่มีรูปเจ็ดตามคติของคนไทย ปรากฏที่ฝาผนังด้านหลังพระประธานในพระอุโบสถวัดสุวรรณาราม ธนบุรี ด้วย

4. ภาพทวารบาล ภาพจิตรกรรมกระบวนจีนที่คนไทยเห็นเจตาและค่อนข้างสะดุดตา คือ ภาพทวารบาล บานประตูหรือบานหน้าต่างของอาคารศาสนสถาน หรือสถานที่สำคัญเขียนเป็นรูปนักรบจีนในชุดเสื้อเกราะมือถืออาวุธ หน้าตาดมึงทึบพร้อมที่จะสู้รบกับข้าศึกศัตรู คติการเขียนภาพทวารบาลนี้ช่างไทยรับแบบอย่างจากช่างจีนนานมาแล้ว อย่างน้อยตั้งแต่สมัยอยุธยา ดังปรากฏภาพจำหลักไม้ทวารบาลเป็นรูปนักรบจีน ปัจจุบันจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่วนที่เป็นภาพเขียนสีรูปทวารบาลนั้นมีตัวอย่างมากมาย แม้จะเป็นงานศิลปกรรมสมัยหลังลงมา และมีการผสมผสานรูปแบบศิลปกรรมไทยด้วย ดังภาพทวารบาลบานประตู บานกลางของพระอุโบสถวัดสุวรรณาราม ธนบุรี ซึ่งเขียนให้ใบหน้าเป็นใบหน้านักรบจีน ถืออาวุธแบบจีน และเหยียบสิงห์แบบจีน ในขณะที่นุ่งผ้าแบบผ้าลายไทย ต่อมาภาพทวารบาลตามคติหรือรูปลักษณะที่เป็นแบบจีน ได้รับการปรับเปลี่ยนเขียนเป็นแบบไทยประเพณี คือ มีใบหน้าอ่อนหวานถืออาวุธแบบไทย เช่น พระขรรค์หรือศร และเหยียบพลลิงหรือพลยักษ์ อันเป็นตัวละครในวรรณคดีรามเกียรติ์ ดังปรากฏที่บานประตูของพระอุโบสถวัดสุวรรณาราม ธนบุรี และที่พระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี

5. ภาพเครื่องตั้งหรือเครื่องโต๊ะบูชาแบบจีน ภาพจิตรกรรมกระบวนจีนในเมืองไทยที่จัดได้ว่ามีลักษณะเด่นอย่างมาก คือ ภาพเครื่องตั้งหรือเครื่องโต๊ะ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเรียกว่า “โต๊ะกิมตั้ง” และเป็นที่นิยมมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 เรื่อยมา ในสมัยรัชกาลที่ 4 โปรดฯ ให้เจ้าภานุนายอการชาวจีนในเมืองไทยเวลานั้น เข้ามาจัดเครื่องโต๊ะดังกล่าวในงานพระบรมราชาภิเษกในพระบรมมหาราชวังตั้งข้อความว่า

“เมื่องานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้ขอแรงพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ เจ้าภานุ นายอการ พ่อค้า นายสำเภา จัดโต๊ะเครื่องบูชามาตั้งในบริเวณพระราชมณเฑียรและที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีจำนวนถึงร้อยโต๊ะ”

นอกจากนี้ ยังโปรดฯ ให้จัดเครื่องบูชาพระสยามเทวาธิราช เป็นลักษณะเครื่องโต๊ะกิมตั้งอีกด้วย ยังปรากฏอยู่ทุกวันนี้ในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ

จากความนิยมดังกล่าวมาแต่ครั้งรัชกาลที่ 2 นั้น ช่างเขียนจีนได้จำลองเครื่องโต๊ะกิมตั้งนี้มาเขียนไว้ในงานจิตรกรรมไทย โดยมากเขียนตามบานหน้าต่าง บานประตู แทนเรื่องทางพุทธศาสนาที่เคยเขียนกันมา และในสมัยรัชกาลที่ 3 มีการเขียนภาพดังกล่าวมากแห่ง ทั้งในวังหลวงและวัดหลวงทั่วไป เช่นที่วัดมหรณพาราม วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ เป็นต้น แต่ที่มีชื่อเสียงและยังมีความสมบูรณ์นั้น เห็นจะได้แก่ที่ปรากฏในพระอุโบสถวัดกนิษฐาณ ธนบุรี แต่เมื่อปรากฏเป็นภาพเขียนแล้ว สิ่งที่ประดับบนโต๊ะหรือชั้นเชิง มักเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นสิริมงคล

เทคนิควิธีเขียนแบบจีน

กลวิธีการวาดภาพของจีนดูง่ายอย่างน่าพิศวง เพราะใช้พู่กันเพียงอย่างเดียว และใช้สีเพียงสีเดียว ด้วย การใช้พู่กันนั้นจะต้องกระทำอย่างแผ่วเบา ส่วนสีนั้นก็ต้องใช้อย่างประณีตละเอียดอ่อน ซึ่งต่างต้องอาศัยการฝึกฝนอย่างหนักหนานับหลายปี จึงจะสามารถสร้างสรรค์งานที่ถึงขั้นเป็นงานชิ้นเอกได้ เป็นที่ทราบกันดี

ทั่วไปแล้วว่า ชาวจีนเขียนหนังสือด้วยพู่กัน พู่กันจึงคุ้นมือชาวจีนเช่นเดียวกับที่เราคุ้นกับปากกา หรือดินสอ ฉะนั้นข้อเท็จจริงที่ควรรู้เกี่ยวกับจิตรกรรมจีนก็คือ เป็นสิ่งคลี่คลายพัฒนามาจากการเขียนตัวอักษร สำหรับชาวจีนแล้วความงามทุกประการแฝงไว้ในตัวอักษร ถ้าใครเขียนตัวอักษรสวยคนนั้นก็จะวาดภาพได้งดงามด้วย จิตรกรรมจีนในสมัยโบราณเรื่อยมาล้วนเป็นเรื่องของลายเส้น เป็นเส้นที่ประกอบขึ้นเป็นรูปทรง เส้นเหล่านั้นจะได้รับการพิจารณายกย่องชื่นชมเช่นเดียวกับตัวอักษร

ภาพเขียนกระบวนจีนจากสมุดข่อย

นอกจากภาพเขียนกระบวนจีนจะปรากฏบนฝาผนังวัดหรือวังแล้ว ยังปรากฏตามสมุดข่อยอีกด้วย แต่ปรากฏใน ลักษณะที่เป็นภาพธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ สิ่งสารพัด ที่มีชื่อเสียงคือสมุดข่อยซึ่งวัดศิระกระบือธนบุรีเก็บรักษาไว้ เช่น ภาพของสิงโตจีนประกอบด้วยไม้ใบไม้ดอกที่เขียนด้วยเทคนิคจีน หรือขีดเขาที่เขียนเป็นแบบตกแต่งมากกว่าจะให้เป็นอย่างจริง ๆ

ภาพพระบรม

ภาพจิตรกรรมกระบวนจีน ยังปรากฏในภาพพระบรมซึ่งไม่พบบ่อยนัก ดังหลักฐานที่เก็บรักษาไว้ ณ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน วัดม่วง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี แม้เป็นภาพพุทธประวัติ แต่ก็สอดแทรกวิถีชีวิตอย่างจีนไว้ ดังตามภาพที่โทณพราหมณ์รับอาสาเป็นผู้แบ่งพระบรมสารีริกธาตุให้แก่บรรดาภคินีจากเมืองต่างๆ จิตรกรพื้นบ้านได้เขียนภาพชาวต่างชาติที่จะเข้ามารับแจกพระบรมสารีริกธาตุ มีชาติจีนด้วยโดยแสดงเป็นกองทหารจีน ภายใต้วงรูปหัวสิงโตคาบมีด และหากสังเกตให้ดีจะเห็นว่า โทณพราหมณ์ซึ่งกำลังแจกพระบรมสารีริกธาตุในซุ้มและน่าจะเป็นอินดู จิตรกรก็กลับเขียนให้เป็นจีน

สน สีมাত্রัง (2522:22) กล่าวว่า

ปรกติถ้าเราไม่เข้าใจลักษณะศิลปตกแต่งของจีนดีพอ จะไม่สามารถแยกอิทธิพลการตกแต่งแบบจีนในจิตรกรรมไทยได้ชัดเจน ลักษณะการตกแต่งแบบจีน มีลักษณะเด่นเรื่อง “การทำให้ละลานตา” กล่าวคือ ศิลปการตกแต่งของจีนจะดูวิจิตร รุ่มรวย มั่งคั่ง และลายตา ลายที่ใช้มีขนาดใกล้เคียงกันจะทำเท่ากันก็ได้ น้ำหนักที่จะใช้แตกต่างกันมากเพื่อแลดูลอยเด่น และบางส่วนก็จมหายไป นิยมใช้สีทองที่ให้ผลความรู้สึกมั่งคั่ง ลายจะต่อเนื่องแบบเคลื่อนไหวไม่มีจบ ลักษณะการตกแต่งอย่างจีนเท่าที่วิเคราะห์จำแนกมา ช่างเขียนไทยในรัชกาลที่ 3 มีความฉลาดที่นำมาปรับใช้ในจิตรกรรมไทยเสียจนดูไม่ออกว่าเป็นอิทธิพลศิลปตกแต่งของจีน แล้วเกิดการซึมซับอิทธิพลศิลปจีนโดยไม่รู้สึกตัว ลักษณะบางประการในจิตรกรรมไทยในรัชกาลที่ 3 ที่รับอิทธิพลศิลปตกแต่งอย่างจีน มีเรื่องการใช้ขนาด คน สัตว์ ต้นไม้ และสถาปัตยกรรม

เครื่องโต๊ะบูชา

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ (2507: 98 -101) ได้ทรงพระนิพนธ์ เรื่องเครื่องโต๊ะบูชา ไว้ในตำนานเรื่องเครื่องโต๊ะและถ้วยปั้นดังนี้

โตะเครื่องบูชาของจีน เป็นของมีมาแต่ดึกดำบรรพ์ และคงมีเข้ามาในเมืองไทยตั้งแต่มีจีนเข้ามาอยู่ เมื่อในครั้งสมเด็จพระร่วง หรือแต่ก่อนนั้น แต่ลักษณะจัดโตะเครื่องบูชา โตะอย่างที่ไทยเราจัดตั้งกันและเรียกว่า “โตะจีน” ทุกวันนี้ ไม่เหมือนเครื่องบูชาของจีน เป็นแต่เอาเค้าเครื่องบูชาอย่างจีนมาคิดประดิษฐ์จัดตามความนิยมของไทย ถ้าจะเรียกว่า “โตะไทย” ก็ได้ เท่ากับเรียกว่าโตะจีน

ข้าพเจ้าได้สืบถามผู้เข้าใจวิธีตั้งเครื่องบูชาของจีน ได้ความว่า หลักเครื่องบูชาของจีนนั้น ก็คือ ถวายดอกไม้อย่างหนึ่ง เผาของหอมอย่างหนึ่ง และจุดเทียนอย่างหนึ่ง ตรงกับดอกไม้รูปเทียนของไทย สิ่งของที่จีนตั้งโตะบูชาประจำที่ เช่นตั้งหน้าพระในบ้านจึงต้องมีขวดสำหรับปักดอกไม้คู่หนึ่ง กระถางสำหรับเผาเครื่องหอมใบหนึ่ง เชิงสำหรับปักเทียนคู่หนึ่ง รวมเป็น 5 ชิ้น จีนเรียกว่า “โหว่สาย” ไทยเราเรียกเพี้ยนว่าเหงาไซ้ แปลว่า บูชาด้วยเครื่อง 5 โตะเครื่องบูชาจำต้องมีเครื่อง 5 นี้จะขาดมิได้ แต่วิธีบูชาด้วยเผาเครื่องหอมนั้น ทำได้โดยอาการ 2 อย่าง แต่เดิมคงจะใช้เอาไม้หอมมาเผา จึงต้องใช้กระถางเผา ต่อมาเมื่อคิดเอาไม้หอมนั้นมาประสมทำเป็นรูปให้จุดย่างเข้า และการใช้จุดรูปบูชานั้น อาจบูชาแยกได้หลายวัตถุ โดยกำหนดจำนวนรูปจุดบูชาวัตถุละดอก จึงใช้รูปเป็นเครื่องบูชาชิ้นอีกอย่างหนึ่ง โดยนับอันเดียวกันกับที่เผาไม้หอม ที่บูชาจึงใช้กระถางสำหรับปักรูป มีนอกออกไปจากกระถางเผาไม้หอมอีกอย่างหนึ่ง

วิธีตั้งเครื่องบูชาอย่างจีน ตั้งโตะสี่เหลี่ยมโตะหนึ่ง บนโตะนั้นด้านในตั้งกระถางรูป (ที่เรียกว่า “กระถางใน”) สำหรับ ปักรูปที่จุดบูชาเวลาไหว้พระใบหนึ่ง สองข้างกระถางรูปตั้งแจกันปักดอกไม้ (เราเรียกว่า “ขวดคอโตะ”) ข้างละใบหนึ่ง ไทยเราเรียกว่า “แจกัน” แต่เครื่องปักดอกไม้ที่เป็นรูปกระบอกปากผาย แต่จีนเขาเรียกว่า “เจกัณ” ทั้งกระบอกอย่างนั้นและขวดก็เรียกว่าแจกันเหมือนกัน ข้างด้านหน้าตรงมุมโตะตั้งเชิงเทียนคู่หนึ่ง ระหว่างกลางตั้งกระถางเผาไม้หอม (เราเรียกว่า “กระถางหน้า”) ใบหนึ่ง ข้างกระถางเผาไม้หอมมีเครื่องประกอบกระถางเผา คือตลับหรือจานสำหรับใส่เนื้อไม้ใบหนึ่ง ขวดสำหรับปักตะเกียบเขี่ยถ่านไม้หอมขวดหนึ่ง สิ่งของเหล่านี้สิ่งใดประสงค์จะให้สูงขึ้นเป็นส่วนทรงให้เห็นงาม ก็ตั้งที่เล็ก ๆ รองที่บนโตะอีกชั้นหนึ่ง ที่ตรงกลางนั้นโดยปกติเขาวางไว้ไม่ต้องอะไร ต่อจะเซ่นจึงตั้งเครื่องแบบเครื่องบูชาอย่างจีน ของที่จำเป็นว่าเท่านี้

แต่บางแห่งมีเครื่องโตะบูชาเป็นอดิเรกชนมีวัตถุบูชาแยกกันเป็นหลายวัตถุ จึงตั้งกระถางรูป (ที่เราเรียกว่า “กระถางเจ้า”) หลายใบก็ดี หรือบางแห่งเป็นที่คนไปมาบูชาเนื่องนิจ จึงต้องตั้งโคมไฟไว้สำหรับจุดรูปเทียนบูชาก็ดี เพราะเหตุต้องการที่ตั้งเครื่องบูชามากขึ้น จึงคิดทำโตะอีกตัวหนึ่งตั้งซ้อนเข้าข้างหลัง (เราเรียกว่า “โตะขวางหลัง”) สำหรับตั้งของอดิเรกต่างๆ เป็นโตะสูงกว่ายาวกว่า แต่แคบกว่าโตะหน้า โตะขวางหลังนี้โดยปกติมักตั้งเหงาไซ้ อย่างที่ทำเป็นเครื่องประดับ คือเชิงเทียนสำหรับปักเทียนมังกรซึ่งไม่จุดคู่หนึ่ง แจกันสำหรับปักกิมฮวย สมมุติว่าเป็นดอกไม้ทองคู่หนึ่ง และกระถางเผาทำขึ้นไว้ดูงามๆ ประกอบกันใบหนึ่ง เหงาไซ้เครื่องประดับอย่างนี้ เป็นของตั้งแต่งประจำที่ จึงมักทำเป็นขนาดใหญ่ให้ดูงาม ของบางอย่างเช่นตลับแล ซึ่งเรากลัวว่าเป็นของจำต้องมีประจำโตะนั้น ผู้ที่บอกเล่าแก่ข้าพเจ้า เขาว่าที่เมืองจีนโดยปกติเขาตั้งโตะอื่นต่างหาก ถือว่าเป็นของสิริมงคลสำหรับบ้านต่อเวลามีการงานจึงเอาขึ้นตั้งบนโตะเครื่องบูชา อันหนึ่ง เขาว่าเครื่องเขียนนั้น จีนเขาปักขวดไม้ปักกระบอก ว่ากระบอกใหญ่ที่เราใช้ปักเครื่องเขียนนั้น เป็นของสำหรับใช้ปักกร่มและไม่เท่าตั้งกับพื้นไม่ได้เป็นของสำหรับเอาขึ้นโตะ อันหนึ่ง สิ่งของที่เอาขึ้นตั้งโตะเครื่องบูชาอัน เขาว่าตามนิยมของจีนไม่ถือว่าจำเป็นจะต้องเป็นของลวดลายเดียวกันทั้งโตะ ที่สุดจะเป็นโลหะบ้าง เป็นถ้วยบ้าง ก็ตั้งบนโตะเดียวกันได้ไม่ขัด ของควรเป็นลายเดียวกันแต่ของชุด เช่น เหงาไซ้เครื่องประดับ ถ้าไม่มีลายเดียวกันก็ไม่งาม

อีกประการหนึ่งโต๊ะเครื่องบูชานั้น เวลามีการงานเขาจึงผูกผ้าหน้าโต๊ะ ซึ่งประติมากรคิดปักให้งดงาม เช่นเดียวกับม่านของแท่นเรือนฉะนั้น โต๊ะเครื่องบูชาอย่างจีน เช่นที่ไทยเราจัดตั้งกันในเมืองนี้ เขาว่าถ้าจะไปหาในเมืองจีนให้เป็นชุดครบโต๊ะ จะไม่พบเลยทีเดียว เพราะจีนไม่จัดตั้งกันอย่างนี้ พวกพ่อค้าที่ส่งเครื่องโต๊ะเข้ามาขายในเมืองไทยเป็นชุดๆ ต้องคิดตัวอย่างส่งออกไป ให้ทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ตามที่คิดปรุงออกไปจากเมืองไทย มีหลายอย่างที่ช่างจีนผู้ทำไม่รู้ว่าเป็นเครื่องสำหรับตั้งโต๊ะบูชา ข้าพเจ้าได้ถามได้เนื้อความดังนี้ และได้สังเกตดูโต๊ะบูชาที่พวกจีนจัดไปตั้งการงาน เช่นตั้งรับเสด็จหน้าบ้าน แม้ในปัจจุบันทุกวันนี้ วิธีเขাজัดก็เป็นทำนองอย่างว่า คือ ตั้งโต๊ะสี่เหลี่ยมตัวหนึ่งผูกผ้าหน้าโต๊ะ บนโต๊ะนั้นข้างในตั้งลิ้นแลอันหนึ่ง ขวดปักดอกไม้ 2 ข้างลิ้นแล ข้างหน้าลิ้นแลตั้งกระถางรูปใบหนึ่งข้างหน้าโต๊ะตั้งเชิงเทียนคู่หนึ่ง กับกระถางเผาเนื้อไม้ใบหนึ่ง บางทีมีขวดปักตะเกียบกับตลับเนื้อไม้ตั้งด้วย แต่กลางโต๊ะตรงที่สำหรับตั้งเครื่องเช่นกัน ถ้าเจ้าของบ้านมีหมากพลู บุหรี่หรือน้ำชาสำหรับจะเลี้ยง ก็ตั้ง (เช่น) ไว้ตรงนั้น ถ้าไม่มีของบริโภคนั้น ก็ตั้งสิ่งของต่างๆ แล้วแต่เห็นว่าอะไรดีงาม ที่สุดจนตุ๊กตาและนาฬิกา ชุ่มก็เอามาตั้งแต่ตรงที่ว่างนั้น สังเกตโต๊ะเครื่องบูชาที่จีนตั้งรับเสด็จเห็นเป็นเช่นนี้มาแต่ไรๆ ไม่ว่าที่ไหน น่าเข้าใจว่าที่เมืองจีน ถ้ามีกิจจะต้องจัดโต๊ะเครื่องบูชาในการงาน ก็เห็นจะจัดทำนองนี้

สมเด็จพระยาตำรากราชานุภาพ (2507: 47 -49) ได้ทรงพระนิพนธ์ เรื่องการตกแต่งเรือนด้วยเครื่องประดับของจีน ไว้ในตำนานเรื่องเครื่องโต๊ะและถ้วยปั้นดังนี้

การที่แต่งเรือนด้วยเครื่องประดับของจีนก็ปรากฏว่าชอบกันมาแต่ครั้งกรุงเก่า แต่ในชั้นกรุงรัตนโกสินทร์นั้นมาจับเล่นกันมากขึ้นเมื่อในครั้งรัชกาลที่ 2 เข้าใจว่าตั้งแต่เมื่อสร้างพระตำหนักสวนขวาในพระบรมมหาราชวัง เมื่อปีขาล พ.ศ.2361 เวลานั้นทูตไทยออกไปเจริญทางพระราชไมตรี เมืองจีนกลับเข้ามาถึงใหม่ๆ ได้ไปเห็นการตกแต่งรั้ววังบ้านเรือนผู้มีบรรดาศักดิ์ที่เมืองจีน ได้ความรู้มาช่วยอำนวยการตกแต่งพระตำหนักในสวนขวา นับว่าเป็นมูลเหตุที่จะเล่นเครื่องโต๊ะบูชามาแต่ครั้งนั้นตั้งแต่รัชกาลที่ 2 มา เครื่องถ้วยของจีนที่ไทยชอบซื้อหามาสะสม จึงมีแพร่หลายทั้งของไทยให้อย่าง และของที่ทำตามความคิดจีน

ถึงรัชกาลที่ 3 แบบอย่างลวดลายของไทยยังนิยมไปข้างจีนยิ่งขึ้น จะเห็นตัวอย่างได้ เช่นแบบลวดลายที่วัดราชโอรส แม้นานประตูประอุโบสถ ก็เอาลายมังกรจีนมาผูกเป็นลายประดับมุก แผลงออกไปจากแบบเดิมเป็นครั้งแรก แต่เมื่อในรัชกาลที่ 3 การหลวงทำแต่อารามเป็นพื้น สิ่งของที่ส่งจากเมืองจีน ก็มักเป็นเครื่องศิลาและเครื่องถ้วยทำเป็นแผ่นกระเบื้อง ส่งมาประดับประดาแต่งพระอารามโดยมาก ไม่ปรากฏว่ามีสิ่งของเล่นที่เป็นของหลวงส่ง ความนิยมดูอยู่ข้างตรงกันข้าม เมื่อไม่เสด็จประพาสสวนขวาดังในรัชกาลก่อน ทรงพระราชดำริว่า ภูเขาศิลาและตำหนักรักษาซึ่งได้ก่อสร้างไว้ในสวนขวา ทั้งไว้จะยับเยินเสีย จึงโปรดให้เรือศิลาไปก่อเขาที่วัดพระเชตุพน และเรือตำหนักต่างๆ ในสวนขวา ไปปลูกถวายเป็นเสนาสนะตามพระอารามหลวง อันเนื่องในเจ้าของตำหนักหลายแห่ง ความนิยมดูเป็นไปข้างสละเครื่องเล่นถวายเป็นพุทธรูป จานเขียนรูปเครื่องแต่งเรือนและเครื่องบูชาของจีน เป็นลายประดับฝาผนังโบสถ์วิหาร เช่นที่พระอุโบสถวัดราชโอรส และวัดกัลยาณมิตร เป็นต้น แม้ของเล่นเช่นเครื่องถ้วยของจีน เป็นโถ่ง อ่าง ขวดและกระถาง ที่ชำรุดไปบ้าง ก็เอาไปติดต่อตั้งถวายไว้ตามวัด ยังจะหาดูได้จนทุกวันนี้

วิไลรัตน์ ยั่งรอด (2539 : 81) ได้กล่าวถึงภาพเครื่องตั้งจิตรกรรมพุทธบูชาในสมัยรัชกาลที่ 3 ไว้ดังนี้

ภาพจิตรกรรมที่มีอิทธิพลจากจีนประเภทหนึ่งที่พบแพร่หลายในสมัยรัชกาลที่ 3 คือภาพเครื่องตั้งหรือเครื่องหมายมงคล ที่ถูกแสดงด้วยภาพ คน สัตว์ และสิ่งของประเภทต่างๆ นำมาจัดวางบนเครื่องเรือนหลากหลายรูปแบบ

ภาพจิตรกรรมเครื่องตั้งที่พบแพร่หลายในอุโบสถและพระวิหารต่างๆ นั้น ประกอบขึ้นด้วยเครื่องหมายมงคลที่ถูกจัดวางคล้ายกับที่พบในการตกแต่งบ้านจริงๆ แต่มีรูปแบบการนำเสนอหลายลักษณะ กล่าวคือ บางแห่งวาดเป็นภาพขนาดใหญ่อยู่บนผนังระดับช่องหน้าต่าง เช่น ภาพในอุโบสถวัดกนิษฐาราม บางแห่งถูกจัดให้อยู่ในกรอบสี่เหลี่ยม เช่นในอุโบสถวัดราชโอรสารามและบางแห่งก็เป็นเครื่องตั้งกระจายเป็นกลุ่มๆ เต็มผนัง

เฉพาะภาพเครื่องตั้งที่ถูกวาดขึ้นในกรอบสี่เหลี่ยมนั้น อาจขึ้นอยู่กับเงื่อนไขในการจัดองค์ประกอบเนื่องจากบนผนังที่มีพื้นที่กว้าง โดยเฉพาะพื้นที่เหนือขอบหน้าต่างจนจรดเพดานนั้น แต่เดิมเคยบรรจุภาพที่มีความต่อเนื่องเต็มผนัง ไม่ว่าจะเป็นภาพเหตุการณ์ในพุทธประวัติหรือภาพแถวของเทพชุมนุมก็ตาม เมื่อถูกเปลี่ยนมาวาดเป็นภาพเครื่องตั้ง ซึ่งมีลักษณะเป็นกลุ่มภาพที่แยกจากกันได้ และหากวาดให้มีความต่อเนื่องเป็นฉากเดียวกัน รายละเอียดและขนาดของภาพคงใหญ่เกินความเหมาะสม

ดังนั้นการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดก็คือการวาดแบ่งเป็นส่วนให้อยู่ในกรอบเรียงต่อเนื่องกันไป

จากหนังสือมหาเจษฎาบดินทรานุสรณ์ (2531:184) ได้เขียนเรื่องประเพณีศิลปประเภทเครื่องม้าหมู่ว่า

ม้าหมู่ คือเครื่องตั้งอย่างหนึ่งสำหรับรองรับเครื่องบูชาพระมีเป็นต้นว่า กระถางรูป เชิงเทียน ขวดปักดอกไม้ พานรองพุฒ ฯลฯ ม้าหมู่นี้ คนส่วนมากในปัจจุบันมักเรียกว่า โต๊ะหมู่ ทั้งนี้เป็นไปโดยมิได้ทราบต้นเค้าที่มาของเครื่องตั้งแบบนี้แน่นอน ม้าหมู่ซึ่งเป็นเครื่องตั้งอย่างที่เห็นเป็นตัวๆ และคุมกันขึ้นเป็นหมู่ มีจำนวนหมู่หนึ่ง 5 ตัวบ้าง หมู่หนึ่ง 7 ตัวบ้างหรือหมู่หนึ่งมี 11 ตัวบ้าง ล้วนเป็นเครื่องตั้งที่เกิดขึ้นเมื่อรัชกาลที่ 3 ซึ่งเป็นการที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริให้ประดิษฐ์ทำให้เกิดมีขึ้นโดยแท้ และได้เป็นแบบอย่างให้คนทั้งหลายนำมาสร้างขึ้น มีต่อมาจนถึงปัจจุบัน

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย (2542 : 1464) กล่าวถึงภาพเครื่องตั้งหรือเครื่องโต๊ะบูชาแบบจีนว่า ภาพจิตรกรรมกระบวนจีนในเมืองไทยที่จัดได้ว่ามีลักษณะเด่นอย่างมาก ก็คือภาพเครื่องตั้งหรือเครื่องโต๊ะ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเรียกว่า “โต๊ะกิมตั้ง” และเป็นที่ยอมรับกันมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 เรื่อยมาในรัชกาลที่ 4 โปรดฯ ให้เจ้าภาชีนายอากรชาวจีนในเมืองไทยเวลานั้น เข้ามาจัดเครื่องโต๊ะดังกล่าวในงานบรมราชาภิเษกในพระบรมมหาราชวังดังข้อความว่า

“ เมื่องานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้ขอแรงพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ เจ้าภาชี นายอากร พ่อค้า นายสำเภา จัดโต๊ะเครื่องบูชามาตั้งในบริเวณพระราชมณฑลและที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีจำนวนถึงร้อยโต๊ะ ”

น. ณ ปากน้ำ (2530 : 120) ได้พรรณนาถึงภาพเครื่องโต๊ะไว้ดังนี้

ประดิษฐ์ประดอยขึ้นตั้งสิ่งประดับอันสวยงาม ไม่ว่าจะเป็นแจกันเคลือบ พัดตำมจีว ม้วนแพร กระถางแก้วที่เลี้ยงสัตว์น้ำ ฟานไม้ผลไม้ และแม่ไม้มที่มีกลีบยาวระหง รูปเขียนบนแบบลายครามเคลือบ ทุกสิ่งสารพันนานาชนิดถูกสรรให้วางอยู่บนเนื้อที่ในอากาศ โดยสอดแทรกเข้าไปในองค์ประกอบทั้งงดงาม แสนสุนทรีย์ เป็นความแนบเนียนของการประกอบภาพ ความรำไพของพฤษชาติที่ผสมกลมกลืนกับ วัสดุประดิษฐ์กรรมของมนุษย์ บวกกับความช่างคิดช่างฝัน ที่ฉลาดปราดเปรื่องในสัญชาติญาณแห่งจิตระ การ ที่ประกอบด้วยผ้าแพรสีสน และสมองอันไม่พร่องศิลปะ

รูปแบบสัญลักษณ์และความหมายของภาพและลายส่วสติมงคล

ราชบัณฑิตยสถาน (2541:115) ให้ความหมายของรูปแบบว่ารูปแบบในผลงานศิลปะเป็นผลจากการที่ศิลปินจัดวางออกแบบและจัดองค์ประกอบ รวมทั้งการใช้วัสดุในการสร้างสรรค์งานและหมายถึงรูป ภายนอกหรือรูปร่างของวัตถุหรือผลงานศิลปะ

อรศิริ ปาณินท์ (2533: 92-93) กล่าวถึงการใช้สัญลักษณ์ของชาวจีนว่า

การให้กำลังใจเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ของจีนจึงนิยมการให้พรเป็นสิริมงคลแก่กัน แต่การให้พรของ จีนมีลักษณะเฉพาะที่นิยมให้เป็นสัญลักษณ์แทนคำพูด เพราะการให้พรโดยใช้สัญลักษณ์ต่างๆ เป็นสื่อจะ สามารถติดต่องความจำของผู้รับได้ง่ายและยาวนานกว่าการอวยพรด้วยคำพูดซึ่งนานไปก็ลืมเลือนไปได้ คำนิยมของการให้พรมักจะวนเวียนอยู่ในเรื่อง 3 เรื่อง เช่นเดียวกับคติของไทยคือ

- ขอให้ร่ำรวย
- ขอให้มีความเจริญ รุ่งเรืองด้วยลาภยศ
- ขอให้มียายุยืน ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ

รูปสัญลักษณ์แทนคำอวยพรของจีนจึงออกมาในหลายๆ รูปแบบ ซึ่งล้วนแทนการให้พรที่เป็น มงคลทั้งสิ้น สัญลักษณ์ที่ปรากฏคุ้นเคยในศิลปกรรมกระบวนจีนมักจะใช้สัญลักษณ์กลุ่มต่างๆ แทนดังนี้เช่น

- รูปสัญลักษณ์ฮก ลก ซิ่ว
- รูปสัญลักษณ์ของทิศทั้ง 8
- รูปสัญลักษณ์ของต้นไม้และดอกไม้
- รูปสัญลักษณ์ของสัตว์
- รูปสัญลักษณ์ของธรรมชาติและสิ่งของ
- รูปสัญลักษณ์แห่งความเชื่อ

วรรณิกา ณ สงขลา (2531: 101 – 129) ได้เรียบเรียงเรื่องลายกระบวนจีนที่พบในจิตรกรรมฝา ผังโดยทั่วไป ไว้ดังนี้

ลายฮ่อ กระบวนที่จัดตั้งเครื่องเรือน แบบที่เอามาจากจีนและดัดแปลงเป็นลวดลายเขียนที่ฝาผนัง โบสถ์อย่างเช่น วัดราชโอรส วัดกัลยาณมิตร วัดจันทาราม วัดกนิษฐนาถ เป็นต้น พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ ยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานไว้ในหนังสือว่าลายฮ่อนี้เป็นต้นแบบของการจัดตั้งเครื่องบูชาอย่างมาหู่ ซึ่งอาจมีขึ้นโดยพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งฉลองวัดพระเชตุพนแล้วจึง เป็นความนิยมทำตามอย่างสืบมาจนถึงปัจจุบัน

การจัดเครื่องตั้งกระบวนจีนซึ่งเรียกลายฮ่อนั้น นิยมการเขียนฉาก และลวดลายเป็นเครื่องหมาย แห่งสิริมงคลต่างๆ

ลายฮก ลก ชั่ว เครื่องหมายแห่งสิริมงคล

ฮก คือ วาสนา (รูปมนุษย์ขุนนาง สวมหมวกใบหูกาง 2 ข้าง มือถือขลุ่ย)

ลก คือ สมบัติ (รูปเศรษฐี สวมหมวกมีเสาข้างหลัง มีผ้าคลุมลงไปเบื้องหลัง อุ้มเด็ก)

ชั่ว คือ ความยั่งยืน (รูปคนแก่ถือไม้เท้า ผลโถ)

ผลโถหรือไชวเถา แปลว่า ผลท้อแห่งความยั่งยืน เป็นสัญลักษณ์ของความยั่งยืน บางครั้งก็จะ เรียกว่า เขียนเถา ซึ่งแปลว่า ผลท้อแห่งเทพ ในเรื่องไชว มีตอนหนึ่งได้กล่าวถึงผลท้อพันเถา ผลท้อชนิด หนึ่งซึ่งเป็นผลท้อของเทพมารดรแห่งทิศตะวันตก ต้นท้อเหล่านี้สามพันปีจึงจะออกผล หากใครได้ลิ้มรสก็จะมี ความเป็นอมตะ เห่งเจียตอนไปเฝ้าสวนท้อพันเถา ก็แอบรับประทานผลท้อ เห่งเจียจึงมีความเป็นอมตะไป ด้วย

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย (2542 :1465-1468) เขียนเกี่ยวกับความหมายของรูปแบบสัญลักษณ์ภาพ และลวดลายสวัสดิมงคลไว้ดังนี้

น้ำเต้า (หู หลู)

ต้นน้ำเต้าเป็นเครือยาวออกไปอย่างไม่รู้จักจบสิ้น และออกผลไม่รู้จักหมด ชาวจีนจึงเปรียบเทียบ ความไม่รู้จักจบสิ้นของน้ำเต้าเท่ากับหมื่นชั่วคนของมนุษย์ ดังนั้นน้ำเต้าจึงมีความหมายว่าหมื่นชั่วคน นอกจากนั้นผลน้ำเต้ามีเมล็ดมากหากนำเอาเมล็ดมาปลูกจะทำให้เกิดต้นน้ำเต้าขึ้นมาอีกมากมาย ดังนั้น น้ำเต้าจึงมีอีกความหมายหนึ่งว่า มีบุตรเป็นร้อย หรือ ความหมายว่า มีลูกเต็มบ้าน หลานเต็มเมืองนั่นเอง

ดอกพุดตาน (ฝู หยง)

ดอกพุดตานเป็นสัญลักษณ์แห่งความมั่งคั่ง ร่ำรวย มียศศักดิ์ ทั้งนี้เพราะคำว่า ฝู มีเสียงพ้องกับคำ ว่า ฝู ซึ่งแปลว่า ร่ำรวย มั่งคั่ง และคำว่า หยง มีเสียงพ้องกับคำว่า หยงหว่า ซึ่งแปลว่า พร้อมไปด้วยยศศักดิ์

ค่างคาว (เปียนฝู)

ค่างคาวมีชื่อจีนว่า เปียนฝู ซึ่งตัวฝูมีเสียงพ้องกับคำว่า ฝู ที่แปลว่าโชคลาภ ดังนั้นคำสิริมงคลที่ เน้นในเรื่องของโชคลาภจึงมักจะใช้ค่างคาวเป็นสัญลักษณ์แทนในการแสดงภาพ หากเป็นค่างคาว 2 ตัว ก็ หมายความว่าโชคคู่ เป็นค่างคาว 5 ตัว หมายถึงโชค 5 ประการ คือ อายุยืน ร่ำรวย พละนาถมัสมบุรณ์ มีคุณธรรม

และความเป็นนิรันดร์ บางครั้งจึงมีการกล่าวว่าโชค 5 ประการนี้รวมกันแล้วก็คือ โชว หรือภาษาแต้จิ๋วเรียกว่า ซึง ซึ่งแปลว่า อายุยืนหรือความยั่งยืนนั่นเอง

นกกระเรียน (เห้อ)

นกกระเรียนเป็นสัตว์พาหนะประจำองค์เทพแห่งความยั่งยืน หรือเทพชีว เรียกกันว่า เซียนเห้อ หรือนกกระเรียนแห่งเทพ ชาวจีนจึงใช้นกกระเรียนเป็นสัญลักษณ์แห่งความยั่งยืนแทนคำว่า ชิว ได้ ดังนั้นในภาพสิริมงคลบางภาพ จึงได้ใช้นกกระเรียนแทนคำอวยพรที่ว่าให้มียศสูงสุดทางราชการ ในภาพฮก ลก ชิว บางภาพก็ใช้นกกระเรียนแทนเทพแห่งชีวด้วย

หงส์ (ฟิงหวง)

หงส์เป็นใหญ่แห่งสัตว์ปีกทั้งมวล ตัวผู้เรียกว่า ฟิง ตัวเมียเรียกว่า หวง แต่ก่อนชาวจีนเชื่อว่านกชนิดนี้สามารถหยั่งรู้ความวุ่นวายบนโลกมนุษย์ได้ ดังนั้นหงส์จึงมักจะปรากฏตัวขึ้นต่อเมื่อประเทศมีความสงบ นกฟิงหวงมีขนสวยงามตลอดทั้งตัว นอกจากนั้นขนแต่ละตอนของมันมีค่าและความหมายแตกต่างกันไป กล่าวกันว่านกชนิดนี้มีเสียงร้องคล้ายขลุ่ย ไม่กินแมลงที่มีชีวิต ไม่จิกต้นไม้ที่ยังเขียวสด ไม่อยู่เป็นกลุ่มเป็นฝูง ไม่บินเร่ร่อนไปในที่ต่างๆ เมื่อมันบิน ฝูงนกอื่นๆ จะบินตาม สิ่งต่างๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความเป็นใหญ่แห่งสัตว์ปีกทั้งมวลของนกฟิงหวงซึ่งชาวไทยเรียกว่า หงส์

แจกัน (ผิง)

คำว่า ผิง ที่แปลว่า แจกัน เป็นเสียงพ้องกันกับคำว่า ผิง ของคำว่า ผิงอัน ซึ่งแปลว่า ร่มเย็นเป็นสุข ดังนั้นในภาพสิริมงคลจึงใช้แจกันในความหมายของร่มเย็นเป็นสุข

หยูอี้ (หยู อี้)

คำว่า หยูอี้ มีความหมายว่า สมปรารถนา ชาวแต้จิ๋ว เรียกว่า หยูอี้ ในหนังสือตำนานเรื่องโตะและถ้วยเงิน ของ สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ราชานุภาพ ก็เรียกของสิริมงคลชนิดนี้ว่า หยูอี้เช่นกัน หยูอี้เป็นเพียงของกำนัลที่หมอบให้คนใดคนหนึ่ง โดยใช้เป็นสัญลักษณ์ของการแสดงออกถึงความรักใคร่เมตตาหรือโปรดปรานคนนั้น วัสดุที่นำมาทำเป็นหยูอี้้นั้นอาจจะเป็นหยกหรือไม้ก็ได้ในสมัยโบราณพระมหากษัตริย์ทรงโปรดปรานผู้ใดก็จะทรงประทานหยูอี้ไว้ให้เป็นสำคัญ สำหรับความโปรดปรานจะมีมากน้อยเพียงใดนั้นดูได้จากวัสดุที่นำมาทำเป็นหยูอี้

หยูอี้เริ่มแพร่หลายในประเทศจีน เนื่องจากศาสนาพุทธ ซึ่งมีชื่อทางภาษาสันสกฤตว่า อาณาฬวี เป็นเครื่องใช้ของพระสงฆ์ใช้จัดข้อความสั้นเพื่อเตือนความจำในขณะเทศน์ แต่สำหรับชาวบ้านหยูอี้มีประโยชน์นานัปการ บางครั้งจะใช้เป็นที่เกาหลัง ด้วยของสิ่งนี้มีประโยชน์นานัปการนั่นเองจึงได้ชื่อว่าหยูอี้ซึ่งแปลว่า สมปรารถนา ในภาพสิริมงคล จึงใช้หยูอี้เป็นสัญลักษณ์ของความสมปรารถนา

เหรียญตราโบราณ (กุ เจียน)

เสียงอ่านของคำว่า เจียน เหมือนกับคำว่า เจียน ที่แปลว่า ด้านหน้า ข้างหน้า เหรียญตราโบราณ มักจะมีรูตรงกลาง จึงได้ใช้เหรียญตราในความหมายของดวงตาด้วย ดังนั้นเมื่อคำสิริมงคลที่ใช้ในความหมายที่ว่า เบื้องหน้าสายตา หรือในไม่ช้านี้ จึงมักใช้เหรียญตราโบราณแทนความหมายนั้น นอกจากนั้นคนจีนสมัยก่อนยังถือว่า เหรียญตราโบราณเป็นสิ่งที่นำโชคลาภมาให้ด้วย ชาวจีนสมัยก่อนจึงมักสลักคำเป็นสิริมงคล

ไว้บนเหรียญตราโบราณนั้น เช่น คำสริมงคลที่ว่า “จีเสียง หยุอี้” ซึ่งแปลว่า ให้มีสิริมงคลและสมปรารถนาหรือคำว่า “ผู้กู้ยืมหนี้” ให้มีเงินทองเต็มบ้าน เหรียญตราที่มีคำสริมงคลนี้เรียกกันว่า ยะเล้งเจียน ซึ่งมี ความหมายว่าเหรียญตราแห่งความเจริญรุ่งเรือง

กุกุญแจแห่งอายุยืน (จิงมิ่งสั่ว)

กุกุญแจนี้เป็นกุกุญแจสิริมงคลที่เด็กใช้ใส่เป็นเครื่องประดับ หรือเป็นของขวัญแก่เด็กเมื่ออายุครบ 1 เดือน โดยทั่วไปมักใส่กุกุญแจนี้ไว้ที่สร้อยแล้วแขวนที่คอเด็ก กุกุญแจนี้อาจทำด้วยทอง เงิน หยกเขียว หยกขาว หินโมราสีแดง และบนกุกุญแจมักสลักด้วยคำสริมงคล เช่นคำว่า จิงมิ่งผู้กู้ยืม แปลว่า ให้อายุยืนและพรั่งพร้อมไปด้วยทรัพย์สินสมบัติ เมื่อถึงวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่นวันประสูติของพระโพธิสัตว์ บิดามารดาของเด็กมักจะ ต้องนำเด็กไปกราบไหว้พระโพธิสัตว์ แล้วนำเอากุกุญแจแห่งอายุยืนให้เด็กแขวนไว้ที่คอ ทั้งนี้ ด้วยความเชื่อว่าของสิ่งนี้จะช่วยคุ้มครองให้เด็กคนนั้นมีอายุเป็น 100 ปี ทั้งยังเป็นการอวยพรให้เด็กเมื่อเติบโตขึ้นมีทรัพย์สินสมบัติมากมายอีกด้วย

ลั้งซุหงซิ่ง

ความหมายของลั้งซุหงซิ่ง (หนังสือซุหงซิ่งและดอกเห้งปักไว้ในแจกันนั้น) ให้สอบได้ตำแหน่งจิ้งสือในที่นี้ดอกเห้งสัญลักษณ์ของการสอบได้ตำแหน่งจิ้งสือ ลั้งซุ หากเป็นตำแหน่งทางราชการก็เป็นตำแหน่งราชการชั้นผู้ใหญ่

ผิงอันหยุอี้

ความหมายของผิงอันหยุอี้ (หยุอี้ปักอยู่ในแจกัน) ให้ร่มเย็นเป็นสุขและสมปรารถนา แจกันมีควหมายถึงความร่มเย็นเป็นสุข หยุอี้มีความหมายถึงความสมปรารถนา

ตาราง 1 ภาพสัญลักษณ์แทนความหมาย ฮก ลก ชิว ที่พบมากคือ

สัญลักษณ์	รูปมนุษย์	รูปสัตว์	ดารา	ดอกไม้	ผลไม้	ลาย	อักษร	หมายเหตุ
ฮก	ขุนนาง	ค่างขาว	ดวงอาทิตย์	พุดตาน	ส้มมือ	กระจิง คอเสื้อ และ ค่างขาว	ฮก	1. ลายน้ำอยู่ล่าง คอเสื้อข้างบน มีเส้นยาวเป็น ฮก ลก ชิว
ลก	เศรษฐี	กวางดาว	ดวงจันทร์	เบญจมาศ	ทับทิม	คลื่น, น้ำ ราชวัตร	ลก	2. ถ้วยมีลายฮก และชิว เมื่อใส่ น้ำ ก็เป็น ฮก ลก ชิว
ชิว	คนแก่	กาดำ	ดาว	ดอกท้อ	ผลโถ (ท้อ)	ประแจจีน	ชิว	3. สมัยรัชกาลที่ 4 ดอก กุหลาบ-ฮก, บานชื่น-ลก,

								บานไม่รู้โรย- ชั่ว 4. โต๊ะมีขามใส่ น้ำ ขามวาง ส้มมือ ขาด บักไม้สน เป็น ฮก ลก ชั่ว
--	--	--	--	--	--	--	--	---

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

งานวิจัยเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดในเขต กรุงเทพมหานคร จำนวน 7 วัดได้แก่ วัดกนิษฐนาถวิหาร ,วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร ,วัดมหรณพาราม ,วัดสามพระยา , วัดบุปผาราม , วัดจันทารามและวัดนาครปรก

ผู้วิจัยจะศึกษาจากข้อมูลขั้นต้น (Primary sources) ซึ่งเป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมจากแหล่งข้อมูลมาวิเคราะห์ประกอบข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ จากนั้นจะนำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนา

ขั้นตอนของการศึกษา

การดำเนินการศึกษาวิจัยจะกระทำตามขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล แบ่งออกได้เป็น
 - ก. ศึกษาค้นคว้าข้อมูล
 - ค้นคว้ารวบรวมเอกสารอ้างอิงและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด
 - ข. ปฏิบัติภาคสนาม
 - ออกสำรวจเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีจดบันทึกรายละเอียด ถ่ายภาพ เขียนภาพลายเส้น ทำแผนผังและอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการนำมาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์
 - สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ในเรื่องที่ต้องการศึกษาเป็นพิเศษ
2. ขั้นจัดกลุ่มหรือจัดลำดับความสำคัญของข้อมูล คือ การรวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาจัดกลุ่มตามเนื้อหาหรือเรื่องราวที่ต้องการศึกษา
3. ขั้นวิเคราะห์ คือ การวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบสัญลักษณ์และความหมาย บริบทของศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชนโดยรอบที่ตั้งของวัด
4. ขั้นสรุป คือ การประมวลและนำเสนอความรู้ ความคิดเห็นอันเป็นผลที่ได้จากการศึกษา

วิธีการศึกษาวิจัย

วิธีการศึกษาวิจัยใช้การวิจัยแบบพรรณนา (Descriptive research) ในส่วนที่บรรยายเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบสัญลักษณ์และความหมายที่ปรากฏในงานจิตรกรรม และใช้วิธีวิเคราะห์เปรียบเทียบอันจะนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจในข้อมูลต่างๆ ที่ศึกษา

แหล่งข้อมูล

ข้อมูลที่จะใช้ประกอบการศึกษาวิจัยได้อาศัยจากแหล่งข้อมูล 3 แหล่งดังนี้คือ

1. ข้อมูลเอกสาร ได้แก่ เอกสารทางประวัติศาสตร์ รายงาน หนังสือหรือบทความต่างๆ ที่นักวิชาการได้เรียบเรียงไว้ โดยอาศัยการค้นคว้าจากสถานที่ต่อไปนี้
 - หอสมุดแห่งชาติ
 - หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
 - สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร
 - ห้องสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร
 - ห้องสมุดจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย
 - ห้องสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
2. ข้อมูลบุคคล ได้แก่ การสัมภาษณ์ สอบถามบุคคลผู้มีความรู้เป็นพิเศษในเรื่องที่ต้องการศึกษา เช่น
 - เจ้าอาวาสวัดภคินีนาถวรวิหาร , วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร , วัดมหรณพาราม , วัดสามพระยา , วัดบุปผาราม , วัดจันทาราม และวัดนาคนครก รวมทั้งบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัดเหล่านี้
 - ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาจีน ของมหาวิทยาลัยหัวเฉียว เฉลิมพระเกียรติ
 - ผู้สูงอายุที่อาศัยในชุมชนบริเวณรอบๆ สถานที่ตั้งของวัด
3. ข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ จิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาจากวัด 7 วัด ต่อไปนี้
 - วัดภคินีนาถวรวิหาร
 - วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร
 - วัดมหรณพาราม
 - วัดสามพระยา
 - วัดบุปผาราม
 - วัดจันทาราม
 - วัดนาคนครก

การเรียบเรียงปริญญานิพนธ์

บทที่ 1 บทนำ กล่าวถึงภูมิหลัง ความมุ่งหมายของการศึกษา ความสำคัญของการศึกษา ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้าและคำนิยามศัพท์เฉพาะ

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยกล่าวถึง ความสัมพันธ์ไทย-จีนและอิทธิพลจีนในงานศิลปะของไทย ประวัติวัดภคินีนาถวรวิหาร ,วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร ,วัดมหรธพาราม ,วัดสามพระยา ,วัดบุปผาราม ,วัดจันทารามและวัดนาคปรก ความเชื่อของชาวจีน จิตรกรรมกระบวนจีน เครื่องโต๊ะบูชา รูปแบบสัญลักษณ์และความหมายของภาพและลายสวัสดิมงคล

บทที่ 3 การดำเนินการวิจัย ขั้นตอนการศึกษา วิธีการศึกษาวิจัย แหล่งข้อมูล การเรียบเรียงปริญญานิพนธ์

บทที่ 4 การวิเคราะห์ผลรูปแบบสัญลักษณ์จิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่ปรากฏในวัดภคินีนาถวรวิหาร ,วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร ,วัดมหรธพาราม ,วัดสามพระยา, วัดบุปผาราม ,วัดจันทาราม, และวัดนาคปรก เปรียบเทียบ รูปแบบสัญลักษณ์และความหมาย บริบททางศิลปะและวัฒนธรรมที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาในวัดดังกล่าวข้างต้น

บทที่ 5 บทสรุป อภิปรายผล

บรรณานุกรม

บทที่ 4

ผลการศึกษาวิเคราะห์

จากการศึกษาจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งหมดจำนวน 7 วัด ได้แก่ วัดภคินีนาถวรวิหาร, วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร, วัดมหรณพาราม, วัดสามพระยา, วัดบุปผาราม, วัดจันทารามและวัดนาครก ในประเด็นรูปแบบสัญลักษณ์ องค์ประกอบ การจัดวาง โครงสร้างของสื่อตลอดจนความหมายอันสัมพันธ์กับบริบททางศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชนโดยรอบที่ตั้งของวัด ซึ่งผลจากการศึกษามีรายละเอียดและสามารถกล่าววิเคราะห์ถึงประเด็นสำคัญของจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดในเขตกรุงเทพมหานครได้ดังนี้

วัดจันทาราม

วัดจันทารามคงเป็นวัดโบราณมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา เดิมเรียกว่าวัดบางยี่เรือกลาง หรือประชาชนนิยมเรียกว่า วัดกลางตลาดพลู พระยาสุรเสนา (ซุรเณร) บุรณะใหม่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้รับพระราชทานนามใหม่ว่า วัดจันทาราม ปัจจุบันทางวัดได้จัดบริเวณวัดระหว่างเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสเป็นตลาดสด และตึกแถวเป็นเขตจัดผลประโยชน์ของวัด

ภาพประกอบ 1 ประตูทางเข้าวัดจันทาราม

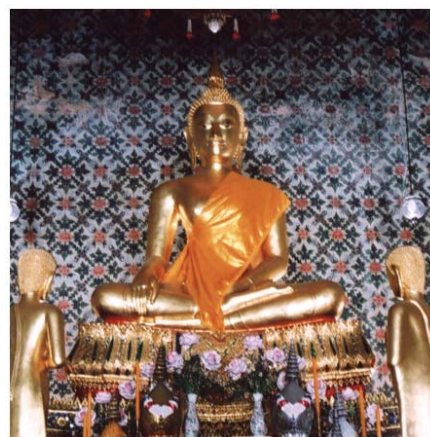
ภาพประกอบ 2 พระอุโบสถวัดจันทาราม

ภาพจิตรกรรมฝาผนังปรากฏอยู่ในพระอุโบสถ บนผนังระหว่างช่องหน้าต่าง รวมทั้งหมด 8 ช่อง แต่มีบางช่องภาพจิตรกรรมชำรุด ซึ่งได้แก่ผนังช่องที่ 1 , 4 และ 8 ซึ่งยังไม่มีการบูรณะใหม่จึงปล่อยเว้นว่างไว้ ด้วยเหตุนี้จึงคงเหลือภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดจันทารามให้ศึกษาทั้งสิ้นจำนวนเพียง 5 ภาพ จาก

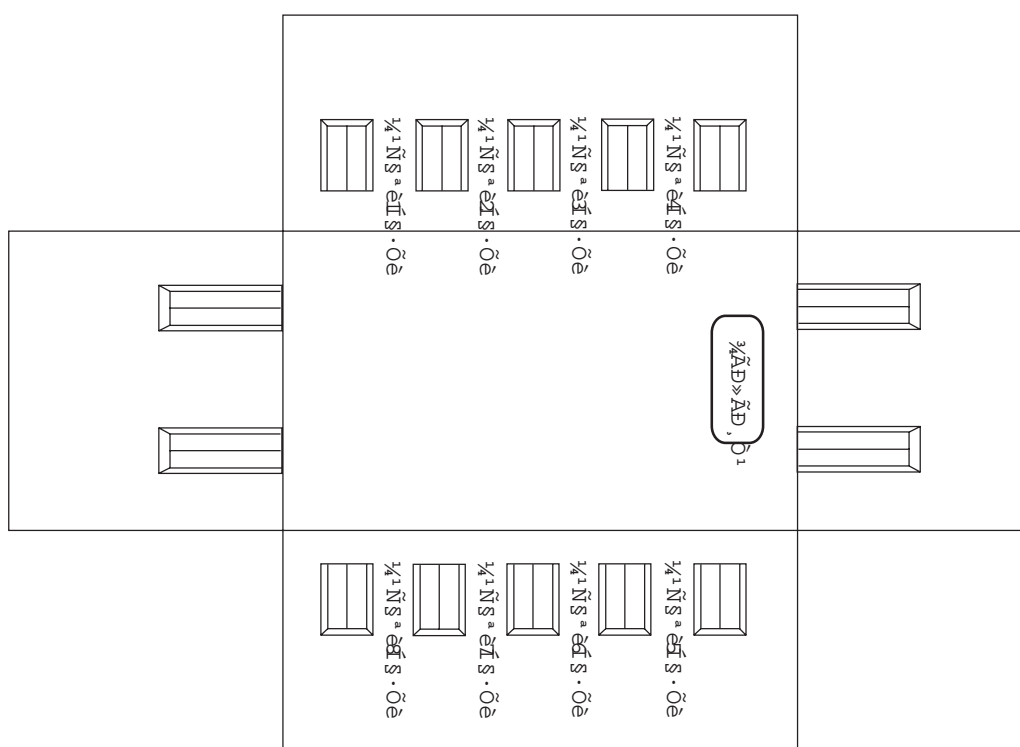
การศึกษาจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาในวัดจันทารามครั้งนี้ทำให้ทราบว่าเป็นภาพที่มีการวาดขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ.2520 วาดบนกระเบื้องเคลือบ เขียนลายตามแบบภาพเก่า

ภาพประกอบ 3 ฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดจันทาราม

ภาพประกอบ 4 พระประธานในพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 5 แผนผังแสดงตำแหน่งภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ วัดจันทาราม

รูปแบบสัญลักษณ์ของจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาในวัดจันทาราม

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 6 ผังช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดจันทาราม

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดจันทาราม

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประแจจีน มองภาพจากทางด้านซ้ายไปขวาจะพบภาพของ แจกันขนาดใหญ่ มีดอก หางนกยูงและหยู่อี๋ปักอยู่กลางแจกันซึ่งแจกันใบนี้ตั้งซ้อนอยู่บนขอนไม้ ถัดจากแจกันเป็นชั้นวางของลายประแจจีน พื้นผิวภายนอกของชั้นวางของวาดเป็นลวดลายใบไผ่สีแดงส้ม ด้านในเป็นลายก้อนหินสีฟ้าคราม มีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางตั้งทับอยู่หลายอย่างตามซอกพับของชั้นวางของ ไล่จากด้านบนลงล่างได้แก่ กระถางรูป เขามอ ลูกท้อ แจกันใส่หางนกยูงและตะเกียบคียบถ่าน เขิงเทียน ดาบ กล่องใส่ของ แก้วตั้งแบบจีน แจกันทรงเหลี่ยม ดอกโบตั๋น กระถางต้นไม้ลายคราม ดอกเบญจมาศ ดอกบัว ใบบัว หอกยาวที่มลงที่ม้วนกระดาศ นกกระสายืนบนดอกบัวคาบดอกไม้ กล่องสมุดภาพ อ่างบัวสีเหลี่ยม และด้านขวาสุดของภาพถัดจากชั้นวางของเป็นกระถางต้นไม้ใบยาวตั้งลอยอยู่บนชั้นวางสี่ขา

ลายเส้น

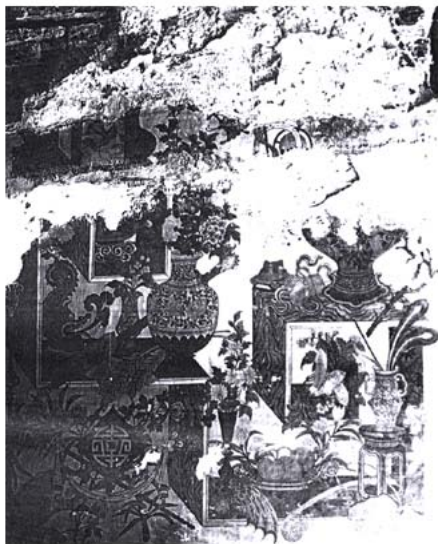

ภาพจริง

ภาพประกอบ 7 ผნังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดจันทาราม

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดจันทาราม

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่ผสมกันระหว่างโต๊ะสี่เหลี่ยมสีขาวและแบบชั้นวางของลายประแจเงิน มองภาพจากทางด้านซ้ายไปขวาจะพบภาพของ โต๊ะสี่เหลี่ยมสีขาวสีฟ้าครามวางซ้อนทับด้วยกระถางต้นเบญจมาศ ผ้าตะเกียบ ขนนก ด้านหน้าของโต๊ะเป็นกระถางต้นโบทันและแจกันดอกไม้ ถัดไปด้านหลังเป็นใบบัว หางนกยูงสีแดงและเขี้ยวยื่นออกมาจากทางใต้โต๊ะ ถัดจากโต๊ะสี่เหลี่ยมเป็นชั้นวางของลายประแจเงิน พื้นผิวภายนอกของชั้นวางของวาดเป็นลวดลายตาไม้สีแดงน้ำตาล ด้านในเป็นลายดอกไม้สีดำนพื้นสีเขียวน้ำเงิน มีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางตั้งทับอยู่ของหลายอย่างตามซอกพับของชั้นวางของ ไล่จากด้านบนลงล่างได้แก่ ชั้นวางของตัวกิเลนขี่เมฆ แจกันดอกไม้ กล้องของขวัญ หยู้อ ใบตอง ดอกเบญจมาศ เข็มเทียน กระถางรูป ถาดผลไม้ ทับทิม กล้วย ดอกบัว ใบบัว และกระถางต้นไม้

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 8 ผนังช่องที่ 5 พระอุโบสถวัดจันทาราม

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 5 พระอุโบสถวัดจันทาราม

ภาพนี้บริเวณด้านบนได้รับความเสียหายเป็นของเก่าที่ยังไม่ได้รับการซ่อมแซม วาดอยู่บนพื้นฝาผนัง เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประแจจีน พื้นผิวภายนอกของชั้นวางของวาดเป็นลายตาไม้สีน้ำตาล ด้านในเป็นลายใบไม้สีเขียวบนพื้นสีฟ้าคราม มีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางตั้งอยู่บนหลายอย่างตามซอกพับของชั้นวางของ ไล่จากด้านบนลงล่างได้แก่ แจกัน กล้องใส่ของ มังกร แจกันลายครามดอกโบตั๋น ดาบยาวเสียบอยู่ในม้วนกระดาษ พัดของวิเศษของเซียนอันเจงหลี ดอกบัว ลูกพลับ ค้างคาว แจกันใส่หางยูกุ้งและที่เขี่ยถ่าน และดอกบัว ตัวชีวปรากฏทับอยู่ด้านบนของดาบไขว้สองอัน

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 9 ผังช่องที่ 6 พระอุโบสถวัดจันทาราม

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 6 พระอุโบสถวัดจันทาราม

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประแจจีน มองภาพจากทางด้านซ้ายไปขวา จะพบภาพของ กระจกต้นไม้สองกระจกอันหนึ่งวางบนพื้น อันหนึ่งวางบนชั้นที่ต่อสูงโปร่งสีขาว ปลุกต้นไต้ ถัดจากกระจกเป็นชั้นวางของลายประแจจีน พื้นผิวภายนอกของชั้นวางของวาดเป็นลวดลายใบไม้สีเขียวบนพื้นสีฟ้า ด้านในเป็นลายเถาดอกไม้สีเขียว มีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางตั้งทับอยู่หลายอย่างตามซอกพับของชั้นวางของ ไล่จากด้านบนลงล่างได้แก่ เชิงเทียน ลับแล แจกันดอกไม้ปักดอกโบตั๋น แจกันดอกไม้ปักดอกเบญจมาศสีเหลืองวางทับบนกล่องหนังสือ ตุ๊กตากระรอกวางบนดอกบัว โถใส่เหล้า คางคาว แจกันใบใหญ่ปักด้วยหางนก หางนกยูง ดอกเบญจมาศ หอกและหยู้อี ดาบ ถาดผลไม้ ลูกแพร ดอกบัว หนังสือ ดาบสั้นปักอยู่ในม้วนกระดาษ ซอดอกโบตั๋น ด้านซ้ายล่างของชั้นวางของลายประแจจีนมีภาพโต๊ะเตี้ยสี่เหลี่ยมสีน้ำเงินลายหินอ่อนตั้งอยู่ วางซ้อนทับด้วยแจกันปักดอกเบญจมาศสีเหลือง น้ำเต้าใบทอง กระดาษ กลับ และถัดมาทางด้านขวาของโต๊ะเป็นเชิงเทียนและไม้เขียนถ่าน

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 10 ผนังช่องที่ 7 พระอุโบสถวัดจันทาราม

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 7 พระอุโบสถวัดจันทาราม

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประเจี้น พื้นผิวภายนอกวาดเป็นลวดลายหินอ่อนสีฟ้าอมน้ำเงิน ด้านในเป็นลายเช่นเดียวกันแต่เป็นสีน้ำเงินเข้ม มีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางตั้งอยู่บนหลายอย่างตามซอกพับของชั้นวางของ มองภาพจากทางด้านซ้ายไปขวาจะพบภาพของแจกันขนาดใหญ่ปักด้วยใบบัวและดอกบัว มีนกและแมลงปอบินอยู่ด้านบน ด้านหลังเป็นกล่องหนังสือวางทับด้วยถาดผลส้มมี ด้านล่างเป็นถาดฟักทองประดับด้วยช่อดอกโบตันถัดมาทางขวาเป็นกระถางดอกโบตันต้นสูงโคนต้นเป็นดอกเห็ดหลังจื่อ วางอยู่บนชั้นโปร่งสีขาว กระถางรูป แจกันใส่ตะเกียบและไม้เขียนถ่าน ขนนก นกกระสา คาบเชิงเทียนยืนอยู่บนดอกบัว คาบเสียบอยู่ในม้วนกระดาษ กล่องหนังสือ กระถางรูปอีกอันหนึ่งวางอยู่บนขอนไม้คล้ายเขามอ พื้นล่างสุดใต้ชั้นวางของเป็นหม้อกลมสามขา มีหอกวางอยู่ด้านหลัง หางนกยูง ดอกเบญจมาศ ด้านขวาสุดเป็นโต๊ะเตี้ยสีขาวสี่ขาลายหิน วางทับด้วยแจกันเหลี่ยมใบใหญ่ปักดอกเบญจมาศสีเหลือง ด้านหลังเป็นถาดผลส้มมีและหอกแขวนด้วยหุ้ย

องค์ประกอบและการจัดวาง

ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดจันทารามเท่าที่เหลือรวมทั้งสิ้นจำนวน 5 ภาพ ล้วนเป็นภาพขนาดใหญ่ ปรากฏอยู่ระหว่างช่องหน้าต่างในพระอุโบสถ ภาพจิตรกรรมในแต่ละช่องหน้าต่างมีรูปแบบการจัดวางที่คล้ายคลึงกันคือ เป็นภาพชั้นวางของลายประแจจีน จัดวางด้วยสิ่งของหรือสัญลักษณ์ที่มีความหมายในทางสิริมงคล จัดเรียงเต็มพื้นที่งานจิตรกรรม การจัดวางเป็นการสมดุลง่ายๆทั้งซ้ายขวาโดยแบ่งจากเส้นผ่าศูนย์กลางของภาพ แม้ภาพทั้งสองซีกจะแตกต่างกันแต่ให้น้ำหนักที่สมดุลกันทั้งสองข้าง สัดส่วนของวัตถุ สิ่งของ หรือสัญลักษณ์ที่มีความหมายในทางสิริมงคลที่ปรากฏบนภาพมีความเหมือนจริงและขนาดใกล้เคียงของจริง สามารถจัดวางได้อย่างกลมกลืนและเหมาะสม มีการใช้หลักทัศนียภาพทำให้เกิดมิติ ความลึก และมีการแก้ไขพื้นที่ว่างโดยวาดภาพกิ่งดอกไม้ยื่นไปในส่วนที่เป็นพื้นที่ว่าง ทำให้เกิดความสัมพันธ์ของรูปทรงกับที่ว่างและแสดงให้เห็นถึงพลังการเคลื่อนไหวที่ต่างกันไป ทำให้ภาพที่ปรากฏมีความอ่อนช้อยและนุ่มนวลขึ้น

โครงสร้างของสี

ภาพจิตรกรรมของวัดจันทารามจะแตกต่างกับวัดอื่น ตรงพื้นผิวที่รองรับภาพจิตรกรรม ซึ่งภาพจิตรกรรมของวัดจันทารามวาดอยู่บนแผ่นกระเบื้องมันสีขาวแผ่นเล็กที่นำมาต่อเรียงกันจนเป็นแผ่นใหญ่ขนาด 10x10 แผ่น ปรากฏอยู่ระหว่างช่องหน้าต่างในพระอุโบสถ สีของภาพจิตรกรรมระบายตามสีจริงของวัตถุ พื้นสีขาวทำให้ภาพที่ปรากฏมีความชัดเจน สีสันสดใส สีที่ใช้เป็นสีที่ใช้เขียนบนกระเบื้อง สีหลักที่ปรากฏให้เห็นได้แก่ สีแดง, สีเขียว, สีน้ำเงินและสีเหลือง มีการไล่ระดับน้ำหนักของสีจากอ่อนไปแก่และตัดเส้นด้วยสีดำ

ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม

วัดจันทาราม เป็นวัดโบราณมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เดิมเรียกว่าวัดบางยี่เรือกลาง เพราะตั้งอยู่ที่แขวงบางยี่เรือ หรือเรียกอีกชื่อว่า วัดกลางตลาดพลู ตลาดพลูเกิดขึ้นในคลองบางหลวงใกล้กับปากคลองด่าน ซึ่งเป็นย่านของคนจีนชาวสวนพลูที่เก่าแก่ที่สุดของบางกอก เชื่อกันว่าจะเป็นชุมชนเก่าแก่ก่อนสมัยธนบุรี ด้วยอยู่ใกล้คลองด่านอันเป็นเส้นทางสัญจรสำคัญมาแต่โบราณ ชาวจีนกรุงเก่าและที่อพยพมาจากเมืองจีนเข้ามาในสมัยธนบุรีก็น่าจะมาตั้งบ้านเรือนอาศัยกับชาวจีนในย่านนี้ ทำให้ชุมชนขยายตัวจนกลายเป็นย่านการค้าสำคัญในธนบุรี

ภาพประกอบ 11 คลองด้านหลังวัดจันทาราม

ภาพประกอบ 12 ชุมชนตลาดโรงเจ

ด้วยความคึกคักของบ้านและสวนมากมาย ตลอดสองฝั่งคลองทำให้ตลาดพลูเป็นศูนย์รวมสินค้าของสวนย่านนี้และของต่างถิ่น ชาวบ้านจึงเรียกบริเวณนี้ว่า ตลาดพลูและกลายมาเป็นชื่อตำบลในที่สุด

ปัจจุบันเรายังได้เห็นกลิ่นไอของความเป็นจีน หลงเหลือไว้ในสถาปัตยกรรม อาคารพาณิชย์และบ้านเรือนที่มีลวดลายปูนปั้นกับลายไม้ฉลุประดับแซมอยู่บ้าง แถวตลาดพลูมีโรงเจเสียงเซ่งตี้โรงเจของย่านนี้ และเลยไปถึงหลังสถานีรถไฟตลาดพลู มีศาลเจ้าตี่กิดิน กับโรงเรียนสอนภาษากังลี้จั้งซัน

ภาพประกอบ 13 โรงเรียนสอนภาษาจีนกังลี้จั้งซัน

ภาพประกอบ 14 โรงเจเสียงเซ่งตี้

ภาพประกอบ 15 สถานีรถไฟตลาดพลู

ภาพประกอบ 16 สถานีรถไฟตลาดพลู

จากบริบทโดยรอบของชุมชนบริเวณวัดจันทารามหรือย่านตลาดพลู เป็นแหล่งที่อาศัยเก่าแก่ของคนจีน วัดจันทารามเป็นวัดไทยที่มีศิลปกรรมของจีนผสมผสานอยู่ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากชุมชนและสังคมของชาวจีนโดยรอบนั่นเอง

ภาพประกอบ 17 บริเวณด้านหลังวัดจันทาราม

ภาพประกอบ 18 ตลาดสดหลังวัดจันทาราม

ในปัจจุบันทางวัดก็ยังได้จัดบริเวณวัดระหว่างเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสให้เป็นตลาดสดและตึกแถวเป็นเขตจัดผลประโยชน์ของวัด วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการช่วยเหลือเกื้อกูลทั้งทางจิตใจและศูนย์รวมของชุมชนและชุมชนก็ให้ความอุปถัมภ์กับวัด ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนต่างดำเนินไปอย่างแนบแน่นด้วยความผูกพันที่สืบมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน

ตาราง 2 รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดจันทาราม

รูปแบบ	ภาพจิตรกรรม
รูปมนุษย์	-
รูปสัตว์	มังกร, ค้างคาว, นกกระสา, กิเลน, กระจอก, แมลงปอ, นก, ผีเสื้อ
รูปดารา	-
ดอกไม้	ดอกโบตั๋น, ดอกบัว, ดอกเบญจมาศ, ดอกบัว, ใบตอง
ผลไม้	พลับ, ทับทิม, แพร่, น้ำเต้า, ส้มมือ, เถาฟักทอง
ลาย	ลายสวัสดิกะ
อักษร	ตัวอักษรขี้ว
สิ่งของต่างๆ	แจกัน, กล้องใส่ของ, ดาบ, ม้วนกระดาษ, พัด, ขนนก, ไม้เขียนถ่าน, กระจ่าง, โต๊ะลาย ประเจี้น, หอก, หูยี่, กระจ่างรูป, เชิงเทียน, แก้วตั้ง, กล้องหนังสือ, อ่างบัว, ของ วิเศษ, ลับแล

สัตว์ชนิดต่างๆ

ดอกไม้

ผลไม้

ภาพประกอบ 19 รูปแบบสัญลักษณ์นิจิตรกรรมฝาผนังในวัดจันทาราม

ของวิเศษ

ห้อย

เชิงเทียน

เก้าอี้ - โต๊ะ

ภาพประกอบ 20 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดจันทาราม

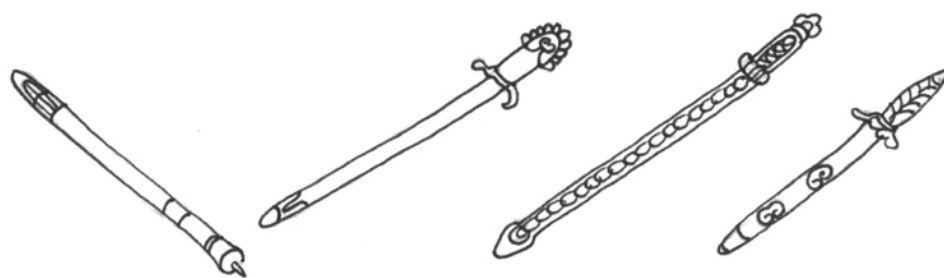

ลายส่วสติกะ

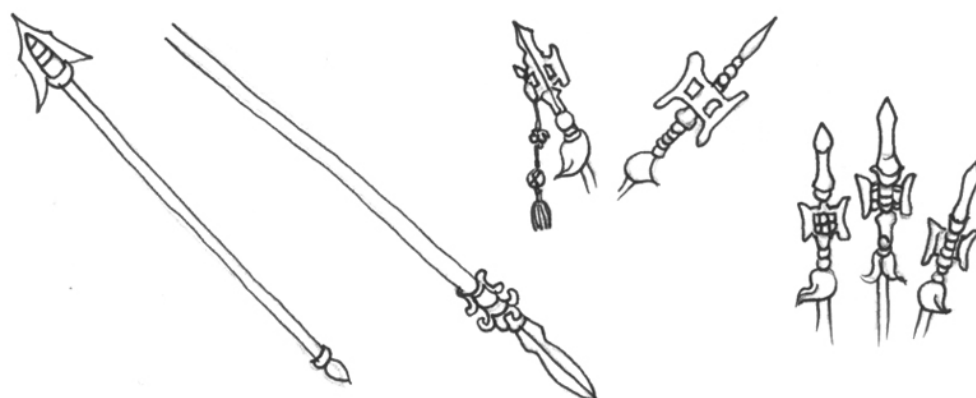

แจกัน

ภาพประกอบ 21 รูปแบบสัญลักษณ์นิจิตรกรรมฝาผนังในวัดจันทาราม

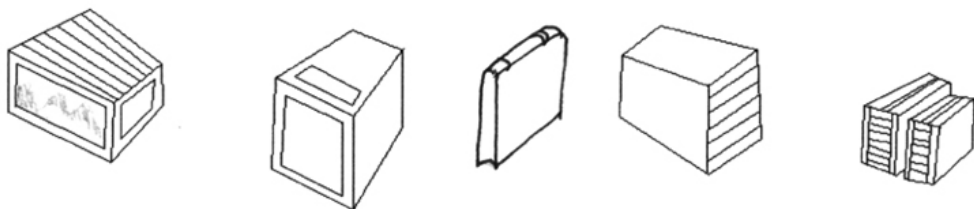
ดาบ

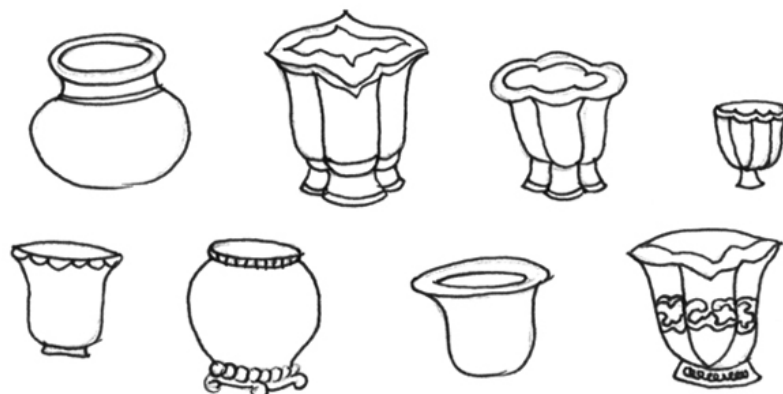
หอก

ขนนก

ภาพประกอบ 22 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดจันทาราม

กลองหนังสือและหนังสือ

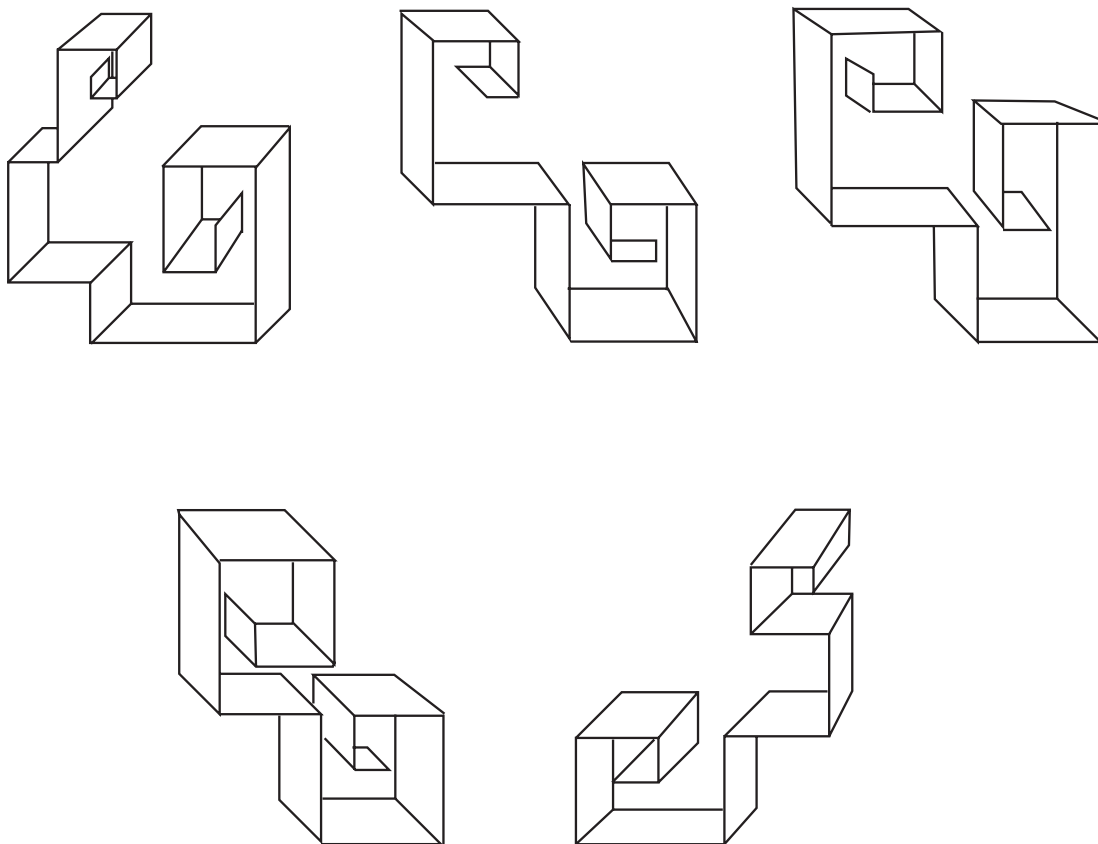

กระถาง

กระถางรูป

พัด

ภาพประกอบ 23 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดจันทาราม

ภาพประกอบ 24 รูปแบบโต๊ะลายประแจจีนบนจิตรกรรมฝาผนังในวัดจันทาราม

วัดสามพระยา

วัดสามพระยาส่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โดยหลวงวิสุทธิโยธามาศย์ (ตรุษ) ขุนนางเชื้อสายมอญ พร้อมด้วยวงศาคณาญาติได้ร่วมใจกันยกที่ดินพร้อมทั้งบ้านเรือนของขุนพรหม (สารท) ผู้เป็นน้องชาย อุทิศถวายเป็นวัดเพื่อเป็นผลบุญและเป็นอนุสรณ์แก่ขุนพรหม ซึ่งเสียชีวิตด้วยไข้ป่า ในคราวที่ได้ร่วมกับหลวงวิสุทธิโยธามาศย์เป็นนายช่างฝีมือควบคุมการสร้างมณฑปพระพุทธบาทตามพระบรมราชโองการ วัดนี้จึงได้นามว่า วัดบางขุนพรหม ตำบลบ้าน บริเวณนั้น ซึ่งเดิมเรียกว่า “บ้านลาน” เพราะตระกูลนี้ผูกขาดค้าใบลาน จึงเปลี่ยนเป็นบางขุนพรหมสืบมา

ภาพประกอบ 25 บริเวณหน้าพระอุโบสถ วัดสามพระยา ภาพประกอบ 26 อุโบสถวัดสามพระยา

พระอุโบสถ ก่ออิฐถือปูน หลังคา 2 ชั้น มุงกระเบื้องลอนเคลือบสีแบบจีน หน้าบันไม่มีช่อฟ้าใบระกา หงส์ กรอบหน้าบันฝังกระเบื้องเคลือบเป็นระยະ ลวดลายกลางหน้าบันเป็นรูปแจกันดอกไม้ พานผลไม้ ประดับด้วยจานกระเบื้องเบญจรงค์และลายคราม คอซองของหลังคาเขียนภาพจิตรกรรมแบบจีน ตอนบนประดับลายปูนปั้นติดด้วยกระเบื้องเคลือบ เชิงชายลาดหลังคาด้วยเบญจรงค์สลับกับถ้วยลายคราม ไขราชั้นลาดหลังคาเขียนลายช่อดอกไม้และผีเสื้อ บางแห่งลายลบเลือนไปมากและบางแห่งแผ่นไม้หลุดไปก็มี ชุ่มประตุน้ำต่างประดับลายปูนปั้นช่อดอกพุดตาน ใต้กรอบล่างของหน้าต่างทำเป็นฐานสิงห์ บานประตูหน้าต่างเขียนลายรดน้ำ ลายพันธุ์พฤกษาแบบจีน พระอุโบสถมีระเบียบยกพื้นล้อมรอบเสาใหญ่ทรงสี่เหลี่ยม ตอนบนปลายเสาสอบเข้า ลูกกระเบี่ยงฉลุลายในกรอบสี่เหลี่ยมเคลือบสี มีบันไดเล็กทางด้านข้างบริเวณมุมทั้งสี่ เชิงราบบันไดตั้งตุ๊กตาหินรูปสิงห์โตแบบจีน ด้านหน้ามีบันไดหินอ่อนยาวเกือบตลอดส่วนกว้างของพระอุโบสถ

ภายในพระอุโบสถ เพดาน 5 ช่อง ลงสีชาดเขียนลายทองเป็นช่อดอกเบญจมาศ ดอกพุดตานและนกชื่อลงรักเขียนลายทองแบบเดียวกัน ผนังตอนบนสุดเขียนลายทองรูปหงส์มังกร ถัดลงมาจนถึงระดับขอบบนของหน้าต่างเขียนลายแบบเดียวกันกับลายที่เพดานแต่เขียนสี ผนังระหว่างช่องหน้าต่างเขียนลายโต๊ะเครื่องบูชา ผนังส่วนที่หักมุมน้อยๆ เป็นกรอบหน้าต่างเขียนสีรูปดอกและใบบัว บนหน้าต่างด้านละ 5 ช่องนั้น สอง

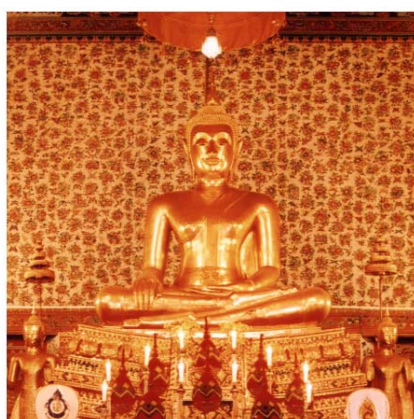
ช่องแรกที่อยู่ใกล้พระประธาน ภาพเขียนสีลายดอกพุดตานและผีเสื้อ ช่องกลางลายดอกพุดตานและค้างคาว และสองช่องสุดท้ายลายนก ดอกไม้ และมังกร ผืนจากขอบล่างหน้าต่างลงมาปูหินอ่อน ผืนด้านหลังพระประธานลายเครื่องโต๊ะบูชา บานประตูเขียนรูปเขี้ยวกาง ฟันพระอุโบสถปูหินอ่อน

ภาพประกอบ 27 ชุมประตูทางเข้าพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 28 บานประตูลายรดน้ำ

ภาพประกอบ 29 พระประธานในพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 30 หอระฆัง

ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดสามพระยามิให้ศึกษาทั้งสิ้นจำนวน 9 ภาพ ได้วาดขึ้นใหม่เมื่อ พ.ศ. 2526 โดยสมชัย อภิบาลวงศ์สกุล วาดตามแบบของเดิมที่มีอยู่ครั้งหนึ่ง โดยวิธีการลอกลายจาก กระดาษไขออกมาแล้วส่วนที่หายไปก็มีการเสริมขึ้นมาใหม่ สีที่ใช้วาดเป็นสีน้ำพลาสติก เพื่อความคงทนใน

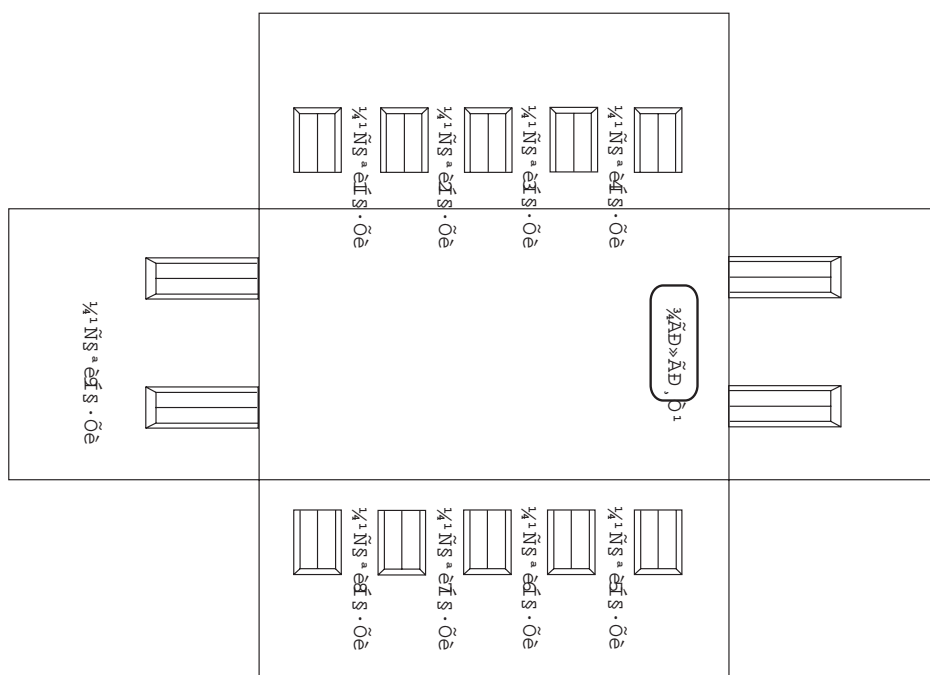
การดูแลรักษา สมชัย อภิบาลวงศ์สกุลได้ศึกษากระบวนการวาดภาพจีนมาจากอาจารย์คนจีนข้างบ้าน ที่มาจากเมืองจีน จากนั้นจึงฝึกฝนและได้รับงานในหลายแห่งเช่น วัดพระแก้ว และพระราชวังบางปะอิน

ภาพประกอบ 31 สมชัย อภิบาลวงศ์สกุล

ภาพประกอบ 32 สมชัย อภิบาลวงศ์สกุล ขณะทำงาน

จะเห็นได้ว่าภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชามีการวาดสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันนี้ โดยการลอกเลียนแบบของเก่าและเสริมบางส่วนที่ขาดหาย เพื่อให้เข้ากับความเป็นปัจจุบัน และเทคนิคการใช้สีเพื่อความทนทานของภาพจิตรกรรม

ภาพประกอบ 33 แผนผังแสดงตำแหน่งภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ วัดสามพระยา

รูปแบบสัญลักษณ์ของจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาในวัดสามพระยา

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 34 ผืนช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดสามพระยา

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดสามพระยา

เป็นภาพเครื่องโต๊ะบูชาสี่เหลี่ยมด้านหน้าฉลุเขียนลายทองและเถาดอกไม้ พื้นผิวเป็นลายไม้สีน้ำตาล ตั้งอยู่ตรงกลางของภาพ ด้านบนเป็นภาพกรอบม่านเปิดทั้งชายทางซ้ายและขวา โต๊ะตั้งอยู่ตรงกลางระหว่างม่านที่เปิด บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางตั้งทับอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนไปล่างจะพบของที่ตั้งบูชาอยู่ประกอบไปด้วย ลับแลรูปเขียนตั้งอยู่ตรงกลางเยื้องไปด้านหลังสุดของโต๊ะ กล้องหนังสือ แจกันดอกไม้วางซ้อนอยู่บนเก้าอี้ทรง แจกันปักดอกโบตั๋น แจกันปักดอกท้อ ถาดผลส้ม ส้มมือ ผลท้อ ถาดผลทับทิม ถัดลงมาด้านล่างเยื้องไปด้านหน้าของโต๊ะ มีโต๊ะตัวเล็กทรงสี่เหลี่ยมตั้งวางสิ่งของมงคลคือ แจกันปักดอกโบตั๋น ถาดผลส้มมือ และ ถ้วยชา บริเวณพื้นด้านล่างก็มีภาพสิ่งของวางประกอบอยู่ได้แก่ แตรโม กระถางต้นไม้ ผลทับทิมสองผล ลูกแพร์ ผลองุ่น ผลลำไย ดอกไม้หลายหลายชนิด

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 35 ผืนช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดสามพระยา

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดสามพระยา

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประแจจีน ตั้งซ้อนทับอยู่บนโต๊ะทรงสี่เหลี่ยม บนโต๊ะทั้งสองมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนไปล่างจะพบของที่ตั้งบูชาอยู่ประกอบไปด้วย พักทองตั้งอยู่บนขอนไม้ แจกันดอกไม้ กิ่งปะการัง ถาดใส่ดอกโบตั๋น แจกันดอกไม้ขนาดใหญ่สองใบปักดอกโบตั๋น ดอกท้อ หอกห้อยหยู้อี โถไม้ใส่หางนกยูง พู่กันและ กระดาษ ผลทับทิม ผลส้ม ถาดผลส้มมือ ผลท้อ ถาดใส่ผลท้อ ถ้วยชา ชุดปั้นชา ปิ่นปักผม ลูกแพร์ ดาบ บริเวณพื้นใต้โต๊ะสี่เหลี่ยมมีของวางอยู่คือม้วนกระดาษ (ของวิเศษของเซียนเซ้ากักกู) ศาลเจ้าจีนทรงขนาดเล็ก โถใส่ดอกไม้ ใบไม้ ผลไม้ และเถาดอกไม้

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 36 ผืนช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดสามพระยา

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดสามพระยา

เป็นภาพเครื่องโต๊ะบูชาสี่เหลี่ยมด้านหน้าดูเขียนลายทองและเถาดอกไม้ พื้นผิวเป็นลายไม้สีน้ำตาล ตั้งอยู่ตรงกลางของภาพ ด้านบนเป็นภาพกรอบม่านเปิดทั้งซ้ายทางซ้ายและขวา โต๊ะตั้งอยู่ตรงกลางระหว่างม่านที่เปิด บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางตั้งทับอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนไปล่างจะพบของที่ตั้งบูชาอยู่ประกอบไปด้วย ลับแลรูปเขียนตั้งอยู่ตรงกลางเยื้องไปด้านหลังสุดของโต๊ะ กระเช้าดอกไม้ กระถางรูป แจกันใส่ตะเกียบเขียนถ่าน เชิงเทียน ถาดผลท้อ ถาดผลทับทิม ถาดผลส้ม แจกันปักดอกโบตั๋น กระถาง ผลส้มมือ กระถาง สิงโต พุกันรองอยู่บนแท่นไม้ หนังสือพับ ด้านล่างบริเวณพื้นใต้โต๊ะมีสิ่งของมงคลวางอยู่ได้แก่ กระถางต้นบอนไซ เถาดอกไม้ ดอกโบตั๋น กระถางดอกเบญจมาศ หางนกยูง ผลท้อ แจกันดอกบัว ลูกแพร์ และพวงองุ่น

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 37 ผังช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดสามพระยา

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดสามพระยา

ภาพจิตรกรรมบนฝาผนังที่ 4 ของพระอุโบสถวัดสามพระยา ภาพโดยรวมไม่แสดงให้เห็นถึงเครื่องโต๊ะบูชาอย่างชัดเจนเหมือนผนังอื่นๆ แต่เป็นภาพของศาลาทรง 8 เหลี่ยม 2 ชั้นตั้งอยู่ตรงกลางของผนัง ด้านบนเป็นภาพม่านลวดลายวิจิตรเปิดทั้งซ้ายทั้งซ้ายและขวา ภาพของเครื่องโต๊ะบูชาไปปรากฏอยู่บนชั้นที่ 2 ของภาพศาลา 8 เหลี่ยม วาดเป็นภาพขนาดเล็กแสดงให้เห็นโต๊ะทรงกลมวางถาดใส่ผลไม้และของบูชา

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 38 ผืนช่องที่ 5 พระอุโบสถวัดสามพระยา

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 5 พระอุโบสถวัดสามพระยา

ภาพจิตรกรรมบนฝาผนังที่ 5 ของพระอุโบสถวัดสามพระยามีความใกล้เคียงกับผนังที่ 4 ซึ่งเป็นผนังด้านตรงกันข้าม เป็นภาพของศาลาทรง 8 เหลี่ยม 2 ชั้น ตั้งอยู่ตรงกลางของผนัง ด้านบนเป็นภาพม่าน ลวดลายจิตรเปิดทั้งชายทั้งซ้ายและขวา ภาพของเครื่องโต๊ะบูชาปรากฏอยู่ด้านหน้าของศาลาทรง 8 เหลี่ยม ลักษณะของเครื่องโต๊ะบูชาเป็นทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีสิ่งมงคลและสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ กระถางรูปกล่อหนังสือ แจกันดอกไม้ ใต้โต๊ะมีแจกันดอกไม้ กระถางดอกไม้ ผลทับทิม แจกันดอกไม้วางทับด้วยผลไม้ คาดด้วยมวนกระตาด้านหลัง วางเรียงรายอยู่ตรงส่วนพื้นด้านล่าง

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 39 ผืนช่องที่ 6 พระอุโบสถวัดสามพระยา

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 6 พระอุโบสถวัดสามพระยา

เป็นภาพเครื่องโต๊ะบูชาประกอบไปด้วยโต๊ะ 3 แบบ โต๊ะตัวแรกตั้งอยู่ด้านหลังสุดเป็นทรงโค้งมนสี่ขา สิ่งของมงคลที่ตั้งอยู่ด้านบนได้แก่ กระถางรูปมีควันลอยขึ้นไปด้านบน ล้อมรอบค่างควาหัวตัว ถาดใส่ผักทอง แจกันดอกไม้ แจกันปักดอกบัว กล้องหนังสือวางทับด้วยถาดใส่ส้มโอและผลส้มมือ ถาดผลทับทิม ถาดผลส้มมือ ถาดผลท้อ ถาดผลพลับ โต๊ะตัวที่สองตั้งถัดลงมาด้านล่างเป็นโต๊ะทรงหกเหลี่ยมมีสิ่งของมงคลตั้งอยู่ได้แก่ กาน้ำชา กล้องหนังสือ แจกันดอกไม้ ถ้วยชาสองใบซ้อนกันและกล้องใส่ใบชา กระเจก โต๊ะตัวที่สามวางอยู่ด้านหน้าสุดเป็นทรงสี่เหลี่ยม มีสิ่งของมงคลตั้งอยู่ได้แก่ แจกันปักดอกไม้ กล้องหนังสือ ม้วนกระดาษ ถาดผลท้อ ถาดใส่ผลทับทิมและผลส้มมือบริเวณพื้นที่ด้านบนของภาพเป็นรูปผีเสื้อบินอยู่มุมซ้ายและขวาของภาพ ด้านหลังทางซ้ายและขวาของภาพยังประกอบไปด้วยภาพแจกันใหญ่ ใส่ม้วนกระดาษหยู้อและมีดาบด้านหลัง ถาดผลไม้ ถาดลายคราม แจกันใส่ขนนก ม้วนกระดาษมีดินสอเสียบอยู่ ศาลาจีนย่อส่วน น้ำเต้า กระถางดอกไม้ ผลพลับ แจกันใส่กิ่งทับทิม และถาดดอกไม้

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 40 ผืนช่องที่ 7 พระอุโบสถวัดสามพระยา

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 7 พระอุโบสถวัดสามพระยา

เป็นภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่ประกอบด้วยโต๊ะ 3 แบบ ด้านบนของภาพมีค้ำคาวบินอยู่ ด้านหลังสุดเป็นภาพโต๊ะ 6 เหลี่ยมขอบด้านข้างฉลุทองลายเถาดอกไม้ มีสิ่งของมงคลตั้งอยู่บนโต๊ะได้แก่ แจกันดอกไม้ เสียบด้วยหางนกยูง ถาดผลส้มโอ มังกรคาบดาบส่วนปลายเป็นหยู่อ้อยลงมา กระถางรูป ถัดมาด้านหน้าเป็นเครื่องโต๊ะลักษณะเป็นชั้นวางของลายประแจเงิน มองจากด้านบนลงล่าง มีสิ่งของมงคลตั้งอยู่ได้แก่ กระถางรูปบนขอบไม้ แจกันใส่ตะเกียบและขนนก ถาดผลไม้ ม้วนกระดาษ โถไม้ใส่พุทธรักษา แท่งหมึกและม้วนกระดาษ ถ้วยชา ถาดผลท้อ ถาดผลส้มโอ แจกันดอกไม้ กล้องหนังสือ แวนดา แจกันปักดอกเบญจมาศ หัวมังกร แจกันใส่ตะเกียบและกิ่งไม้ห้อยด้วยหยู่อ้อย ถัดมาด้านหน้าสุดเป็นโต๊ะสี่เหลี่ยมตั้งอยู่ มีสิ่งมงคลตั้งอยู่ได้แก่ แจกันใหญ่ปักดอกพุทธรักษา ด้านหลังแจกันเป็นม้วนกระดาษ ถ้วยชา เครื่องลายคราม ถาดใส่ผลท้อ แจกันปักดอกโบตั๋น ถัดมาด้านล่างบริเวณพื้นประกอบไปด้วยกระถางต้นโบทัน แจกันปักดอกไม้ เถาดอกไม้ วางเรียงรายบนพื้น ผลท้อ แจกันปักดอกท้อ ดอกเบญจมาศและพวงองุ่น

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 41 ผืนช่องที่ 8 พระอุโบสถวัดสามพระยา

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 8 พระอุโบสถวัดสามพระยา

เป็นภาพเครื่องโต๊ะบูชาสี่เหลี่ยมด้านหน้าลู่เขียนลายทองเถาดอกไม้ พื้นผิวเป็นลายไม้สีน้ำตาล ตั้งอยู่ตรงกลางของภาพ ด้านบนเป็นภาพกรอบม่านเปิดทั้งซ้ายทางซ้ายและขวา โต๊ะตั้งอยู่ตรงกลางระหว่างม่านที่เปิด บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางตั้งอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนไปล่างจะพบของที่ตั้งบูชาอยู่ประกอบไปด้วย ลับแลรูปเขียนและธรรมชาติตั้งอยู่ตรงกลางเยื้องไปด้านหลังสุดของโต๊ะ กระถางรูป ช่อดอกไม้วางอยู่บนกล่อ่งใส่ของ แจกันปักดอกไม้โบทัน พระสังกระเจียตั้งอยู่ตรงกลางระหว่างนกระสาสองตัว หูยี่ กระบอไม้ปักหางนกยูง กล่อ่งหนังสือ ถัดมาด้านหน้ามีโต๊ะตัวเล็กทรงสี่เหลี่ยมตั้งวางสิ่งของมงคลได้แก่ ม้วนกระดาษ ถาดผลไม้ แจกันดอกไม้ ผลส้ม ด้านซ้ายและขวาเป็นภาพตู้หนังสือและชั้นวางของวาดให้เห็นเพียงครึ่งหนึ่งของภาพตั้งอยู่บนเก้าอี้สูง 4 เหลี่ยม บริเวณภาพพื้นด้านล่างมีสิ่งของมงคลวางอยู่หลายสิ่งได้แก่ กระถางดอกท้อ แจกันดอกไม้โบทัน แจกันปักดอกเบญจมาศ กระถางต้นหมื่นปี มะนาว ลั่นจี่ ต้นหอม เขียงและมีด พรึก พัก ผักกาดและผลส้ม

ภาพประกอบ 42 ผนังช่องที่ 9 พระอุโบสถวัดสามพระยา

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 9 พระอุโบสถวัดสามพระยา

เป็นภาพเครื่องโต๊ะบูชาชุดใหญ่วาดเต็มฝาผนังด้านหน้าองค์พระประธาน ด้านบนเป็นภาพกรอบม่านเปิดทั้งชายทางซ้ายและขวา โต๊ะสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ตั้งอยู่ตรงกลางระหว่างม่านที่เปิด บนโต๊ะบูชามีเทียนทั้งแปดซี่เมฆตั้งอยู่ ถัดลงมาด้านหน้ามีโต๊ะสี่เหลี่ยมขนาดเล็กที่มีแจกันดอกไม้ ถาดผลไม้ตั้งบูชาอยู่ ด้านขวามือของภาพเป็นรูปโต๊ะหรือสตูปจีน 3 ชั้น ด้านหน้าสุดและบริเวณด้านล่างทั้งซ้ายและขวามีภาพของสิ่งมงคลและสัญลักษณ์มงคลวางเรียงรายอยู่โดยรอบได้แก่ ถาดผลส้มมีแจกันดอกไม้บนโต๊ะ ดอกท้อ ต้นหมื่นปี พัดของวิเศษของเซียน กระถางดอกไม้ ม้วนกระดาษของวิเศษของเซียน กล้องหนังสือ ถาดผลไม้แก้ว แจกันใส่หางนกยูง น้ำเต้าของวิเศษของเซียน เครื่องลายคราม อ่างบัว ปั่นน้ำชา หอกปักอยู่ในแจกัน

องค์ประกอบและการจัดวาง

ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดสามพระยารวมทั้งสิ้นจำนวน 9 ภาพ ปรากฏอยู่บนผนังระหว่างช่องหน้าต่างในพระอุโบสถ เป็นภาพการวางวัตถุสิ่งของและสัญลักษณ์ที่เป็นสิริมงคลลงเป็นโต๊ะและชั้นวางของลายประเจี้น การจัดวางภาพกระจายเต็มพื้นที่ จุดเด่นของภาพอยู่ตรงกลางจากเส้นผ่าศูนย์กลางของภาพ มีความสมดุลย์ของภาพทั้งซ้ายขวา มีการนำหลักทัศนียภาพแสดงให้เห็นความลึก หนา แต่บางภาพ มีความแตกต่างของมุมเปิดที่พีที่ไม่สอดคล้องไปในองศาที่เท่ากัน

โครงสร้างของสี

สีที่ใช้ในการเขียนภาพจิตรกรรมเป็นสีน้ำพลาสติก เพื่อความทนทานของภาพ ซึ่งเป็นสีสมัยใหม่ เพราะภาพจิตรกรรมที่ปรากฏในปัจจุบันได้วาดขึ้นใหม่เมื่อ พ.ศ. 2526 โดยลอกเลียนแบบของเดิมและเสริมบางส่วนที่หลุดหายไป สีที่ใช้เป็นพื้นหลังในแต่ละช่องหน้าต่างที่มีภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาปรากฏอยู่มีสีที่แตกต่างกัน ได้แก่ สีแดง, น้ำตาล, เขียว, ม่วง, ฟ้ำ, ชมพู สีที่ใช้ครบทุกสี มีความหลากหลาย มีการนำสีขาวเข้าไปผสมทำให้เกิดสีที่มีค่าความอ่อนแก่หลายระดับ และสีมีความนุ่มนวลลง ไม่ได้แรงจัดเกินไป ใช้สีดำเนินการตัดเส้นและบางส่วนระบายและตัดเส้นด้วยสีทอง

ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม

วัดสามพระยา เดิมชื่อวัดบางขุนพรหมเพราะสร้างโดย ตระกูลของขุนพรหม ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และได้มีการปฏิสังขรณ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและถวายให้เป็นพระอารามหลวงจึงได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นวัดสามพระยา

วัดสามพระยาไม่ได้สร้างโดยพระมหากษัตริย์โดยตรง แต่เป็นวัดที่ตระกูลขุนพรหมเป็นผู้สร้างปฏิสังขรณ์และถวายให้เป็นพระอารามหลวงแก่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งในสมัยของพระองค์นั้นทรงมีพระราชนิยมในศิลปกรรมของจีน จึงได้มีการวาดภาพจิตรกรรมรูปแบบจีนบนฝาผนังพระอุโบสถ จากอดีตถึงปัจจุบันภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชายังปรากฏให้เห็นในวัดสามพระยา มีการถ่ายทอดงานศิลปะมาจนถึงในปัจจุบัน

ภาพประกอบ 43 กุฏิสงฆ์เป็นศาลาไม้ทรงไทย

ภาพประกอบ 44 เรือนไม้ในเขตวัด

ปัจจุบันวัดสามพระยายังเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังประชาชนโดยจัดการอบรมศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชนในสถานศึกษา รักษาศิลปะสถาปัตยกรรมและปฏิบัติธรรม ซึ่งดำเนินการโดยเปรียญธรรมและมูลนิธิเปรียญธรรมสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ซึ่งมูลนิธินี้จัดตั้งอยู่ในบริเวณวัดสามพระยา

ภาพประกอบ 45 สำนักงานเปรียญธรรมสมาคม

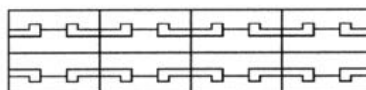
ตาราง 3 รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดสามพระยา

รูปแบบ	ภาพจิตรกรรม
รูปมนุษย์	เขียนทั้ง 8 , พระสังกะจาย
รูปสัตว์	ค่างควา, แมลงปอ, ผีเสื้อ
รูปดารา	-
ดอกไม้	ดอกโบตั๋น, ดอกท้อ, ดอกบัว, ดอกเบญจมาศ ,ใบไผ่
ผลไม้	ส้ม, ส้มมือ, ท้อ, ทับทิม, แดงโม, แพร่, องุ่น, ลำไย, พลับ, ส้มโอ, น้ำเต้า, มะนาว, พริก, พักเขี้ยว, ผักกาด, ต้นหอม (ผัก)
ลาย	ลายสวัสดิกะ , ลายเมฆ
อักษร	1 ข้อความ

สิ่งของต่างๆ	โต๊ะลายประแจจีน, โต๊ะสี่ขา, กล่องหนังสือ, กระถางต้นไม้, กระถางรูป, แก้ว, ของวิเศษ, หูยี่, กาและถ้วยชา, แจกัน, ดาบ, หอก, ขนนก, เชิงเทียน, แวนตา, กระจก
--------------	---

สัตว์ชนิดต่างๆ

ลวดลาย

ตัวอักษร

ภาพประกอบ 46 รูปแบบสัญลักษณ์นิจิตรกรรมฝาผนังในวัดสามพระยา

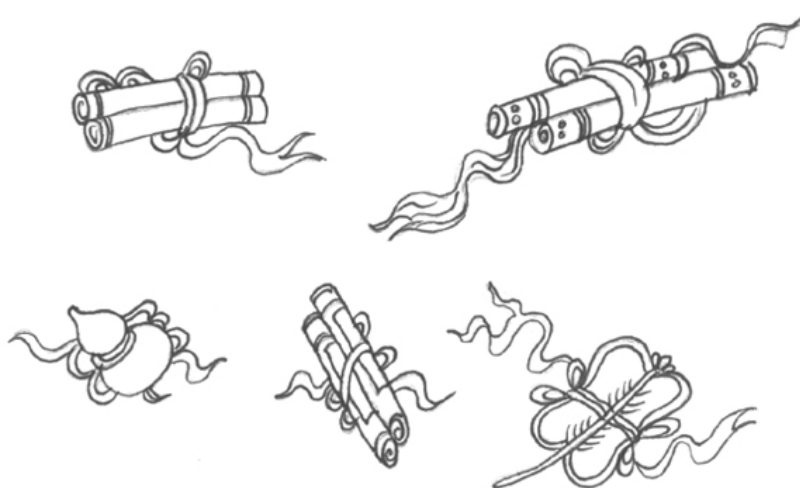

ผักและผลไม้

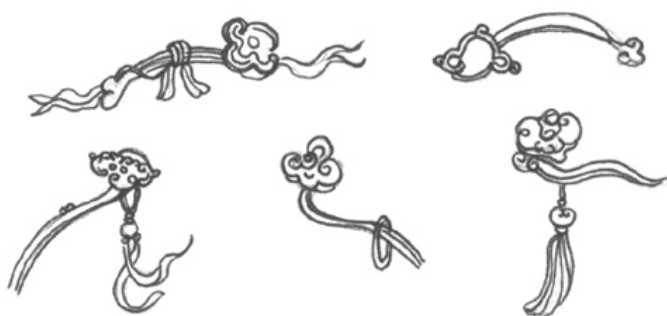

ดอกไม้

ภาพประกอบ 47 รูปแบบสัญลักษณ์นิจิตรกรรมฝาผนังในวัดสามพระยา

ของวิเศษ

ห้อย

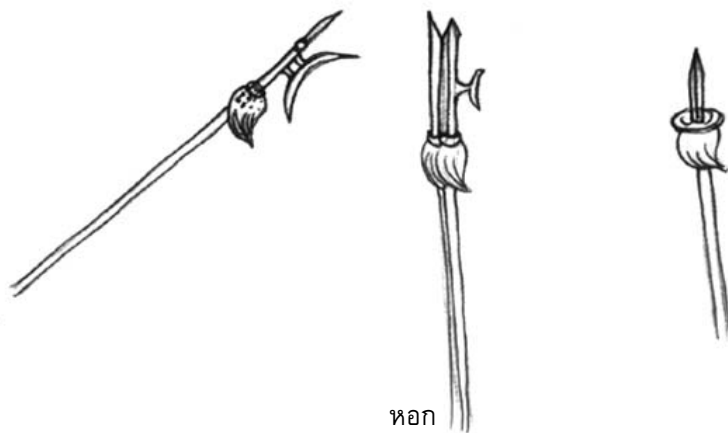

กาและถ้วยชา

ภาพประกอบ 48 รูปแบบสัญลักษณ์นิจิตรกรรมฝาผนังในวัดสามพระยา

ดาบ

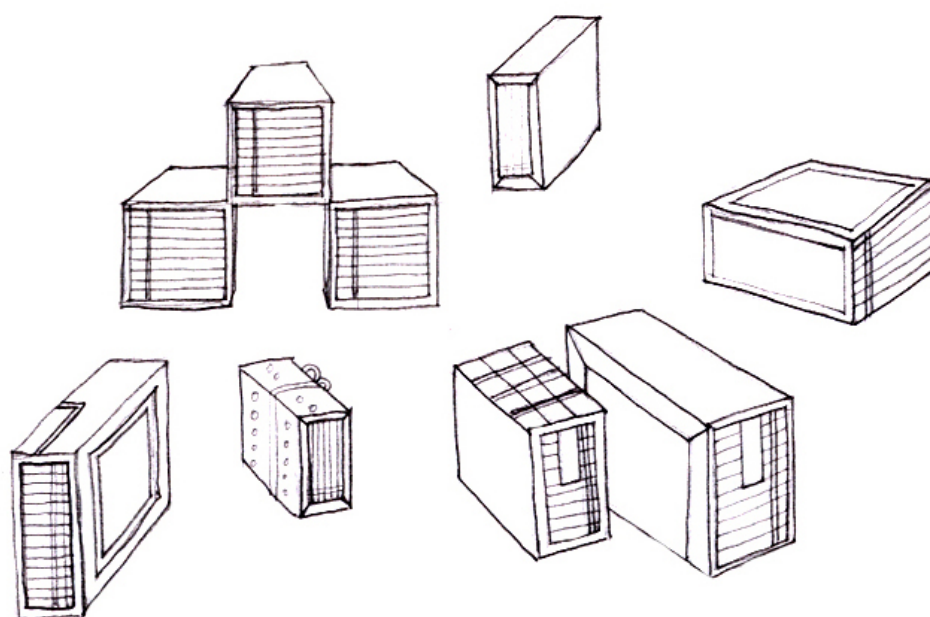

หอก

ชนนิก

ภาพประกอบ 49 รูปแบบสัญลักษณ์นิจิตรกรรมฝาผนังในวัดสามพระยา

หนังสือและกล่องหนังสือ

กระถาง

ภาพประกอบ 50 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดสามพระยา

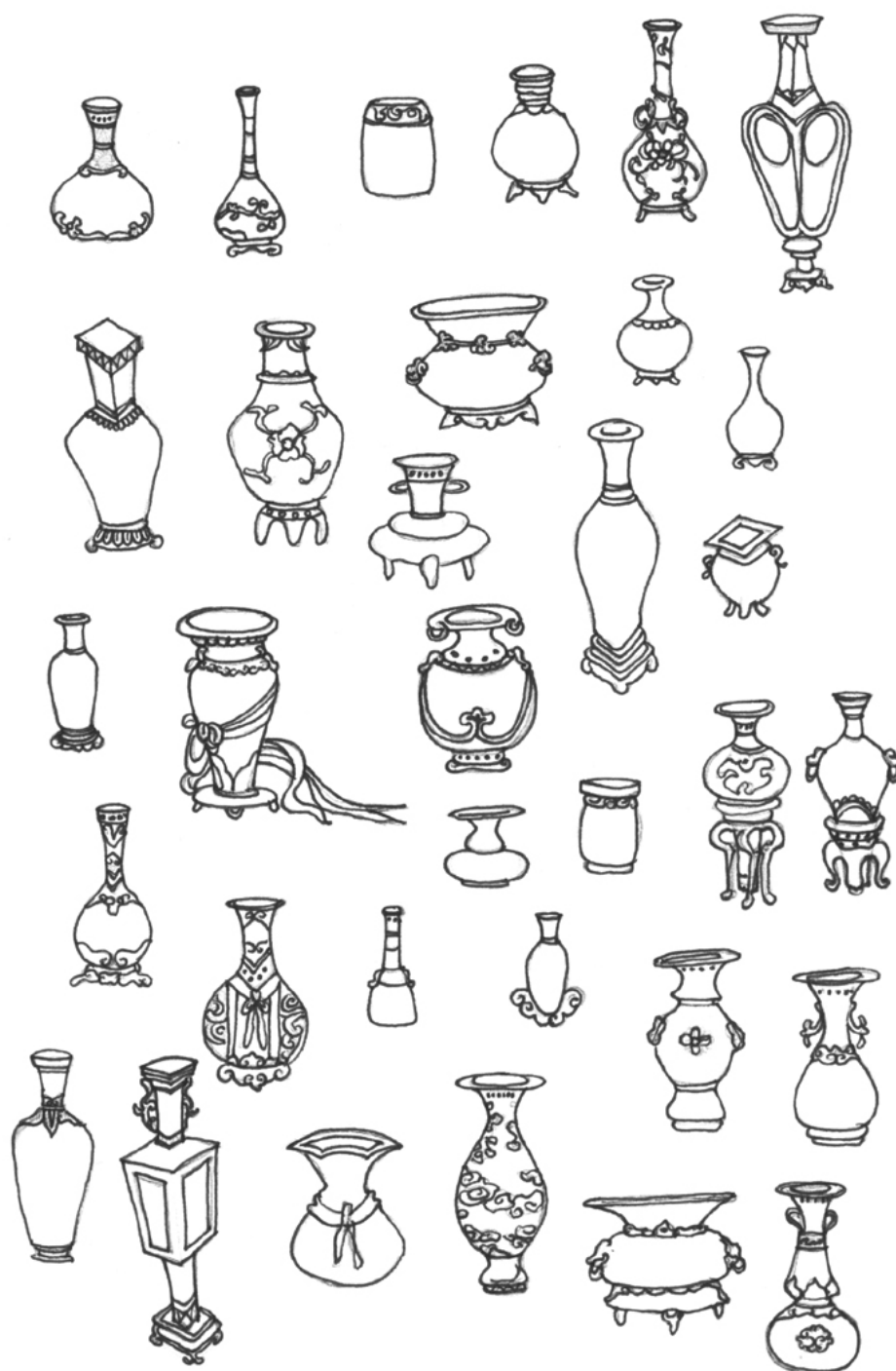

กระถางรูป

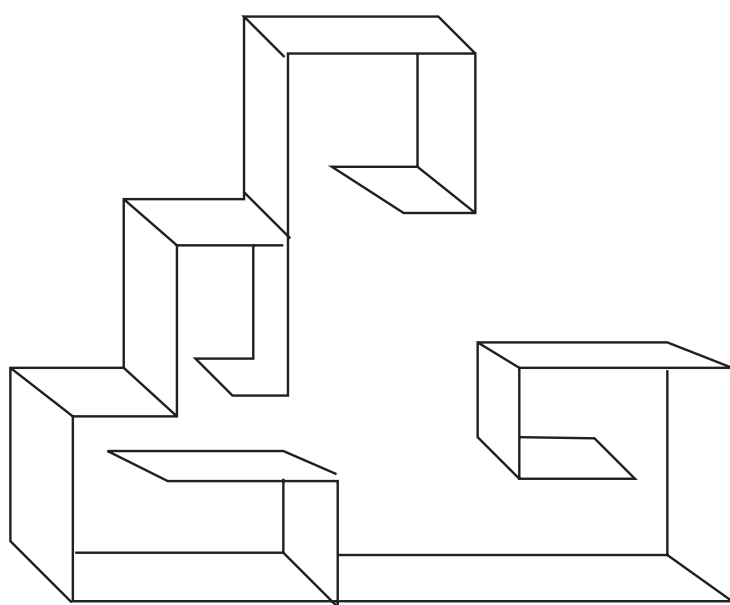
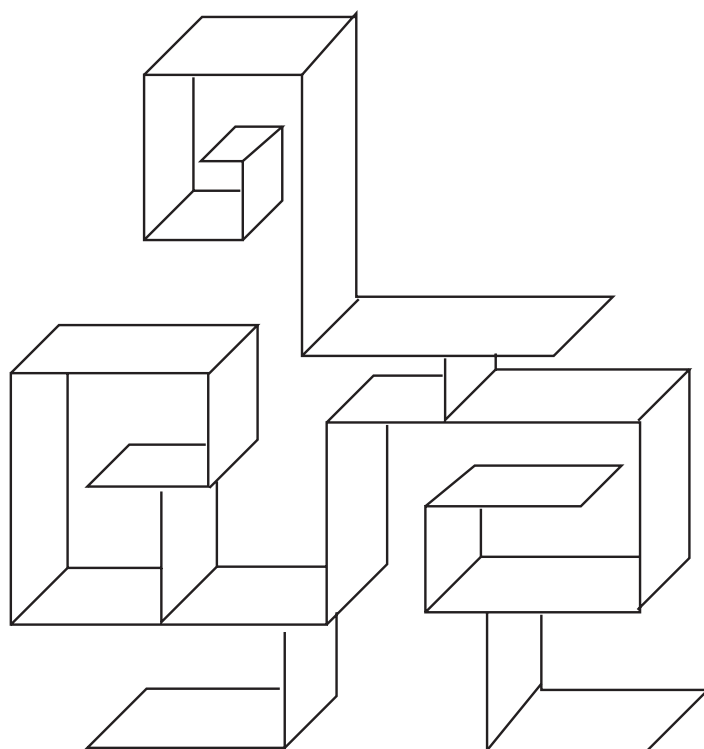
แก้อ

ภาพประกอบ 51 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดสามพระยา

แจกัน

ภาพประกอบ 52 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดสามพระยา

ภาพประกอบ 53 รูปแบบโต๊ะลายประแจจีนบนนจิตรกรรมฝาผนังในวัดสามพระยา

วัดคิณนาถวรวิหาร

วัดคิณนาถวรวิหารเป็นวัดโบราณ เดิมชื่อ วัดบางจาก เพราะตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาตรงปากคลองบางจาก หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วัดนอก คู่กันกับวัดใน คือวัดที่อยู่ด้านในถัดไป เช่น วัดทอง วัดสิงห์ ประมาณปลายรัชกาลที่ 1 หรือต้นรัชกาลที่ 2 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าประไพวดี (บางแห่งว่า ประภาวดี) กรมหลวงเทพยวดี ทรงสถาปนาใหม่ทั้งพระอาราม

ภาพประกอบ 54 ประตูทางเข้าวัด

ภาพประกอบ 55 ประตูด้านหน้าพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 56 พระอุโบสถ

ภาพประกอบ 57 ระเบียบรายรอบพระอุโบสถ

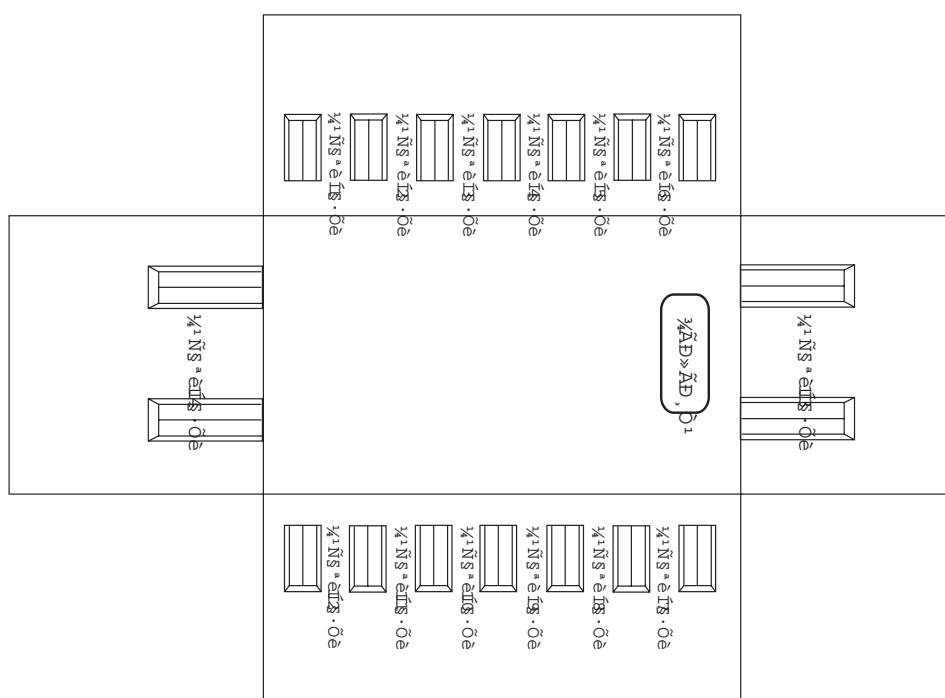
ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดภคินีนาถวรวิหารมีให้ศึกษาทั้งสิ้นจำนวน 14 ภาพ ปรากฏอยู่ในพระอุโบสถ ลักษณะทั่วไปของพระอุโบสถยาว 57 เมตร กว้าง 11 เมตร หลังคามุงกระเบื้องเคลือบ ช่อฟ้าใบระกาลงรักปิดทองประดับกระจกหน้าบันแบบเครื่องลายองจำหลักลายลงรักปิดทอง ประดับกระจกบานประตู่ หน้าต่างด้านนอก เขียนลายรดน้ำ ภายในพระอุโบสถ เพดานเขียนสีลายก้ามแมลงรูปคางคาว รูปผีเสื้อ และรูปช่อดอกไม้ที่ผนังโดยรอบเหนือหน้าต่าง บานประตู่ และบานหน้าต่าง เป็นภาพเขียนสีเครื่องโต๊ะบูชาแบบจีน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าประไพวดี กรมหลวงเทพยวดี ทรงสร้างถวาย

ภาพประกอบ 58 เพดานลายดอกไม้ร่วงและคางคาว

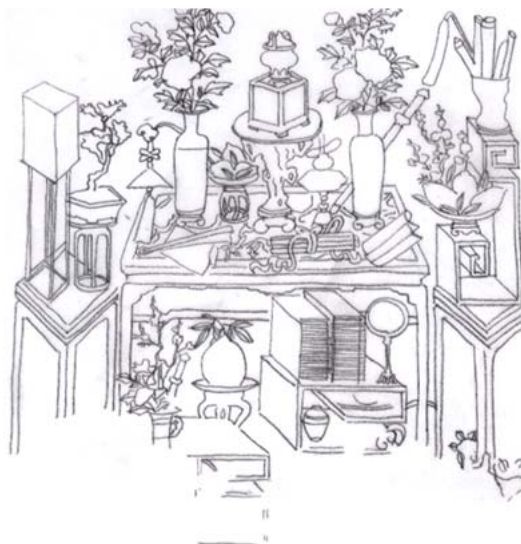

ภาพประกอบ 59 ด้านหน้าพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 60 แผนผังแสดงตำแหน่งภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ วัดภคินีนาถวรวิหาร

รูปแบบสัญลักษณ์ของจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาในวัดภคินีนาถวรวิหาร

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 61 ผังช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

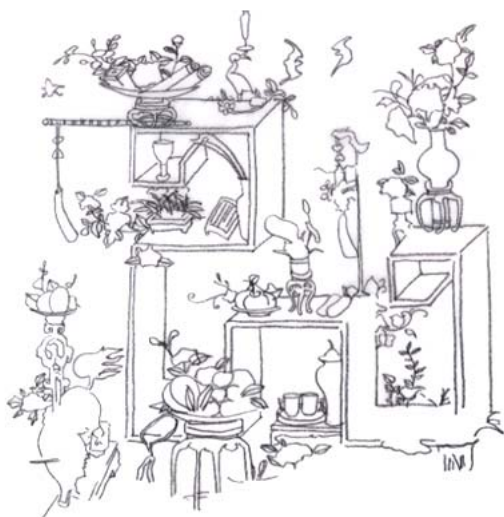
ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะโต๊ะสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่วางอยู่ตรงกลางภาพ ขนาบข้างด้วยโต๊ะสี่เหลี่ยมขนาดเล็กข้างละ 1 ตัว เครื่องโต๊ะลักษณะเป็นชั้นวางของลายประแจจีนวางอยู่ด้านหน้าสุด สิ่งของมงคลและสัญลักษณ์มงคลจัดวางอยู่บนโต๊ะทุกตัว โต๊ะสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ตรงกลางขอบของโต๊ะเป็นสีน้ำตาลไม้ พื้นผิวด้านบนเป็นลายหินอ่อนสีฟ้า สิ่งของที่จัดวางอยู่มองภาพจากด้านซ้ายไปขวาได้แก่ แจกันทรงสูงปัก

ดอกโบตั๋นมีหยู่อี้อีกอยู่ด้านหลัง พัดวางทับบนหนังสือ ถาดผลลูกท้อ กระถางรูป กล้องใส่ขนม ขอนไม้ กระถางกำยาน ม้วนกระดาษ แจกันทรงสูงปักดอกโบตั๋นมีดาบเสียบอยู่ด้านหลังและหนังสือ โต๊ะตัวเล็กด้านซ้ายมือของภาพถูกวางทับด้วยกล้องหนังสือและกระถางบอนไซ โต๊ะตัวเล็กด้านขวามีชั้นวางของลายประแจจีนขนาดเล็กมีถาดผลส้มมือและกระบอกไม้ไผ่ กระดาษม้วนและดินสอดั่งทับอยู่อีกชั้นหนึ่ง ชั้นวางของลายประแจจีนด้านหน้าสุดมีสิ่งของมงคลและสัญลักษณ์มงคลตั้งอยู่มองภาพจากบนลงล่างได้แก่ กล้องหนังสือ กระถาง ถาดผลส้มโอ แจกันปักดอกโบตั๋นและดอกท้อมีดาบปักอยู่ตรงกลาง ถ้วยน้ำชา หยู่อี้อี้อีก ถาดผลไม้ กระถางดอกไม้ และบริเวณพื้นด้านล่างมีข้อผลท้อ ถาดดอกโบตั๋นวางอยู่บนพื้น

ภาพประกอบ 62 ภาพโดย น. ณ ปากน้ำ (น. ณ ปากน้ำ . 2536)

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 63 ผืนช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

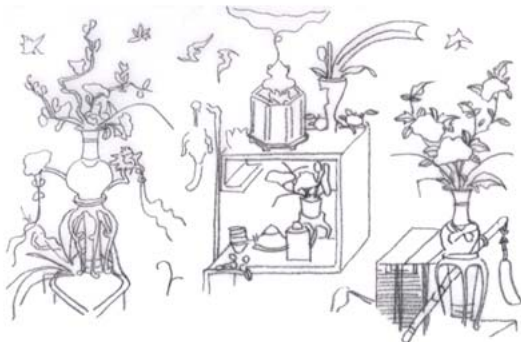
ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประแจจีนลวดลายไม้สีน้ำตาล บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนไปล่างจะพบของที่ตั้งบูชาอยู่ได้แก่ ถาดใส่ดอกโบตั๋นและม้วนกระดาษ นกกระสาคาบเชิงเทียน ถาดดอกไม้ ค้างคาวสองตัวบินอยู่ด้านบน ถ้วยชา กระถางดอกไม้

หนังสือ (เป็นหนังสือหัดเขียนภาษาจีน เขียนเป็นภาษาจีนไว้ว่า ฟาดินพระอาทิตย์พระจันทร์, ภูเขาต้นไม้ ดิน น้ำ, ป่อ, พ่อแม่ลูกชายและลูกสาว, ไก่ หมา วัวแพะ) แจกันใส่หางนกยูง ถาดผลพักทอง ถ้วยใส่ดอกบัว ไม้ยาวสูงหัวมังกรห้อยด้วยกระเช้าดอกไม้ขนาดเล็ก แจกันดอกโบตั๋น ถาดผลไม้รวมวางทับบนเก้าอี้กลมสี่ขา ถ้วยน้ำชา ผอบ อ่างเลี้ยงปลาทองวางอยู่บนโต๊ะสี่เหลี่ยมเล็กวางตั้งอยู่หน้าสุด น้ำเต้า กิเลนคาบดาบ เก้าอี้กลมลายคราม กระถางดอกไม้และต้นไม้

ภาพประกอบ 64 หนังสือหัดเขียนภาษาจีน

ลายเส้น

ภาพจริง

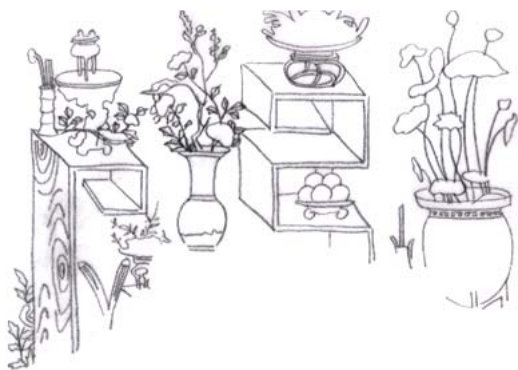
ภาพประกอบ 65 ผังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประแจจีนลวดลายไม้สีน้ำตาล ตั้งอยู่ด้านขวามือของภาพ บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนไปล่างจะเห็นภาพของ ฝีเสื้อ แผลงปอ และค้ำควาบินอยู่ด้านบนสุดของภาพ ถัดลงมาด้านล่างเป็น กระถางกำยานมีควันลอยไปด้านบน กล่องใส่ขนม ขวดไม้ใส่ตะเกียบ กับหางนกยูง หูยี่ แจกันดอกบัว กาน้ำชา ขวดใส่ใบชา ถ้วยช้ำซ้อนกันหลายใบ ลูกแก้วลอยอยู่บนเมฆ แซ่บัดยุง กล่องหนังสือ (เป็นหนังสือโบราณที่มีชื่อเสียงได้แก่ ชุนชิว, มิ่งจื่อ, สามก๊ก, ไช้อัน, เลียดก๊ก, ตงอันและไชอัว) แจกันดอกโบตันด้านหลังมีตาบคาตอยู่และผลส้มโอ ด้านซ้ายของภาพเป็นโต๊ะสี่เหลี่ยมขนาดเล็กมีแจกันลายครามปักดอกไม้และด้านหลังมีหูยี่กับหัวมังกรยื่นออกมา

ภาพประกอบ 66 กล่องใส่หนังสือโบราณ

ลายเส้น

ภาพจริง

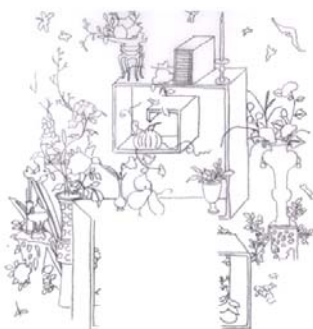
ภาพประกอบ 67 ผืนช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประเจี้นลวดลายไม้ด้านนอกสีน้ำเงินด้านในสีน้ำตาลแดง ตั้งอยู่ด้านขวามือของภาพ บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านซ้ายไปขวาจะเห็นภาพของ กระบอกไม้ไผ่ใส่ตะเกียบ กระถางกำยาน วางบนขอนไม้ แจกันสูงปักด้วยขนนกและกิ่งไม้ ถาดผลทับทิม แจกันลายครามปักดอกโบตั๋น ผลส้มโอ ถาดผลส้มมือ ถาดผลส้ม หยุ่ย หอก ดาบ อ่างบัวลายครามและกล่องหนังสือ

ภาพประกอบ 68 ภาพโดย น. ณ ปากน้ำ (น. ณ ปากน้ำ . 2536)

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 69 ผืนช่องที่ 5 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 5 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประจักษ์เงินลวดลายไม้ด้านนอกสีน้ำเงิน ด้านในสีเหลืองตั้งอยู่ตรงกลางภาพ บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนไปล่างจะเห็นภาพของ ค้างคาว แมลงปอและผีเสื้อบินอยู่ด้านบนสุด ถัดมาเป็นแก้วที่ทรงแปดเหลี่ยมขนาดเล็กวางทับด้วยถาดผลไม้ กล้องหนังสือ เชิงเทียน พักทอง กระถางก้ายานและกระบอกใส่ตะเกียบคียบวางอยู่บนขอนไม้ แจกันปักดอกโบตั๋น แจกันขนาดเล็กปักชมนก ผลลูกแพร์ กลีบดอกไม้ ถ้วยใส่ช่อดอกไม้ และแจกันปักดอกโบตั๋นวางอยู่บนขอนไม้ (ภาพนี้ส่วนล่างข้างตรงกลางของภาพถูกบังด้วยตู้ลายรดน้ำ ไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้ ทำให้การแสดงภาพไม่ครบถ้วน

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 70 ผืนช่องที่ 6 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 6 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประจักษ์เงินลวดลายไม้ ด้านนอกสีน้ำตาลแดง ด้านในสีเหลืองตั้งอยู่ตรงกลางของภาพ บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ ภาพได้รับความเสียหายจากน้ำฝนทำให้เกิดการหลุดลอกไปครั้งหนึ่ง ภาพที่ยังเหลืออยู่มองจากด้านซ้ายไปขวาจะเห็นแจกันปักดอกโบตั๋น ถ้วยใส่ช่อดอกไม้ ถาดใส่ช่อดอกไม้ เชิงเทียน ค้างคาวสองตัวบินอยู่ด้านบนคาบสร้อยประคำ และผีเสื้อ

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 71 ผนังช่องที่ 7 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 7 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประเจี้นลวดลายไม้ด้านนอกเป็นสีน้ำเงิน ด้านในเป็นสีน้ำตาล ตั้งอยู่ตรงกลางของภาพ บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ ภาพได้รับความเสียหายจากน้ำฝนทำให้เกิดการหลุดลอกไปครึ่งหนึ่ง ภาพที่ยังเหลืออยู่มองจากด้านซ้ายไปขวาจะเห็น ดอกบัว กระบอกไม้ปักด้วยขนนก กิ่งไม้ลายหยู้อ กิ่งไม้วายห้อยด้วยน้ำเต้า ค้างคาว ถาดผลลูกท้อ ช่อดอก ใบบัว ก่องหนังสือ หอก ดาบ และแมงปอ

ลายเส้น

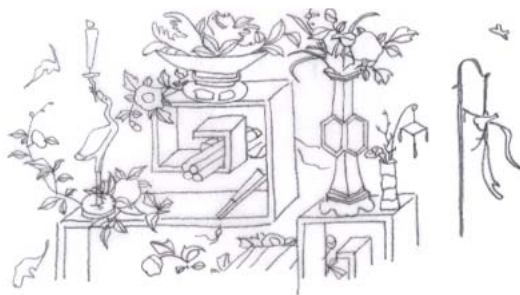

ภาพจริง

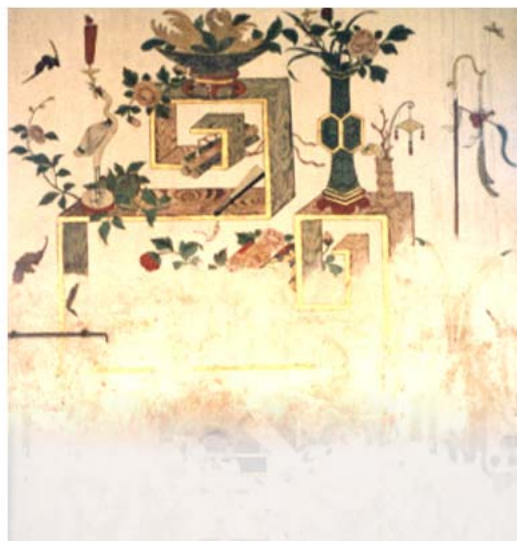
ภาพประกอบ 72 ผนังช่องที่ 8 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 8 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประเจี้นลวดลายไม้ด้านนอกสีน้ำตาลแดง ด้านในสีเขียว ตั้งอยู่ตรงกลางของภาพ บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ ภาพได้รับความเสียหายจากน้ำฝนทำให้เกิดการหลุดลอกไปครึ่งหนึ่ง ภาพที่ยังเหลืออยู่มองจากด้านซ้ายไปขวาจะเห็น ค้างคาว ยันต์แปด ช่อดอกใบบัว ถาดผลส้มโอ หยู้อ แจกันดอกบัว ปะการังสีแดงห้อยเชือกลายยันต์แปด กระบอกไม้ปักขนนก ผีเสื้อและแมลงปอ

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 73 ผืนช่องที่ 9 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

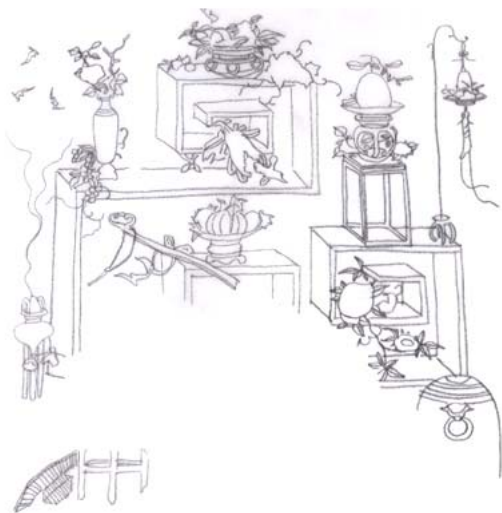
ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 9 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลาย
ประจักษ์เงินลวดลายไม้สีน้ำตาล ตั้งอยู่ตรงกลางของ
ภาพ บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวาง
อยู่ มองจากด้านบนลงล่างจะเห็น ถาดผลส้มโอ ม้วน
กระดาษ นกกระสาคาบเชิงเทียน ค้างคาว พัด แจกัน
ทรงรังผึ้งปักดอกโบตั๋น กระบอกไม้ไผ่ใส่หยู้อีและกิ่ง
ไม้ แมงปอ อ่างแก้วใส่กุ้ง เทพเจ้าชิว

กลองหนังสือ 3 กลอง มีตัวหนังสือภาษาจีนเขียนไว้
ว่า จงฮว่า หมินกว่อ หลี่มู่ แปลว่า ปีสถาการณ์รัฐปีที่
19 เขียนโดยหลี่มู่ (ปีสธารณรัฐปีที่ 1 = ค.ศ. 1911)
ถาดผลส้มโอ กระบอกไม้ไผ่ชนนิก ม้วนกระดาษและ
แท่นแขวนห้อยน้ำเต้า

ภาพประกอบ 74 ภาพสมบูรณของจิตรกรรม โดย น. ณ ปากน้ำ (น. ณ ปากน้ำ . 2536)

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 75 ผืนช่องที่ 10 พระอุโบสถวัดภคินีนาถารวิหาร

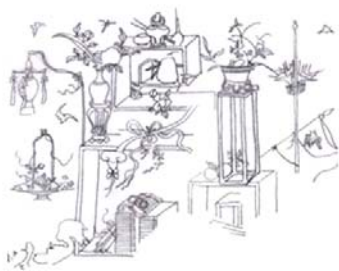
ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 10 พระอุโบสถวัดภคินีนาถารวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประจักษ์ลวดลายไม้ ตั้งอยู่ตรงกลางของ

ภาพ บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ มองจากด้านบนลงล่างจะเห็น ถาดผลท้อ แจกันปักดอกโบตั๋นและกิ่งปะการัง ถ้วยลายคราม ผลส้มมือ ถาดผลส้มโอ แท่นแขวนกระเช้าขนาดเล็ก กระถางกำยานมีควันลอยออกมา ค้างคาว 5 ตัว ถาดผลพิททอง หยู่ ดอกพุดตาน ถาดผลส้มโอ ผลส้มโอ แก้วอีทรงกลมแมลงปอ กระเช้าดอกไม้ไม่มียันต์แปดห้อยอยู่ด้านล่าง

ภาพประกอบ 76 ภาพโดย น. ณ ปากน้ำ (น. ณ ปากน้ำ . 2536)

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 77 ผนังช่องที่ 11 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 11 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประแจจีนลวดลายไม้ ตั้งอยู่ตรงกลางของภาพ บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ มองจากด้านบนลงล่างจะเห็น แมลงปอและค้างคาวบินอยู่ด้านบน กระจกกายาน ตะเกียบคืบ แจกันดอกไม้ แจกันปักดอกโบตั๋นและหางนกยูง ผลส้มโอ กระจกดอกไม้ หูยี่ ม้วนกระดาษ กล้องหนังสือ แว่นตาวางทับบนหนังสือ ผลท้อ ธงเครื่องหมายศ กิเลน กระเช้าดอกไม้และกรอบรูป

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 78 ผนังช่องที่ 12 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 12 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประแจจีนลวดลายไม้ ตั้งอยู่ตรงกลางของภาพ บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ ภาพได้รับความเสียหายจากน้ำฝนทำให้เกิดการหลุดลอกไปเกินกว่าครึ่งหนึ่ง ภาพที่ยังเหลืออยู่มองจากด้านบนลงล่างจะเห็น ผีเสื้อ แมลงปอและค้างคาวบินอยู่ด้านบน ถาดผลไม้ ถ้วยชา แจกันปักดอกโบตั๋น แท่นแขวนลายมงคล

ลายเส้น

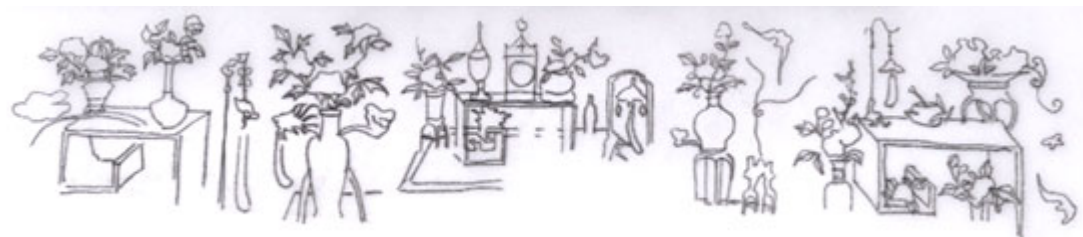

ภาพจริง

ภาพประกอบ 79 ผืนช่องที่ 13 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 13 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะผสมทั้งแบบโต๊ะสี่เหลี่ยมและแบบเป็นชั้นวางของลายประแจจีน เป็นภาพเครื่องโต๊ะชุดใหญ่วาดอยู่บนฝาผนังหลังองค์พระประธาน ภาพได้รับความเสียหายจากน้ำฝนทำให้เกิดการหลุดลอกไปครึ่งหนึ่ง ภาพที่ยังเหลืออยู่มองจากด้านซ้ายไปขวาจะเห็น ดอกบัว ถาดผลไม้รวมตั้งอยู่บนชั้นวางของลายประแจจีน แจกันปักด้วยม้วนกระดาศ ขนนก ดาบและหยู้อี้ ถัดไปเป็นเครื่องโต๊ะสี่เหลี่ยม ตั้งอยู่ตรงกลางของภาพมีของตั้งอยู่หลายอย่างได้แก่ กล้องหนังสือ แจกันดอกไม้ แมลงปอบินอยู่ด้านบนสุดของภาพ กระถางกำยาน กระบอกไม้ไผ่ตะเกียบ กล้องใส่ของ โต๊ะเป็นกล้องใส่ขนม แจกันดอกไม้ ถัดไปด้านขวาเป็นแจกันปักด้วยขนนกและกิ่งปะการัง กระถางบอนไซวางอยู่บนชั้นวางของลายประแจจีน และแจกันปักดอกเบญจมาศ

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 80 ผืนช่องที่ 14 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 14 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะผสมทั้งแบบโต๊ะสี่เหลี่ยมและแบบเป็นชั้นวางของลายประแจจีน เป็นภาพเครื่องโต๊ะชุดใหญ่วาดอยู่บนฝาผนังหน้าองค์พระประธาน ภาพได้รับความเสียหายจากน้ำฝนทำให้เกิดการหลุดลอกไปครึ่งหนึ่ง ภาพที่ยังเหลืออยู่มองจากด้านซ้ายไปขวาจะเห็น ใบบัว กระเช้าดอกพุดตาน แจกันดอกเบญจมาศตั้งอยู่บนชั้นวางของลายประแจจีน ถ้วยชา แท่นห้อยสัญลักษณ์มงคล ถัดไปเป็นเครื่องโต๊ะสี่เหลี่ยมตั้งอยู่ตรงกลางของภาพมีของตั้งอยู่หลายอย่างได้แก่ แจกันดอกไม้ ถ้วยชา หยู้อี นาฬิการูปไม้กางเขน สองฝั่งซ้ายขวาของโต๊ะสี่เหลี่ยมนี้มีโต๊ะสี่เหลี่ยมขนาดเล็กวางขนานสองข้าง โต๊ะฝั่งซ้ายวางแจกันปักดอกพุดตานด้านหลังเป็นหัวมังกรกับหยู้อี โต๊ะฝั่งขวาวางแจกันปักดอกพุดตานด้านหลังปักหยู้อีและมีกระถางกำยานมีควันลอยขึ้นไปพบกับค้างคาวดำบนที่บินอยู่ ถัดไปด้านขวาเป็นแจกันปักด้วยดอกพุดตานวางอยู่บนชั้นวางของลายประแจจีน อีกทั้งผอบใส่กำยาน ถาดผลส้มมือและช่อดอกไม้

องค์ประกอบและการจัดวาง

ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดภคินีนาถวรวิหารรวมทั้งสิ้นจำนวน 14 ภาพ ปรากฏอยู่บริเวณฝาผนังระหว่างช่องหน้าต่างและผนังฝั่งตรงข้ามพระประธานและหลังพระประธานรูปแบบของภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาในแต่ละช่องหน้าต่าง เป็นการจัดวางสิ่งของและสัญลักษณ์สิริมงคลลงบนชั้นวางของลายประแจจีน มีเฉพาะช่องหน้าต่างช่องที่ 1 ที่เป็นการจัดวางสิ่งของลงบนโต๊ะสี่ขา การจัดวางภาพทั้งจังหวัดที่เหมาะสมจุดศูนย์กลางของภาพวางอยู่ตำแหน่งตรงกลางของภาพเยื้องไปด้านบน มีการใช้หลักทัศนียภาพทำให้เห็นความลึก การวาดใช้มุมมองจากด้านบนทำให้เห็นสิ่งของทั้งหมดที่อยู่บนโต๊ะหรือชั้นวางของ

โครงสร้างของสี

พื้นหลังเป็นสีขาว ระบายสีสดใส นุ่มนวล สีที่ปรากฏเป็นสีตามความเป็นจริงของวัตถุ สีเด่นที่ปรากฏได้แก่ แดง, เขียว, ฟ้ำ, เหลืองและมีการใช้สีทองตัดของในบางส่วน มีการไล่ระดับสีอ่อนแก่ ทำให้เกิดมิติ แสงเงา และมีการใช้เส้นสีดำตัดขอบทำให้ภาพเด่นชัดขึ้น

ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม

วัดภคินีนาถวรวิหาร เป็นวัดเก่าแก่ครั้งอยุธยา เดิมชื่อวัดบางจาก เพราะตั้งอยู่ปากคลองบางจาก สมัยรัชกาลที่ 2 สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงเทพยวดี พระราชธิดาในรัชกาลที่ 1 ทรงสถาปนาขึ้นใหม่ทั้งอาราม และได้รับพระราชทานนามว่า วัดภคินีนาถ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้มีการซ่อมบูรณะอีกครั้ง ซึ่งเป็นเหตุที่ทำให้มีศิลปกรรมแบบจีนเข้ามาปรากฏอยู่ในวัดภคินีนาถวรวิหาร ด้วยรัชสมัยของพระองค์ทรงมีพระราชนิยมในศิลปะแบบจีน และในสมัยของเจ้าอาวาส พระธรรมถาวร (ช่ง สงกิจใจ) ได้มีการบูรณะครั้งใหญ่และท่านมีเชื้อสายของจีนเช่นกัน จึงทำให้ศิลปกรรมจีนยังคงอยู่ถึงปัจจุบัน

ภาพประกอบ 81 รูปหล่อ พระธรรมถาวร

ภาพประกอบ 82 สิงโตหินหน้าประตู

และจากการศึกษาบริบทของสถานที่และชุมชนใกล้เคียง มีแหล่งชุมชนเก่าแก่ของจีนตั้งอยู่ได้แก่ ศาลเจ้าแม่ทับทิม ซึ่งเป็นศาลเก่าที่สุดของจีนในหล้า อยู่ตรงเชิงสะพานช้างอิ หรือสะพานกรุงธน สร้างเมื่อ พ.ศ. 2384 ศาลนี้นับถือเจ้าแม่ทับทิมเพียงองค์เดียว และมีเทพเฝ้าประตู 2 องค์

ภาพประกอบ 83 ศาลเจ้าแม่ทับทิม

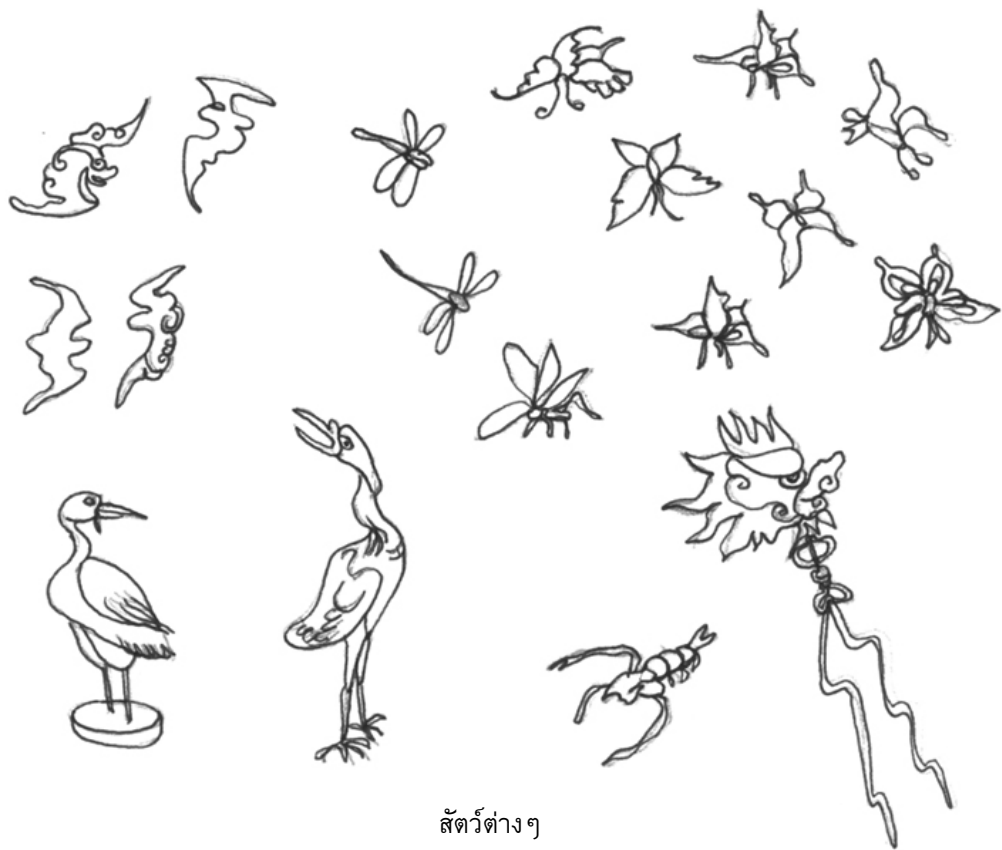
ภาพประกอบ 84 ภายในศาลเจ้าแม่ทับทิม

ตาราง 4 รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของ วัดคณีนีนาถวรวิหาร

รูปแบบ	ภาพจิตรกรรม
รูปมนุษย์	เทพชิว
รูปสัตว์	ค่างคาว, แมลงปอ, ผีเสื้อ, มังกร, กุ้ง, นกกระสา, กิเลน
รูปดารา	-
ดอกไม้	ดอกโบตั๋น, ดอกบัว, ดอกเบญจมาศ
ผลไม้	ส้ม, ส้มมือ, ท้อ, ทับทิม, แดงโม, แพร้, พลับ, น้ำเต้า
ลาย	ลายสวัสดิกะ
อักษร	บนผนังที่ 2 , ผนังที่ 3, ผนังที่ 9
สิ่งของต่างๆ	โต๊ะลายประแจจีน, โต๊ะสี่ขา, แจกัน, กล้องหนังสือ, ดาบ, แก้ว, ตั้งกี้, หูยู่, กระจก, กาและถ้วยชา, ของวิเศษ, หอก, พัด, เชิงเทียน, กระถาง, ขนนก, กระถางรูป, แวนตา, นาฬิกา

มนุษย์

สัตว์ต่างๆ

ภาพประกอบ 85 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดภคินีนาถวรวิหาร

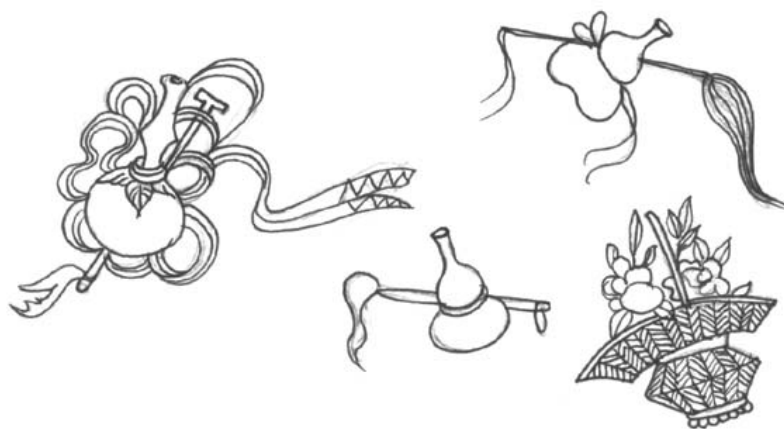

ผลไม้

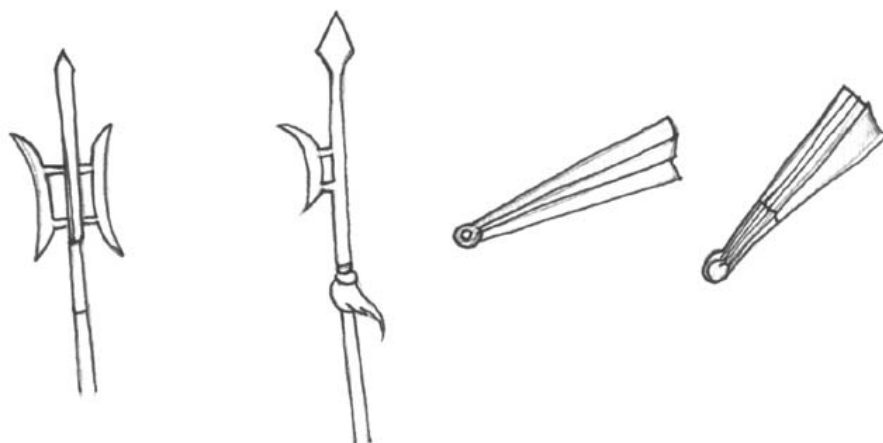

ดอกไม้

ภาพประกอบ 86 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดภคินีนาถวรวิหาร

ของวิเศษ

หอก

พัด

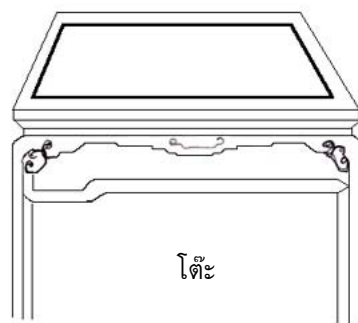

เชิงเทียน

ภาพประกอบ 87 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดภคินีนาถวรวิหาร

ลายสวัสดิเกะ

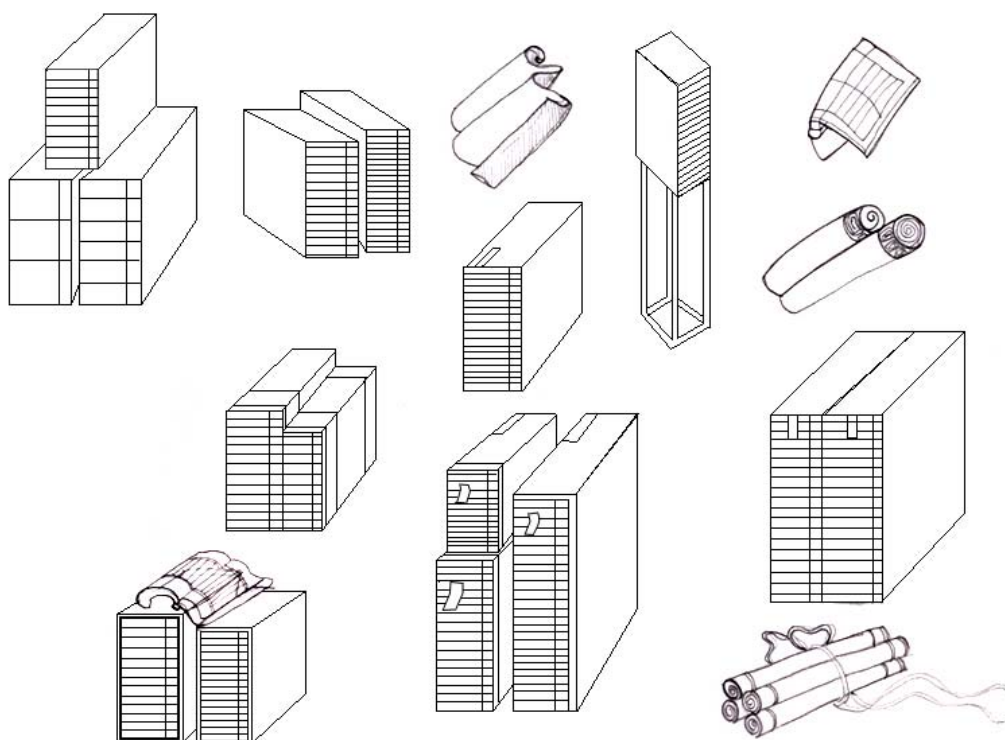

โต๊ะ

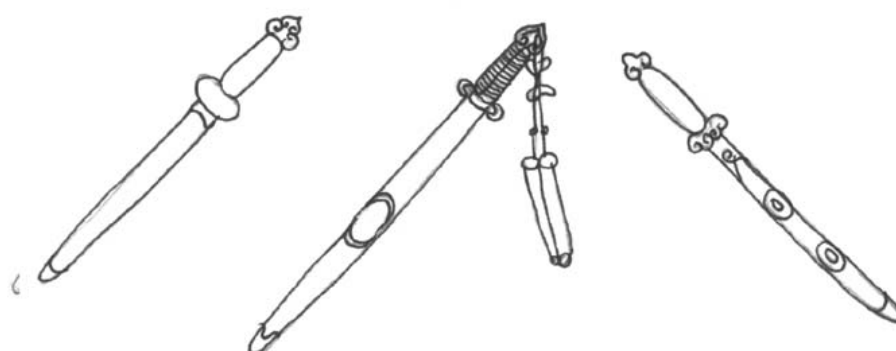

แจกัน

ภาพประกอบ 88 รูปแบบสัญลักษณ์นิจิตรกรรมฝาผนังในวัดภคินีนาถวรวิหาร

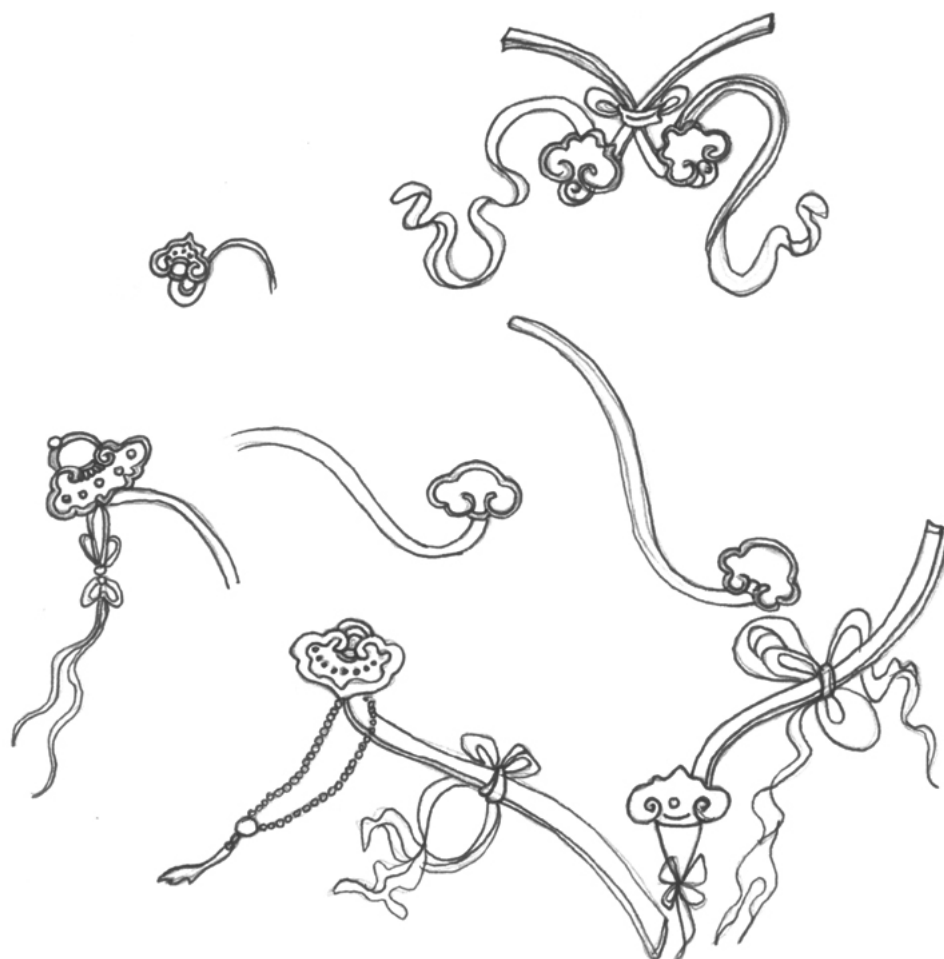

หนังสือและกล่องหนังสือ

ดาบ

ภาพประกอบ 89 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดภคินีนาถวรวิหาร

หยู้อ

กระจก

กาและถ้วยชา

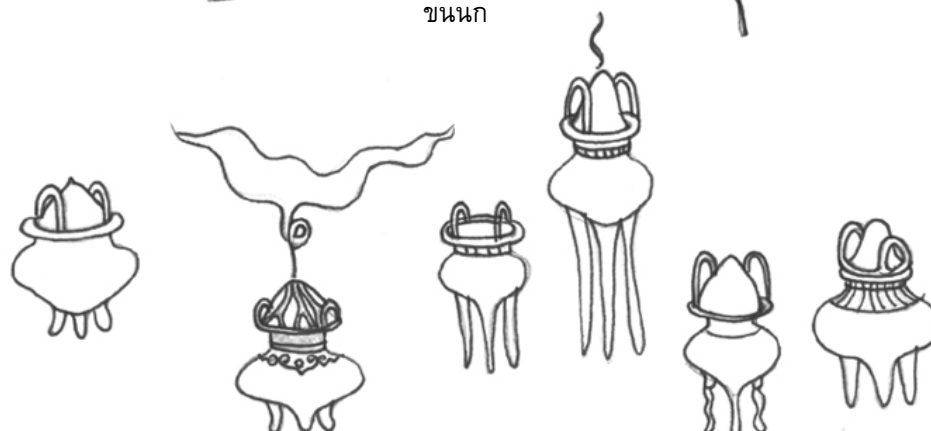
ภาพประกอบ 90 รูปแบบสัญลักษณ์นิจิตรกรรมฝาผนังในวัดภคินีนาถวรวิหาร

กระถาง

ขนนก

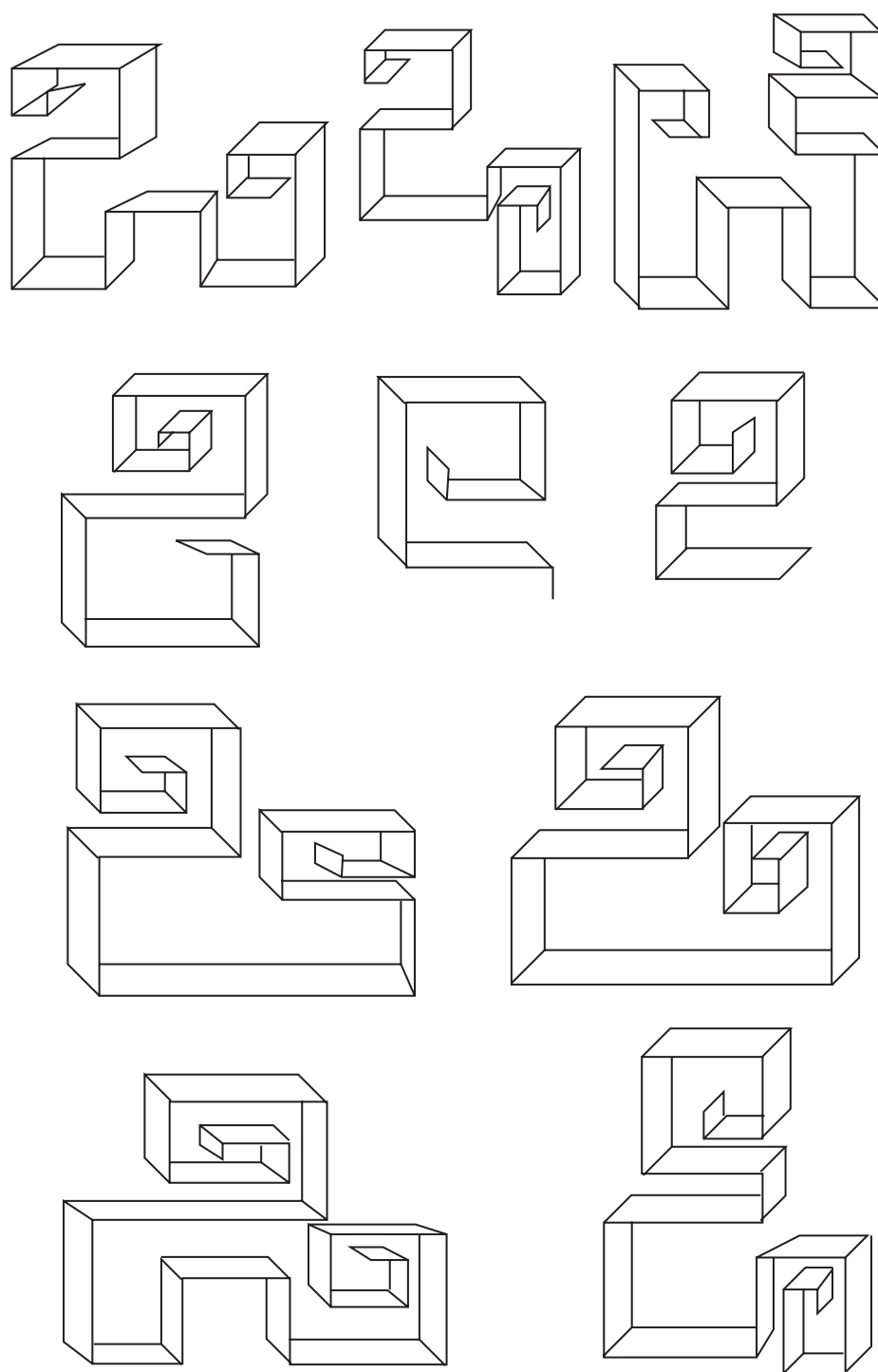

กระถางรูป

ภาพประกอบ 91 รูปแบบสัญลักษณ์นิจิตรกรรมฝาผนังในวัดภคินีนาถวรวิหาร

ภาพประกอบ 92 รูปแบบสัญลักษณ์นิจิตรกรรมฝาผนังในวัดกคีนีนาถรววิหาร

ภาพประกอบ 93 รูปแบบโถ้ลายประแจจีนบนจิตรกรรมฝาผนังในวัดภคินีนาถวรวิหาร

วัดมหารณพาราม

วัดมหารณพาราม เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่เลขที่ 216 ริมถนนตะนาวฝั่งขวา แขวงเสาชิงช้า เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นอุดมรัตนราษี (พระองค์เจ้าอรณพ) โอรสในรัชกาลที่ 3 ทรงสร้างวัดมหารณพารามขึ้นใน พ.ศ. 2393 รัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สร้างเจดีย์องค์ใหญ่บรรจุพระบรมธาตุไว้ภายในและพระราชทานนามว่า วัดมหารณพาราม ในรัชกาลที่ 5 ได้รับเลือกเป็นสถานที่ทดลองตั้งโรงเรียนสำหรับสามัญชนเป็นแห่งแรก ภาพจิตรกรรมเครื่องโตะบูชาของวัดมหารณพารามมีให้ศึกษาทั้งสิ้นจำนวน 10 ภาพ ปรากฏอยู่บนช่องหน้าต่าง ในพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 94 ถนนตะนาวด้านหน้าวัด

ภาพประกอบ 95 พระอุโบสถวัดมหารณพาราม

ภาพประกอบ 96 อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5

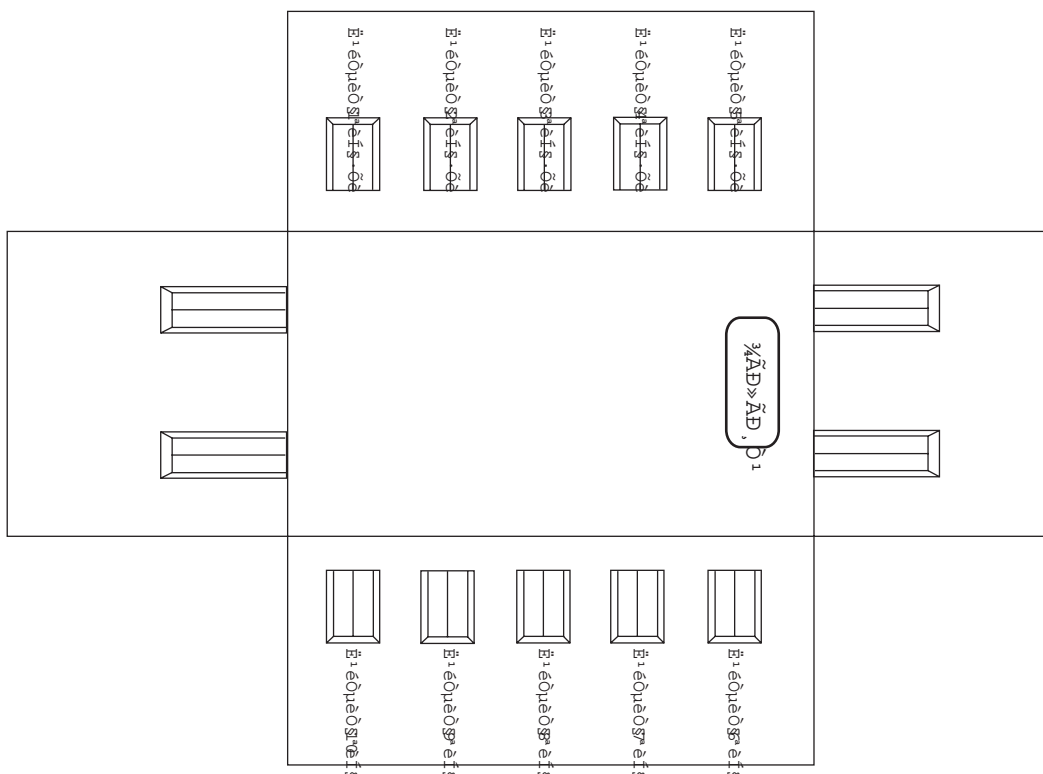
ภาพประกอบ 97 ด้านหน้าพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 98 พระประธานในพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 99 ชุ่มประตู่ทางเข้าอุโบสถ

ภาพประกอบ 100 แผนผังแสดงตำแหน่งภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ วัดมหรณพาราม

รูปแบบสัญลักษณ์ของจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาในวัดมหรณพาราม

ภาพจิตรกรรมฝาผนังบนช่องหน้าต่างในพระอุโบสถของวัดมหรณพารามทั้งหมดจำนวน 10 ช่อง มีรูปแบบของสิ่งมงคลและสัญลักษณ์ที่เหมือนกันซึ่งแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกที่เหมือนกันได้แก่ หน้าต่างช่องที่ 1, 3, 5, 6, 8 และ 10 ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 101
หน้าต่างช่องที่ 1

ภาพประกอบ 102
หน้าต่างช่องที่ 3

ภาพประกอบ 103
หน้าต่างช่องที่ 5

ภาพประกอบ 104
หน้าต่างช่องที่ 6

ภาพประกอบ 105
หน้าต่างช่องที่ 8

ภาพประกอบ 106
หน้าต่างช่องที่ 10

ภาพจิตรกรรมฝาผนังบนช่องหน้าต่างในพระอุโบสถวัดมหรณพาราม กลุ่มแรก ได้แก่ ช่องที่ 1, 3, 5, 6, 8, และช่องที่ 10 เป็นภาพเครื่องโต๊ะลักษณะของชั้นวางของลายประเจี้น ช่องหน้าต่างซีกซ้ายและขวาจะวาดเหมือนกันแต่กลับคนละด้าน บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนลงล่างจะเห็นภาพของ ม่านที่มีลวดลายของเถาดอกไม้ผูกร้อยกันตามแนวนอน ผลส้มมือและค่างควา ถัดลงมาเป็นสิ่งของที่วางอยู่บนชั้นวางของลายประเจี้นเรียงจากด้านบนลงล่างได้แก่ กระถางรูปแจกันใส่ตะเกียบคียบถ่าน ถ้วยใส่ดอกไม้ โถใส่กำยาน ผอบ ถ้วยน้ำชา แจกันปักด้วยดอกท้อ โถใส่ดอกไม้ แจกันปักด้วยขนนก ผอบทอง แจกันปักดอกบัว แจกันปักดอกเบญจมาศ พานใส่ผลส้มมือ พานใส่ผลองุ่น

ขุดใส่ใบชา ช่อดอกไม้ ถัดลงมาด้านล่างสุดต่อจากชั้นวางของลายประแจจีนเป็นตั่งวางของทรงสี่เหลี่ยม มีพานผลไม้ โถใส่กำยานและขุดใส่ชา ด้านซ้ายและขวาสุดของภาพมีแจกันปักดอกพุดตาน

กลุ่มที่ 2 ที่มีรูปแบบสัญลักษณ์บนภาพจิตรกรรมเหมือนกันได้แก่ หน้าต่างช่องที่ 2, 4 , 7 และ 9 ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 107
หน้าต่างช่องที่ 2

ภาพประกอบ 108
หน้าต่างช่องที่ 4

ภาพประกอบ 109
หน้าต่างช่องที่ 7

ภาพประกอบ 110
หน้าต่างช่องที่ 9

ภาพจิตรกรรมฝาผนังบนช่องหน้าต่างในพระอุโบสถวัดมหรณพารามกลุ่มที่ 2 ได้แก่ ช่องที่ 2, 4, 7 และ 9 เป็นภาพเครื่องโต๊ะลักษณะของชั้นวางของลายประแจจีน ช่องหน้าต่างซีกซ้ายและขวาจะวาดเหมือนกันแต่กลับคนละด้าน บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนลงล่างจะเห็นภาพของ ม่านที่มีลวดลายของเถาดอกไม้ผูกร้อยกันตามแนวนอน ผลส้มมือและค่างควา ถัดลงมาเป็นสิ่งของที่วางอยู่บนชั้นวางของลายประแจจีนเรียงจากด้านบนลงล่างได้แก่ รูปปั้นองค์พระสังกะ

จายตั้งอยู่บนขอนไม้ แจกันปักดอกบัวด้านข้างของแจกันมีหัวของมังกรโผล่ออกมา ผลพักทอง อ่างแก้วเลี้ยงปลาขวางบนขอนไม้ พานใส่ดอกไม้ แจกันปักดอกเบญจมาศด้านหลังมีดอกปักเยื้องออกมา แจกันปักดอกไม้ และชนก พานใส่ผลงุ่น กระจุกรังสีเหลี่ยม กาน้ำชา ขวดใส่ใบชาและถ้วยชา ผลพักทอง ถัดลงมาด้านล่างสุดถัดจากชั้นวางของลายประแจจีน มีชั้นวางของลายประแจจีนขนาดเล็กวางกระถางรูป แจกันใส่ตะเกียบ คีบ ผอบ ส้มมือและดอกเบญจมาศ ด้านซ้ายและขวาสุดของภาพมีแจกันปักดอกพุทธรักษา ข้างๆแจกันมีพัดหรือของวิเศษของเซียนวางอยู่

องค์ประกอบและการจัดวาง

ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดมหรณพารามรวมทั้งสิ้นจำนวน 10 ภาพ ปรากฏอยู่บนช่องหน้าต่าง 10 ช่องในพระอุโบสถ เป็นการวาดแบบสมดุลง่ายๆของช่องหน้าต่างซีกซ้ายและขวามีความเหมือนกัน จากแผนผังของหน้าต่าง หน้าต่างที่อยู่ช่องตรงกันข้ามจะมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน คือ ช่องที่ 1 กับ ช่องที่ 10, ช่องที่ 2 กับช่องที่ 9, ช่องที่ 3 กับช่องที่ 8, ช่องที่ 4 กับช่องที่ 7, ช่องที่ 5 กับช่องที่ 6 จากการศึกษาทำให้เห็นในรายละเอียดว่ายังมีความแตกต่างของช่องที่เหมือนกัน เช่นการลงสี หรือวัตถุและสัญลักษณ์ที่เป็นสิริมงคล และการวาดภาพให้ทั้งสองซีกซ้ายขวามีความเหมือนกัน ก็ยังมีส่วนที่ไม่เหมือนกัน ในด้านรายละเอียดของลวดลาย อาจเป็นเพราะการลอกแบบเดียวกันแต่มีคนวาดที่แตกต่างกัน

ภาพที่ปรากฏเป็นภาพของชั้นวางของลายประแจจีนที่วางประดับด้วยสิ่งของและสัญลักษณ์สิริมงคล วางลดหลั่นลงมาตามข้อต่อมุมพับของชั้นวางของลายประแจจีน ไม่มีการปล่อยให้พื้นที่ว่าง จัดวางภาพเต็มพื้นที่ แต่ไม่ทำให้ดูอึดอัดจนเกินไป มีการตีกรอบรูปภาพด้วยลายสวัสดิกะ ทำให้ภาพมีขอบเขตและเป็นการควบคุมภาพไม่ให้กระจัดกระจาย ใช้หลักทัศนียภาพทำให้เห็นความลึกเข้าไปของภาพ เห็นภาพของวัตถุที่วางอยู่บนชั้นเหมือนมองจากมุมบน

โครงสร้างของสี

พื้นหลังเป็นสีดำ สีที่ปรากฏได้แก่ สีทอง, สีแดง, สีน้ำเงินและสีเขียว ใช้สีทองในการตัดเส้น มีการระบายสีไล่ระดับอ่อนแก่ บางส่วนก็ระบายสีแบนๆ ไม่เกิดแสงเงาหรือมิติ สีโดยรวมเป็นสีดำ ทอง และแดง

ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม

วัดมหรณพาราม ถือว่าเป็นวัดที่มีความสัมพันธ์และสำคัญกับชุมชนของคนไทยอย่างยิ่ง วัดมหรณพาราม สร้างโดยพระบรมวงศ์เธอกรมหมื่นอดุลรัตนารักษ์ (พระองค์เจ้าอรเรนท) พระโอรสในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว การก่อสร้างดำเนินมาจนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระองค์ได้พระราชทานนามวัดว่า วัดมหรณพาราม

ภาพประกอบ 111 โรงเรียนวัดมรรณพ

ภาพประกอบ 112 บริเวณอาคารในโรงเรียน

จนมาถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วัดมรรณพาราม ได้รับการบูรณะและพระองค์ทรงเลือกให้เป็นสถานที่ทดลองจัดตั้งโรงเรียนภาษาไทยสำหรับสามัญชนแห่งแรก เมื่อการศึกษาในโรงเรียนวัดมรรณพารามเป็นผลดี จึงได้ขยายออกไปทั่วราชอาณาจักร

ในด้านศิลปกรรมภายในวัดมรรณพาราม ได้รับอิทธิพลศิลปกรรมจากจีนเข้ามาผสมผสานกับความเป็นไทย เป็นเพราะในสมัยที่สร้างวัดตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์มีพระราชนิยมในงานศิลปกรรมของจีนเป็นพิเศษ กอปรกับบริบทของชุมชนบริเวณรอบวัดมรรณพาราม มีชาวจีนอาศัยอยู่ สังเกตได้จากการตั้งศาลเจ้าพ่อเสือ ซึ่งไม่ไกลจากบริเวณวัดนัก

ตัวน ลี เซ่งและบุญยั้ง ไโรสุขศิริ (2543 : 139-140) ได้เรียบเรียงเรื่องศาลเจ้าพ่อเสือไว้ว่า ศาลเจ้านี้สร้างขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2377 โดยสันนิษฐานจากหลักฐานที่เป็นจารึกอยู่ในระฆัง ศาลเจ้านี้มีเทพเจ้าเสียน เทียน ชั่ง ตี เป็นเทพเจ้าที่นับถือของชาวจีนโดยทั่วไป ทุกวันที่ 1 และ 15 จันทรคติ ของทุกเดือนหรือวันที่ 3 เดือนที่ 3 ซึ่งเป็นวันเกิดของเสียน เทียน ชั่ง ตี หรือวันที่ 9 เดือน 9 ซึ่งเป็นวันที่เสียน เทียน ชั่ง ตี ขึ้นสวรรค์นั้น จะมีผู้คนที่นับถือไปกราบไหว้บูชาเป็นจำนวนมาก

ภาพประกอบ 113 ศาลเจ้าพ่อเสือ

ภาพประกอบ 114 ศาลเจ้าพ่อเสือหลังเก่า

ปัจจุบันวัดมรรณพารามร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้เปิดพระอุโบสถให้นักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศเข้าชมความงดงามและได้จัดให้มีมัคคุเทศก์ประจำอยู่ที่วัดในวันเสาร์และอาทิตย์

ตาราง 5 รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของ
วัดมหรณพาราม

รูปแบบ	ภาพจิตรกรรม
รูปมนุษย์	พระสังกระจาย
รูปสัตว์	ค่างคาว, ปลา
รูปดารา	-
ดอกไม้	ดอกโบตั๋น, ดอกบัว, ดอกเบญจมาศ
ผลไม้	ฟักทอง, เชอร์รี่, ส้มมือ, องุ่น
ลาย	ลายสวัสดิกะ
อักษร	บนหน้าต่างบานที่ 10
สิ่งของต่างๆ	โต๊ะลายประเจียน, หอก, ขนนก, แจกัน, กระจ่างรูป, ของวิเศษ, ตั้งกี้, ถ้วยน้ำชา, ผอบ, กระจก, แจกันใส่ตะเกียบ

มนุษย์

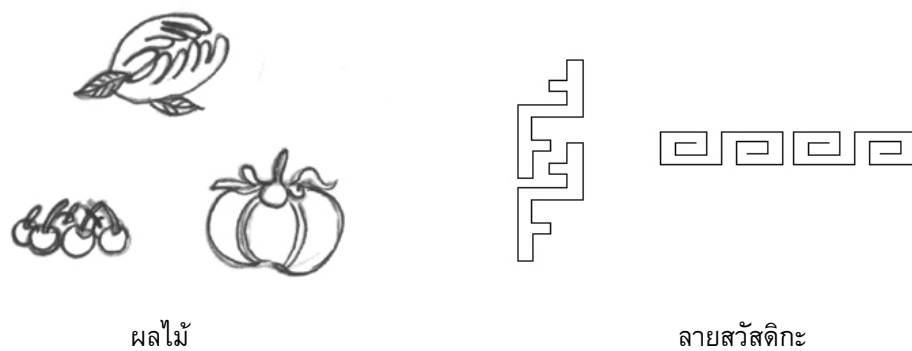
สัตว์

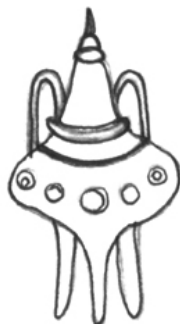
ดอกไม้

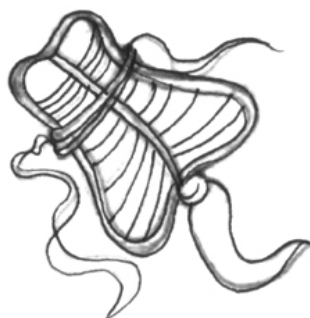
ภาพประกอบ 115 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดมหารณพาราม

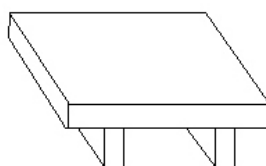
ภาพประกอบ 116 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดมหารณพาราม

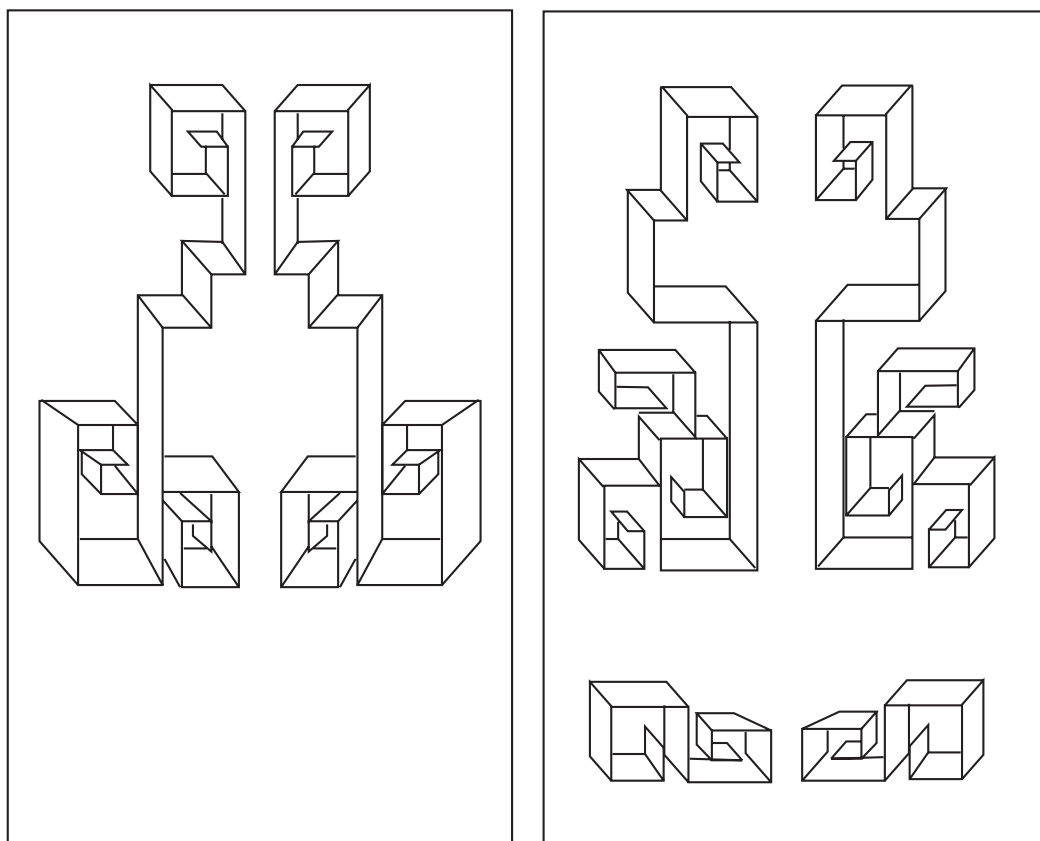
กระถางรูป

ของวิเศษ

ตั้งโต๊ะ

ภาพประกอบ 118 รูปแบบโต๊ะลายประแจจีนบนจิตกรรมฝาผนังในวัดมเหยงคาราม

วัดนาครปรก

วัดนาครปรก มีฐานะเป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่เลขที่ 342 ถนนเทอดไท 49 แขวงปากคลองภาษีเจริญ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ที่ดินที่ตั้งวัดมี 12 ไร่ 1 งาน 42 ตารางวา โฉนดเลขที่ 25043 อาณาเขต ทิศเหนือติดกันคลองวัดนาครปรก ด้านทิศตะวันออกติดกับวัดนางชี ทิศใต้ติดกับคลองบางหว้า และด้านทิศตะวันตกติดกับโรงเรียนวัดนาครปรก

ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดนาครปรกมีให้ศึกษาทั้งสิ้นจำนวน 10 ภาพบนช่องหน้าต่างและบนฝาผนังเหนือบานหน้าต่าง 4 ผนังรอบพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 119 ประตูทางเข้าพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 120 ด้านหน้าพระอุโบสถ

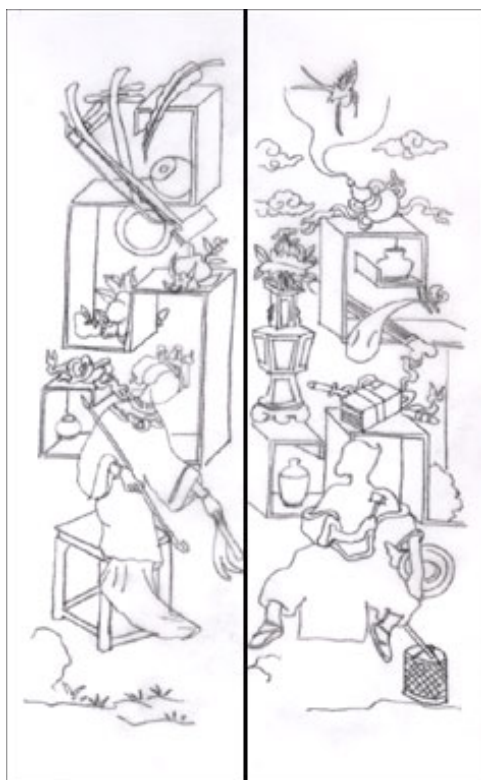

ภาพประกอบ 121 ด้านข้างพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 122 วิหารหลวงพ่อโต

รูปแบบสัญลักษณ์ของจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาในวัดนาคปรก

ลายเส้น

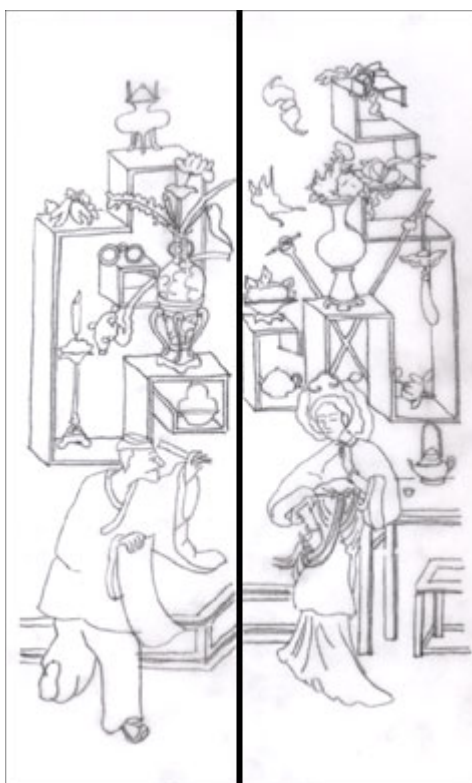

ภาพจริง

ภาพประกอบ 126 หน้าต่างช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 1 ในพระอุโบสถวัดนาคปรก เป็นภาพจิตรกรรมบนช่องหน้าต่างที่ทั้งด้านซ้ายและขวามีเรื่องราวเชื่อมโยงกันและมีภาพของมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับด้านละ 1 คน มองภาพจากด้านบนลงล่างของบานหน้าต่างด้านซ้ายจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจจีนมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ ใบตอง กลอง ซอ ผลท้อ ดอกพุดตาน ตะกร้า ถัดลงมาด้านล่างเป็นภาพของหญิงคนหนึ่งนั่งอยู่บนเก้าอี้สี่เหลี่ยม มือซ้ายถือพัด มือขวาถือบ้องสูบฝิ่น และบานหน้าต่างด้านขวาเมื่อมองจากด้านบนลงล่างจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจจีนมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ นกแก้วป่า ก้อนเมฆ ของวิเศษของเซียน (ทิ้วยี่ลี่) เป็นรูปน้ำเต้ากับไม้ค้ำ แจกันปักดอกเบญจมาศ พืช หนังสือและดาบ ผอบ ดอกพุดตาน ด้านล่างเป็นภาพของชายคนหนึ่งลักษณะคล้ายพ่อค้าจีน มือซ้ายถือหม้อ มือขวาถือไม้ตี มีไม้คานหาบและกระบุงสานอยู่ข้างตัว

ลายเส้น

ภาพจริง

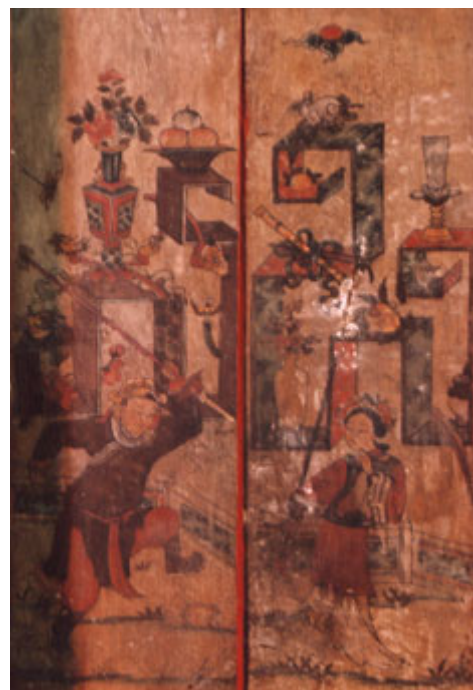
ภาพประกอบ 127 หน้าต่างช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดนาครปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดนาครปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 2 ในพระอุโบสถวัดนาครปรก เป็นภาพจิตรกรรมบนช่องหน้าต่างที่ทั้งด้านซ้ายและขวามีเรื่องราวเชื่อมโยงกันและมีภาพของมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับด้านละ 1 คน มองภาพจากด้านบนลงล่างของบานหน้าต่างด้านซ้ายจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจเงินมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ กระถางรูป ผลส้มมี แว่นตา แจกันลายครามปักดอกเบญจมาศ ขนนกและแซ่มีหยู้อีคาอยู่ด้านหลัง เชิงเทียน ถาดผลไม้ ด้านล่างเป็นภาพของชายคนหนึ่งมีหนวดคล้ายแขก ใส่หมวกสีขาวคล้ายอิสลาม มือซ้ายถือพัด มือขวาถือแผ่นกระดาษ และบานหน้าต่างด้านขวาเมื่อมองจากด้านบนลงล่างจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจเงินมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ ค้างคาว ฝี่เสื่อ トラประทับ ดินสอ แจกันปักดอกพุดตาน หอกไขว้กันสองอัน อันด้านซ้ายตรงปลายหอกเป็นรูปมือกำลังกำดินสอ ถาดใส่ผลไม้ กาน้ำชา ถ้วยน้ำชา ดอกบัว แก้วสี่เหลี่ยม ด้านล่างเป็นภาพของหญิงสาวคนหนึ่งสวมหมวกทำท่าครุ่นคิด มือซ้ายวางใต้คาง มือขวาจับชายโปของเสื้อ ที่ไหล่ขวาสะพายตะกร้า

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 128 หน้าต่างช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 3 ในพระอุโบสถวัดนาคปรก เป็นภาพจิตรกรรมบนช่องหน้าต่างที่ทั้งด้านซ้ายและขวามีเรื่องราวเชื่อมโยงกันและมีภาพของมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับด้านละ 1 คน มองภาพจากด้านบนลงล่างของบานหน้าต่างด้านซ้ายจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจเงินมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ ถาดผลส้ม แจกันปักดอกพุดตานมีห้วมั่งกรไขว้อยู่ด้านหลัง แมลงปอ หุ้ย้อ ผลท้อ ดอกบัว ด้านล่างเป็นภาพของชายคนหนึ่งแต่งชุดคล้ายนักรบมือซ้ายถือหอก ทำท่าเตรียมจะพุ่งหอก และบานหน้าต่างด้านขวาเมื่อมองจากด้านบนลงล่างจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจเงินมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ เมฆ หนูนั่งบนใบตอง แจกันมีเชิงรองรับ ของวิเศษของเขียน อันเขียนจือเป็นขลุ่ย ผลท้อ ถ้วยชามีฝาปิด แจกันปักดอกท้อ หางนก และผอบ ด้านล่างเป็นภาพของหญิงคนหนึ่งมือขวาถือหอกยาวไว้ด้านหลังเตรียมป้องกันตัว

ลายเส้น

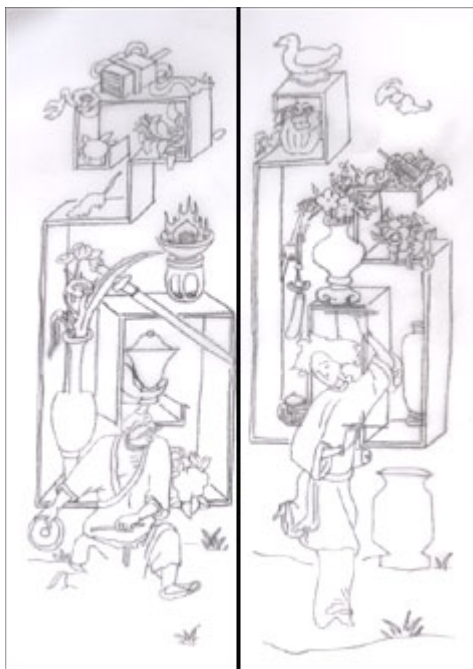

ภาพจริง

ภาพประกอบ 129 หน้าต่างช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดนาครปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดนาครปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 4 ในพระอุโบสถวัดนาครปรก เป็นภาพจิตรกรรมบนช่องหน้าต่างที่ทั้งด้านซ้ายและขวามีเรื่องราวเชื่อมโยงกันและมีภาพของมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับด้านละ 1 คน มองภาพจากด้านบนลงล่างของบานหน้าต่างด้านซ้ายจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจจีนมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ มงกุฏ กระเช้าดอกไม้ใบทอง แจกันปักดอกบัว หนู อ้อและกิ่งปะการัง นกแก้วป่าและโกลายคราม ด้านล่างเป็นภาพของนักดนตรีหญิงแต่งตัวสวยงามสวมมงกุฏ หางนกยูงกำลังบรรเลงเครื่องดนตรีจีนด้วยลีลาอ่อนช้อย และบานหน้าต่างด้านขวาเมื่อมองจากด้านบนลงล่างจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจจีนมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ หนูอ้อสองอันไขว่กัน กระถางดอกพุดตาน ถาดผลส้ม ผลท้อ โกลายคราม แจกันสูงปักดอกไม้ ด้านล่างเป็นภาพของชายมีหนวด ใส่แว่นตาดำ มือขวาถือพัด หน้าตายิ้ม ทำท่าเจ้าเล่ห์

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 130 หน้าต่างช่องที่ 5 พระอุโบสถวัดนาครปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 5 พระอุโบสถวัดนาครปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 5 ในพระอุโบสถวัดนาครปรก เป็นภาพจิตรกรรมบนช่องหน้าต่างที่ทั้งด้านซ้ายและขวามีเรื่องราวเชื่อมโยงกันและมีภาพของมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับด้านละ 1 คนทั้งด้านซ้ายและขวา มองภาพจากด้านบนลงล่างของบานหน้าต่างด้านซ้ายจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจเงินมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ กล้องหนังสือและหยู้อี ดอกบัว ผลส้ม หนู กระถางมีไฟลุก แจกันปักดอกบัว หยู้อีและชนนิก ดาบ ถ้วยชา ดอกพุดตาน ด้านล่างเป็นภาพของชายคนหนึ่งกำลังตีฆ้อง ร้องรำ ทำเพลง และบานหน้าต่างด้านขวาเมื่อมองจากด้านบนลงล่างจะพบภาพของเครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจเงินมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ เป็ด ผลพิททอง ค้างคาว พัดซึ่งเป็นของวิเศษของเซียนอันเจงหลี หอก แจกันดอกไม้ ดอกพุดตาน ผอบ แจกันลายคราม ด้านล่างเป็นภาพของหญิงสาวกำลังกระโดดโลดเต้นและตีกลองเล็ก

ลายเส้น

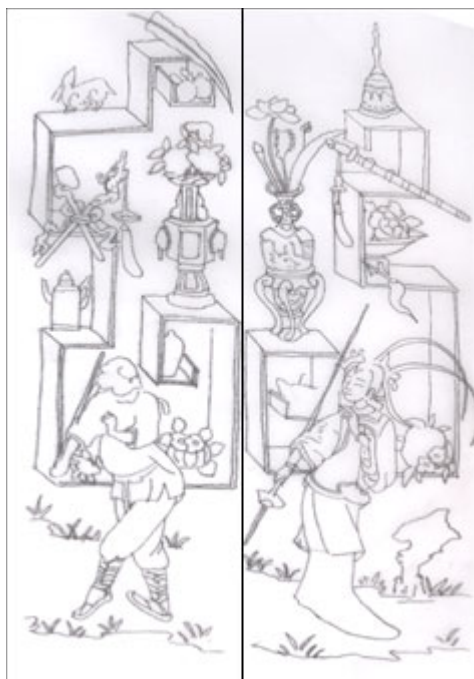

ภาพจริง

ภาพประกอบ 131 หน้าต่างช่องที่ 6 พระอุโบสถวัดนาครปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 6 พระอุโบสถวัดนาครปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 6 ในพระอุโบสถวัดนาครปรก เป็นภาพจิตรกรรมบนช่องหน้าต่างที่ทั้งด้านซ้ายและขวามีเรื่องราวเชื่อมโยงกันและมีภาพของมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับด้านละ 1 คน มองภาพจากด้านบนลงล่างของบานหน้าต่างด้านซ้ายจะพบภาพของ เครื่องไต้ลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจจีนมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ กระถางรูป ขลุ่ยของวิเศษของเซียนฮั่นเซียนจื่อไขว้ด้วยห้วมกร เมฆ กิเลน ถ้วยชา ด้านล่างเป็นภาพของนักรบ มือซ้ายถือหอก ยืนอยู่บนคลื่นน้ำ และบานหน้าต่างด้านขวาเมื่อมองจากด้านบนลงล่างจะพบภาพของ เครื่องไต้ลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจจีนมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ ผลพื้ทอง ดาบ ถาดใส่ของวิเศษ แจกันปักดอกพุดตาน ดอกพุดตาน ดอกบัว ด้านล่างเป็นภาพของเด็กสาวผูกจุก 2 จุกกำลังทำท่าพุงหอก ยืนอยู่บนคลื่นน้ำเช่นกัน

ลายเส้น

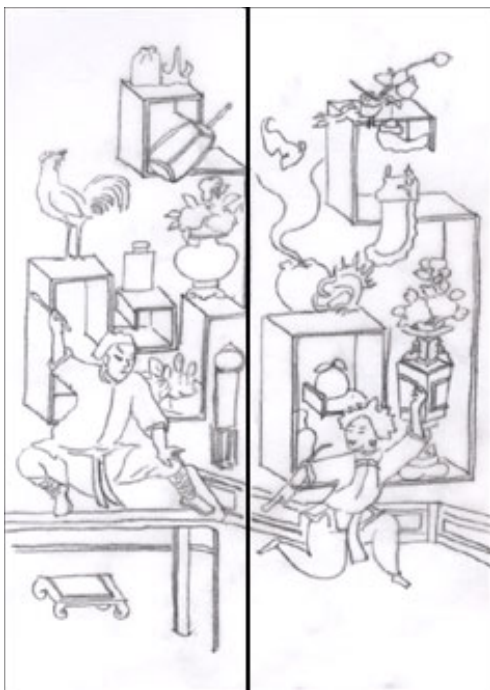

ภาพจริง

ภาพประกอบ 132 หน้าต่างช่องที่ 7 พระอุโบสถวัดนาครุฑ

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 7 พระอุโบสถวัดนาครุฑ

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 7 ในพระอุโบสถวัดนาครุฑ เป็นภาพจิตรกรรมบนช่องหน้าต่างที่ทั้งด้านซ้ายและขวามีเรื่องราวเชื่อมโยงกันและมีภาพของมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับด้านละ 1 คน มองภาพจากด้านบนลงล่างของบานหน้าต่างด้านซ้ายจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจเงินมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ ใบตอง หนู ผลส้ม ทุเรียน แจกันปักดอกพุทตาน กาน้ำชา ผอบ ผลพริกทองประดับด้วยดอกไม้ ด้านล่างเป็นภาพของชายใส่หน้ากาก ลงพุง ถือดาบซ่อนไว้ด้านหลัง และบานหน้าต่างด้านขวาเมื่อมองจากด้านบนลงล่างจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจเงินมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ กระดัง ดาบ แจกันปักด้วยดอกบัว พู่กัน และขนนก ผลท้อ ถาดใส่ดอกพุทตาน ด้านล่างเป็นภาพของ หญิงสาวใส่หางนกยูงยาวอยู่บนหัว มือขวาถือ หอก

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 133 หน้าต่างช่องที่ 8 พระอุโบสถวัดนาครปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 8 พระอุโบสถวัดนาครปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 8 ในพระอุโบสถวัดนาครปรก เป็นภาพจิตรกรรมบนช่องหน้าต่างที่ทั้งด้านซ้ายและขวามีเรื่องราวเชื่อมโยงกันและมีภาพของมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับด้านละ 1 คน มองภาพจากด้านบนลงล่างของบานหน้าต่างด้านซ้ายจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจจีนมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ ถุงผูกขนาดเล็ก พัด ไก่ แจกันปักดอกพุทตาน กระบอกใส่ใบชา เตาดัมซา ดอกพุทตาน ด้านล่างเป็นภาพของชายคนหนึ่งยืนอยู่บนโต๊ะสี่เหลี่ยม ในมือถืออาวุธ ด้านล่างของโต๊ะมีตั้งกี่ และบานหน้าต่างด้านขวาเมื่อมองจากด้านบนลงล่างจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจจีนมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ ดอกบัว ค้างคาว มังกร ฟันควัน ผลส้มโอ แจกันปักดอกพุทตาน ด้านล่างเป็นภาพของ หญิงสาวนั่งยองๆ ในมือถือดาบสั้น

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 134 หน้าต่างช่องที่ 9 พระอุโบสถวัดนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 9 พระอุโบสถวัดนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 9 ในพระอุโบสถวัดนาคปรก เป็นภาพจิตรกรรมบนช่องหน้าต่างที่ทั้งด้านซ้ายและขวามีเรื่องราวเชื่อมโยงกันและมีภาพของมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับด้านละ 1 คน มองภาพจากด้านบนลงล่างของบานหน้าต่างด้านซ้ายจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจเงินมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ หูอ้อยไขว้กันสองอัน แผลงปอ ดอกพุดตาน ช้างแจกันปักดอกท้อ ผลพิกทอง หางนกยูง ด้านล่างเป็นภาพของหญิงสาวสวมชฎาทำท่ารำร่าและบานหน้าต่างด้านขวาเมื่อมองจากด้านบนลงล่างจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจเงินมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ นกกระสาคาบคางคก ผลพิกทอง ถาดใส่ผลส้มมีแจกันปักดอกบัวกระถางดอกพุดตาน ด้านล่างเป็นภาพของ ชายมีหนวดยาว ทาหน้าสีแดง มีผ้าโพกหัว มือซ้ายถือกระบอง

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 135 หน้าต่างช่องที่ 10 พระอุโบสถวัดนาครปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 10 พระอุโบสถวัดนาครปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 10 ในพระอุโบสถวัดนาครปรก เป็นภาพจิตรกรรมบนช่องหน้าต่างที่ทั้งด้านซ้ายและขวามีเรื่องราวเชื่อมโยงกันและมีภาพของมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับด้านละ 1 คนทั้งมองภาพจากด้านบนลงล่างของบานหน้าต่างด้านซ้ายจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจเงินมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ พานใส่สัปประด ผอบ กระถางดอกบัว ผลฟักทอง โถลายครามด้านล่างเป็นภาพของขุนนางกำลังเดินสูบฝิ่น และบานหน้าต่างด้านขวาเมื่อมองจากด้านบนลงล่างจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจเงินมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ พานใส่ผลไม้ แก้ว เครื่องลายคราม แจกันปักดอกพุดตาน กระจก ผลทับทิม เชิงเทียน ด้านล่างเป็นภาพของหญิงสูงอายุกำลังนั่งสูบฝิ่น มือซ้ายอุ้มลิง

ลายเส้น

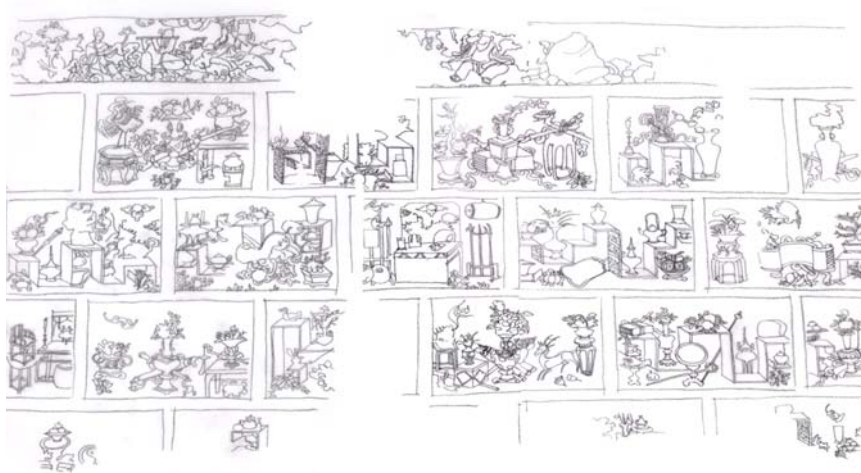

ภาพจริง

ภาพประกอบ 136 ผืนช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดนาครุภ

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดนาครุภ

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 1 ในพระอุโบสถวัดนาครุภ ปรากฏอยู่ในช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้าเรียงซ้อนกันอยู่เต็มผนัง ขนาดของภาพจิตรกรรมด้านในมีขนาดเล็ก ในแต่ละช่องมีภาพเครื่องโต๊ะบูชาแสดงให้เห็นการตั้งของบูชาและการประดับประดาด้วยสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคล ซึ่งประกอบไปด้วยรูปของดอกไม้ สัตว์ สิ่งของ และเทพเจ้า ลักษณะของเครื่องโต๊ะมีทั้งที่เป็นแบบสี่เหลี่ยมและแบบชั้นวางของลายประแจจีน บางช่องมีการผสมกันทั้ง 2 แบบ บนผนังที่ 1 ทางด้านขวามือขององค์พระประธานมีช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่วาดภาพจิตรกรรมทั้งหมด 36 ช่อง แบ่งเป็น 4 แถวจากบนลงล่าง แถวละ 9 ช่อง แต่ละช่องต่างมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปไม่มีภาพซ้ำกัน

ลายเส้น

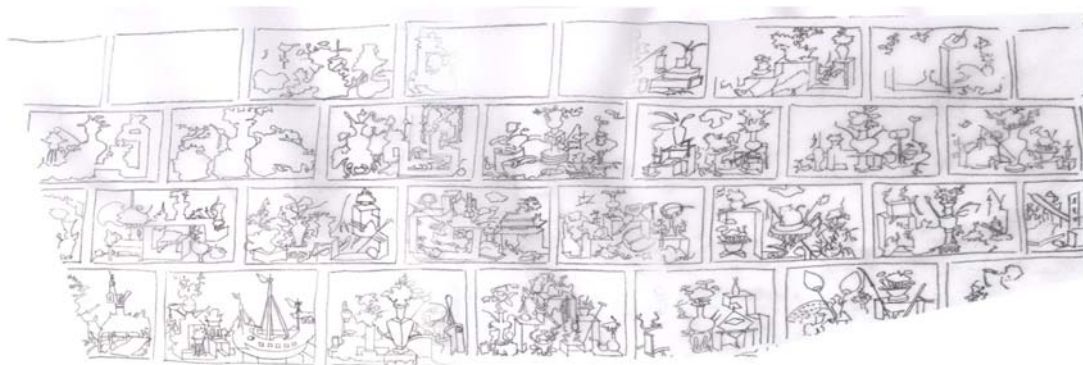

ภาพจริง

ภาพประกอบ 137 ผืนช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดนาคปรก ปรากฏอยู่ในช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้าเรียงซ้อนกัน อยู่เต็มผนัง ขนาดของภาพจิตรกรรมด้านในมีขนาดเล็ก ในแต่ละช่องมีภาพเครื่องโต๊ะบูชาแสดงให้เห็นการตั้งของบูชาและการประดับประดาด้วยสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคล ซึ่งประกอบไปด้วยรูปของดอกไม้ สัตว์ สิ่งของ และเทพเจ้า ลักษณะของเครื่องโต๊ะมีทั้งที่เป็นแบบสี่เหลี่ยมและแบบชั้นวางของลายประแจจีน บางช่อง มีการผสมกันทั้ง 2 แบบ บนผนังที่ 2 ทางด้านหลังองค์พระประธานมีช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่วาดภาพจิตรกรรม ทั้งหมด 20 ช่อง แบ่งเป็น 4 แถวจากบนลงล่าง แถวละ 5 ช่อง แต่ละช่องต่างมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปไม่มีภาพซ้ำกัน

ลายเส้น

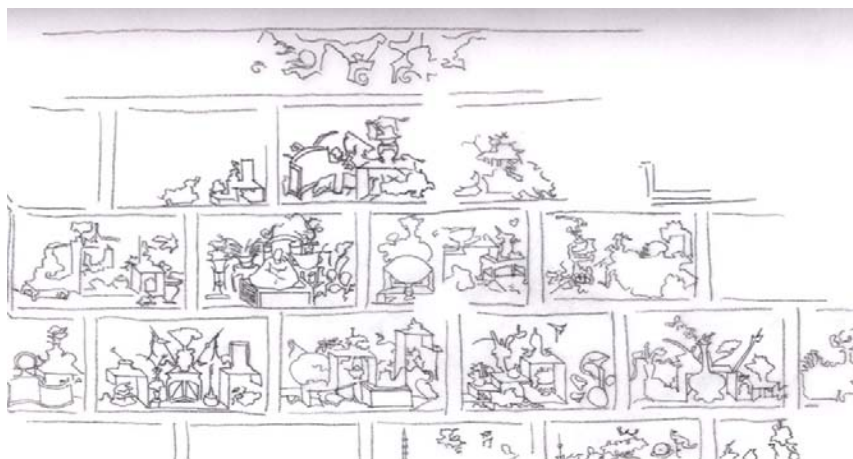

ภาพจริง

ภาพประกอบ 138 ผังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดนาคนคร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดนาคนคร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดนาคนคร ปรากฏอยู่ในช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้าเรียงซ้อนกัน อยู่เต็มผนัง ขนาดของภาพจิตรกรรมด้านในมีขนาดเล็ก ในแต่ละช่องมีภาพเครื่องโต๊ะบูชาแสดงให้เห็นการตั้งของบูชาและการประดับประดาด้วยสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคล ซึ่งประกอบไปด้วยรูปของดอกไม้ สัตว์ สิ่งของ และเทพเจ้า ลักษณะของเครื่องโต๊ะมีทั้งที่เป็นแบบสี่เหลี่ยมและแบบชั้นวางของลายประแจจีน บางช่อง มีการผสมกันทั้ง 2 แบบ บนผนังที่ 3 ทางด้านซ้ายมือขององค์พระประธานมีช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่วาดภาพจิตรกรรมทั้งหมด 36 ช่อง แบ่งเป็น 4 แถวจากบนลงล่าง แถวละ 9 ช่อง แต่ละช่องต่างมีรูปแบบที่แตกต่าง กันไปไม่มีภาพซ้ำกัน

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 139 ผืนช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดนาคปรก ปรากฏอยู่ในช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้าเรียงซ้อนกัน อยู่เต็มผนัง ขนาดของภาพจิตรกรรมด้านในมีขนาดเล็ก ในแต่ละช่องมีภาพเครื่องโต๊ะบูชาแสดงให้เห็นการตั้งของบูชาและการประดับประดาด้วยสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคล ซึ่งประกอบไปด้วยรูปของดอกไม้ สัตว์ สิ่งของ และเทพเจ้า ลักษณะของเครื่องโต๊ะมีทั้งที่เป็นแบบสี่เหลี่ยมและแบบชั้นวางของลายประแจจีน บางช่องมีการผสมกันทั้ง 2 แบบ บนผนังที่ 4 ทางด้านหน้าขององค์พระประธานมีช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่วาดภาพจิตรกรรมทั้งหมด 20 ช่อง แบ่งเป็น 4 แถวจากบนลงล่าง แถวละ 5 ช่อง แต่ละช่องต่างมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปไม่มีภาพซ้ำกัน

องค์ประกอบและการจัดวาง

ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดนาคปรกมทั้งสิ้นจำนวน 10 ภาพบนช่องหน้าต่างในพระอุโบสถและบนผนังทั้ง 4 ด้านเหนือขอบหน้าต่าง ภาพจิตรกรรมบนช่องหน้าต่างได้จัดวางแบบสมดุ้ยซ้ายขวา เป็นภาพสิ่งของและสัญลักษณ์มงคล จัดวางอยู่บนชั้นวางของลายประเจี๊ญ วางลดหลั่นจากชั้นบนลงล่างตามมุมพับของชั้น มีการวาดโดยใช้หลักทัศนียภาพทำให้เห็นความลึกของชั้นวางของ ด้านหน้าของชั้นวางของลายประเจี๊ญ จะเป็นภาพของบุคคลในวรรณคดีจีนปรากฏเป็นเรื่องราว จังหวะการจัดวางองค์ประกอบ มีการจัดช่องว่างที่เหมาะสม ไม่แน่นจนเกินไป การวาดไม่ละเอียด ใช้เส้นหนาในการวาด เน้นให้เห็นถึงโครงสร้างหลักที่สำคัญของภาพ

ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาที่อยู่บนผนังเหนือขอบหน้าต่าง แบ่งการวาดเป็นช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้าเรียงซ้อนกันอยู่เต็มผนัง ภายในสี่เหลี่ยมเป็นภาพสิ่งของและสัญลักษณ์มงคลขนาดของภาพจิตรกรรมด้านในมีขนาดเล็ก วาดเรียงรอบผนังพระอุโบสถทั้งสิ้นด้านรวมทั้งหมด 112 ช่อง

โครงสร้างของสี

พื้นหลังสีขาว สีที่ปรากฏในงานจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดนาคปรกมีเพียง 3 สี คือ สีดำ, สีแดง และสีเขียว ส่วนสีอื่นๆเกิดจากการนำสีดำ สีแดงและสีเขียวมาผสมกันเอง ใช้สีดำในการตัดเส้น ระบายสีแบน ไม่มีการไล่ความอ่อนแก่จึงไม่ปรากฏแสงและเงาบนภาพ

ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม

วัดนาคปรกเป็นวัดที่สร้างโดยพ่อค้าเรือสำเภาวาณิช ผู้มีฐานะดี ที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการตอบแทนคุณชาวไทยที่ทำให้การค้าขายของตนเติบโตก้าวหน้าและได้เขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังของพระอุโบสถเป็นเครื่องบูชาของจีนโบราณต่างๆ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ตนเอง

ชุมชนรอบบริเวณวัดเป็นย่านตลาดพลู ซึ่งเป็นย่านเก่าแก่ของชาวจีนมาแต่โบราณ ชาวจีนที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาได้ให้การสนับสนุนเกื้อกูลวัดมาโดยตลอด เห็นได้จากสถาปัตยกรรมจีน ที่ปรากฏให้เห็นอยู่รอบบริเวณวัด เช่น ศาลาจีน สวนหย่อมแบบจีน ซึ่งประชาชนร่วมกันบริจาคทุนทรัพย์ในการสร้าง และทางวัดก็ได้จัดตั้งโรงเรียนวัดนาคปรกขึ้นมา เพื่อให้เป็นแหล่งการศึกษาสำหรับเยาวชนในชุมชน

ภาพประกอบ 140 ทางรถไฟสถานีตลาดพลู

ภาพประกอบ 141 โรงเจเสียงเซ่งตี้

ภาพประกอบ 142 สวนหย่อมจีนภายในวัด

ภาพประกอบ 143 ปูนปั้นเรือสำเภา

ตาราง 6 รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของ
วัดนาครปรก

รูปแบบ	ภาพจิตรกรรม
รูปมนุษย์	ตัวละครในวรรณกรรมจีน 10 คู่ ชายและหญิง
รูปสัตว์	นกกระสา, ช้าง, กระต่าย, กิเลน, แมลงปอ, ไก่, ค้างคาว, เป็ด, หงู, นกแก้วป่า
รูปดารา	ดวงดาวบนเมฆ
ดอกไม้	ดอกบัว, เบญจมาศ, โปต้น, ดอกบัว
ผลไม้	ส้มมือ, สับปะรด, ส้ม, ทับทิม, มะเฟือง, ส้มโอ, แดงโม, พักทอง, ท้อ
ลาย	ลายคลื่น , ลายเมฆ
อักษร	-
สิ่งของต่างๆ	โต๊ะลายประแจจีน, แจกัน, ดาบ, หอก, กล้องหนังสือ, กระถางรูป, กระถาง, ขนนก, พัด, แก้วและตั้งเกี, เชิงเทียน, หูยี่, ของวิเศษ, กาและถ้วยชา, เครื่องดนตรี, แวนตา, ผอบ

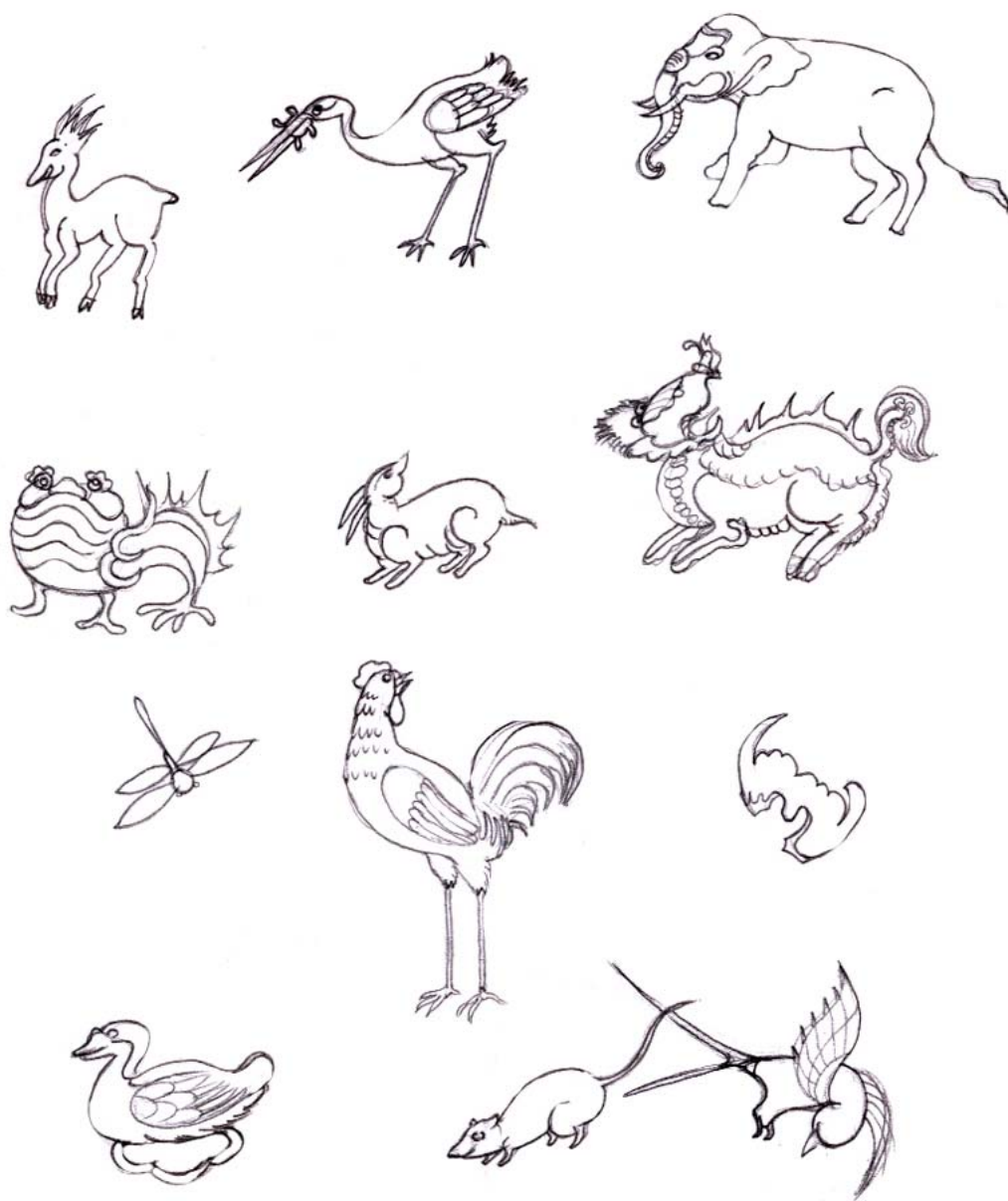
มนุษย์

ภาพประกอบ 144 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดนาครก

มนุษย์

ภาพประกอบ 145 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดนาครุ

สัตว์ต่างๆ

ดาราบนเมฆ

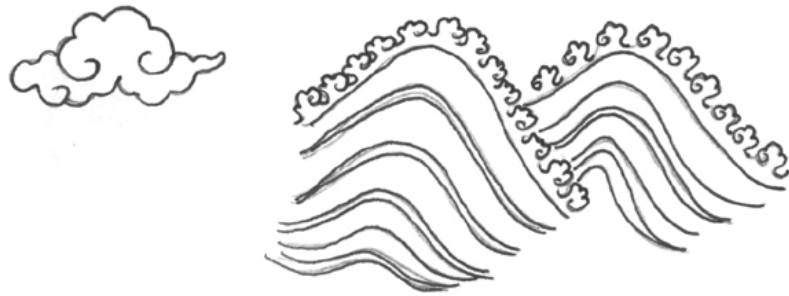

ผลไม้

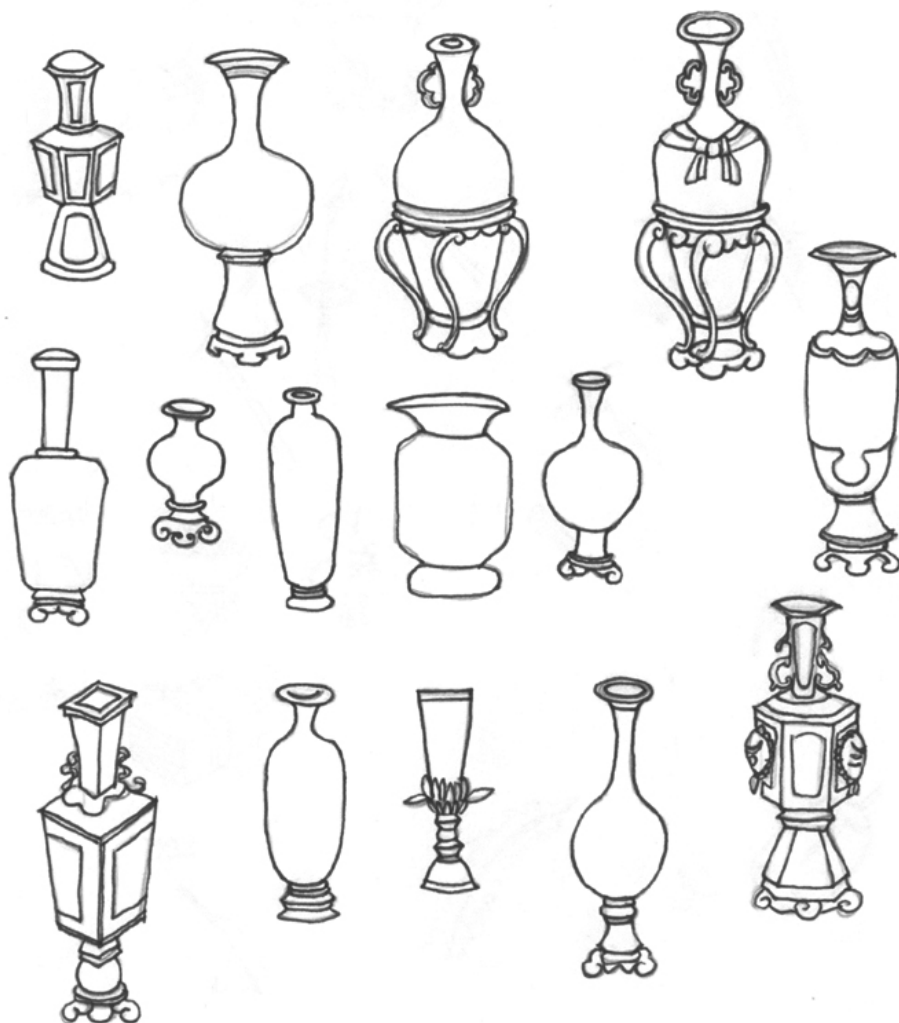

ดอกไม้

ภาพประกอบ 147 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดนาคปรก

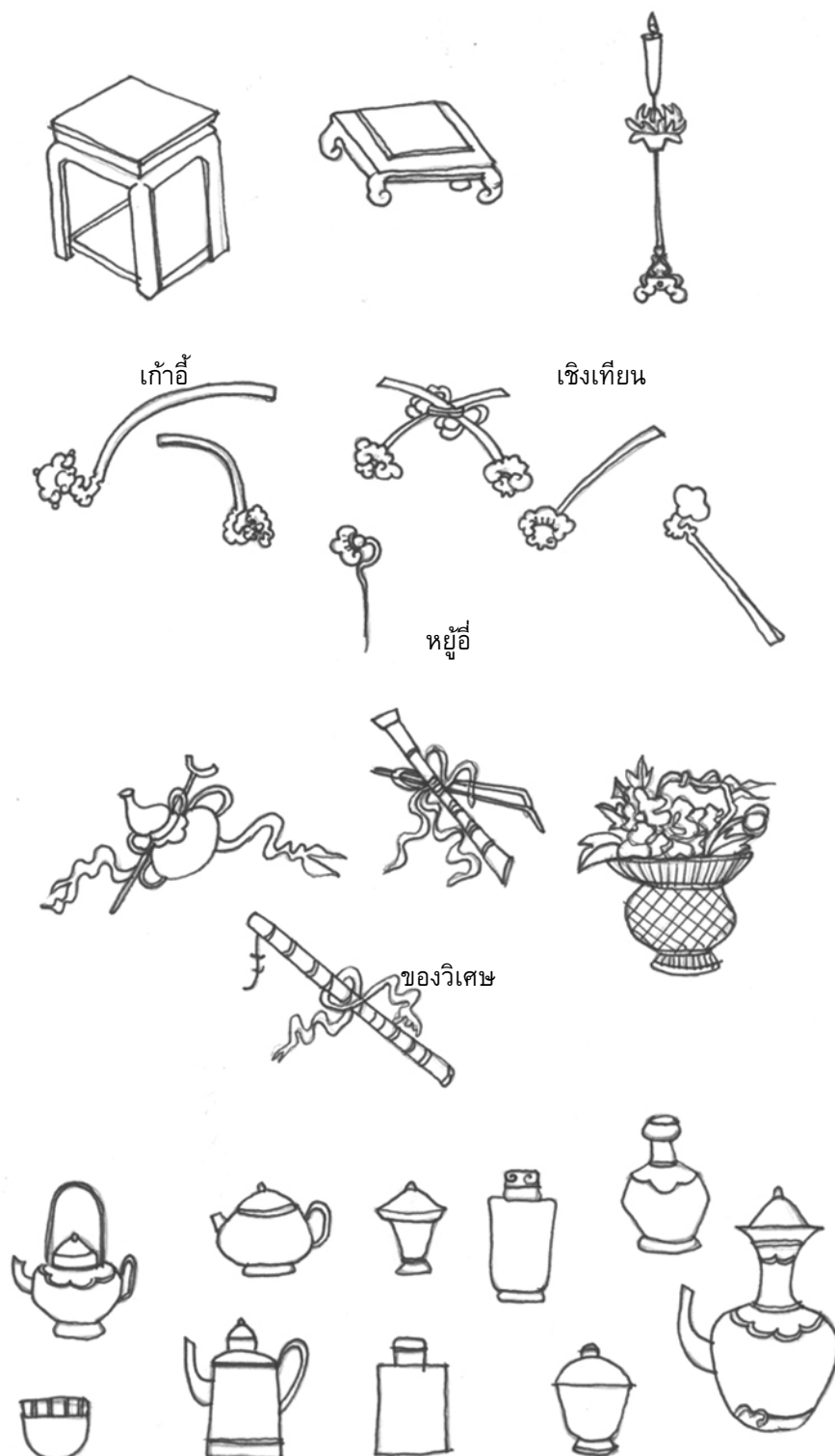

ลวดลาย

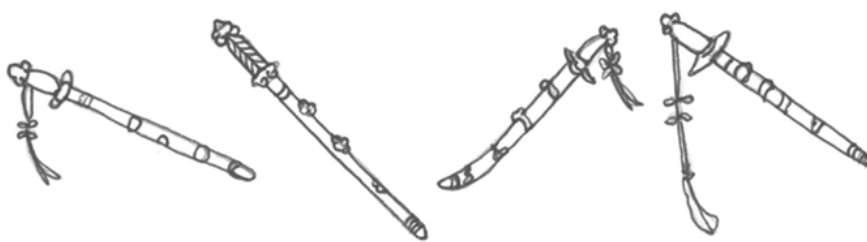
แจกัน

ภาพประกอบ 148 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดนาคปรก

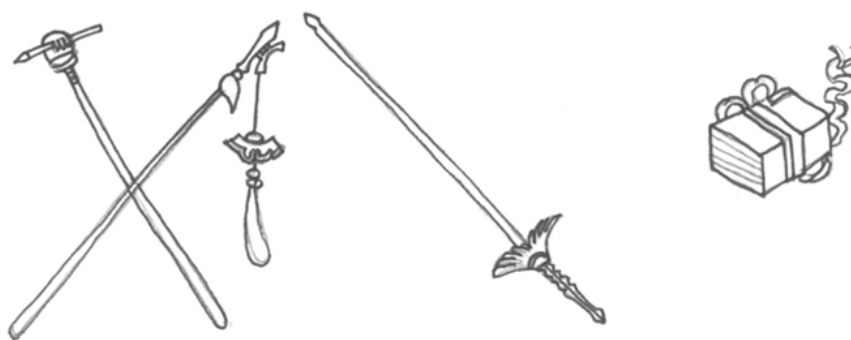

กาและถั่วยา

ภาพประกอบ 149 รูปแบบสัญลักษณ์นิจิตรกรรมฝาผนังในวัดนาคปรก

ดาบ

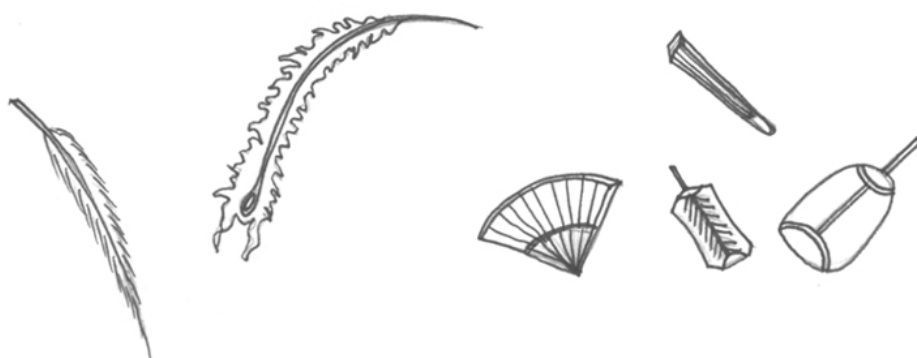
หอก

กล่องหนังสือ

กระถางรูป

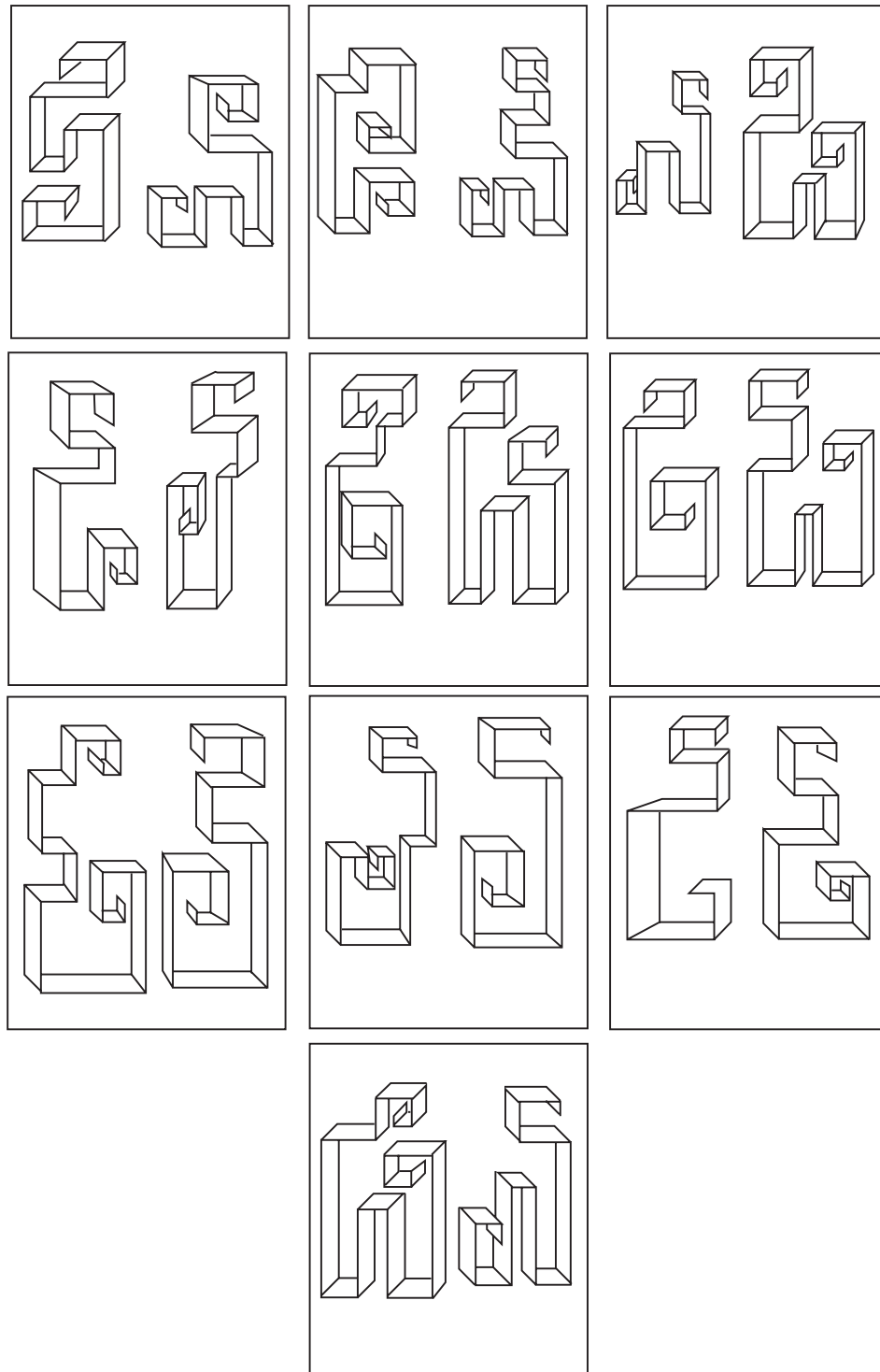
กระถาง

ชนน

พั

ภาพประกอบ 150 รูปแบบสัญลักษณ์นิตรกรรมฝาผนังในวัดนาคร

ภาพประกอบ 151 รูปแบบโต๊ะลายประแจจีนบนจิตรกรรมฝาผนังในวัดนาครก

วัดบุปผาราม

วัดบุปผารามเดิมเป็นวัดโบราณซึ่งคงสร้างมาแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา ชื่อว่าวัดดอกไม้ไม่ปรากฏว่าใครเป็นผู้สร้าง ในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่านผู้หญิงจันทร์ ภรรยาเอกของสมเด็จพระยาบรมมหารัษฎาธิจักรวรวงศ์ เมื่อครั้งยังเป็นเจ้าพระยาพระคลัง มารดาของสมเด็จพระยาบรมมหารัษฎาธิจักรวรวงศ์ ได้ทำการปฏิสังขรณ์เนื่องจากเป็นวัดที่อยู่ใกล้บ้านท่าน และต่อมาสมเด็จพระยาบรมมหารัษฎาธิจักรวรวงศ์และ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ เมื่อครั้งยังเป็น จมื่นไวยวรนาถ และจมนิราชา มาดัยได้คาดการณ์ล่วงหน้าว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งขณะนั้นทรงผนวชอยู่คงจะได้รับราชสมบัติต่อจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนั้นทั้งสองท่านจึงดำเนินการปฏิสังขรณ์วัดดอกไม้ แล้วกราบทูลขอคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไปครองวัด แล้วถวายเป็นพระอารามหลวง ในการบูรณะปฏิสังขรณ์นี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงช่วยในการบูรณะพระอุโบสถด้วย แล้วพระราชทานแปลงนามจากวัดดอกไม้เป็น วัดบุปผาราม

ภาพประกอบ 152 หน้าพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 153 ประตูทางเข้าวัด

ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาปรากฏอยู่ภายในพระวิหารของวัด ซึ่งพระวิหารมีมาพร้อมกับการสร้างวัด ลักษณะสถาปัตยกรรมประยุกต์ผสมไทยจีน เนื่องจากหลังคาพระวิหารมีรูปทรงแบบจีน อันเป็นพระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว หาดแต่ประดับ ซ่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หัวนาค หน้าบันเป็นปูนปั้นลายดอกไม้ มีตราสุริยมณฑลแบบไทยอยู่ตรงกลาง ซุ้มประตูหน้าต่างเป็นลายปูนปั้นปิดทองประดับกระจกรูปตราสุริยมณฑลแบบฝรั่ง คือ เป็นตรารูปพระอาทิตย์ ด้านนอกพระวิหารมีระเบียงล้อมรอบ ด้านในพระวิหารประดิษฐานหมู่พระพุทธรูป มีพระพุทธรูปชินราชจำลองเป็นพระประธาน มีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่สวยงามประณีต ฝาผนังด้านบนเป็นเรื่องทศชาติ ซุ้มประตูหน้าต่างเป็นภาพเขียนลายทองรดน้ำ มีโคลงสุภาษิตโลกนิติกำกับ บานประตูหน้าต่างด้านในเป็นภาพเขียนเครื่องโต๊ะบูชาหลายแบบ ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดบุปผารามมีให้ศึกษาทั้งสิ้นจำนวน 14 ภาพ

รูปแบบสัญลักษณ์ของจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาในวัดบุปผาราม

จิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาบนช่องหน้าต่างและช่องประตูในพระวิหารของวัดบุปผารามทั้งหมดจำนวน 14 ช่อง มีรูปแบบของสิ่งมงคลและสัญลักษณ์ที่เหมือนกันซึ่งแบ่งได้เป็น 5 กลุ่ม กลุ่มแรกได้แก่ หน้าต่างช่องที่ 1, 5, 8 และ 12

กลุ่มที่ 2 ได้แก่ หน้าต่างช่องที่ 2 และ 11

กลุ่มที่ 3 ได้แก่ หน้าต่างช่องที่ 3 และ 10

กลุ่มที่ 4 ได้แก่ หน้าต่างช่องที่ 4 และ 9

กลุ่มที่ 5 ได้แก่ ประตูช่องที่ 6, 7, 13 และ 14

กลุ่มแรกได้แก่ หน้าต่างช่องที่ 1, 5, 8 และ 12 ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 157 หน้าต่างช่องที่ 1

ภาพประกอบ 158 หน้าต่างช่องที่ 5

ภาพประกอบ 159 หน้าต่างช่องที่ 8

ภาพประกอบ 160 หน้าต่างช่องที่ 12

ภาพจิตรกรรมฝาผนังบนช่องหน้าต่างในพระวิหารวัดบุปผารามกลุ่มแรกได้แก่ ช่องที่ 1, 5, 8 และ 12 ช่องหน้าต่างซีกซ้ายและขวาวาดเหมือนกันแต่กลับคนละด้าน เป็นภาพเครื่องโต๊ะสี่เหลี่ยม 3 ตัววางซ้อนทับกันอยู่และมีโต๊ะอีก 1 ตัววางอยู่ด้านหลัง บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนลงล่างจะเห็นภาพของ ม่านระบายเปิดชายทั้งซ้ายและขวา ถัดลงมาเป็นมาลัยอุบะร้อย ห้อยระย้าลงมาด้านล่าง บนโต๊ะตัวบนสุดวางนาฬิกาทรงยุโรปและพานดอกไม้ โต๊ะตัวที่สองถัดลงมาด้านล่าง วางพานดอกไม้และเชิงเทียน โต๊ะตัวล่างสุดวางถาดผลองุ่น แจกันดอกไม้ กระถางรูป โต๊ะตัวล่างสุดวางแจกันดอกไม้ขนาดใหญ่ กระเช้าดอกไม้และถาดใส่ดอกไม้

กลุ่มที่ 2 ที่มีรูปแบบสัญลักษณ์บนภาพจิตรกรรมเหมือนกันได้แก่

หน้าต่างช่องที่ 2 และ 11 ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 161 หน้าต่างช่องที่ 2

ภาพประกอบ 162 หน้าต่างช่องที่ 11

ภาพจิตรกรรมฝาผนังบนช่องหน้าต่างในพระวิหารวัดบุปผารามกลุ่มที่ 2 ได้แก่ ช่องที่ 2 และ 11 ช่องหน้าต่างซีกซ้ายและขวาวาดเหมือนกันแต่กลับคนละด้าน เป็นภาพเครื่องโต๊ะสี่เหลี่ยม 3 ตัววางซ้อนทับกันอยู่และมีโต๊ะอีก 1 ตัววางอยู่ด้านหลัง บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนลงล่างจะเห็นภาพของ ม่านระบายเปิดชายทั้งซ้ายและขวา ถัดลงมาเป็นมัลลียอุบะร้อยห้อยระย้าลงมาด้านล่าง บนโต๊ะตัวบนสุดวางเชิงเทียนทรงกระบอกสูงและพานดอกไม้ โต๊ะตัวที่สองถัดลงมาด้านล่างวางพานดอกไม้และเชิงเทียน โต๊ะตัวล่างสุดวางถาดผลองุ่น แจกันดอกไม้ กระถางรูป โต๊ะตัวหลังสุดวางแจกันดอกไม้ขนาดใหญ่ กระเช้าดอกไม้และถาดใส่ดอกไม้

กลุ่มที่ 3 ที่มีรูปแบบสัญลักษณ์บนภาพจิตรกรรมเหมือนกันได้แก่
หน้าต่างช่องที่ 3 และ 10 ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 163 หน้าต่างช่องที่ 3

ภาพประกอบ 164 หน้าต่างช่องที่ 10

ภาพจิตรกรรมฝาผนังบนช่องหน้าต่างในพระวิหารวัดบุปผารามกลุ่มที่ 3 ได้แก่ ช่องที่ 3 และ 10 ช่องหน้าต่างซีกซ้ายและขวาวาดเหมือนกันแต่กลับคนละด้าน เป็นภาพเครื่องโต๊ะสี่เหลี่ยม 3 ตัววางซ้อนทับกันอยู่และมีโต๊ะอีก 1 ตัววางอยู่ด้านหลัง บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนลงล่างจะเห็นภาพของ ม่านระบายเปิดชายทั้งซ้ายและขวา ถัดลงมาเป็นมัลลียอุบะร้อยห้อยระย้าลงมาด้านล่าง บนโต๊ะตัวบนสุดวางแจกันดอกไม้ครอบด้วยโคมแก้วและพานดอกไม้ โต๊ะตัวที่สองถัดลงมาด้านล่างวางพานดอกไม้และเชิงเทียน โต๊ะตัวล่างสุดวางถาดผลองุ่น แจกันดอกไม้ กระถางรูป โต๊ะตัวหลังสุดวางแจกันดอกไม้ขนาดใหญ่ กระเช้าดอกไม้และถาดใส่ดอกไม้

กลุ่มที่ 4 ที่มีรูปแบบสัญลักษณ์บนภาพจิตรกรรมเหมือนกันได้แก่

หน้าต่างช่องที่ 4 และช่องที่ 9 ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 165 หน้าต่างช่องที่ 4

ภาพประกอบ 166 หน้าต่างช่องที่ 9

ภาพจิตรกรรมฝาผนังบนช่องหน้าต่างในพระวิหารวัดบุปผารามกลุ่มที่ 4 ได้แก่ ช่องที่ 4 และ 9 ช่องหน้าต่างซีกซ้ายและขวาวาดเหมือนกันแต่กลับคนละด้าน เป็นภาพเครื่องโต๊ะสี่เหลี่ยม 3 ตัววางซ้อนทับกันอยู่และมีโต๊ะอีก 1 ตัววางอยู่ด้านหลัง บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนลงล่างจะเห็นภาพของ ม่านระบายเปิดชายทั้งซ้ายและขวา ถัดลงมาเป็นม้ายอบะร้อยห้อยระย้าลงมาด้านล่าง บนโต๊ะตัวบนสุดวางเชิงเทียนแก้วทรงกระบอกสูงและพานดอกไม้ โต๊ะตัวที่สองถัดลงมาด้านล่างวางพานดอกไม้และเชิงเทียน โต๊ะตัวล่างสุดวางถาดผลลูกพลับ แจกันดอกไม้ กระถางรูป โต๊ะตัวล่างสุดวางแจกันดอกไม้ขนาดใหญ่ กระเช้าดอกไม้และถาดใส่ดอกไม้

กลุ่มที่ 5 ที่มีรูปแบบสัญลักษณ์บนภาพจิตรกรรมเหมือนกันได้แก่

ประตูช่องที่ 6 , 7, 13 และ 14 ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 167 ประตูช่องที่ 6

ภาพประกอบ 168 ประตูช่องที่ 7

ภาพประกอบ 169 ประตูช่องที่ 13

ภาพประกอบ 170 ประตูช่องที่ 14

ภาพจิตรกรรมฝาผนังบนช่องประตูในพระวิหารวัดบุปผาราม กลุ่มที่ 5 ได้แก่ ช่องที่ 6, 7, 13 และ 14 ช่องประตูซีกซ้ายและขวาวาดเหมือนกันแต่กลับคนละด้าน เป็นภาพเครื่องโต๊ะสี่เหลี่ยม 3 ตัววางซ้อนทับกันอยู่และมีโต๊ะอีก 1 ตัววางอยู่ด้านหลัง รูปร่างของโต๊ะเป็นแบบยุโรป ขาโต๊ะทรงโค้ง บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนลงล่างจะเห็นภาพของ ม่านระบายเปิดชายทั้งซ้ายและขวา ถัดลงมาเป็นมัลลียุบะ 3 ชั้นร้อยห้อยระย้าลงมาด้านล่าง บนโต๊ะตัวบนสุดวางเชิงเทียนทรงยุโรปมีเชิงเทียน 3 กิ่งและพานทรงสูงใส่ดอกไม้ 2 พาน โต๊ะตัวที่สองถัดลงมาด้านล่างวางแจกันดอกไม้และเชิงเทียน โต๊ะตัวล่างสุดวางตะกร้าใส่ผลแดง กระถางรูป โต๊ะตัวหลังสุดวางแจกันดอกไม้ขนาดใหญ่ และพานใส่ดอกไม้ 2 พาน

องค์ประกอบและการจัดวาง

ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดบุปผารามรวมทั้งสิ้นจำนวน 14 ภาพ ปรากฏอยู่บนบานหน้าต่างและบานประตู การจัดวางของภาพจิตรกรรมประกอบไปด้วยภาพโต๊ะ 4 ขาที่วางซ้อนกันลดหลั่นของโต๊ะเป็นแบบฝรั่ง และมีสิ่งของบูชาวางลดหลั่นจากบนลงล่าง ภาพจิตรกรรมบนบานหน้าต่างซีกซ้ายกับซีกขวาวาดเหมือนกัน มีความสมดุลย์ซ้ายขวา ใช้หลักทัศนียภาพในการวาดทำให้ภาพดูมีความลึกและมีมิติ

โครงสร้างของสี

พื้นหลังเป็นสีน้ำตาลแดงเข้ม สีโดยรวมเป็นสีน้ำตาล สีที่ใช้เป็นสีจริงของวัตถุ สีทั้งหมดที่ปรากฏ ได้แก่ สีแดง, สีน้ำตาล, สีเขียว, สีฟ้า, สีเหลืองและสีทอง นอกจากนั้นสีที่เกิดเป็นการผสมกันของสีทั้งหมดที่กล่าวมา มีการไล่ระดับสีความอ่อนแก่ทำให้เกิดแสงเงาและใช้สีทองในการตกแต่งเส้นมีการตัดขอบของภาพโดยสีอื่นที่นอกเหนือไปจากสีดำและสีทอง

ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม

วัดบุปผารามเดิมชื่อวัดดอกไม้ เป็นวัดร้างมีมาแต่ครั้งอยุธยา ท่านผู้หญิงจันทร์ภรรยาเอกของสมเด็จพระเอกาทศธรรมและบุตรชายของท่าน คือสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท ขณะยังเป็นเจ้านายในวัง กับน้องชายต่างมารดา คือ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ขำ บุนนาค) ขณะยังเป็นเจ้านายราชามาตย์ ได้ร่วมกันปฏิสังขรณ์ใหม่หมดทั้งวัดและถวายเป็นพระอารามหลวง รัชกาลที่ 4 โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามวัดว่า วัดบุปผาราม

สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพกล่าวถึงวัดไว้ว่า สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท ตรีหนักดีว่าเมื่อสิ้นรัชกาลที่ 3 แล้ว การสืบทอดองค์รัชทายาทมีความสับสนอยู่มาก หากสืบสนุนเจ้าฟ้าใหญ่ (รัชกาลที่ 4) ขึ้นครองราชย์แล้วบ้านเมืองจึงจะปกติสุข ท่านและน้องชายจึงบูรณะวัดดอกไม้ซึ่งตั้งอยู่ในสวนและไม่ไกลจากบ้านของท่าน พร้อมทั้งนิมนต์พระสงฆ์ธรรมยุติกายให้มาครองวัด เมื่อเจ้าฟ้าใหญ่มีกิจต้องเสด็จไปตรวจตราและสั่งสอนพระสงฆ์ซึ่งออกวัดมาใหม่เนื่องๆ ก็ได้โอกาสเฝ้าแทนถวายคำปรึกษาปัญหาบ้านเมืองอย่างใกล้ชิด และสนับสนุนให้พระองค์ขึ้นครองราชย์ได้ในที่สุด

วัดบุปผารามเป็นวัดของตระกูลบุนนาค ตั้งอยู่ใกล้สะพานพุทธ ย่านบ้านขุนนางตระกูลบุนนาค ก่อนสร้างสะพานพุทธ บริเวณเชิงสะพานฝั่งธนบุรีทั้งหมดเป็นนิวาสถานของสกุลบุนนาค ซึ่งเดิมทีเดิวนั้น เจ้าพระยามหาเสนา บรรพบุรุษของตระกูลตั้งบ้านอยู่ระหว่างกำแพงพระบรมมหาราชวังกับวิหารพระนอน วัดโพธิ์ สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทและสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทก็ถือกำเนิด ณ ที่นั้น จน

พ.ศ.2361 สมัยรัชกาลที่ 2 เมื่อมีการขยายเขตพระราชฐานในพระบรมมหาราชวังออกไป สมเด็จพระบรมมหา
 ประยูรวงศ์จึงพาครอบครัวย้ายข้ามฝั่งมาตั้งบ้านใหม่ยังบริเวณสวนกาแฟ ซึ่งเป็นที่ดินของตระกูล

ปัจจุบันชาวบ้านจำนวนมากส่วนใหญ่ต่างโยกย้ายออกไปคราวถูกเวนคืนที่ดินเพื่อสร้างสะพานพุทธ หรือมี
 เช่นนั้นก็ทยอยขายที่ทางและขยับขยายย้ายออกไป ย่านนี้จึงเหลือเพียงวัดวาอารามและสิ่งของเครื่องใช้ซึ่ง
 เป็นสัญลักษณ์แห่งตระกูลวงศ์ ที่บรรพบุรุษของตระกูลได้สร้างหรืออุทิศไว้ให้วัดของตน

ตาราง 7 รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของ วัดบุปผาราม

รูปแบบ	ภาพจิตรกรรม
รูปมนุษย์	เด็กฝรั่งเปลือยกาย
รูปสัตว์	-
รูปดารา	-
ดอกไม้	ดอกโบตั๋น, ดอกเบญจมาศ
ผลไม้	ส้ม, แดงโม, องุ่น, พลับ
ลาย	ลวดลายแบบเก่าผสมสมัยใหม่
อักษร	-
สิ่งของต่างๆ	แจกัน, เชิงเทียน, โต๊ะสี่ขา, นาฬิกา, กระถางรูป

ดอกไม้

มนุษย์

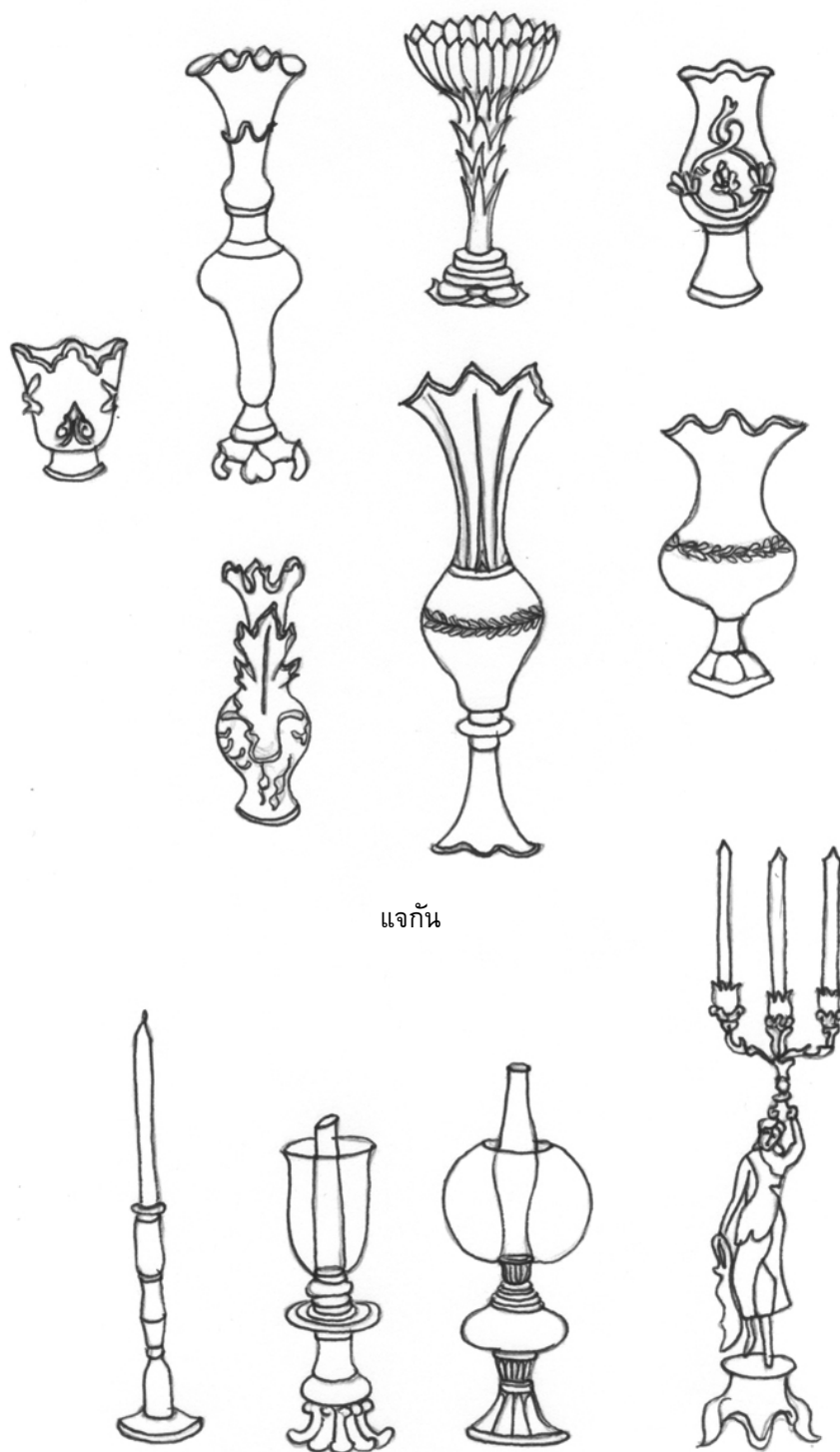

ผลไม้

นาฬิกา

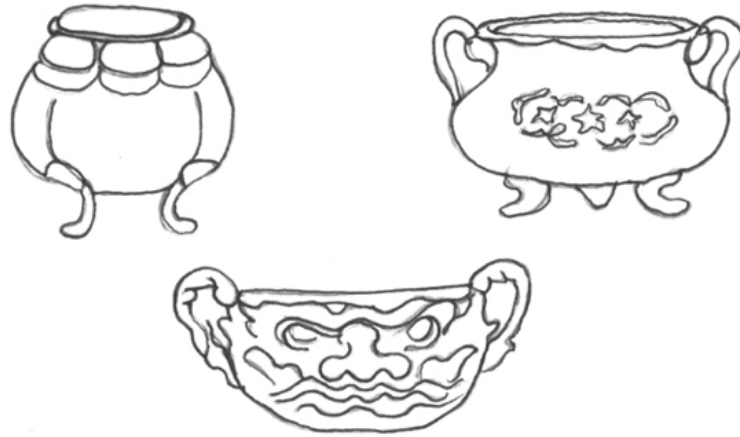
ภาพประกอบ 171 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดบุปผาราม

แจกัน

เชิงเทียน

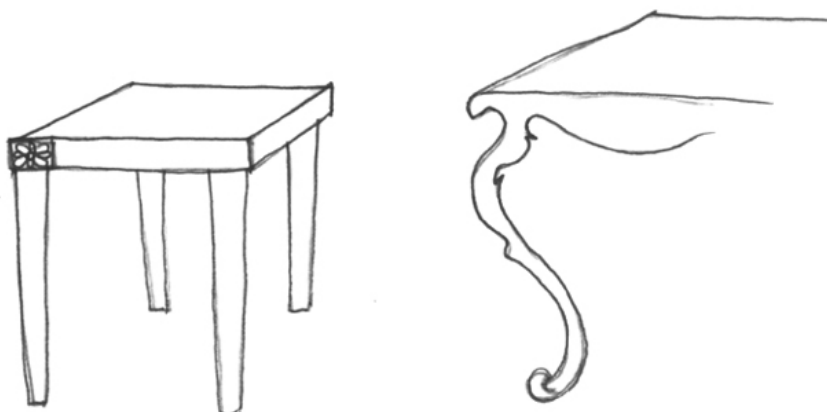
ภาพประกอบ 172 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดบุปผาราม

กระถางรูป

ลวดลาย

โต๊ะ

ภาพประกอบ 173 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดบุปผาราม

วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

วัดราชโอรสารามราชวรวิหารเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร และถือเป็นวัดประจำรัชกาล พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งบรมราชวงศ์จักรี ตั้งอยู่เลขที่ 258 ริมคลองสนามไชยฝั่งตะวันตก แขวงบางค้อ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

ภาพประกอบ 174 ด้านหน้าพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 175 ทางเดินหน้าพระอุโบสถ

ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาปรากฏอยู่ในพระอุโบสถบนฝาผนังตอนบนตั้งแต่เหนือช่องประตูหน้าต่างขึ้นไป เป็นภาพเครื่องโต๊ะบูชาแบบต่างๆ ผู้ถวายบรรจุไว้ในช่องสี่เหลี่ยมเล็กๆ ขนาดไม่เท่ากันแต่จัดลำดับเรียงต่อเนื่องกันไปอย่างมีระเบียบตลอดฝาผนังทั้ง 4 ด้าน ได้กำหนดภาพช่องแรกทางมุมฝาผนังหุ้มกลองด้านหน้าพระประธานตรงมุมด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ แล้วเรียงลำดับภาพไปจนตลอดฝาผนังทั้ง 4 ด้าน เป็นภาพรวม 296 ช่อง ภาพจิตรกรรมบางส่วนได้ถูกน้ำฝนรื้อรด เกิดการชำรุดเสียหายก็หลายแห่ง บางภาพยังคงอยู่ในสภาพเดิมบางภาพได้ลบเลือนไปแต่ยังคงเหลือเค้าโครงให้เห็นและสามารถนับจำนวนของช่องภาพได้

ภาพประกอบ 176 พระอุโบสถ

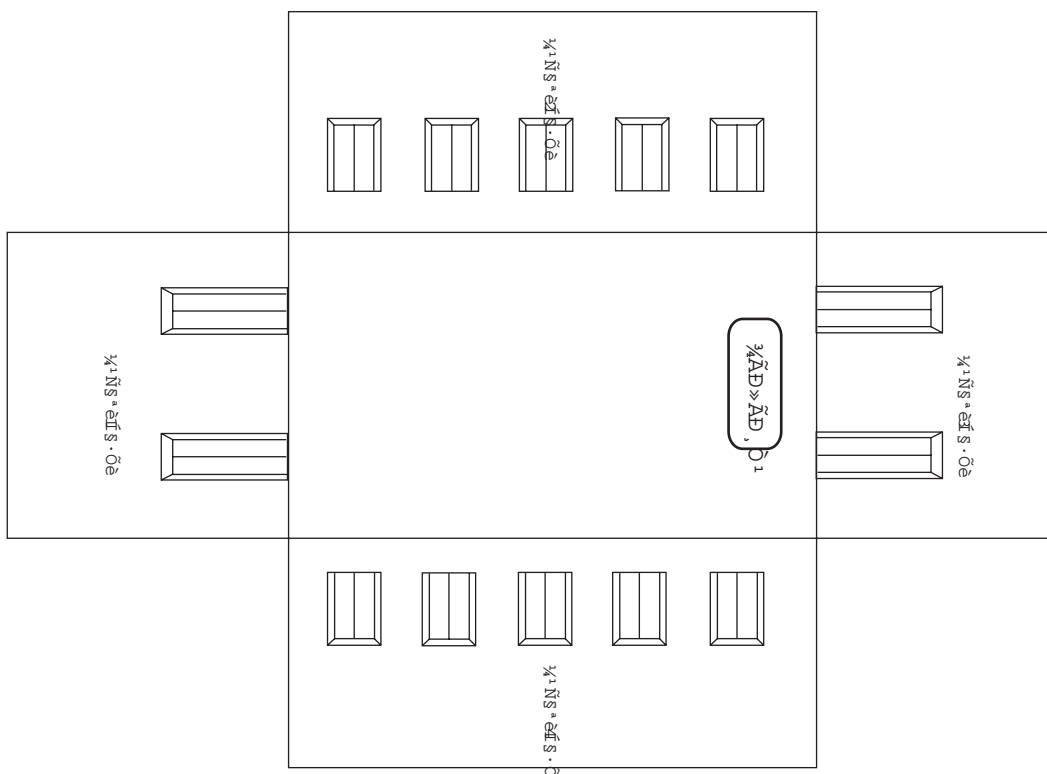
ภาพประกอบ 177 พระพุทธรูปนันทคุณอดุลญาณบพิตร

ภาพประกอบ 178 ถะหรือสถูปด้านหลังพระอุโบสถ

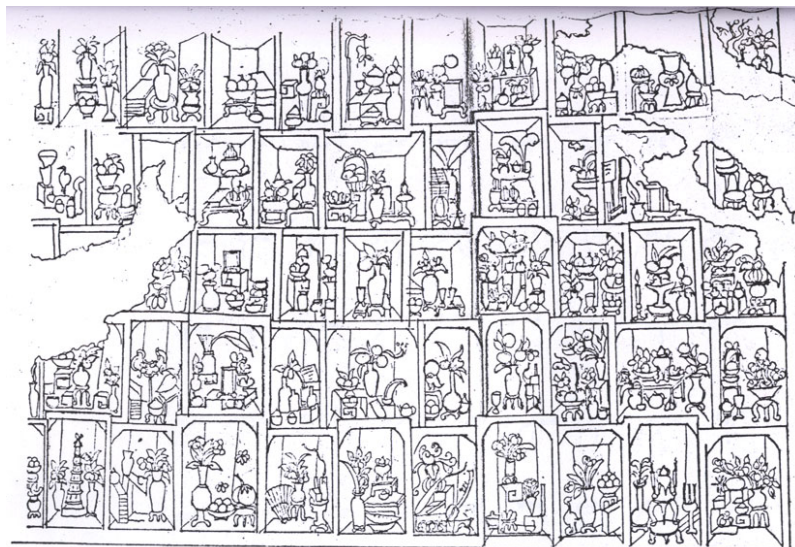

ภาพประกอบ 179 แทนที่ประทับใต้ต้นพิบูลของ ร.3

ภาพประกอบ 180 แผนผังแสดงตำแหน่งภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ
วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

**รูปแบบสัญลักษณ์ของจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชา
ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร**

ลายเส้น (วรรณิกา ณ สงขลา. 2531:291)

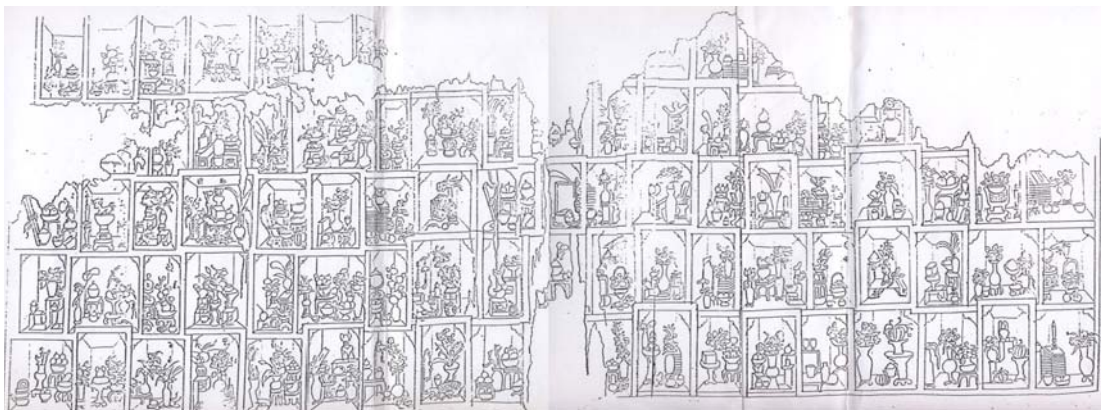

ภาพจริง

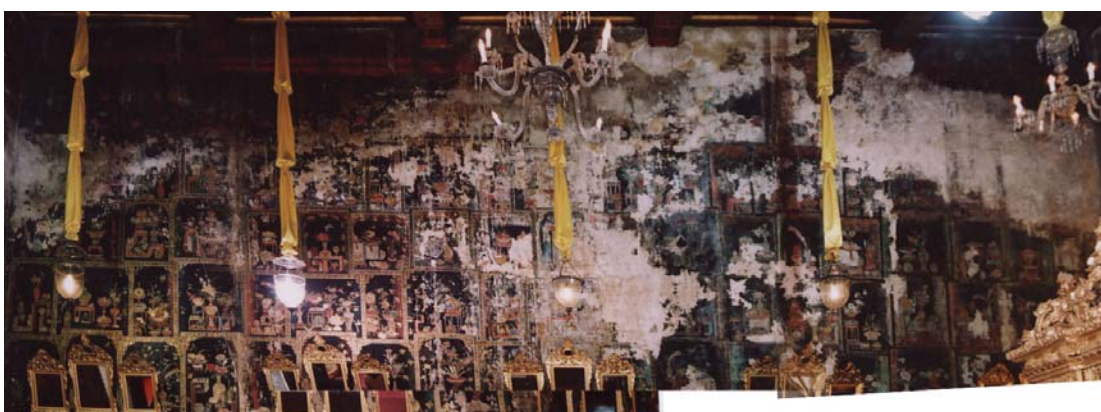
ภาพประกอบ 181 ผนังช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะบูชาแบบต่างๆ มีทั้งลักษณะโต๊ะสี่เหลี่ยมและแบบชั้นวางของลายประแจจีนประดับประดาด้วยสิ่งของมงคลและสัญลักษณ์มงคลต่างๆ ไม่มีรูปแบบซ้ำกัน ผูกลายบรรจุไว้ในช่องสี่เหลี่ยมเล็กๆ ขนาดไม่เท่ากันแต่จัดลำดับเรียงต่อเนื่องกันไปอย่างมีระเบียบเต็มฝาผนัง ผนังที่ 1 นับจากด้านบนลงล่างได้ 5 แถว แถวละ 11 ช่อง ยกเว้นแถวบนสุดมีเพียง 10 ช่องรวมทั้งหมดเป็น 54 ช่อง

ลายเส้น (วรรณิกา ณ สงขลา. 2531:292)

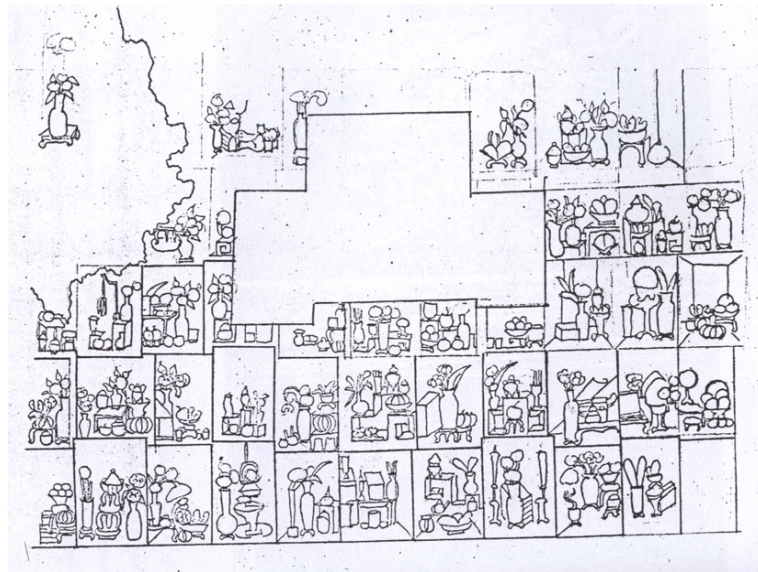

ภาพจริง

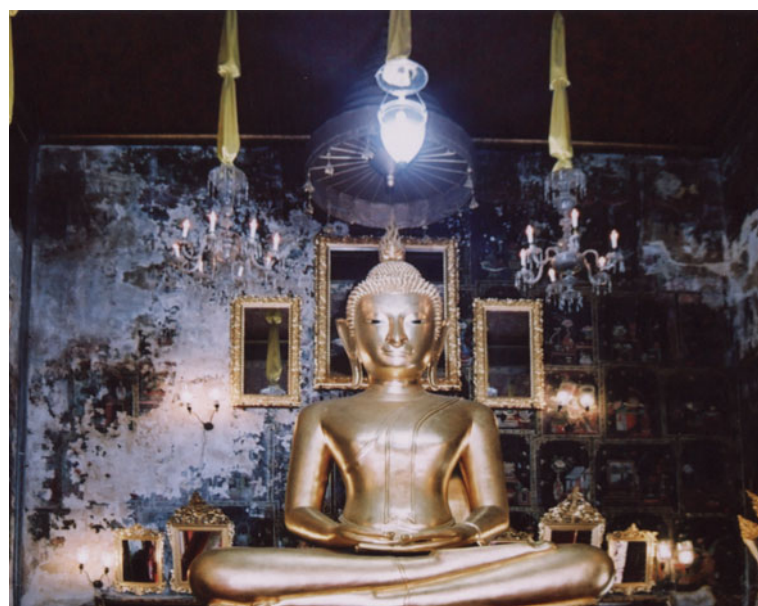
ภาพประกอบ 182 ผืนช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะบูชาแบบต่างๆ มีทั้งลักษณะโต๊ะสี่เหลี่ยมและแบบชั้นวางของลายประแจจีนประดับประดาด้วยสิ่งของมงคลและสัญลักษณ์มงคลต่างๆ ไม่มีรูปแบบซ้ำกัน ผูกลายบรรจุไว้ในช่องสี่เหลี่ยมเล็กๆ ขนาดไม่เท่ากันแต่จัดลำดับเรียงต่อเนื่องกันไปอย่างมีระเบียบเต็มฝาผนัง ผืนที่ 2 นับจากด้านบนลงล่างได้ 5 แถว รวมทั้งหมดเป็น 94 ช่อง

ลายเส้น (วรรณิกา ณ สงขลา. 2531:293)

ภาพจริง

ภาพประกอบ 183 ผนังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะบูชาแบบต่างๆ มีทั้งลักษณะโต๊ะสี่เหลี่ยมและแบบชั้นวางของลายประจันประดับประดาด้วยสิ่งของมงคลและสัญลักษณ์มงคลต่างๆ ไม่มีรูปแบบซ้ำกัน ผูกลายบรรจุไว้ในช่องสี่เหลี่ยมเล็กๆ ขนาดไม่เท่ากันแต่จัดลำดับเรียงต่อเนื่องกันไปอย่างมีระเบียบเต็มฝาผนัง ผนังที่ 3 นับจากด้านบนลงล่างได้ 5 แถว แถวละ 11 ช่อง รวมทั้งหมดเป็น 55 ช่อง จำนวนของช่องภาพเท่ากับฝาผนังที่ 1 ด้านตรงข้ามองค์พระประธาน ส่วนกลางของฝาผนังด้านหลังองค์พระประธานถูกวางทับด้วยกระฉาก 3 บานจึงบดบังภาพจิตรกรรมไปบางส่วน

ลายเส้น (วรรณิกา ณ สงขลา. 2531:294)

ภาพจริง

ภาพประกอบ 184 ผนังช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะบูชาแบบต่างๆ มีทั้งลักษณะโต๊ะสี่เหลี่ยมและแบบชั้นวางของลายประแจจีน ประดับประดาด้วยสิ่งของมงคลและสัญลักษณ์มงคลต่างๆ ไม่มีรูปแบบซ้ำกัน ผู้กลายบรรจุไว้ในช่องสี่เหลี่ยม เล็กๆ ขนาดไม่เท่ากันแต่จัดลำดับเรียงต่อเนื่องกันไปอย่างมีระเบียบเต็มฝาผนัง ผนังที่ 2 นับจากด้านบนลงล่างได้ 5 แถว รวมทั้งหมดเป็น 93 ช่อง

องค์ประกอบและการจัดวาง

ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร ปรากฏอยู่ในพระอุโบสถบนฝาผนัง ตอนบนตั้งแต่เหนือช่องประตูหน้าต่างขึ้นไป เป็นภาพเครื่องโต๊ะบูชาแบบต่างๆ ผูกสายบรรจุไว้ในช่องสี่เหลี่ยมเล็กๆ ขนาดไม่เท่ากันแต่จัดลำดับเรียงต่อเนื่องกันไปอย่างมีระเบียบตลอดฝาผนังทั้ง 4 ด้าน ภายในช่องสี่เหลี่ยมเป็นภาพสิ่งของและสัญลักษณ์มงคล จัดวางอยู่ในช่องสี่เหลี่ยม วาดเรียงรอบผนังพระอุโบสถทั้งสี่ด้านรวมทั้งหมด 296 ช่อง

โครงสร้างของสี

ภาพจิตรกรรมเขียนด้วยสีฝุ่นมีร่องพื้น ปิดทองประดับตลอดทั้งผนัง พื้นสีดำ สีที่ปรากฏได้แก่ สีเขียว แดง น้ำเงิน ดำและทอง ใช้เทคนิคเขียนแบบพื้นดำไล่สีน้ำหนกจนภาพค่อยๆ มีดหายไปทางด้านหลัง

ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม

วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร เป็นวัดที่รัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ บูรณะขึ้นใหม่ทั้งวัด เมื่อครั้งเป็นพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ พระองค์ทรงนิยมศิลปะจีน จึงนำรูปแบบศิลปกรรมจีนมาสร้าง พร้อมทั้งวางผังวัดต่างไปจากรัชกาลก่อนๆ ซึ่งไม่เคยปรากฏในกรุงรัตนโกสินทร์ จนเกิดเป็นเอกลักษณ์พิเศษเรียกว่า ศิลปะแบบพระราชนิยม ศิลปกรรมที่ได้รับการสร้างขึ้นใหม่เป็นแบบเฉพาะตนเอง ซึ่งมีการสร้างงานโดยช่างชาวจีนแต่จิวจากสำเพ็ง วัดราชโอรสจึงเป็นของแปลกของคนยุคนั้น ชาวไทยและชาวต่างชาติพากันลงเรือมาชมความงามมิได้ขาด

ภาพประกอบ 185 อาคารบริเวณทางเข้าวัด

ภาพประกอบ 186 โรงเรียนวัดราชโอรส

วัดราชโอรสตั้งอยู่ริมคลองด่าน วัดในกลุ่มเดียวกันได้แก่ วัดนางนองและวัดหนึ่ง ซึ่งมีรูปแบบสถาปัตยกรรมในสมัยรัชกาลที่ 3 บริเวณนี้มีการวางผังที่ตั้งวัดสองฝั่งได้อย่างลงตัว มองไปฝั่งใดก็เห็นเจดีย์และโบสถ์ วิหารเด่นเป็นสง่า ในปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศแวะชมความงามและแวะชื่นชมศิลปะของวัด ย่านนี้เป็นบ้านเดิมของตระกูลจิราธิวัฒน์ เจ้าสัวแห่งห้างสรรพสินค้าชั้นแนวหน้า ซึ่งได้อุปถัมภ์บำรุงวัดนี้เป็นอย่างดี

ภาพประกอบ 187 คลองด้านด้านหลังวัด

ภาพประกอบ 188 ศาลาจีนที่ตระกูลจิราธิวัฒน์สร้างถวาย

**ตาราง 8 รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของ
วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร**

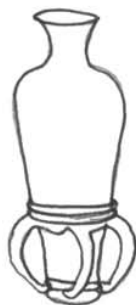
รูปแบบ	ภาพจิตรกรรม
รูปมนุษย์	-
รูปสัตว์	กิลีน, ผีเสื้อ
รูปดารา	-
ดอกไม้	เบญจมาศ , โบตั๋น,
ผลไม้	พิกทอง, ส้มโอ, พลับ, แดงโม, ส้มมือ
ลาย	ลายผูกแบบจีน (ลายที่เขียนซ้ำไปมา)
อักษร	-
สิ่งของต่างๆ	โต๊ะลายประแจจีน, แจกัน, ขนนก, กาและถ้วยชา, แก้ว, กระจก, กระจก

สัตว์

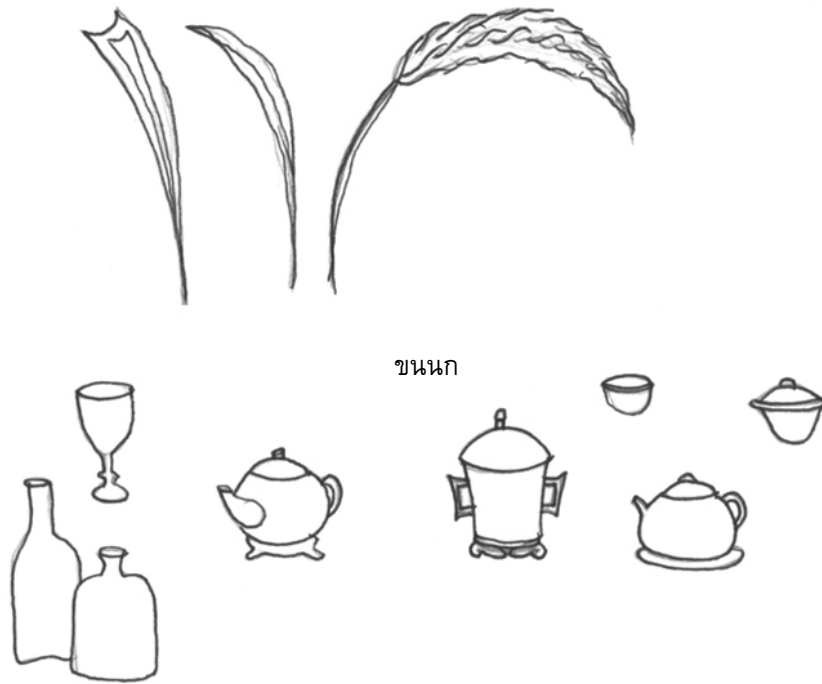

ผลไม้

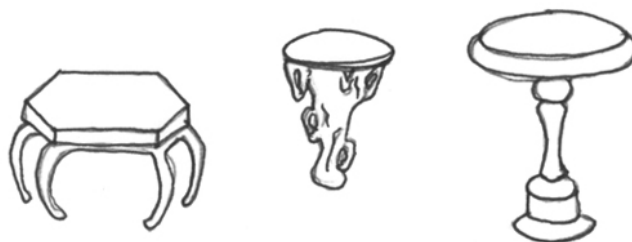

แจกัน

ภาพประกอบ 189 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

กาและถ้วยชา

เก้าอี้

กระถางรูป

กระถาง

ภาพประกอบ 190 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

ความคล้ายคลึงและแตกต่างของจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดในเขต กรุงเทพมหานคร

จากการศึกษาเปรียบเทียบจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งหมดจำนวน 7 วัด ได้แก่ วัดกนิษฐนาถวรวิหาร, วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร, วัดมหรณพาราม, วัดสามพระยา, วัดบุปผาราม, วัดจันทารามและวัดนาครปรก ทำให้เห็นถึงความคล้ายคลึงและแตกต่างกันของ จิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชา ดังประเด็นต่อไปนี้

1. จิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดหลวงและวัดราษฎร์

จากจำนวนประชากรของวัดทั้งหมด 7 วัดที่ได้ทำการศึกษา มีเพียง วัดนาครปรก วัดเดียวที่ยังคง สถานะเป็นวัดราษฎร์ ซึ่งวัดอีก 6 วัด ได้แก่ วัดกนิษฐนาถวรวิหาร, วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร, วัดมหรณพาราม, วัดสามพระยา, วัดบุปผารามและวัดจันทารามเป็นวัดหลวงซึ่งหมายถึง วัดที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราชทรงสร้างและปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์ที่ดี พระราชทานเพื่อเป็นเกียรติแก่ ผู้ต่ำศักดิ์ลงมา หรือแก่วัดเองก็ดี มีจำนวนหนึ่งที่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่ทรงสร้างหรือ สร้างขึ้น หรือทรงโปรดให้ปฏิสังขรณ์และสร้างขึ้น แล้วน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายเป็นพระอารามหลวง รวมทั้งวัดที่ประชาชนสร้างหรือปฏิสังขรณ์และทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวงด้วย

จิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดหลวงและวัดราษฎร์มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด คือ ภาพจิตรกรรมในวัดราษฎร์นั้นไม่มีความละเอียด อ่อนช้อย ไม่มีการลงน้ำหนักสีอ่อนแก่หรือแสงเงา ระบายสีแบนๆ ลายเส้นเป็นลายเส้นหนา ไม่เน้นการใส่รายละเอียดของลวดลายต่างๆ บนรูปภาชนะ รูปแจกัน หรือโต๊ะ ซึ่งผิดกับจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาในวัดหลวง จะมีความละเอียดทั้งลายเส้น สีสันทัน และแสงเงา รวมทั้งลวดลายเล็กๆน้อยๆ ที่วาดลงไปบนรูปภาชนะหรือโต๊ะ เหตุหนึ่งที่ทำให้วัดหลวงกับวัดราษฎร์มีความ แตกต่างกันเพราะวัดหลวงได้รับเงินสนับสนุนจากพระมหากษัตริย์หรือจากขุนนาง จึงมีทุนในการจ้างหรือ เลือกละเฟินช่างที่มีฝีมือมาเป็นผู้วาด อีกทั้งเป็นวัดของพระมหากษัตริย์หรือวัดที่ต้องการน้อมเกล้าถวายแก่ พระมหากษัตริย์จึงต้องทุ่มเทในการสร้างผลงานให้ดีที่สุดเพื่อเป็นการเทิดทูนองค์พระมหากษัตริย์ทำให้ผล งานที่ออกมามีความสวยงามและละเอียดอ่อนกว่าจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่อยู่ในวัดราษฎร์นั่นเอง

2. ตำแหน่งของภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชา แบ่งได้เป็น 3 ตำแหน่ง คือ

2.1 บนช่องผนังระหว่างบานหน้าต่างและบานประตู

ได้แก่ภาพจิตรกรรมของวัดกนิษฐนาถวรวิหาร , วัดจันทารามและวัดสามพระยา ภาพ จิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของทั้ง 3 วัด มีตำแหน่งของภาพจิตรกรรมที่เหมือนกัน คือวาดอยู่บนช่องผนัง ระหว่างบานหน้าต่างและบานประตู ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาที่วาดอยู่บนช่องผนังระหว่างบานหน้าต่าง และบานประตูนั้นวาดโดยใช้พื้นที่ทั้งหมดของแต่ละช่อง และแต่ละช่องผนังก็จะวาดชุดเครื่องโต๊ะบูชาเพียง 1

ชุด และแต่ละชุดก็จะแตกต่างกันไปไม่มีรูปแบบที่ซ้ำกันเลย พื้นที่บนช่องผนังระหว่างบานหน้าต่างและบานประตูเป็นตำแหน่งที่ง่ายต่อการนำเสนอชุดเครื่องโตะบูชาให้ครบชุด เพราะวาดให้มีขนาดใหญ่และลงรายละเอียดต่างๆได้มากขึ้นทำให้สามารถเห็นสิ่งของและสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ประกอบกันเป็นเครื่องโตะบูชาได้อย่างชัดเจน

2.2 บนผนังเหนือขอบหน้าต่าง

ได้แก่ภาพจิตรกรรมของวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร และ วัดนาคปรก ภาพจิตรกรรมเครื่องโตะบูชาของวัดทั้ง 2 มีตำแหน่งของภาพจิตรกรรมที่เหมือนกัน คือวาดอยู่บนผนังเหนือขอบหน้าต่าง โดยวาดภาพเครื่องโตะบูชาให้อยู่ในช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้าหลายช่องแล้วเรียงต่อกันเป็นแถวยาวทั้งแนวนอนและแนวตั้ง เป็นการแก้ปัญหาในเรื่องพื้นที่ว่างบริเวณผนังเหนือขอบหน้าต่าง ซึ่งมีพื้นที่เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าแนวยาว จึงเป็นเรื่องยากที่จะวาดภาพเครื่องโตะบูชาเป็นชุดเดียวให้เต็มทั้งผนัง จึงใช้การวาดโดยให้ภาพเครื่องโตะอยู่ในช่องสี่เหลี่ยมแล้ววาดเรียงต่อกันไปจนเต็มผืนผนังและภาพเครื่องโตะบูชาในแต่ละช่องต่างมีรูปแบบที่ไม่ซ้ำกันเลย แต่จะมีรายละเอียดขององค์ประกอบต่างๆในแต่ละช่องน้อยกว่าภาพที่วาดบนช่องผนังระหว่างบานหน้าต่างและบานประตู

2.3 บนบานหน้าต่างและบานประตู

ได้แก่ภาพจิตรกรรมของวัดมหรณพาราม, วัดบุปผาราม ซึ่งลักษณะพิเศษของภาพที่วาดบนบานหน้าต่างและบานประตูคือ ภาพที่อยู่บนบานหน้าต่างหรือบานประตูทั้งสองฝั่ง จะเป็นภาพเดียวกัน รูปแบบเดียวกัน ต่างกันเพียงวาดกลับด้านเท่านั้น ดังนั้นภาพเครื่องโตะบูชาที่อยู่บนบานหน้าต่างจึงได้มีรูปแบบที่ซ้ำกัน

ส่วนภาพจิตรกรรมของวัดนาคปรกปรากฏอยู่ที่บนผนังเหนือช่องหน้าต่างและบานประตู และยังปรากฏอยู่บนบานหน้าต่างอีกด้วย ซึ่งภาพบนบานหน้าต่างเป็นภาพที่มีเนื้อหาแตกต่างกันออกไปไม่มีเนื้อหาที่ซ้ำกันเลยในแต่ละบานหน้าต่าง แต่มีการวางรูปแบบที่คล้ายคลึงกันโดยวาดตัวละครในนิทานจินโบราณประกอบกับเข้ากับภาพเครื่องโตะบูชา

3. รูปแบบสัญลักษณ์

รูปแบบสัญลักษณ์ที่เขียนบนจิตรกรรมภาพเครื่องโตะบูชาในแต่ละวัด ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ค่านิยม ของคนจีนซึ่งแสดงออกโดยลวดลายที่มีความหมายในทางสวัสดิมงคล โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาแก่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

รูปแบบสัญลักษณ์ของจิตรกรรมภาพเครื่องโตะบูชาที่ปรากฏในแต่ละวัด ต่างมีรูปแบบสัญลักษณ์ร่วมที่เหมือนกัน เช่น รูปแบบสัญลักษณ์โตะของวัดในสมัยรัชกาลที่ 3 จะมีลักษณะเป็นชั้นเชิงลายประแจจีน แต่พอมาถึงวัดในสมัยรัชกาลที่ 4 ที่เริ่มมีศิลปะของยุโรปเข้ามา ทำให้รูปแบบสัญลักษณ์ของโตะเปลี่ยนลักษณะเป็นโตะแบบหลุยเป็นโตะสีขามีลวดลายของศิลปะยุโรปเข้ามาเกี่ยวข้อง แสดงว่าลักษณะของรูปแบบสัญลักษณ์ได้เปลี่ยนไปตามค่านิยมของแต่ละในยุคสมัยหรือการบูรณะซ่อมแซม ซึ่งทำให้เราได้เห็นถึงความแตกต่าง ความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของภาพจิตรกรรมเครื่องโตะบูชา จากการศึกษาครั้งนี้จึงสามารถ

แบ่งกลุ่มตามยุคสมัยของจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาออกเป็นกลุ่มได้ 4 กลุ่มโดยแบ่งจากช่วงเวลาที่ได้สร้างสรรค์ภาพจิตรกรรมและใช้ฐานทางสังคมเป็นตัวกำหนดดังนี้

กลุ่มที่ 1 วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร และ วัดนาคนคร

จากการศึกษาจากเอกสารที่ตีพิมพ์เรื่องศิลปะจีนหลายเล่มพบว่า จิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาปรากฏขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งราชวงศ์จักรี ศิลปะชนิดนี้ได้สร้างขึ้นไปพร้อมกับการเจริญเติบโตทางการค้าระหว่างไทย - จีนและคนจีนในสยามประเทศสามารถทำการค้าขายและเป็นเจ้าสัวในหลายตระกูล จนสามารถก้าวสู่จุดศูนย์กลางของอำนาจด้วยการสนับสนุนสถาบันกษัตริย์ ไม่ว่าจะเป็นด้วยทรัพย์สิน กำลังกายหรือแม้แต่การยกย่องให้เป็นหม่อม ฯลฯ ทำให้ราชสำนักมีการผสมผสานทางเชื้อชาติจากกลุ่มของคนจีน

จากกระแสดังกล่าวทำให้ รัชกาลที่ 3 ทรงเล็งเห็นว่า เรื่องจีนไม่ใช่สิ่งที่ห่างไกล ดังนั้นการสร้างวัดประจำรัชกาลคือวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร ก็ให้ทรงบูรณะวัดเก่า เดิมคือวัดจอมทอง ให้มีลักษณะที่เรียกว่า แบบพระราชนิยม โดยทรงตัดรายละเอียดเครื่องไม้ที่ประกอบสถาปัตยกรรมออกและประดับกระเบื้องแทน ในส่วนภาพจิตรกรรมฝาผนังก็โปรดให้เขียนภาพเครื่องโต๊ะบูชาแบบจีน โดยลักษณะของจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ วัดราชโอรสนี้ ถูกวาดแบ่งเป็นช่องๆ นอกจากนี้วัดที่ถูกสร้างโดยพ่อค้าที่มีเชื้อสายจีนบางวัดก็ปรากฏจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่วาดโดยการแบ่งเป็นช่องๆเช่นกัน ได้แก่ วัดนาคนคร

โดยมีความต่างระหว่างวัดราชโอรสกับวัดนาคนครคือ วัดราชโอรส พื้นหลังใช้สีดำ คล้ายทฤษฎีใกล้เคียงมืด และก็มีหลักแสงเข้าทางศิลปะเข้าไปด้วย ส่วนวัดนาคนครพื้นหลังใช้สีขาว วัดภูมิเภา และอีกสิ่งหนึ่งที่เห็นได้ชัดคือ จิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดนาคนครมีการนำวรรณคดีจีนเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

ยุคนี้ถือว่าเป็นรุ่งอรุณแห่งจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่ได้รับอิทธิพลจากรูปแบบวัดต่างๆ จากการค้าขายกับประเทศจีน

กลุ่มที่ 2 วัดบุปผาราม

ในช่วงรัชกาลที่ 4 - 5 ประเทศสยามต้องเผชิญหน้ากับลัทธิการค้าอาณานิคมจากตะวันตกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การปรับตัวของสยามต้องทำอย่างรวดเร็วและรอบคอบไม่ว่าจะด้านการเมือง การปกครอง ระบอบวิถีชีวิตและวิธีการค้าขาย ถูกปรับไปโดยทุกคนเชื่อมั่นว่า เป็นการทำให้เป็นสมัยใหม่ (Modernization) ทั้งๆที่อาจจะเรียกได้ว่าเป็น Europeanization ก็ว่าได้

ถึงแม้ว่าราชสำนักจะนิยมการประกวดหรือการเล่นเครื่องโต๊ะ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญก็คือเครื่องลายครามจากประเทศจีน จนมีการนำมาเขียนเป็นตำราการเล่นเครื่องโต๊ะ และในการสร้างพระราชวังใหม่คือพระราชวังดุสิต ถนนและคลองต่างๆในพระราชวังดุสิต มีชื่อตามชื่อของเครื่องลายคราม หรือ เครื่องกิมติ่ง

แต่การเผชิญหน้ากับตะวันตกและการถูกหล่อหลอมว่า ตะวันตกคือความทันสมัย โดยราชสำนักเป็นผู้เริ่มปรับตัวให้เป็นตะวันตก เช่น มีการสร้างพระราชวังต่างๆ โดยมุ่งไปทางศิลปะตะวันตกแทบทั้งสิ้น ซึ่งการปรับตัวในราชสำนักอาจจะไม่ยุ่งยากเท่าไร แต่สำหรับขุนนางที่นิยมต่างประเทศอาจเป็นเรื่องที่ต้องค่อยเป็นค่อยไปให้สอดคล้องกับความเป็นไทยและตะวันตก เช่น เจ้าพระยาบรมมหาสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ซึ่งมีความรู้ในวิทยาการตะวันตก เช่นการต่อเรือกำปั่น เป็นต้น แต่ในเชิงวิถีชีวิตแล้ว ยังคงความคิดแบบขุนนาง

เก่า อีกทั้งการบูรณะวัดที่มีอยู่ในที่ดินของตระกูลบุญนาค ให้มีการเขียนจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชา ในลักษณะของยุโรป บนฝาผนังของพระวิหารของวัดบุปผาราม นับว่าจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาได้พัฒนาความเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปสู่รูปแบบหนึ่ง

กลุ่มที่ 3 วัดภคินีนาถวรวิหาร

จากการลี้ภัยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในการก่อตั้งสาธารณรัฐจีน ค.ศ. 1911 ทำให้ศิลปะที่มีลักษณะไม่ใช่จิตรกรรมไทยประเพณีที่นอกเหนือจากยุโรป ได้ถูกทำให้เป็นอื่น ตามนโยบายการสร้างชาติในรัชกาลที่ 6 ทำให้การรู้สึกสำนึกกรีกชาติมีมากในรัชกาลที่ 6 และรุนแรงขึ้นจนถึงจุดสูงสุดในสมัยรัชกาลที่ 8

จิตรกรรมไทยประเพณีก็ได้ละเลยเรื่องจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชา โดยถือว่าเป็นศิลปะที่ไม่ใช่ของไทย แต่การเขียนภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่มีลักษณะและประกอบไปด้วยวัสดุของจีน ยังถูกสร้างสรรค์ขึ้นอยู่เป็นการเขียนโดยประชาชนผู้เป็นศรัทธาของวัด ได้แก่ วัดภคินีนาถวรวิหาร ซึ่งตั้งอยู่ฝั่งธนบุรี เป็นวัดที่มีจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่จากหลายเอกสารอ้างว่า เขียนขึ้นในรัชกาลที่ 3 ซึ่งตำราเหล่านั้นไม่ใช่ตำราเก่าเกินกว่า พ.ศ. 2500 แม้แต่เล่มเดียว

จากการศึกษาพบว่า มีคำภาษาจีนซ่อนอยู่เล็กๆ ภาพจิตรกรรมของวัดภคินีนาถวรวิหาร เขียนว่า "จงฮว่า หมินกว่อ หลี่มู่ แปลว่า ปีสถาการณ์รัฐปีที่ 19 เขียนโดยหลี่มู่ (ปีสถาการณ์รัฐปีที่ 1 = ค.ศ. 1911)" ซึ่งปัจจุบันของจริงได้ลบเลือนไปแล้ว จากการที่ศาสตราจารย์ ตัวน ลีเซิง ได้มาดูจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่วัดภคินีนาถด้วยตนเอง เมื่อ พ.ศ. 2539 และได้พบคำนี้ และอีกหลักฐานที่ยืนยันได้ชัดเจน คือ ภาพถ่ายของวัดภคินีนาถวรวิหารของสำนักพิมพ์เมืองโบราณ จะปรากฏคำนี้อย่างชัดเจน

ในรายงานการวิจัยชิ้นนี้จึงพบว่า จิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาในวัดภคินีนาถวรวิหาร จัดอยู่ในระหว่างสมัย รัชกาลที่ 6 - รัชกาลที่ 7 ซึ่งตรงกับ ค.ศ. 1929 หรือ พ.ศ. 2472 ที่ปรากฏบนภาพจิตรกรรม

ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดภคินีนาถวรวิหารมีลักษณะพิเศษกล่าวคือ เป็นวัดที่อยู่ในสวนฝั่งตรงข้ามของวัดเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีชุมชนยุโรปและชุมชนจีนอาศัยอยู่ ถ้ากล่าวเพียงแค่ชุมชนจีนก็จะมีศาลเจ้าแม่ จุ้ย โป้ว เนี่ยะ ซึ่งเป็นศาลเจ้าของชาวจีนไหหลำที่เก่าแก่มาก ซึ่งสันนิษฐานว่ามีมาก่อนตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ และจากการที่พระราชวังใหม่ พระราชวังสนามจันทร์ มีคลอง คูน้ำ เป็นชื่อเครื่องกิมตึง ประกอบกับเจ้าอาวาสลำดับที่ 6 คือพระธรรมถาวร (เซ่ง สังกิจใจ) ครองวัดอยู่ 25 ปี (พ.ศ. 2458 – พ.ศ. 2483) บิดาเป็นชาวจีนชื่อองเต็ง จากการสอบถามชาวจีนแล้วพบว่า เซ่ง น่าจะเป็นชื่อของชาวจีนไหหลำ ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสที่ได้ครองวัดในสมัยที่กำลังบูรณะวัดอยู่ จึงเป็นเหตุให้เขียนจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาจากศรัทธาบนความเชื่อของบรรพชน ซึ่งเราจะพบสัญลักษณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า เช่น ผลส้มมือ, หยู่อี นับว่าจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาได้เข้าถึงประชาชนในยุคนี้ แม้ว่าราชสำนักและแนวทางของรัฐบาลได้คิดว่าจีนเป็นเพียงต่างชาติดีกตาม

กลุ่มที่ 4 วัดจันทารามและวัดสามพระยา

หลังค่านิยมแบบสร้างชาติ สังคมไทยพบว่าเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเมื่อไม่นานมานี้เอง และมีความหลากหลายในความเชื่อ ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ นักวิชาการหลายท่าน เรียกว่า ทุนทางวัฒนธรรม

การอนุรักษ์วัฒนธรรม เป็นกระบวนการหนึ่งของรัฐที่จะรักษาทุนทางวัฒนธรรมไว้ให้ได้มากที่สุด เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษา ถึงแม้ในยุคหลังเปลี่ยนเป็นเชิงอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยวก็ตาม จิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาก็ได้รับการศึกษาเพื่ออนุรักษ์เช่นกัน ถึงแม้จะมีให้เห็นไม่มากนักในสังคมไทย การศึกษาเกิดขึ้นในหลายรูปแบบ ทั้งความเชื่อ ค่านิยม ศิลปกรรม และทางประวัติศาสตร์ก็ตาม แต่ถ้าศึกษาโดยภาพรวมของทั้งหมดแล้วเราจะพบเห็นการเปลี่ยนแปลงทั้งรูปแบบและวิธีคิดอย่างชัดเจน

จากกระแสดังกล่าวเริ่มมีการตื่นตัวในการอนุรักษ์ซึ่งเกิดขึ้นหลายรูปแบบ ทั้งการอนุรักษ์โดยการเก็บภาพจิตรกรรมฝาผนังที่กำลังเสื่อมสลายโดยที่ไม่ได้เขียนขึ้นใหม่ และการอนุรักษ์โดยการซ่อมแซมของเดิม และการอนุรักษ์โดยหารูปแบบใหม่ เช่น วัดจันทาราม เป็นจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่เขียนบนกระเบื้อง แต่ยังไม่ได้รับการยอมรับจากกรมศิลปากร และสุดท้ายคือการอนุรักษ์โดยการลบของเดิมและเขียนขึ้นมาใหม่ตามรูปแบบเก่าและเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดหาย เช่น วัดสามพระยา

ผู้สร้างสรรค์จิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาในยุคนี้ ได้ใช้แนวคิดของการอนุรักษ์มาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์รูปแบบ การเพิ่มเติมหรือการคิดรูปแบบใหม่ การสร้างสรรค์รูปแบบใหม่ๆ จะไปปรากฏอยู่ในบริเวณที่ไม่สามารถหาเค้าโครงเดิมได้ ถ้าเปรียบเทียบถือว่าเป็นเปอร์เซ็นต์ที่น้อยมาก

ดังนั้นการเขียนจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาในปัจจุบัน ถือเป็นการสืบทอดหรือลอกแบบผลงานชิ้นครุก็ว่าได้ แต่กระนั้นเลยก็เป็นที่น่าเสียดายจากจำนวนวัดใน กทม. ทั้งหมด ไม่มีวัดไหนที่เป็นการสร้างสรรค์งานจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาขึ้นมาใหม่เลย

บทที่ 4

ผลการศึกษาวิเคราะห์

จากการศึกษาจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งหมดจำนวน 7 วัด ได้แก่ วัดกนิษฐนาถวิหาร, วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร, วัดมหรณพาราม, วัดสามพระยา, วัดบุปผาราม, วัดจันทารามและวัดนาครก ในประเด็นรูปแบบสัญลักษณ์ องค์ประกอบ การจัดวาง โครงสร้างของสื่อตลอดจนความหมายอันสัมพันธ์กับบริบททางศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชนโดยรอบที่ตั้งของวัด ซึ่งผลจากการศึกษามีรายละเอียดและสามารถกล่าววิเคราะห์ถึงประเด็นสำคัญของจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดในเขตกรุงเทพมหานครได้ดังนี้

วัดจันทาราม

วัดจันทารามคงเป็นวัดโบราณมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา เดิมเรียกว่าวัดบางยี่เรือกลาง หรือประชาชนนิยมเรียกว่า วัดกลางตลาดพลู พระยาสุรเสนา (ซุรณร) บุรณะใหม่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้รับพระราชทานนามใหม่ว่า วัดจันทาราม ปัจจุบันทางวัดได้จัดบริเวณวัดระหว่างเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสเป็นตลาดสด และตึกแถวเป็นเขตจัดผลประโยชน์ของวัด

ภาพประกอบ 1 ประตูทางเข้าวัดจันทาราม

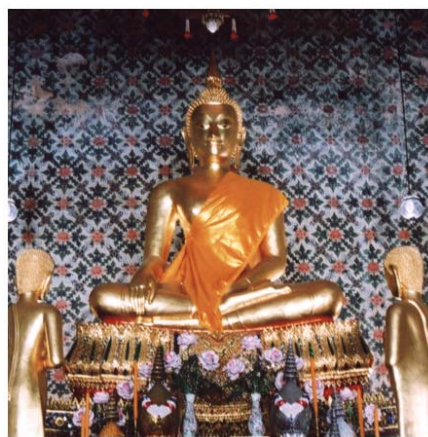
ภาพประกอบ 2 พระอุโบสถวัดจันทาราม

ภาพจิตรกรรมฝาผนังปรากฏอยู่ในพระอุโบสถ บนผนังระหว่างช่องหน้าต่าง รวมทั้งหมด 8 ช่อง แต่มีบางช่องภาพจิตรกรรมชำรุด ซึ่งได้แก่ผนังช่องที่ 1 , 4 และ 8 ซึ่งยังไม่มีการบูรณะใหม่จึงปล่อยเว้นว่างไว้ ด้วยเหตุนี้จึงคงเหลือภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดจันทารามให้ศึกษาทั้งสิ้นจำนวนเพียง 5 ภาพ จาก

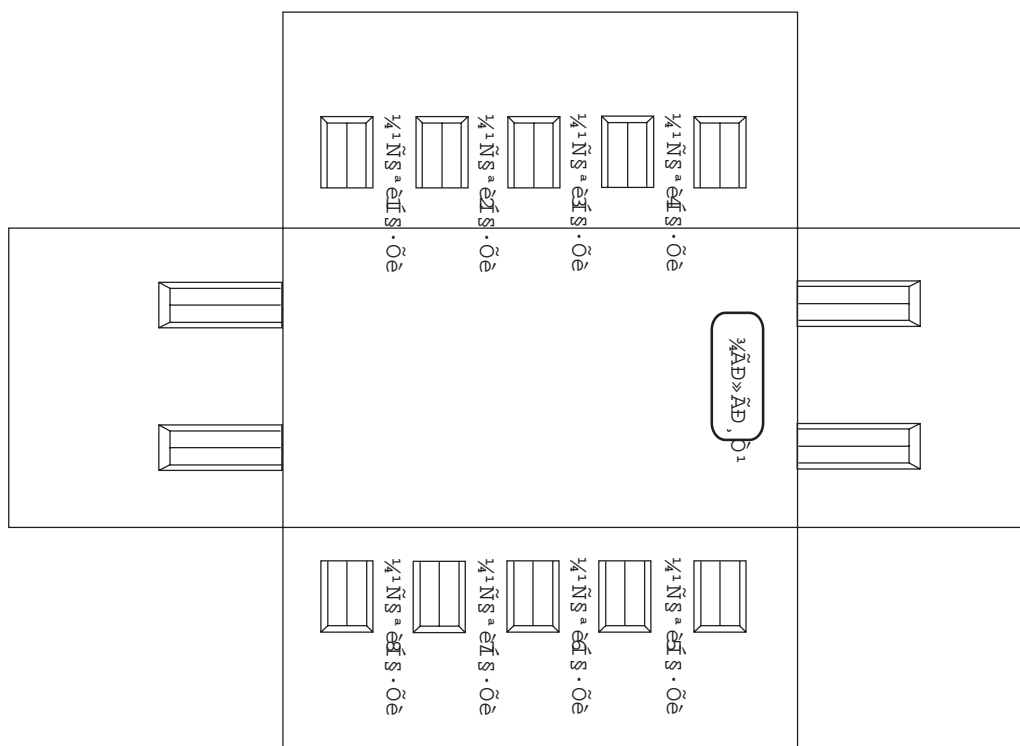
การศึกษาจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาในวัดจันทารามครั้งนี้ทำให้ทราบว่าเป็นภาพที่มีการวาดขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ.2520 วาดบนกระเบื้องเคลือบ เขียนลายตามแบบภาพเก่า

ภาพประกอบ 3 ฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดจันทาราม

ภาพประกอบ 4 พระประธานในพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 5 แผนผังแสดงตำแหน่งภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ วัดจันทาราม

รูปแบบสัญลักษณ์ของจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาในวัดจันทาราม

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 6 ผังช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดจันทาราม

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดจันทาราม

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประแจจีน มองภาพจากทางด้านซ้ายไปขวาจะพบภาพของ แจกันขนาดใหญ่ มีดอก หางนกยูงและหยู่อี๋ปักอยู่กลางแจกันซึ่งแจกันใบนี้ตั้งซ้อนอยู่บนขอนไม้ ถัดจากแจกันเป็นชั้นวางของลายประแจจีน พื้นผิวภายนอกของชั้นวางของวาดเป็นลวดลายใบไผ่สีแดงส้ม ด้านในเป็นลายก้อนหินสีฟ้าคราม มีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางตั้งทับอยู่หลายอย่างตามซอกพับของชั้นวางของ ไล่จากด้านบนลงล่างได้แก่ กระถางรูป เขามอ ลูกท้อ แจกันใส่หางนกยูงและตะเกียบคียบถ่าน เขิงเทียน ดาบ กล่องใส่ของ แก้วตั้งแบบจีน แจกันทรงเหลี่ยม ดอกโบตั๋น กระถางต้นไม้ลายคราม ดอกเบญจมาศ ดอกบัว ใบบัว หอกยาวที่มลงที่ม้วนกระดาศ นกกระสาบินบนดอกบัวคาบดอกไม้ กล่องสมุดภาพ อ่างบัวสีเหลี่ยม และด้านขวาสุดของภาพถัดจากชั้นวางของเป็นกระถางต้นไม้ใบชาวางตั้งลอยอยู่บนชั้นวางสี่ขา

ลายเส้น

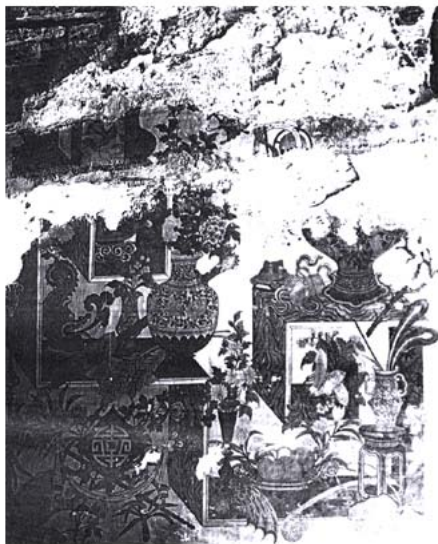

ภาพจริง

ภาพประกอบ 7 ผนังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดจันทาราม

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดจันทาราม

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่ผสมกันระหว่างโต๊ะสี่เหลี่ยมสีขาวและแบบชั้นวางของลายประแจเงิน มองภาพจากทางด้านซ้ายไปขวาจะพบภาพของ โต๊ะสี่เหลี่ยมสีขาวสี่ฟากรามวางซ้อนทับด้วยกระถางต้นเบญจมาศ ผ้าตะเกียบ ขนนก ด้านหน้าของโต๊ะเป็นกระถางต้นโบตันและแจกันดอกไม้ ถัดไปด้านหลังเป็นใบบัว ทางนกยูงสีแดงและเขียวยื่นออกมาจากทางใต้โต๊ะ ถัดจากโต๊ะสี่เหลี่ยมเป็นชั้นวางของลายประแจเงิน พื้นผิวภายนอกของชั้นวางของวาดเป็นลวดลายตาไม้สีแดงน้ำตาล ด้านในเป็นลายดอกไม้สีดำนพื้นสีเขียวน้ำเงิน มีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางตั้งทับอยู่ของหลายอย่างตามซอกพับของชั้นวางของ ไล่จากด้านบนลงล่างได้แก่ ชั้นวางของตัวกิเลนขี่เมฆ แจกันดอกไม้ กล้องของขวัญ หยู้อ ใบตอง ดอกเบญจมาศ เชิงเทียน กระถางรูป ถาดผลไม้ ทับทิม กล้วย ดอกบัว ใบบัว และกระถางต้นไม้

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 8 ผนังช่องที่ 5 พระอุโบสถวัดจันทาราม

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 5 พระอุโบสถวัดจันทาราม

ภาพนี้บริเวณด้านบนได้รับความเสียหายเป็นของเก่าที่ยังไม่ได้รับการซ่อมแซม วาดอยู่บนพื้นฝาผนัง เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประแจจีน พื้นผิวภายนอกของชั้นวางของวาดเป็นลายตาไม้สีน้ำตาล ด้านในเป็นลายใบไม้สีเขียวบนพื้นสีฟ้าคราม มีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางตั้งอยู่บนหลายอย่างตามซอกพับของชั้นวางของ ไล่จากด้านบนลงล่างได้แก่ แจกัน กล้องใส่ของ มังกร แจกันลายครามดอกโบตั๋น ดาบยาวเสียบอยู่ในม้วนกระดาษ พัดของวิเศษของเซียนอันเจงหลี ดอกบัว ลูกพลับ ค้างคาว แจกันใส่หางยูกุ้งและที่เขี่ยถ่าน และดอกบัว ตัวชีวปรากฏทับอยู่ด้านบนของดาบไขว้สองอัน

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 9 ผังช่องที่ 6 พระอุโบสถวัดจันทาราม

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 6 พระอุโบสถวัดจันทาราม

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประแจจีน มองภาพจากทางด้านซ้ายไปขวา จะพบภาพของ กระจกต้นไม้สองกระจกอันหนึ่งวางบนพื้น อันหนึ่งวางบนชั้นที่ต่อสูงโปร่งสีขาว ปลุกต้นไต้ ถัดจากกระจกเป็นชั้นวางของลายประแจจีน พื้นผิวภายนอกของชั้นวางของวาดเป็นลวดลายใบไม้สีเขียวบนพื้นสีฟ้า ด้านในเป็นลายเถาดอกไม้สีเขียว มีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางตั้งทับอยู่หลายอย่างตามซอกพับของชั้นวางของ ไล่จากด้านบนลงล่างได้แก่ เชิงเทียน ลับแล แจกันดอกไม้ปักดอกโบตั๋น แจกันดอกไม้ปักดอกเบญจมาศสีเหลืองวางทับบนกล่องหนังสือ ตุ๊กตากระรอกวางบนดอกบัว โถใส่เหล้า คางคก แจกันใบใหญ่ปักด้วยหางนก หางนกยูง ดอกเบญจมาศ หอกและหยู้อี ดาบ ถาดผลไม้ ลูกแพร ดอกบัว หนังสือ ดาบสั้นปักอยู่ในม้วนกระดาษ ซอดอกโบตั๋น ด้านซ้ายล่างของชั้นวางของลายประแจจีนมีภาพโต๊ะเตี้ยสี่เหลี่ยมสีน้ำเงินลายหินอ่อนตั้งอยู่ วางซ้อนทับด้วยแจกันปักดอกเบญจมาศสีเหลือง น้ำเต้าใบทอง กระดาษ กลับ และถัดมาทางด้านขวาของโต๊ะเป็นเชิงเทียนและไม้เขียนถ่าน

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 10 ผนังช่องที่ 7 พระอุโบสถวัดจันทาราม

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 7 พระอุโบสถวัดจันทาราม

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประแจจีน พื้นผิวภายนอกวาดเป็นลวดลายหินอ่อนสีฟ้าอมน้ำเงิน ด้านในเป็นลายเช่นเดียวกันแต่เป็นสีน้ำเงินเข้ม มีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางตั้งทับอยู่หลายอย่างตามซอกพับของชั้นวางของ มองภาพจากทางด้านซ้ายไปขวาจะพบภาพของแจกันขนาดใหญ่ปักด้วยใบบัวและดอกบัว มีนกและแมลงปอบินอยู่ด้านบน ด้านหลังเป็นกล่องหนังสือวางทับด้วยถาดผลส้มมือ ด้านล่างเป็นถาดฟักทองประดับด้วยช่อดอกโบตั้นถัดมาทางขวาเป็นกระถางดอกโบตั้นต้นสูงโคนต้นเป็นดอกเห็ดหลังจื่อ วางอยู่บนชั้นโปร่งสีขาว กระถางรูป แจกันใส่ตะเกียบและไม้เขียนถ่าน ขนนก นกกระสา คาบเชิงเทียนยืนอยู่บนดอกบัว คาบเสียบอยู่ในม้วนกระดาษ กล่องหนังสือ กระถางรูปอีกอันหนึ่งวางอยู่บนขอนไม้คล้ายเขามอ พื้นล่างสุดใต้ชั้นวางของเป็นหม้อกลมสามขา มีหอกวางอยู่ด้านหลัง หางนกยูง ดอกเบญจมาศ ด้านขวาสุดเป็นโต๊ะเตี้ยสีขาวสี่ขาลายหิน วางทับด้วยแจกันเหลี่ยมใบใหญ่ปักดอกเบญจมาศสีเหลือง ด้านหลังเป็นถาดผลส้มมือและหอกแขวนด้วยหยู้อี

องค์ประกอบและการจัดวาง

ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดจันทารามเท่าที่เหลือรวมทั้งสิ้นจำนวน 5 ภาพ ล้วนเป็นภาพขนาดใหญ่ ปรากฏอยู่ระหว่างช่องหน้าต่างในพระอุโบสถ ภาพจิตรกรรมในแต่ละช่องหน้าต่างมีรูปแบบการจัดวางที่คล้ายคลึงกันคือ เป็นภาพชั้นวางของลายประแจจีน จัดวางด้วยสิ่งของหรือสัญลักษณ์ที่มีความหมายในทางสิริมงคล จัดเรียงเต็มพื้นที่งานจิตรกรรม การจัดวางเป็นการสมดุลง่ายๆทั้งซ้ายขวาโดยแบ่งจากเส้นผ่าศูนย์กลางของภาพ แม้ภาพทั้งสองซีกจะแตกต่างกันแต่ให้น้ำหนักที่สมดุลกันทั้งสองข้าง สัดส่วนของวัตถุ สิ่งของ หรือสัญลักษณ์ที่มีความหมายในทางสิริมงคลที่ปรากฏบนภาพมีความเหมือนจริงและขนาดใกล้เคียงของจริง สามารถจัดวางได้อย่างกลมกลืนและเหมาะสม มีการใช้หลักทัศนียภาพทำให้เกิดมิติ ความลึก และมีการแก้ไขพื้นที่ว่างโดยวาดภาพกิ่งดอกไม้ยื่นไปในส่วนที่เป็นพื้นที่ว่าง ทำให้เกิดความสัมพันธ์ของรูปทรงกับที่ว่างและแสดงให้เห็นถึงพลังการเคลื่อนไหวที่ต่างกันไป ทำให้ภาพที่ปรากฏมีความอ่อนช้อยและนุ่มนวลขึ้น

โครงสร้างของสี

ภาพจิตรกรรมของวัดจันทารามจะแตกต่างกับวัดอื่น ตรงพื้นผิวที่รองรับภาพจิตรกรรม ซึ่งภาพจิตรกรรมของวัดจันทารามวาดอยู่บนแผ่นกระเบื้องมันสีขาวแผ่นเล็กที่นำมาต่อเรียงกันจนเป็นแผ่นใหญ่ขนาด 10x10 แผ่น ปรากฏอยู่ระหว่างช่องหน้าต่างในพระอุโบสถ สีของภาพจิตรกรรมระบายตามสีจริงของวัตถุ พื้นสีขาวทำให้ภาพที่ปรากฏมีความชัดเจน สีสันสดใส สีที่ใช้เป็นสีที่ใช้เขียนบนกระเบื้อง สีหลักที่ปรากฏให้เห็นได้แก่ สีแดง, สีเขียว, สีน้ำเงินและสีเหลือง มีการไล่ระดับน้ำหนักของสีจากอ่อนไปแก่และตัดเส้นด้วยสีดำ

ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม

วัดจันทาราม เป็นวัดโบราณมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เดิมเรียกว่าวัดบางยี่เรือกลาง เพราะตั้งอยู่ที่แขวงบางยี่เรือ หรือเรียกอีกชื่อว่า วัดกลางตลาดพลู ตลาดพลูเกิดขึ้นในคลองบางหลวงใกล้กับปากคลองด่าน ซึ่งเป็นย่านของคนจีนชาวสวนพลูที่เก่าแก่ที่สุดของบางกอก เชื่อกันว่าจะเป็นชุมชนเก่าแก่ก่อนสมัยธนบุรี ด้วยอยู่ใกล้คลองด่านอันเป็นเส้นทางสัญจรสำคัญมาแต่โบราณ ชาวจีนกรุงเก่าและที่อพยพมาจากเมืองจีนเข้ามาในสมัยธนบุรีก็น่าจะมาตั้งบ้านเรือนอาศัยกับชาวจีนในย่านนี้ ทำให้ชุมชนขยายตัวจนกลายเป็นย่านการค้าสำคัญในธนบุรี

ภาพประกอบ 11 คลองด้านหลังวัดจันทาราม

ภาพประกอบ 12 ชุมชนตลาดโรงเจ

ด้วยความคึกคักของบ้านและสวนมากมาย ตลอดสองฝั่งคลองทำให้ตลาดพลูเป็นศูนย์รวมสินค้าของสวนย่านนี้และของต่างถิ่น ชาวบ้านจึงเรียกบริเวณนี้ว่า ตลาดพลูและกลายมาเป็นชื่อตำบลในที่สุด

ปัจจุบันเรายังได้เห็นกลิ่นไอของความเป็นจีน หลงเหลือไว้ในสถาปัตยกรรม อาคารพาณิชย์และบ้านเรือนที่มีลวดลายปูนปั้นกับลายไม้ฉลุประดับแซมอยู่บ้าง แถตลาดพลูมีโรงเจเสียงเซ่งตี้โรงเจของย่านนี้และเลยไปถึงหลังสถานีรถไฟตลาดพลู มีศาลเจ้าตี่กิดิน กับโรงเรียนสอนภาษากังลี้จั้งซัน

ภาพประกอบ 13 โรงเรียนสอนภาษาจีนกังลี้จั้งซัน

ภาพประกอบ 14 โรงเจเสียงเซ่งตี้

ภาพประกอบ 15 สถานีรถไฟตลาดพลู

ภาพประกอบ 16 สถานีรถไฟตลาดพลู

จากบริบทโดยรอบของชุมชนบริเวณวัดจันทารามหรือย่านตลาดพลู เป็นแหล่งที่อาศัยเก่าแก่ของคนจีน วัดจันทารามเป็นวัดไทยที่มีศิลปกรรมของจีนผสมผสานอยู่ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากชุมชนและสังคมของชาวจีนโดยรอบนั่นเอง

ภาพประกอบ 17 บริเวณด้านหลังวัดจันทาราม

ภาพประกอบ 18 ตลาดสดหลังวัดจันทาราม

ในปัจจุบันทางวัดก็ยังได้จัดบริเวณวัดระหว่างเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสให้เป็นตลาดสดและตึกแถวเป็นเขตจัดผลประโยชน์ของวัด วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการช่วยเหลือเกื้อกูลทั้งทางจิตใจและศูนย์รวมของชุมชนและชุมชนก็ให้ความอุปถัมภ์กับวัด ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนต่างดำเนินไปอย่างแนบแน่นด้วยความผูกพันที่สืบมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน

ตาราง 2 รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดจันทาราม

รูปแบบ	ภาพจิตรกรรม
รูปมนุษย์	-
รูปสัตว์	มังกร, ค้างคาว, นกกระสา, กิเลน, กระจอก, แมลงปอ, นก, ผีเสื้อ
รูปดารา	-
ดอกไม้	ดอกโบตั๋น, ดอกบัว, ดอกเบญจมาศ, ดอกบัว, ใบตอง
ผลไม้	พลับ, ทับทิม, แพร่, น้ำเต้า, ส้มมือ, เถาฟักทอง
ลาย	ลายสวัสดิกะ
อักษร	ตัวอักษรขี้ว
สิ่งของต่างๆ	แจกัน, กล้องใส่ของ, ดาบ, ม้วนกระดาษ, พัด, ขนนก, ไม้เขียนถ่าน, กระจ่าง, โต๊ะลาย ประเจี้น, หอก, หูยี่, กระจ่างรูป, เชิงเทียน, แก้วตั้ง, กล้องหนังสือ, อ่างบัว, ของ วิเศษ, ลับแล

สัตว์ชนิดต่างๆ

ดอกไม้

ผลไม้

ภาพประกอบ 19 รูปแบบสัญลักษณ์นิจิตรกรรมฝาผนังในวัดจันทาราม

ของวิเศษ

ห้อย

เชิงเทียน

เก้าอี้ - โต๊ะ

ภาพประกอบ 20 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดจันทาราม

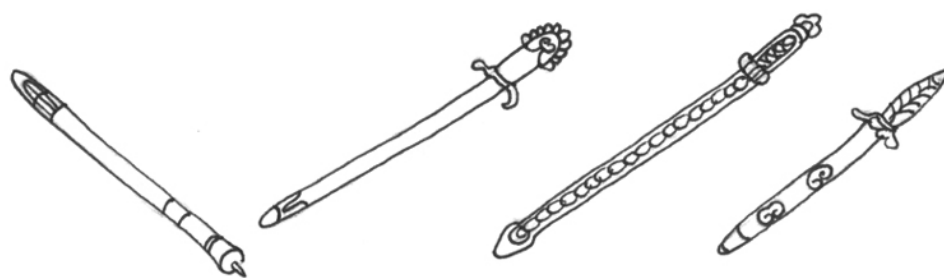

ลายส่วสติกะ

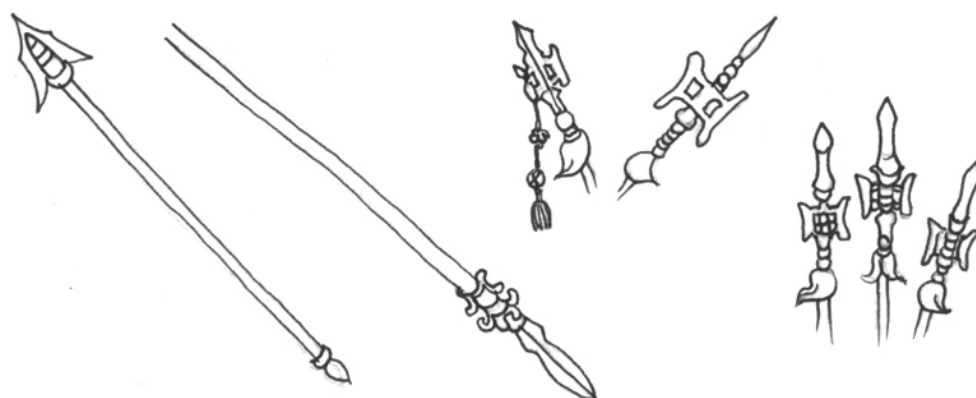

แจกัน

ภาพประกอบ 21 รูปแบบสัญลักษณ์นิจิตรกรรมฝาผนังในวัดจันทาราม

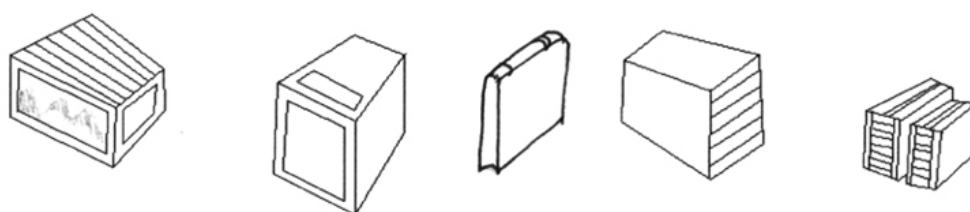
ดาบ

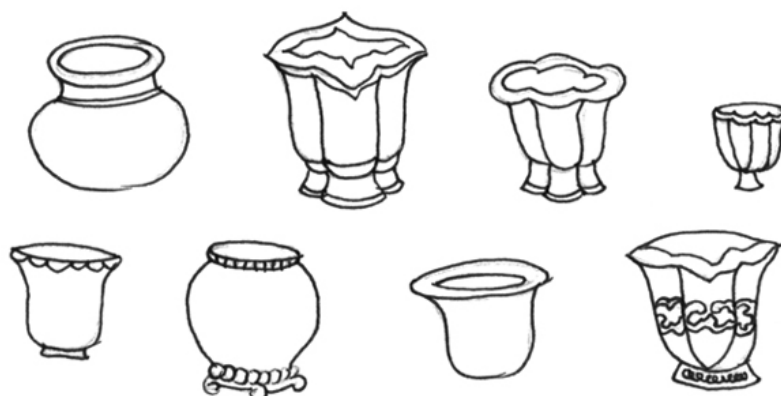
หอก

ขนนก

ภาพประกอบ 22 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดจันทาราม

กลองหนังสือและหนังสือ

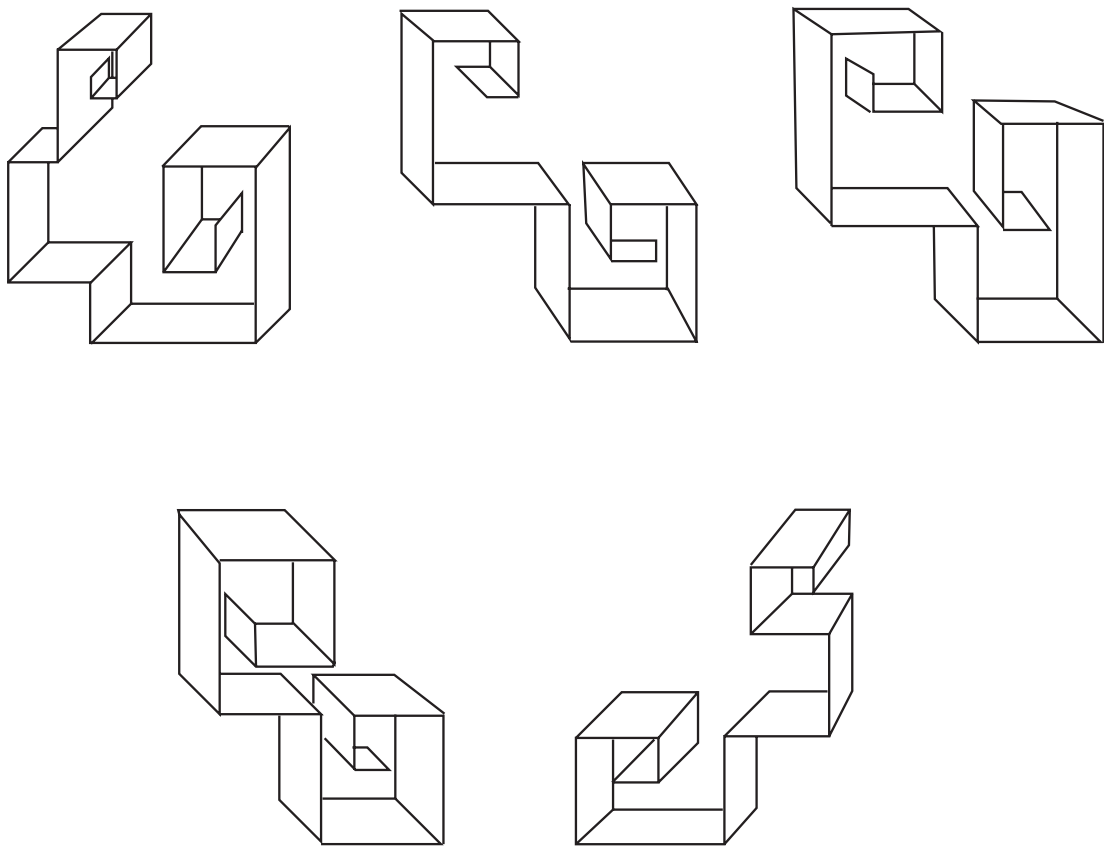

กระถาง

กระถางรูป

พัด

ภาพประกอบ 23 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดจันทาราม

ภาพประกอบ 24 รูปแบบโต๊ะลายประแจจีนบนจิตรกรรมฝาผนังในวัดจันทาราม

วัดสามพระยา

วัดสามพระยาส่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โดยหลวงวิสุทธิโยธามาศย์ (ตรุษ) ขุนนางเชื้อสายมอญ พร้อมด้วยวงศาคณาญาติได้ร่วมใจกันยกที่ดินพร้อมทั้งบ้านเรือนของขุนพรหม (สารท) ผู้เป็นน้องชาย อุทิศถวายเป็นวัดเพื่อเป็นผลบุญและเป็นอนุสรณ์แก่ขุนพรหม ซึ่งเสียชีวิตด้วยไข้ป่า ในคราวที่ได้ร่วมกับหลวงวิสุทธิโยธามาศย์เป็นนายช่างฝีมือควบคุมการสร้างมณฑปพระพุทธบาทตามพระบรมราชโองการ วัดนี้จึงได้นามว่า วัดบางขุนพรหม ตำบลบ้าน บริเวณนั้น ซึ่งเดิมเรียกว่า “บ้านลาน” เพราะตระกูลนี้ผูกขาดค้าใบลาน จึงเปลี่ยนเป็นบางขุนพรหมสืบมา

ภาพประกอบ 25 บริเวณหน้าพระอุโบสถ วัดสามพระยา ภาพประกอบ 26 อุโบสถวัดสามพระยา

พระอุโบสถ ก่ออิฐถือปูน หลังคา 2 ชั้น มุงกระเบื้องลอนเคลือบสีแบบจีน หน้าบันไม่มีช่อฟ้าใบระกา หงส์ กรอบหน้าบันฝังกระเบื้องเคลือบเป็นระยະ ลวดลายกลางหน้าบันเป็นรูปแจกันดอกไม้ พานผลไม้ ประดับด้วยจานกระเบื้องเบญจรงค์และลายคราม คอซองของหลังคาเขียนภาพจิตรกรรมแบบจีน ตอนบนประดับลายปูนปั้นติดด้วยกระเบื้องเคลือบ เชิงชายลาดหลังคาด้วยเบญจรงค์สลับกับถ้วยลายคราม ไขราชั้นลาดหลังคาเขียนลายช่อดอกไม้และผีเสื้อ บางแห่งลายลบเลือนไปมากและบางแห่งแผ่นไม้หลุดไปก็มี ชุ่มประตุน้ำต่างประดับลายปูนปั้นช่อดอกพุดตาน ใต้กรอบล่างของหน้าต่างทำเป็นฐานสิงห์ บานประตูหน้าต่างเขียนลายรดน้ำ ลายพันธุ์พฤกษาแบบจีน พระอุโบสถมีระเบียบยกพื้นล้อมรอบเสาใหญ่ทรงสี่เหลี่ยม ตอนบนปลายเสาสอบเข้า ลูกกระเบี่ยงฉลุลายในกรอบสี่เหลี่ยมเคลือบสี มีบันไดเล็กทางด้านข้างบริเวณมุมทั้งสี่ เชิงราบบันไดตั้งตุ๊กตาหินรูปสิงห์โตแบบจีน ด้านหน้ามีบันไดหินอ่อนยาวเกือบตลอดส่วนกว้างของพระอุโบสถ

ภายในพระอุโบสถ เพดาน 5 ช่อง ลงสีชาดเขียนลายทองเป็นช่อดอกเบญจมาศ ดอกพุดตานและนกชื่อลงรักเขียนลายทองแบบเดียวกัน ผนังตอนบนสุดเขียนลายทองรูปหงส์มังกร ถัดลงมาจนถึงระดับขอบบนของหน้าต่างเขียนลายแบบเดียวกันกับลายที่เพดานแต่เขียนสี ผนังระหว่างช่องหน้าต่างเขียนลายโต๊ะเครื่องบูชา ผนังส่วนที่หักมุมน้อยๆ เป็นกรอบหน้าต่างเขียนสีรูปดอกและใบบัว บนหน้าต่างด้านละ 5 ช่องนั้น สอง

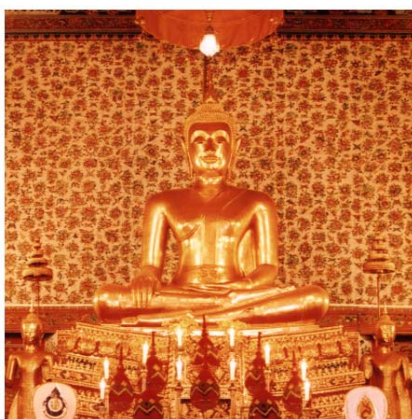
ช่องแรกที่อยู่ใกล้พระประธาน ภาพเขียนสีลายดอกพุดตานและผีเสื้อ ช่องกลางลายดอกพุดตานและค้างคาว และสองช่องสุดท้ายลายนก ดอกไม้ และมังกร ผืนจากขอบล่างหน้าต่างลงมาปูหินอ่อน ผืนด้านหลังพระประธานลายเครื่องโต๊ะบูชา บานประตูเขียนรูปเขี้ยวกาง ฟันพระอุโบสถปูหินอ่อน

ภาพประกอบ 27 ชุมประตูทางเข้าพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 28 บานประตูลายรดน้ำ

ภาพประกอบ 29 พระประธานในพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 30 หอระฆัง

ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดสามพระยามิให้ศึกษาทั้งสิ้นจำนวน 9 ภาพ ได้วาดขึ้นใหม่เมื่อ พ.ศ. 2526 โดยสมชัย อภิบาลวงศ์สกุล วาดตามแบบของเดิมที่มีอยู่ครั้งหนึ่ง โดยวิธีการลอกลายจาก กระดาษไขออกมาแล้วส่วนที่หายไปก็มีการเสริมขึ้นมาใหม่ สีที่ใช้วาดเป็นสีน้ำพลาสติก เพื่อความคงทนใน

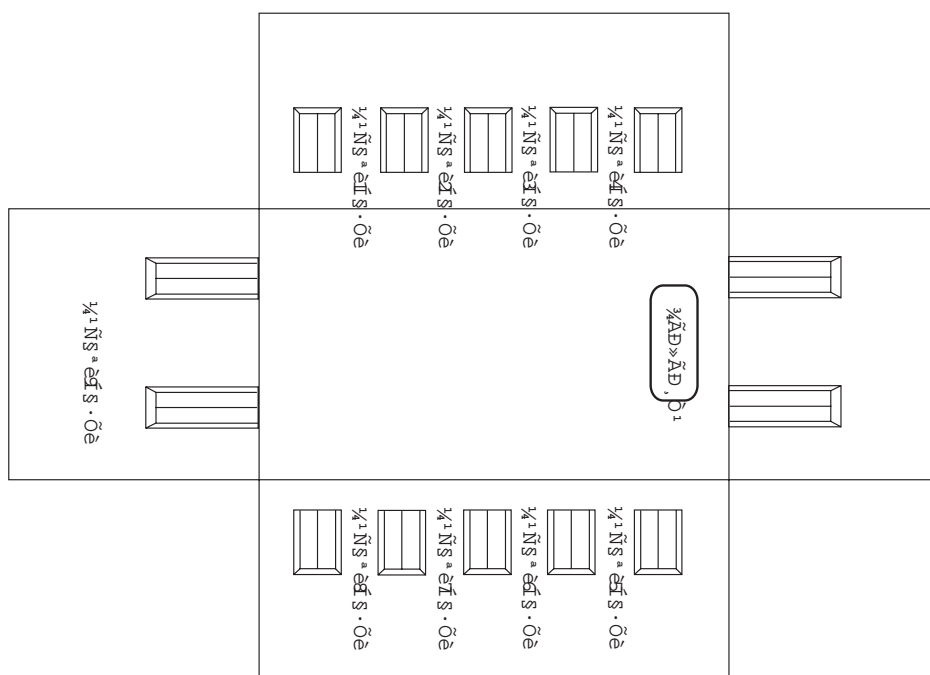
การดูแลรักษา สมชัย อภิบาลวงศ์สกุลได้ศึกษากระบวนการวาดภาพจิณมาจากอาจารย์คนจีนข้างบ้าน ที่มาจากเมืองจีน จากนั้นจึงฝึกฝนและได้รับงานในหลายแห่งเช่น วัดพระแก้ว และพระราชวังบางปะอิน

ภาพประกอบ 31 สมชัย อภิบาลวงศ์สกุล

ภาพประกอบ 32 สมชัย อภิบาลวงศ์สกุล ขณะทำงาน

จะเห็นได้ว่าภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชามีการวาดสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันนี้ โดยการลอกเลียนแบบของเก่าและเสริมบางส่วนที่ขาดหาย เพื่อให้เข้ากับความเป็นปัจจุบัน และเทคนิคการใช้สีเพื่อความทนทานของภาพจิตรกรรม

ภาพประกอบ 33 แผนผังแสดงตำแหน่งภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ วัดสามพระยา

รูปแบบสัญลักษณ์ของจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาในวัดสามพระยา

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 34 ผืนช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดสามพระยา

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดสามพระยา

เป็นภาพเครื่องโต๊ะบูชาสี่เหลี่ยมด้านหน้าฉลุเขียนลายทองและแกะดอกไม้ พื้นผิวเป็นลายไม้สีน้ำตาล ตั้งอยู่ตรงกลางของภาพ ด้านบนเป็นภาพกรอบม่านเปิดทั้งซ้ายทางซ้ายและขวา โต๊ะตั้งอยู่ตรงกลางระหว่างม่านที่เปิด บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางตั้งทับอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนไปล่างจะพบของที่ตั้งบูชาอยู่ประกอบไปด้วย ลับแลรูปเขียนตั้งอยู่ตรงกลางเยื้องไปด้านหลังสุดของโต๊ะ กล้องหนังสือ แจกันดอกไม้วางซ้อนอยู่บนเก้าอี้ทรง แจกันปักดอกโบตั๋น แจกันปักดอกท้อ ถาดผลส้ม ส้มมือ ผลท้อ ถาดผลทับทิม ถัดลงมาด้านล่างเยื้องไปด้านหน้าของโต๊ะ มีโต๊ะตัวเล็กทรงสี่เหลี่ยมตั้งวางสิ่งของมงคลคือ แจกันปักดอกโบตั๋น ถาดผลส้มมือ และ ถ้วยชา บริเวณพื้นด้านล่างก็มีภาพสิ่งของวางประกอบอยู่ได้แก่ แตรโม กระถางต้นไม้ ผลทับทิมสองผล ลูกแพร์ ผลองุ่น ผลลำไย ดอกไม้หลายหลายชนิด

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 35 ผืนช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดสามพระยา

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดสามพระยา

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประแจจีน ตั้งซ้อนทับอยู่บนโต๊ะทรงสี่เหลี่ยม บนโต๊ะทั้งสองมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนไปล่างจะพบของที่ตั้งบูชาอยู่ประกอบไปด้วย พักทองตั้งอยู่บนขอนไม้ แจกันดอกไม้ กิ่งปะการัง ถาดใส่ดอกโบตั๋น แจกันดอกไม้ขนาดใหญ่สองใบปักดอกโบตั๋น ดอกท้อ หอกห้อยหยู้อี โถไม้ใส่หางนกยูง พู่กันและ กระดาษ ผลทับทิม ผลส้ม ถาดผลส้มมือ ผลท้อ ถาดใส่ผลท้อ ถ้วยชา ชุดปั้นชา ปิ่นปักผม ลูกแพร์ ดาบ บริเวณพื้นใต้โต๊ะสี่เหลี่ยมมีของวางอยู่คือม้วนกระดาษ (ของวิเศษของเซียนเซ้ากักกู) ศาลเจ้าจีนทรงขนาดเล็ก โถใส่ดอกไม้ ใบไม้ ผลไม้ และเถาดอกไม้

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 36 ผืนช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดสามพระยา

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดสามพระยา

เป็นภาพเครื่องโต๊ะบูชาสี่เหลี่ยมด้านหน้าลู่เขียนลายทองและเถาดอกไม้ พื้นผิวเป็นลายไม้สีน้ำตาล ตั้งอยู่ตรงกลางของภาพ ด้านบนเป็นภาพกรอบม่านเปิดทั้งชายทางซ้ายและขวา โต๊ะตั้งอยู่ตรงกลางระหว่างม่านที่เปิด บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางตั้งทับอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนไปล่างจะพบของที่ตั้งบูชาอยู่ประกอบไปด้วย ลับแลรูปเขียนตั้งอยู่ตรงกลางเยื้องไปด้านหลังสุดของโต๊ะ กระเช้าดอกไม้ กระถางรูป แจกันใส่ตะเกียบเขียนถ่าน เชิงเทียน ถาดผลท้อ ถาดผลทับทิม ถาดผลส้ม แจกันปักดอกโบตั๋น กระเจ๊ก ผลส้มมือ กระเจ๊ก สิงโต พุกันรองอยู่บนแท่นไม้ หนังสือพับ ด้านล่างบริเวณพื้นใต้โต๊ะมีสิ่งของมงคลวางอยู่ได้แก่ กระถางต้นบอนไซ เถาดอกไม้ ดอกโบตั๋น กระถางดอกเบญจมาศ หางนกยูง ผลท้อ แจกันดอกบัว ลูกแพร์ และพวงองุ่น

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 37 ผังช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดสามพระยา

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดสามพระยา

ภาพจิตรกรรมบนฝาผนังที่ 4 ของพระอุโบสถวัดสามพระยา ภาพโดยรวมไม่แสดงให้เห็นถึงเครื่องโต๊ะบูชาอย่างชัดเจนเหมือนผนังอื่นๆ แต่เป็นภาพของศาลาทรง 8 เหลี่ยม 2 ชั้นตั้งอยู่ตรงกลางของผนัง ด้านบนเป็นภาพม่านลวดลายวิจิตรเปิดทั้งชายทั้งซ้ายและขวา ภาพของเครื่องโต๊ะบูชาไปปรากฏอยู่บนชั้นที่ 2 ของภาพศาลา 8 เหลี่ยม วาดเป็นภาพขนาดเล็กแสดงให้เห็นโต๊ะทรงกลมวางถาดใส่ผลไม้และของบูชา

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 38 ผืนช่องที่ 5 พระอุโบสถวัดสามพระยา

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 5 พระอุโบสถวัดสามพระยา

ภาพจิตรกรรมบนฝาผนังที่ 5 ของพระอุโบสถวัดสามพระยามีความใกล้เคียงกับผนังที่ 4 ซึ่งเป็นผนังด้านตรงกันข้าม เป็นภาพของศาลาทรง 8 เหลี่ยม 2 ชั้น ตั้งอยู่ตรงกลางของผนัง ด้านบนเป็นภาพม่าน ลวดลายจิตรเปิดทั้งชายทั้งซ้ายและขวา ภาพของเครื่องโต๊ะบูชาปรากฏอยู่ด้านหน้าของศาลาทรง 8 เหลี่ยม ลักษณะของเครื่องโต๊ะบูชาเป็นทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีสิ่งมงคลและสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ กระถางรูปกล่อหนังสือ แจกันดอกไม้ ใต้โต๊ะมีแจกันดอกไม้ กระถางดอกไม้ ผลทับทิม แจกันดอกไม้วางทับด้วยผลไม้ คาดด้วยมวนกระตาด้านหลัง วางเรียงรายอยู่ตรงส่วนพื้นด้านล่าง

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 39 ผืนช่องที่ 6 พระอุโบสถวัดสามพระยา

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 6 พระอุโบสถวัดสามพระยา

เป็นภาพเครื่องโต๊ะบูชาประกอบไปด้วยโต๊ะ 3 แบบ โต๊ะตัวแรกตั้งอยู่ด้านหลังสุดเป็นทรงโค้งมนสี่ขา สิ่งของมงคลที่ตั้งอยู่ด้านบนได้แก่ กระถางรูปมีควันลอยขึ้นไปด้านบน ล้อมรอบค่างควาหัวตัว ถาดใส่ผักทอง แจกันดอกไม้ แจกันปักดอกบัว กล้องหนังสือวางทับด้วยถาดใส่ส้มโอและผลส้มมือ ถาดผลทับทิม ถาดผลส้มมือ ถาดผลท้อ ถาดผลพลับ โต๊ะตัวที่สองตั้งถัดลงมาด้านล่างเป็นโต๊ะทรงหกเหลี่ยมมีสิ่งของมงคลตั้งอยู่ได้แก่ กาน้ำชา กล้องหนังสือ แจกันดอกไม้ ถ้วยชาสองใบซ้อนกันและกล้องใส่ใบชา กระเจก โต๊ะตัวที่สามวางอยู่ด้านหน้าสุดเป็นทรงสี่เหลี่ยม มีสิ่งของมงคลตั้งอยู่ได้แก่ แจกันปักดอกไม้ม้วน กล้องหนังสือ ม้วนกระดาษ ถาดผลท้อ ถาดใส่ผลทับทิมและผลส้มมือบริเวณพื้นที่ด้านบนของภาพเป็นรูปผีเสื้อบินอยู่มุมซ้ายและขวาของภาพ ด้านหลังทางซ้ายและขวาของภาพยังประกอบไปด้วยภาพแจกันใหญ่ ใส่ม้วนกระดาษหยู้อและมีดาบด้านหลัง ถาดผลไม้ ถาดลายคราม แจกันใส่ขนนก ม้วนกระดาษมีดินสอเสียบอยู่ ศาลาจีนย่อส่วน น้ำเต้า กระถางดอกไม้ ผลพลับ แจกันใส่กิ่งทับทิม และถาดดอกไม้

ลายเส้น

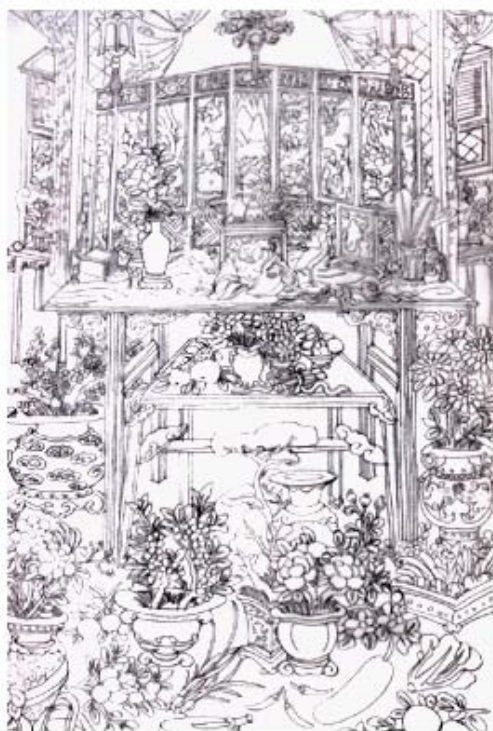

ภาพจริง

ภาพประกอบ 40 ผืนช่องที่ 7 พระอุโบสถวัดสามพระยา

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 7 พระอุโบสถวัดสามพระยา

เป็นภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่ประกอบด้วยโต๊ะ 3 แบบ ด้านบนของภาพมีค้ำคาวบินอยู่ ด้านหลังสุดเป็นภาพโต๊ะ 6 เหลี่ยมขอบด้านข้างฉลุทองลายเถาดอกไม้ มีสิ่งของมงคลตั้งอยู่บนโต๊ะได้แก่ แจกันดอกไม้ เสียบด้วยหางนกยูง ถาดผลส้มโอ มังกรคาบดาบส่วนปลายเป็นหยู่อ้อยลงมา กระถางรูป ถัดมาด้านหน้าเป็นเครื่องโต๊ะลักษณะเป็นชั้นวางของลายประแจจีน มองจากด้านบนลงล่าง มีสิ่งของมงคลตั้งอยู่ได้แก่ กระถางรูปบนขอบไม้ แจกันใส่ตะเกียบและขนนก ถาดผลไม้ ม้วนกระดาษ โถไม้ใส่พุทธรักษา แท่งหมึกและม้วนกระดาษ ถ้วยชา ถาดผลท้อ ถาดผลส้มโอ แจกันดอกไม้ กล่องหนังสือ แวนดา แจกันปักดอกเบญจมาศ หัวมังกร แจกันใส่ตะเกียบและกิ่งไม้ห้อยด้วยหยู่อ้อย ถัดมาด้านหน้าสุดเป็นโต๊ะสี่เหลี่ยมตั้งอยู่ มีสิ่งมงคลตั้งอยู่ได้แก่ แจกันใหญ่ปักดอกพุทธรักษา ด้านหลังแจกันเป็นม้วนกระดาษ ถ้วยชา เครื่องลายคราม ถาดใส่ผลท้อ แจกันปักดอกโบตั๋น ถัดมาด้านล่างบริเวณพื้นประกอบไปด้วยกระถางต้นโบทัน แจกันปักดอกไม้ เถาดอกไม้ วางเรียงรายบนพื้น ผลท้อ แจกันปักดอกท้อ ดอกเบญจมาศและพวงองุ่น

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 41 ผืนช่องที่ 8 พระอุโบสถวัดสามพระยา

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 8 พระอุโบสถวัดสามพระยา

เป็นภาพเครื่องโต๊ะบูชาสี่เหลี่ยมด้านหน้าลู่เขียนลายทองเถาดอกไม้ พื้นผิวเป็นลายไม้สีน้ำตาล ตั้งอยู่ตรงกลางของภาพ ด้านบนเป็นภาพกรอบม่านเปิดทั้งซ้ายทางซ้ายและขวา โต๊ะตั้งอยู่ตรงกลางระหว่างม่านที่เปิด บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางตั้งอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนไปล่างจะพบของที่ตั้งบูชาอยู่ประกอบไปด้วย ลับแลรูปเขียนและธรรมชาติตั้งอยู่ตรงกลางเยื้องไปด้านหลังสุดของโต๊ะ กระถางรูป ช่อดอกไม้วางอยู่บนกล่องใส่ของ แจกันปักดอกไม้โบทัน พระสังกระเจียตั้งอยู่ตรงกลางระหว่างนกระสาสองตัว หูยี่ กระบอไม้ปักหางนกยูง กล่องหนังสือ ถัดมาด้านหน้ามีโต๊ะตัวเล็กทรงสี่เหลี่ยมตั้งวางสิ่งของมงคลได้แก่ ม้วนกระดาษ ถาดผลไม้ แจกันดอกไม้ ผลส้ม ด้านซ้ายและขวาเป็นภาพตู้หนังสือและชั้นวางของวาดให้เห็นเพียงครึ่งหนึ่งของภาพตั้งอยู่บนเก้าอี้สูง 4 เหลี่ยม บริเวณภาพพื้นด้านล่างมีสิ่งของมงคลวางอยู่หลายสิ่งได้แก่ กระถางดอกท้อ แจกันดอกไม้โบทัน แจกันปักดอกเบญจมาศ กระถางต้นหมื่นปี มะนาว ลั่นจี่ ต้นหอม เขียงและมีด พรึก พัก ผักกาดและผลส้ม

ภาพประกอบ 42 ผนังช่องที่ 9 พระอุโบสถวัดสามพระยา

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 9 พระอุโบสถวัดสามพระยา

เป็นภาพเครื่องโต๊ะบูชาชุดใหญ่วาดเต็มฝาผนังด้านหน้าองค์พระประธาน ด้านบนเป็นภาพกรอบม่านเปิดทั้งชายทางซ้ายและขวา โต๊ะสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ตั้งอยู่ตรงกลางระหว่างม่านที่เปิด บนโต๊ะบูชามีเทียนทั้งแปดซี่เมฆตั้งอยู่ ถัดลงมาด้านหน้ามีโต๊ะสี่เหลี่ยมขนาดเล็กที่มีแจกันดอกไม้ ถาดผลไม้ตั้งบูชาอยู่ ด้านขวามือของภาพเป็นรูปโต๊ะหรือสตูปจีน 3 ชั้น ด้านหน้าสุดและบริเวณด้านล่างทั้งซ้ายและขวามีภาพของสิ่งมงคลและสัญลักษณ์มงคลวางเรียงรายอยู่โดยรอบได้แก่ ถาดผลส้มมีแจกันดอกไม้บนโต๊ะ ดอกท้อ ต้นหมื่นปี พัดของวิเศษของเซียน กระถางดอกไม้ ม้วนกระดาษของวิเศษของเซียน กล้องหนังสือ ถาดผลลูกแพร์ แจกันใส่หางนกยูง น้ำเต้าของวิเศษของเซียน เครื่องลายคราม อ่างบัว ปั่นน้ำชา หอกปักอยู่ในแจกัน

องค์ประกอบและการจัดวาง

ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดสามพระยารวมทั้งสิ้นจำนวน 9 ภาพ ปรากฏอยู่บนผนังระหว่างช่องหน้าต่างในพระอุโบสถ เป็นภาพการวางวัตถุสิ่งของและสัญลักษณ์ที่เป็นสิริมงคลลงเป็นโต๊ะและชั้นวางของลายประแจจีน การจัดวางภาพกระจายเต็มพื้นที่ จุดเด่นของภาพอยู่ตรงกลางจากเส้นผ่าศูนย์กลางของภาพ มีความสมดุลย์ของภาพทั้งซ้ายขวา มีการนำหลักทัศนียภาพแสดงให้เห็นความลึก หนา แต่บางภาพ มีความแตกต่างของมุมเปิดที่พีที่ไม่สอดคล้องไปในองศาที่เท่ากัน

โครงสร้างของสี

สีที่ใช้ในการเขียนภาพจิตรกรรมเป็นสีน้ำพลาสติก เพื่อความทนทานของภาพ ซึ่งเป็นสีสมัยใหม่ เพราะภาพจิตรกรรมที่ปรากฏในปัจจุบันได้วาดขึ้นใหม่เมื่อ พ.ศ. 2526 โดยลอกเลียนแบบของเดิมและเสริมบางส่วนที่หลุดหายไป สีที่ใช้เป็นพื้นหลังในแต่ละช่องหน้าต่างที่มีภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาปรากฏอยู่มีสีที่แตกต่างกัน ได้แก่ สีแดง, น้ำตาล, เขียว, ม่วง, ฟ้ำ, ชมพู สีที่ใช้ครบทุกสี มีความหลากหลาย มีการนำสีขาวเข้าไปผสมทำให้เกิดสีที่มีค่าความอ่อนแก่หลายระดับ และสีมีความนุ่มนวลลง ไม่ได้แรงจัดเกินไป ใช้สีดำเนินการตัดเส้นและบางส่วนระบายและตัดเส้นด้วยสีทอง

ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม

วัดสามพระยา เดิมชื่อวัดบางขุนพรหมเพราะสร้างโดย ตระกูลของขุนพรหม ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และได้มีการปฏิสังขรณ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและถวายให้เป็นพระอารามหลวงจึงได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นวัดสามพระยา

วัดสามพระยาไม่ได้สร้างโดยพระมหากษัตริย์โดยตรง แต่เป็นวัดที่ตระกูลขุนพรหมเป็นผู้สร้างปฏิสังขรณ์และถวายให้เป็นพระอารามหลวงแก่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งในสมัยของพระองค์นั้นทรงมีพระราชนิยมในศิลปกรรมของจีน จึงได้มีการวาดภาพจิตรกรรมรูปแบบจีนบนฝาผนังพระอุโบสถ จากอดีตถึงปัจจุบันภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชายังปรากฏให้เห็นในวัดสามพระยา มีการถ่ายทอดงานศิลปะมาจนถึงในปัจจุบัน

ภาพประกอบ 43 กุฏิสงฆ์เป็นศาลาไม้ทรงไทย

ภาพประกอบ 44 เรือนไม้ในเขตวัด

ปัจจุบันวัดสามพระยายังเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังประชาชนโดยจัดการอบรมศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชนในสถานศึกษา รักษาศิลปะสถาปัตยกรรมและปฏิบัติธรรม ซึ่งดำเนินการโดยเปรียญธรรมและมูลนิธิเปรียญธรรมสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ซึ่งมูลนิธินี้จัดตั้งอยู่ในบริเวณวัดสามพระยา

ภาพประกอบ 45 สำนักงานเปรียญธรรมสมาคม

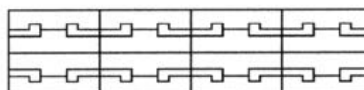
ตาราง 3 รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดสามพระยา

รูปแบบ	ภาพจิตรกรรม
รูปมนุษย์	เขียนทั้ง 8 , พระสังกะระจาย
รูปสัตว์	ค่างคาว, แมลงปอ, ผีเสื้อ
รูปดารา	-
ดอกไม้	ดอกโบตั๋น, ดอกท้อ, ดอกบัว, ดอกเบญจมาศ ,ใบไผ่
ผลไม้	ส้ม, ส้มมือ, ท้อ, ทับทิม, แดงโม, แพร่, องุ่น, ลำไย, พลับ, ส้มโอ, น้ำเต้า, มะนาว, พริก, พักเขี้ยว, ผักกาด, ต้นหอม (ผัก)
ลาย	ลายสวัสดิกะ , ลายเมฆ
อักษร	1 ข้อความ

สิ่งของต่างๆ	โต๊ะลายประแจจีน, โต๊ะสี่ขา, กล่องหนังสือ, กระถางต้นไม้, กระถางรูป, แก้ว, ของวิเศษ, หูยี่, กาและถ้วยชา, แจกัน, ดาบ, หอก, ขนนก, เชิงเทียน, แวนตา, กระจก
--------------	---

สัตว์ชนิดต่างๆ

ลวดลาย

ตัวอักษร

ภาพประกอบ 46 รูปแบบสัญลักษณ์นจิตรกรรมฝาผนังในวัดสามพระยา

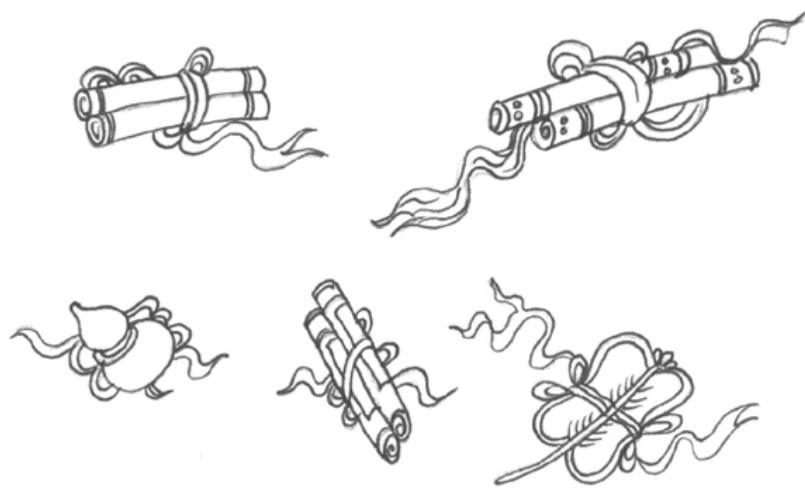

ผักและผลไม้

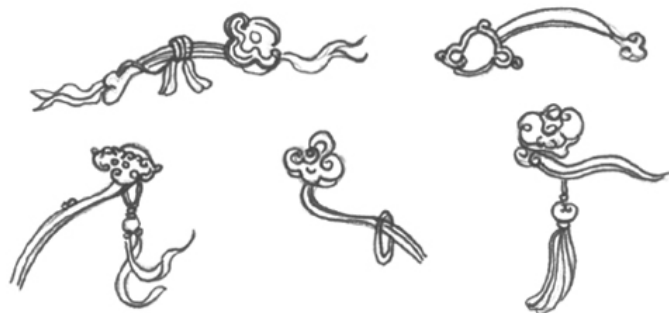

ดอกไม้

ภาพประกอบ 47 รูปแบบสัญลักษณ์นิจิตรกรรมฝาผนังในวัดสามพระยา

ของวิเศษ

ห้อย

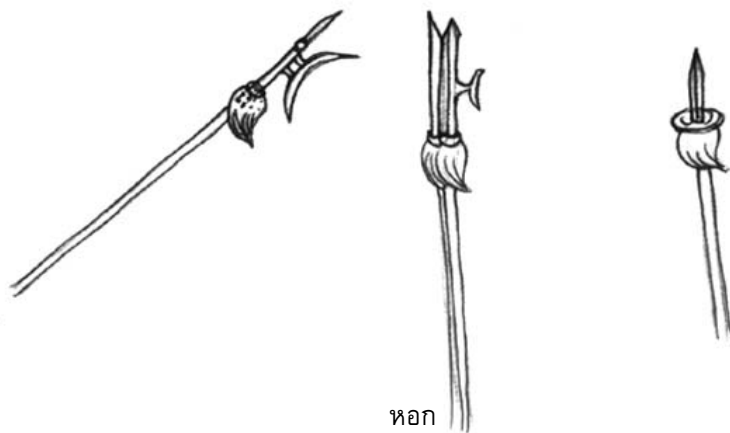

กาและถ้วยชา

ภาพประกอบ 48 รูปแบบสัญลักษณ์นิจิตรกรรมฝาผนังในวัดสามพระยา

ดาบ

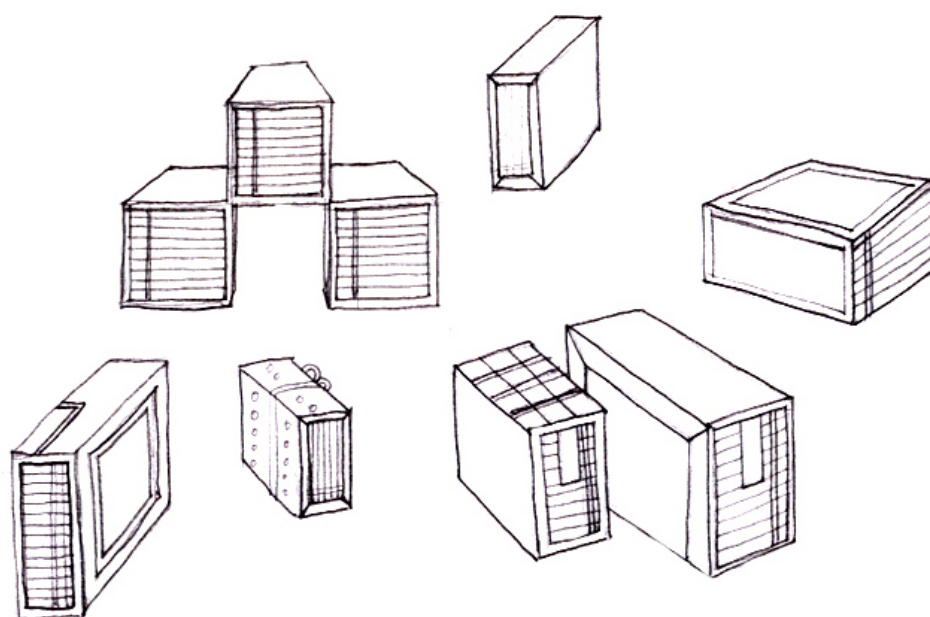

หอก

ชนนิก

ภาพประกอบ 49 รูปแบบสัญลักษณ์นจิตรกรรมฝาผนังในวัดสามพระยา

หนังสือและกล่องหนังสือ

กระถาง

ภาพประกอบ 50 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดสามพระยา

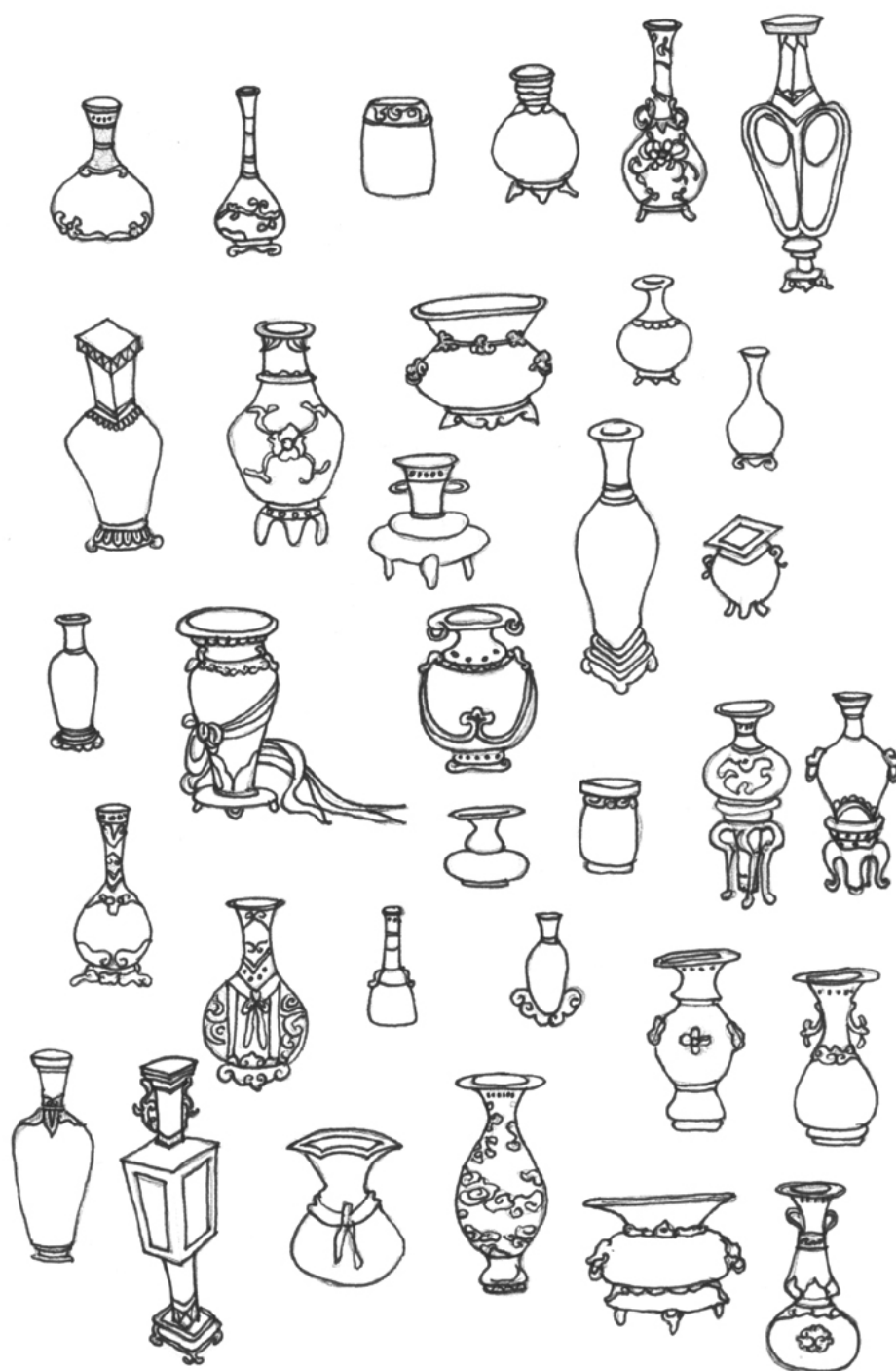

กระถางรูป

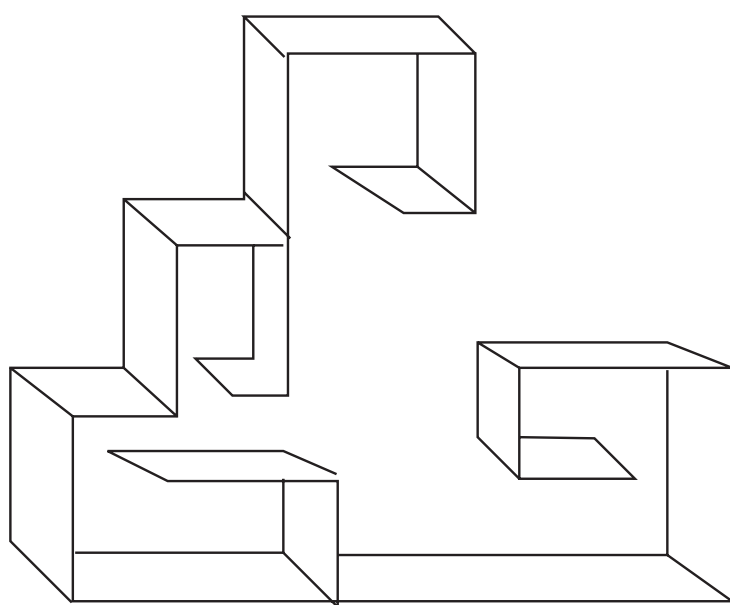
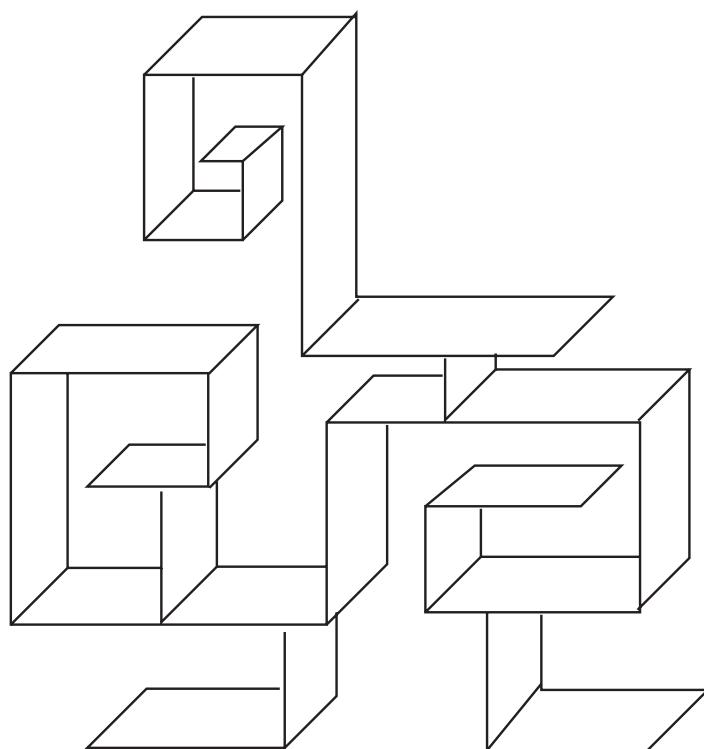
แก้อ

ภาพประกอบ 51 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดสามพระยา

แจกัน

ภาพประกอบ 52 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดสามพระยา

ภาพประกอบ 53 รูปแบบโต๊ะลายประแจจีนบนนจิตรกรรมฝาผนังในวัดสามพระยา

วัดคณีนากวรวิหาร

วัดคณีนากวรวิหารเป็นวัดโบราณ เดิมชื่อ วัดบางจาก เพราะตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาตรงปากคลองบางจาก หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วัดนอก คู่กันกับวัดใน คือวัดที่อยู่ด้านในถัดไป เช่น วัดทอง วัดสิงห์ ประมาณปลายรัชกาลที่ 1 หรือต้นรัชกาลที่ 2 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าประไพวดี (บางแห่งว่า ประภาวดี) กรมหลวงเทพยวดี ทรงสถาปนาใหม่ทั้งพระอาราม

ภาพประกอบ 54 ประตูทางเข้าวัด

ภาพประกอบ 55 ประตูด้านหน้าพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 56 พระอุโบสถ

ภาพประกอบ 57 ระเบียบรายรอบพระอุโบสถ

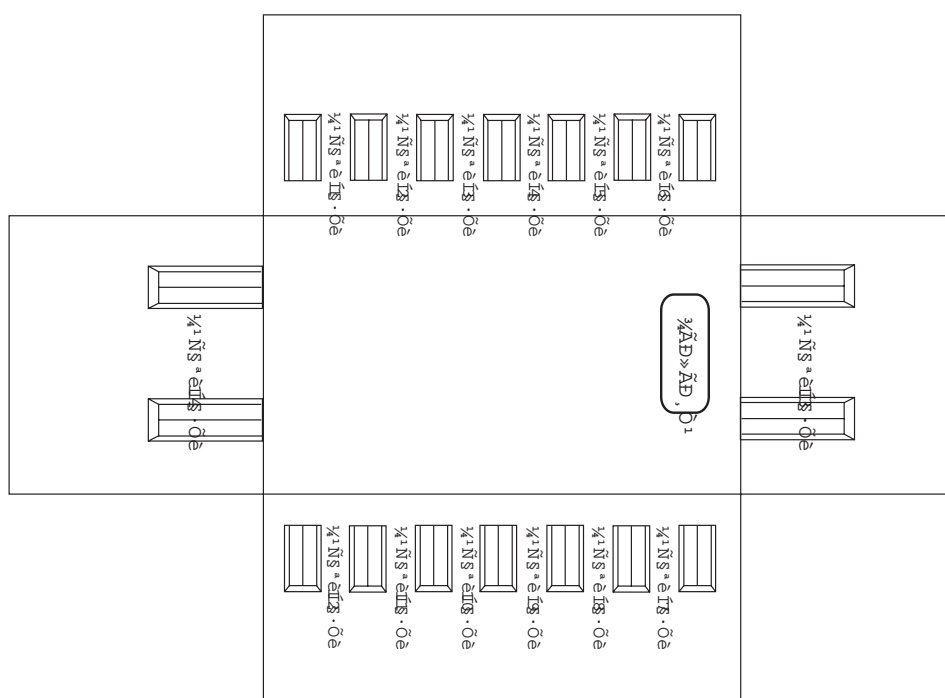
ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดภคินีนาถวรวิหารมีให้ศึกษาทั้งสิ้นจำนวน 14 ภาพ ปรากฏอยู่ในพระอุโบสถ ลักษณะทั่วไปของพระอุโบสถยาว 57 เมตร กว้าง 11 เมตร หลังคามุงกระเบื้องเคลือบ ซ่อฟ้า ใบระกาถนบกัณฑ์ประดับประดาหน้าบันแบบเครื่องลายองค์จำหลักลายลงรักปิดทอง ประดับกระจกบานประตู่ หน้าต่างด้านนอก เขียนลายรดน้ำ ภายในพระอุโบสถ เพดานเขียนสีลายก้ามปูปลาทู ผนังเขียนสีรูปสัตว์และรูปช่อดอกไม้ที่ผืนธงโดยรอบเหนือหน้าต่าง บานประตู่ และบานหน้าต่าง เป็นภาพเขียนสีเครื่องโต๊ะบูชาแบบจีน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าประไพวดี กรมหลวงเทพยวดี ทรงสร้างถวาย

ภาพประกอบ 58 เพดานลายดอกไม้ร่วงและค้างคาว

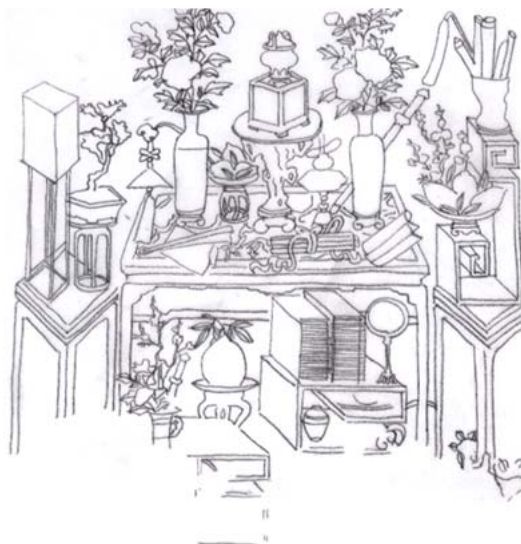

ภาพประกอบ 59 ด้านหน้าพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 60 แผนผังแสดงตำแหน่งภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ วัดกิตติณานาวรวิหาร

รูปแบบสัญลักษณ์ของจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาในวัดภคินีนาถวรวิหาร

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 61 ผืนช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

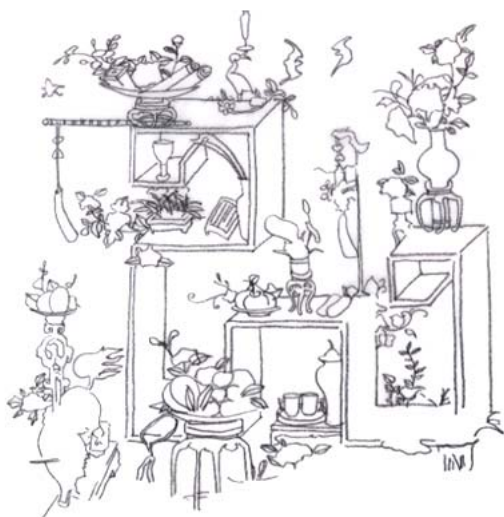
ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะโต๊ะสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่วางอยู่ตรงกลางภาพ ขนาบข้างด้วยโต๊ะสี่เหลี่ยมขนาดเล็กข้างละ 1 ตัว เครื่องโต๊ะลักษณะเป็นชั้นวางของลายประแจจีนวางอยู่ด้านหน้าสุด สิ่งของมงคลและสัญลักษณ์มงคลจัดวางอยู่บนโต๊ะทุกตัว โต๊ะสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ตรงกลางขอบของโต๊ะเป็นสีน้ำตาลไม้ พื้นผิวด้านบนเป็นลายหินอ่อนสีฟ้า สิ่งของที่จัดวางอยู่มองภาพจากด้านซ้ายไปขวาได้แก่ แจกันทรงสูงปัก

ดอกโบตั๋นมีหยู่อี้อีกอยู่ด้านหลัง พัดวางทับบนหนังสือ ถาดผลลูกท้อ กระถางรูป กล่องใส่ขนม ขอนไม้ กระถางกำยาน ม้วนกระดาษ แจกันทรงสูงปักดอกโบตั๋นมีดาบเสียบอยู่ด้านหลังและหนังสือ โต๊ะตัวเล็กด้านซ้ายมือของภาพถูกวางทับด้วยกล่องหนังสือและกระถางบอนไซ โต๊ะตัวเล็กด้านขวามีชั้นวางของลายประแจจีนขนาดเล็กมีถาดผลส้มมือและกระบอกไม้ไผ่ กระดาษม้วนและดินสอดั่งทับอยู่อีกชั้นหนึ่ง ชั้นวางของลายประแจจีนด้านหน้าสุดมีสิ่งของมงคลและสัญลักษณ์มงคลตั้งอยู่มองภาพจากบนลงล่างได้แก่ กล่องหนังสือ กระถาง ถาดผลส้มโอ แจกันปักดอกโบตั๋นและดอกท้อมีดาบปักอยู่ตรงกลาง ถ้วยน้ำชา หยู่อี้อีก ถาดผลไม้ กระถางดอกไม้ และบริเวณพื้นด้านล่างมีข้อผลท้อ ถาดดอกโบตั๋นวางอยู่บนพื้น

ภาพประกอบ 62 ภาพโดย น. ณ ปากน้ำ (น. ณ ปากน้ำ . 2536)

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 63 ผนังช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

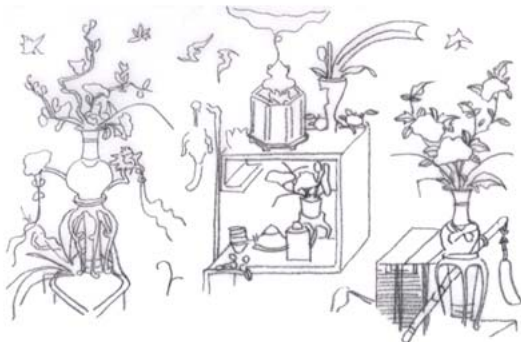
ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประแจจีนลวดลายไม้สีน้ำตาล บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนไปล่างจะพบของที่ตั้งบูชาอยู่ได้แก่ ถาดใส่ดอกโบตั๋นและม้วนกระดาษ นกกระสาคาบเชิงเทียน ถาดดอกไม้ ค้างคาวสองตัวบินอยู่ด้านบน ถ้วยชา กระถางดอกไม้

หนังสือ (เป็นหนังสือหัดเขียนภาษาจีน เขียนเป็นภาษาจีนไว้ว่า ฟาดินพระอาทิตย์พระจันทร์, ภูเขาต้นไม้ ดิน น้ำ, ป่อ, พ่อแม่ลูกชายและลูกสาว, ไก่ หมา วัวแพะ) แจกันใส่หางนกยูง ถาดผลพักทอง ถ้วยใส่ดอกบัว ไม้ยาวสูงหัวมังกรห้อยด้วยกระเช้าดอกไม้ขนาดเล็ก แจกันดอกโบตั๋น ถาดผลไม้รวมวางทับบนเก้าอี้กลมสี่ขา ถ้วยน้ำชา ผอบ อ่างเลี้ยงปลาทองวางอยู่บนโต๊ะสี่เหลี่ยมเล็กวางตั้งอยู่หน้าสุด น้ำเต้า กิเลนคาบดาบ เก้าอี้กลมลายคราม กระถางดอกไม้และต้นไม้

ภาพประกอบ 64 หนังสือหัดเขียนภาษาจีน

ลายเส้น

ภาพจริง

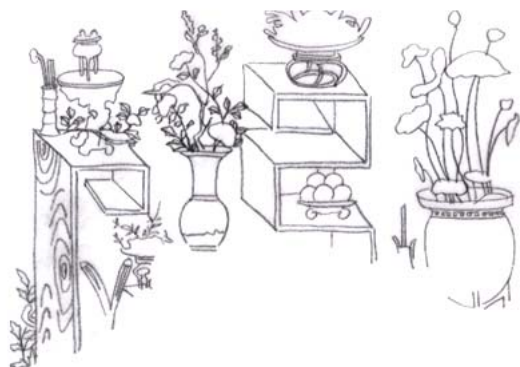
ภาพประกอบ 65 ผังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประแจจีนลวดลายไม้สีน้ำตาล ตั้งอยู่ด้านขวามือของภาพ บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนไปล่างจะเห็นภาพของ ฝีเสื้อ แผลงปอ และค้ำควาบินอยู่ด้านบนสุดของภาพ ถัดลงมาด้านล่างเป็น กระถางกำยานมีควันลอยไปด้านบน กล่องใส่ขนม ขวดไม้ใส่ตะเกียบ กับหางนกยูง หูยี่ แจกันดอกบัว กาน้ำชา ขวดใส่ใบชา ถ้วยช้ำซ้อนกันหลายใบ ลูกแก้วลอยอยู่บนเมฆ แซ่บัดยุง กล่องหนังสือ (เป็นหนังสือโบราณที่มีชื่อเสียงได้แก่ ชุนชิว, มิ่งจื่อ, สามก๊ก, ไช้อัน, เลียดก๊ก, ตงอันและไชอิว) แจกันดอกโบตันด้านหลังมีตาบคาตอยู่และผลส้มโอ ด้านซ้ายของภาพเป็นโต๊ะสี่เหลี่ยมขนาดเล็กมีแจกันลายครามปักดอกไม้และด้านหลังมีหูยี่กับหัวมังกรยื่นออกมา

ภาพประกอบ 66 กล่องใส่หนังสือโบราณ

ลายเส้น

ภาพจริง

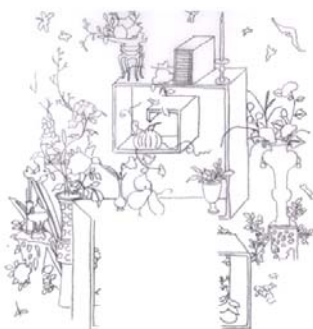
ภาพประกอบ 67 ผืนช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประเจี้นลวดลายไม้ด้านนอกสีน้ำเงินด้านในสีน้ำตาลแดง ตั้งอยู่ด้านขวามือของภาพ บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านซ้ายไปขวาจะเห็นภาพของ กระบอกไม้ไผ่ใส่ตะเกียบ กระถางกำยาน วางบนขอนไม้ แจกันสูงปักด้วยขนนกและกิ่งไม้ ถาดผลทับทิม แจกันลายครามปักดอกโบตั๋น ผลส้มโอ ถาดผลส้มมือ ถาดผลส้ม หยู่ หอก ดาบ อ่างบัวลายครามและกลองหนังสือ

ภาพประกอบ 68 ภาพโดย น. ณ ปากน้ำ (น. ณ ปากน้ำ . 2536)

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 69 ผืนช่องที่ 5 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 5 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประจักษ์เงินลวดลายไม้ด้านนอกสีน้ำเงิน ด้านในสีเหลืองตั้งอยู่ตรงกลางภาพ บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนไปล่างจะเห็นภาพของ ค้างคาว แมลงปอและผีเสื้อบินอยู่ด้านบนสุด ถัดมาเป็นแก้วที่ทรงแปดเหลี่ยมขนาดเล็กวางทับด้วยถาดผลไม้ กล้องหนังสือ เชิงเทียน พักทอง กระถางก้ายานและกระบอกใส่ตะเกียบคียบวางอยู่บนขอนไม้ แจกันปักดอกโบตั๋น แจกันขนาดเล็กปักขนนก ผลลูกแพร์ กลีบดอกไม้ ถ้วยใส่ช่อดอกไม้ และแจกันปักดอกโบตั๋นวางอยู่บนขอนไม้ (ภาพนี้ส่วนล่างข้างตรงกลางของภาพถูกบังด้วยตู้ลายรดน้ำ ไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้ ทำให้การแสดงผลภาพไม่ครบถ้วน

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 70 ผืนช่องที่ 6 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 6 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประจักษ์เงินลวดลายไม้ ด้านนอกสีน้ำตาลแดง ด้านในสีเหลืองตั้งอยู่ตรงกลางของภาพ บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ ภาพได้รับความเสียหายจากน้ำฝนทำให้เกิดการหลุดลอกไปครั้งหนึ่ง ภาพที่ยังเหลืออยู่มองจากด้านซ้ายไปขวาจะเห็นแจกันปักดอกโบตั๋น ถ้วยใส่ช่อดอกไม้ ถาดใส่ช่อดอกไม้ เชิงเทียน ค้างคาวสองตัวบินอยู่ด้านบนคาบสร้อยประคำ และผีเสื้อ

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 71 ผนังช่องที่ 7 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 7 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประเจี้นลวดลายไม้ด้านนอกเป็นสีน้ำเงิน ด้านในเป็นสีน้ำตาล ตั้งอยู่ตรงกลางของภาพ บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ ภาพได้รับความเสียหายจากน้ำฝนทำให้เกิดการหลุดลอกไปครึ่งหนึ่ง ภาพที่ยังเหลืออยู่มองจากด้านซ้ายไปขวาจะเห็น ดอกบัว กระบอกไม้ปักด้วยขนนก กิ่งไม้ลายหยู้อี กิ่งไม้วายห้อยด้วยน้ำเต้า ค้างคาว ถาดผลลูกท้อ ช่อดอก ใบบัว ก่องหนังสือ หอก ดาบ และแมงปอ

ลายเส้น

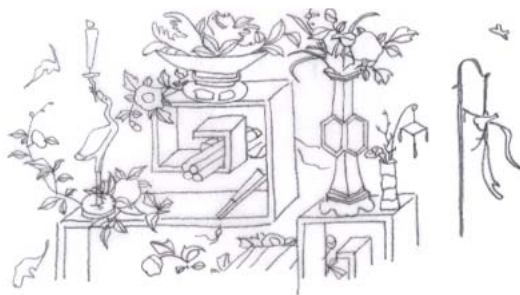

ภาพจริง

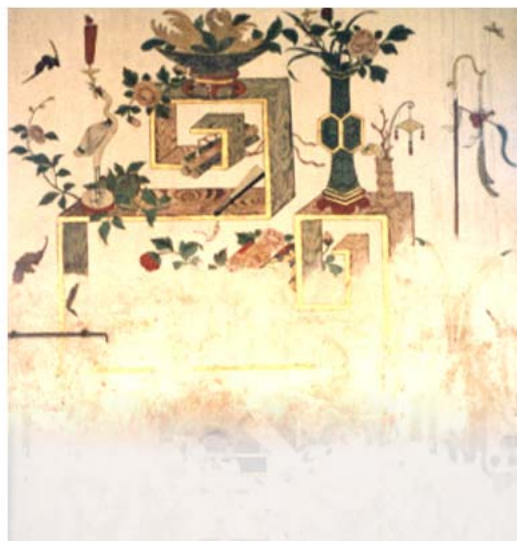
ภาพประกอบ 72 ผนังช่องที่ 8 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 8 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประเจี้นลวดลายไม้ด้านนอกสีน้ำตาลแดง ด้านในสีเขียว ตั้งอยู่ตรงกลางของภาพ บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ ภาพได้รับความเสียหายจากน้ำฝนทำให้เกิดการหลุดลอกไปครึ่งหนึ่ง ภาพที่ยังเหลืออยู่มองจากด้านซ้ายไปขวาจะเห็น ค้างคาว ยันต์แปด ช่อดอกใบบัว ถาดผลส้มโอ หยู้อี แจกันดอกบัว ปะการังสีแดงห้อยเชือกลายยันต์แปด กระบอกไม้ปักขนนก ผีเสื้อและแมลงปอ

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 73 ผืนช่องที่ 9 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

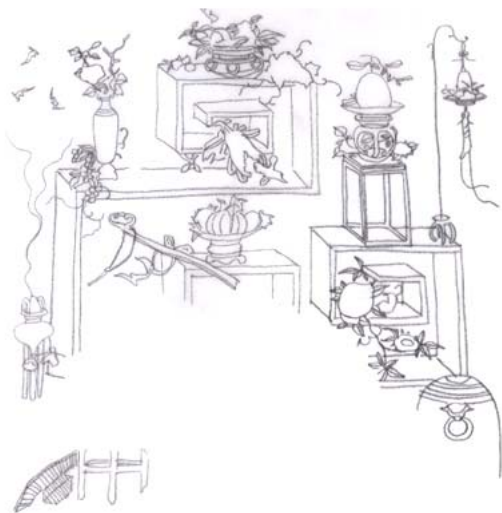
ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 9 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลาย
ประจักษ์เงินลวดลายไม้สีน้ำตาล ตั้งอยู่ตรงกลางของ
ภาพ บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวาง
อยู่ มองจากด้านบนลงล่างจะเห็น ถาดผลส้มโอ ม้วน
กระดาษ นกกระสาคาบเชิงเทียน ค้างคาว พัด แจกัน
ทรงรังผึ้งปักดอกโบตั๋น กระบอกไม้ไผ่ใส่หอยื้อและกิ่ง
ไม้ แมงปอ อ่างแก้วใส่กุ้ง เทพเจ้าชิว

กล่องหนังสือ 3 กล่อง มีตัวหนังสือภาษาจีนเขียนไว้
ว่า จงฮว่า หมินกว่อ หลี่มู่ แปลว่า ปีสถาการณ์รัฐปีที่
19 เขียนโดยหลี่มู่ (ปีสธารณรัฐปีที่ 1 = ค.ศ. 1911)
ถาดผลส้มโอ กระบอกไม้ไผ่ชนนิก ม้วนกระดาษและ
แท่นแขวนหอยน้ำเต้า

ภาพประกอบ 74 ภาพสมบูรณของจิตรกรรม โดย น. ณ ปากน้ำ (น. ณ ปากน้ำ . 2536)

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 75 ผืนช่องที่ 10 พระอุโบสถวัดภคินีนาถารวิหาร

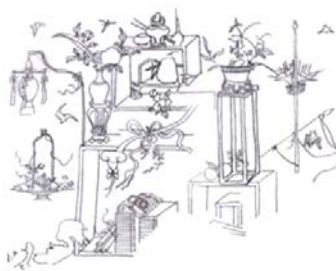
ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 10 พระอุโบสถวัดภคินีนาถารวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประแจจีนลวดลายไม้ ตั้งอยู่ตรงกลางของ

ภาพ บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ มองจากด้านบนลงล่างจะเห็น ถาดผลท้อ แจกันปักดอกโบตั๋นและกิ่งปะการัง ถ้วยลายคราม ผลส้มมือ ถาดผลส้มโอ แทนแขวนกระเช้าขนาดเล็ก กระถางกำยานมีควันลอยออกมา ค้างคาว 5 ตัว ถาดผลพิททอง หยู่ อดอกพุดตาน ถาดผลส้มโอ ผลส้มโอ แก้วอีทรงกลมแมลงปอ กระเช้าดอกไม้ไม่มียันทัดแปดห้อยอยู่ด้านล่าง

ภาพประกอบ 76 ภาพโดย น. ณ ปากน้ำ (น. ณ ปากน้ำ . 2536)

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 77 ผนังช่องที่ 11 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 11 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประแจจีนลวดลายไม้ ตั้งอยู่ตรงกลางของภาพ บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ มองจากด้านบนลงล่างจะเห็น แมลงปอและค้างคาวบินอยู่ด้านบน กระจกกายาน ตะเกียบคืบ แจกันดอกไม้ แจกันปักดอกโบตั๋นและหางนกยูง ผลส้มโอ กระจกดอกไม้ หูยี่ ม้วนกระดาษ กล้องหนังสือ แว่นตาวางทับบนหนังสือ ผลท้อ ธงเครื่องหมายศ กิเลน กระเช้าดอกไม้และกรอบรูป

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 78 ผนังช่องที่ 12 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 12 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะของชั้นวางของลายประแจจีนลวดลายไม้ ตั้งอยู่ตรงกลางของภาพ บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ ภาพได้รับความเสียหายจากน้ำฝนทำให้เกิดการหลุดลอกไปเกินกว่าครึ่งหนึ่ง ภาพที่ยังเหลืออยู่มองจากด้านบนลงล่างจะเห็น ฝี่เสื้อ แมลงปอและค้างคาวบินอยู่ด้านบน ถาดผลไม้ ถ้วยชา แจกันปักดอกโบตั๋น แท่นแขวนลายมงคล

ลายเส้น

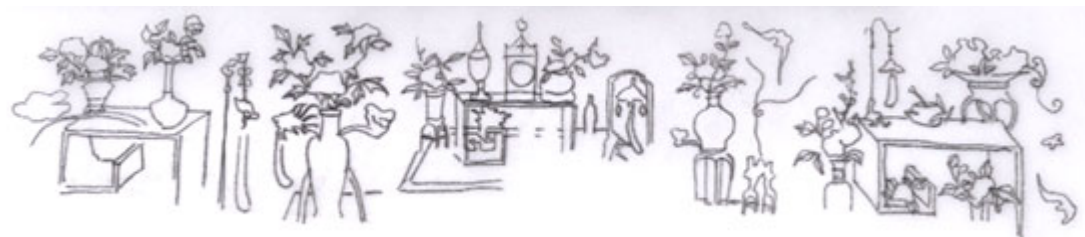

ภาพจริง

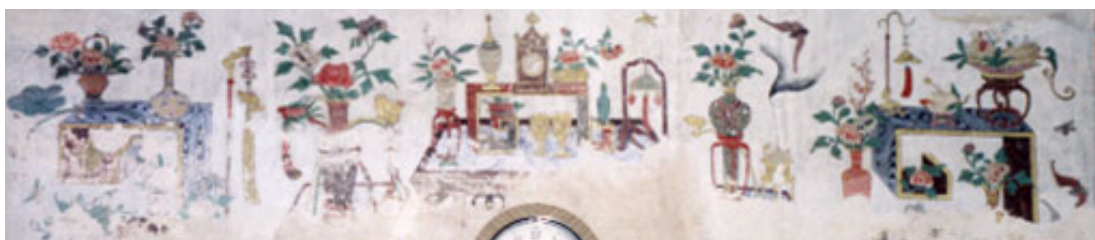
ภาพประกอบ 79 ผืนช่องที่ 13 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 13 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะผสมทั้งแบบโต๊ะสี่เหลี่ยมและแบบเป็นชั้นวางของลายประจักษ์ เป็นภาพเครื่องโต๊ะชุดใหญ่วาดอยู่บนฝาผนังหลังองค์พระประธาน ภาพได้รับความเสียหายจากน้ำฝนทำให้เกิดการหลุดลอกไปครึ่งหนึ่ง ภาพที่ยังเหลืออยู่มองจากด้านซ้ายไปขวาจะเห็น ดอกบัว ถาดผลไม้รวมตั้งอยู่บนชั้นวางของลายประจักษ์ แจกันปักด้วยม้วนกระดาศ ขนนก ดาบและหยู้อี ถัดไปเป็นเครื่องโต๊ะสี่เหลี่ยม ตั้งอยู่ตรงกลางของภาพมีของตั้งอยู่หลายอย่างได้แก่ กล้องหนังสือ แจกันดอกไม้ แผลงบอบินอยู่ด้านบนสุดของภาพ กระถางกำยาน กระบอกไม้ไผ่ตะเกียบ กล้องใส่ของ โต๊ะเป็นกล้องใส่ขนม แจกันดอกไม้ ถัดไปด้านขวาเป็นแจกันปักด้วยขนนกและกิ่งปะการัง กระถางบอนไซวางอยู่บนชั้นวางของลายประจักษ์ และแจกันปักดอกเบญจมาศ

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 80 ผืนช่องที่ 14 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 14 พระอุโบสถวัดภคินีนาถวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะที่เป็นลักษณะผสมทั้งแบบโต๊ะสี่เหลี่ยมและแบบเป็นชั้นวางของลายประแจจีน เป็นภาพเครื่องโต๊ะชุดใหญ่วาดอยู่บนฝาผนังหน้าองค์พระประธาน ภาพได้รับความเสียหายจากน้ำฝนทำให้เกิดการหลุดลอกไปครึ่งหนึ่ง ภาพที่ยังเหลืออยู่มองจากด้านซ้ายไปขวาจะเห็น ใบบัว กระเช้าดอกพุดตาน แจกันดอกเบญจมาศตั้งอยู่บนชั้นวางของลายประแจจีน ถ้วยชา แท่นห้อยสัญลักษณ์มงคล ถัดไปเป็นเครื่องโต๊ะสี่เหลี่ยมตั้งอยู่ตรงกลางของภาพมีของตั้งอยู่หลายอย่างได้แก่ แจกันดอกไม้ ถ้วยชา หยู้อี นาฬิการูปไม้กางเขน สองฝั่งซ้ายขวาของโต๊ะสี่เหลี่ยมนี้มีโต๊ะสี่เหลี่ยมขนาดเล็กวางขนานสองข้าง โต๊ะฝั่งซ้ายวางแจกันปักดอกพุดตานด้านหลังเป็นหัวมังกรกับหยู้อี โต๊ะฝั่งขวาวางแจกันปักดอกพุดตานด้านหลังปักหยู้อีและมีกระถางกำยานมีควันลอยขึ้นไปพบกับค้างคาวดำบนที่บินอยู่ ถัดไปด้านขวาเป็นแจกันปักด้วยดอกพุดตานวางอยู่บนชั้นวางของลายประแจจีน อีกทั้งผอบใส่กำยาน ถาดผลส้มมือและช่อดอกไม้

องค์ประกอบและการจัดวาง

ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดภคินีนาถวรวิหารรวมทั้งสิ้นจำนวน 14 ภาพ ปรากฏอยู่บริเวณฝาผนังระหว่างช่องหน้าต่างและผนังฝั่งตรงข้ามพระประธานและหลังพระประธานรูปแบบของภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาในแต่ละช่องหน้าต่าง เป็นการจัดวางสิ่งของและสัญลักษณ์สิริมงคลลงบนชั้นวางของลายประแจจีน มีเฉพาะช่องหน้าต่างช่องที่ 1 ที่เป็นการจัดวางสิ่งของลงบนโต๊ะสี่ขา การจัดวางภาพทั้งจังหวัดที่เหมาะสมจุดศูนย์กลางของภาพวางอยู่ตำแหน่งตรงกลางของภาพเยื้องไปด้านบน มีการใช้หลักทัศนียภาพทำให้เห็นความลึก การวาดใช้มุมมองจากด้านบนทำให้เห็นสิ่งของทั้งหมดที่อยู่บนโต๊ะหรือชั้นวางของ

โครงสร้างของสี

พื้นหลังเป็นสีขาว ระบายสีสดใส นุ่มนวล สีที่ปรากฏเป็นสีตามความเป็นจริงของวัตถุ สีเด่นที่ปรากฏได้แก่ แดง, เขียว, ฟ้า, เหลืองและมีการใช้สีทองตัดของในบางส่วน มีการไล่ระดับสีอ่อนแก่ ทำให้เกิดมิติ แสงเงา และมีการใช้เส้นสีดำตัดขอบทำให้ภาพเด่นชัดขึ้น

ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม

วัดภคินีนาถวรวิหาร เป็นวัดเก่าแก่ครั้งอยุธยา เดิมชื่อวัดบางจาก เพราะตั้งอยู่ปากคลองบางจาก สมัยรัชกาลที่ 2 สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงเทพยวดี พระราชธิดาในรัชกาลที่ 1 ทรงสถาปนาขึ้นใหม่ทั้งอาราม และได้รับพระราชทานนามว่า วัดภคินีนาถ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้มีการซ่อมบูรณะอีกครั้ง ซึ่งเป็นเหตุที่ทำให้มีศิลปกรรมแบบจีนเข้ามาปรากฏอยู่ในวัดภคินีนาถวรวิหาร ด้วยรัชสมัยของพระองค์ทรงมีพระราชนิยมในศิลปะแบบจีน และในสมัยของเจ้าอาวาส พระธรรมถาวร (ช่ง สงกิจใจ) ได้มีการบูรณะครั้งใหญ่และท่านมีเชื้อสายของจีนเช่นกัน จึงทำให้ศิลปกรรมจีนยังคงอยู่ถึงปัจจุบัน

ภาพประกอบ 81 รูปหล่อ พระธรรมถาวร

ภาพประกอบ 82 สิงโตหินหน้าประตู

และจากการศึกษาบริบทของสถานที่และชุมชนใกล้เคียง มีแหล่งชุมชนเก่าแก่ของจีนตั้งอยู่ได้แก่ ศาลเจ้าแม่ทับทิม ซึ่งเป็นศาลเก่าที่สุดของจีนในหล้า อยู่ตรงเชิงสะพานช้างอี หรือสะพานกรุงธน สร้างเมื่อ พ.ศ. 2384 ศาลนี้นับถือเจ้าแม่ทับทิมเพียงองค์เดียว และมีเทพเฝ้าประตู 2 องค์

ภาพประกอบ 83 ศาลเจ้าแม่ทับทิม

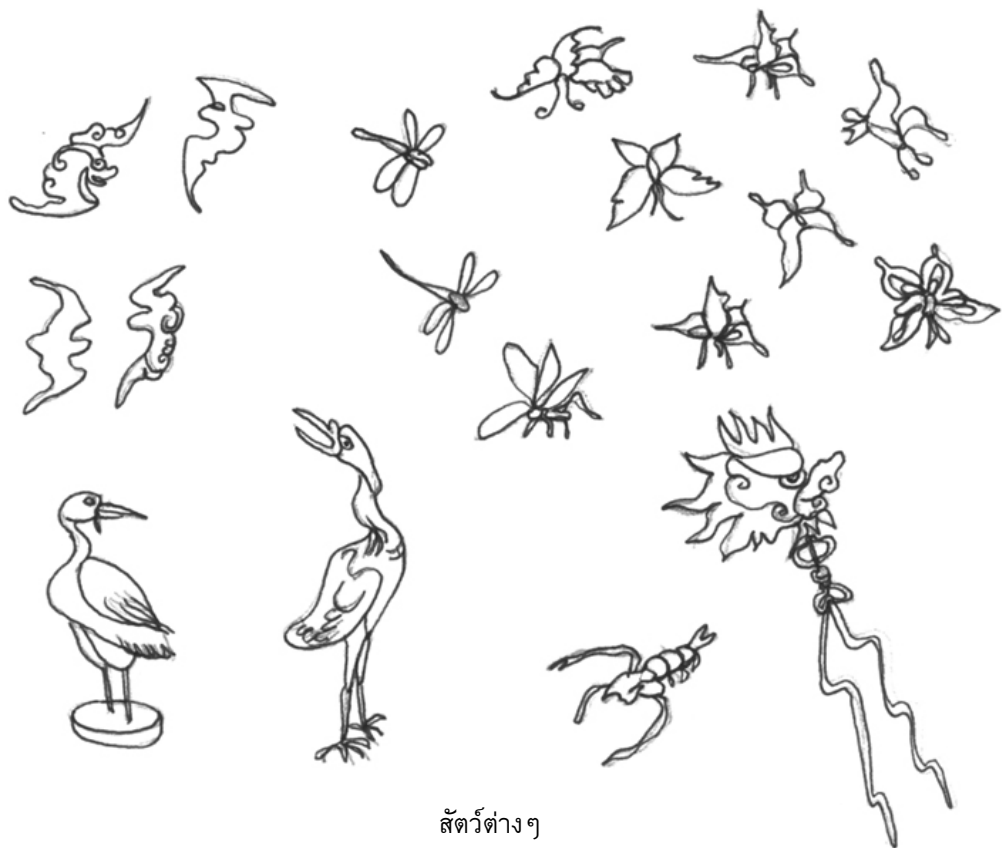
ภาพประกอบ 84 ภายในศาลเจ้าแม่ทับทิม

ตาราง 4 รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดกคีนีนาถวรวิหาร

รูปแบบ	ภาพจิตรกรรม
รูปมนุษย์	เทพชิว
รูปสัตว์	ค่างคาว, แมลงปอ, ผีเสื้อ, มังกร, กุ้ง, นกกระสา, กิเลน
รูปดารา	-
ดอกไม้	ดอกโบตั๋น, ดอกบัว, ดอกเบญจมาศ
ผลไม้	ส้ม, ส้มมือ, ท้อ, ทับทิม, แดงโม, แอปเปิ้ล, พลับ, น้ำเต้า
ลาย	ลายสวัสดิกะ
อักษร	บนผนังที่ 2 , ผนังที่ 3, ผนังที่ 9
สิ่งของต่างๆ	โต๊ะลายประแจจีน, โต๊ะสี่ขา, แจกัน, กล้องหนังสือ, ดาบ, แก้ว, ตั้งกี้, หูอี้, กระจก, กาและถ้วยชา, ของวิเศษ, หอก, พัด, เชิงเทียน, กระถาง, ขนนก, กระถางรูป, แวนตา, นาฬิกา

มนุษย์

สัตว์ต่างๆ

ภาพประกอบ 85 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดภคินีนาถวรวิหาร

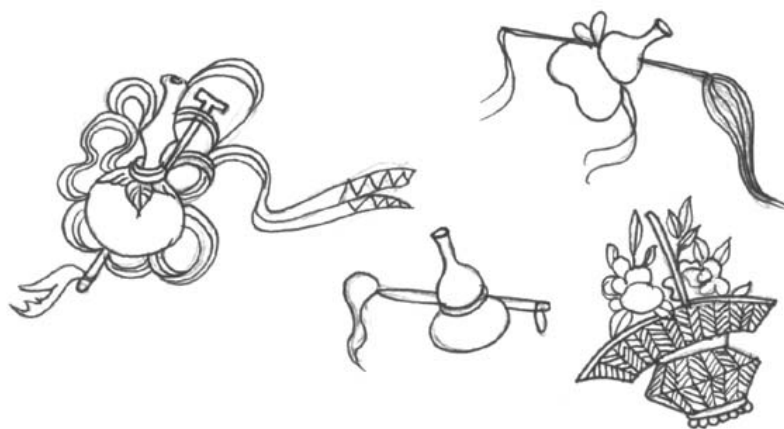

ผลไม้

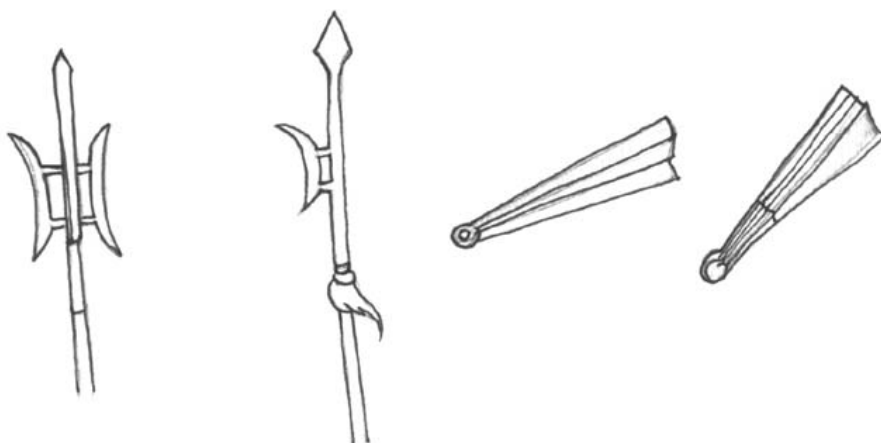

ดอกไม้

ภาพประกอบ 86 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดภคินีนาถวรวิหาร

ของวิเศษ

หอก

พัด

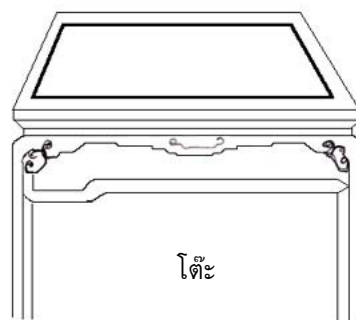

เชิงเทียน

ภาพประกอบ 87 รูปแบบสัญลักษณ์นิจิตรกรรมฝาผนังในวัดภคินีนาถวรวิหาร

ลายสวัสดิเกะ

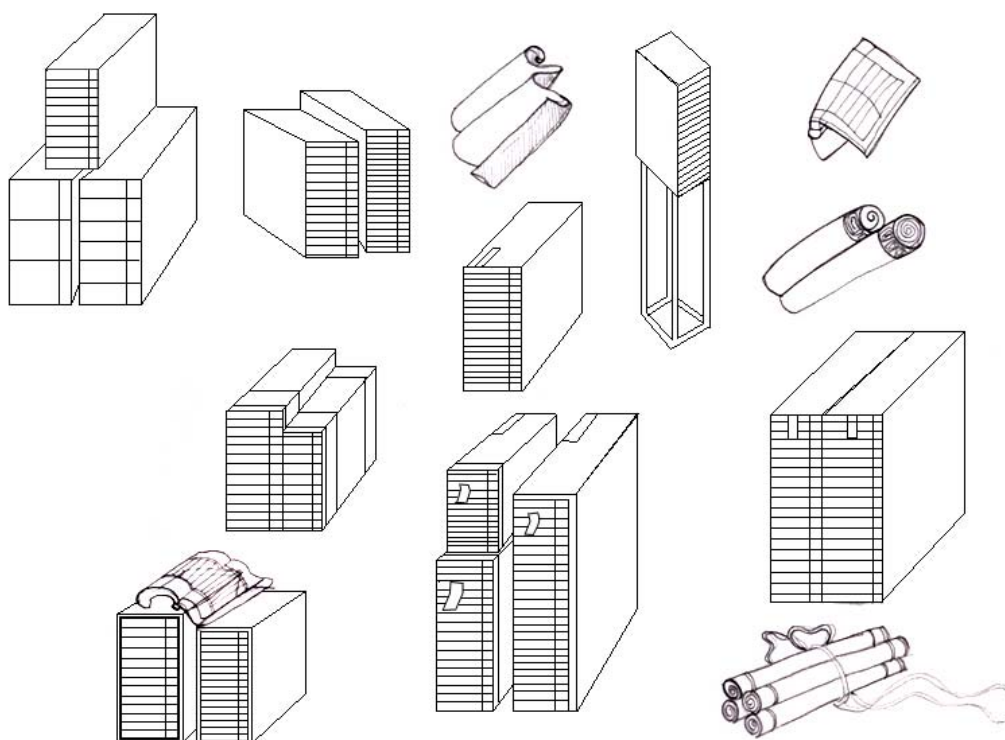

โต๊ะ

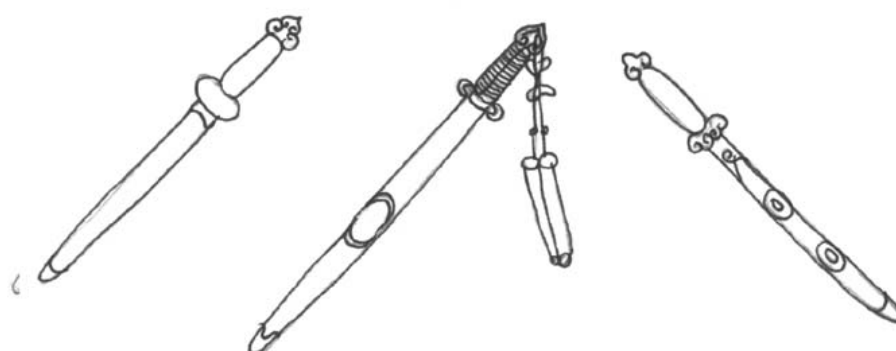

แจกัน

ภาพประกอบ 88 รูปแบบสัญลักษณ์นิจิตรกรรมฝาผนังในวัดภคินีนาถวรวิหาร

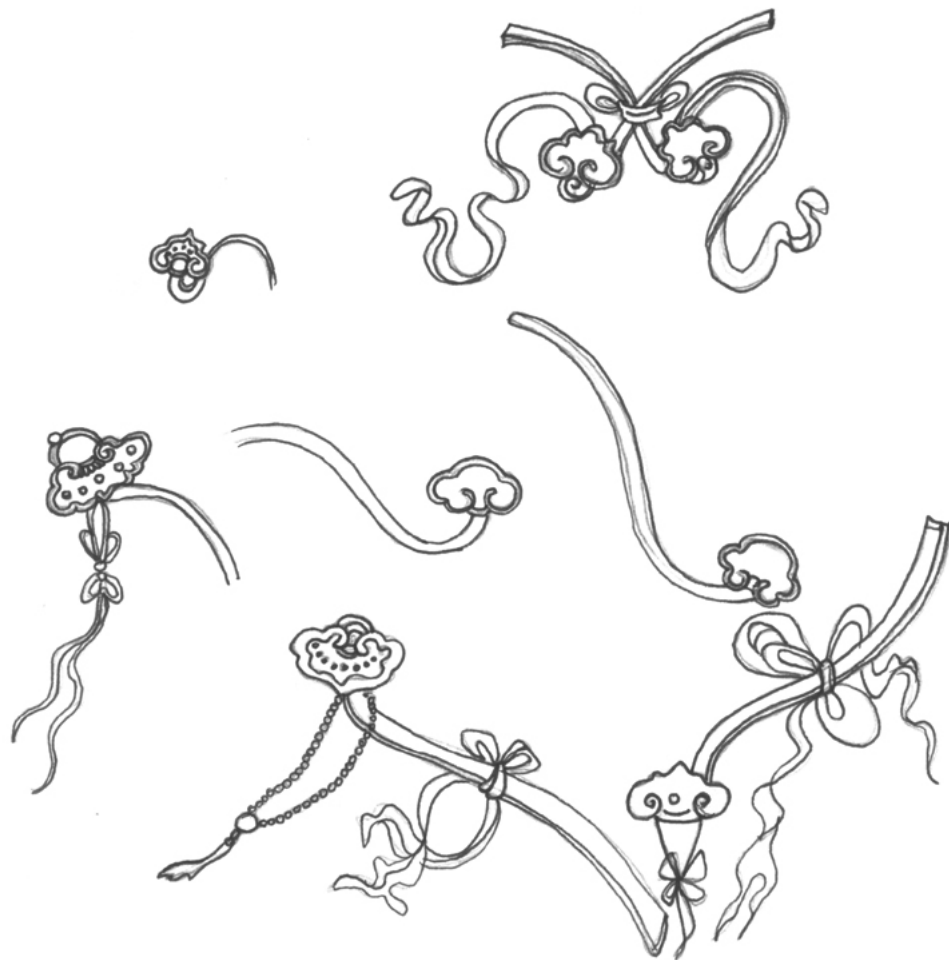

หนังสือและกล่องหนังสือ

ดาบ

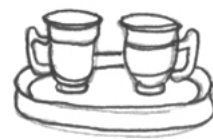
ภาพประกอบ 89 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดภคินีนาถวรวิหาร

หยู้อ

กระจก

กาและถ้วยชา

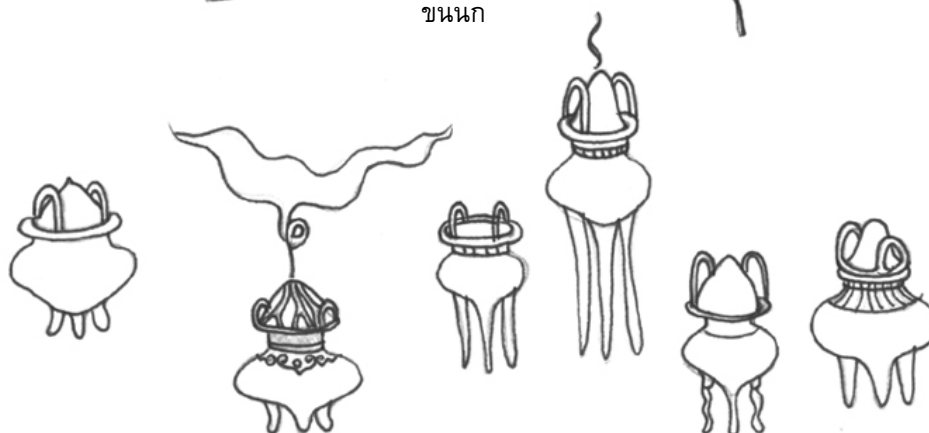
ภาพประกอบ 90 รูปแบบสัญลักษณ์นิจิตรกรรมฝาผนังในวัดภคินีนาถวรวิหาร

กระถาง

ขนนก

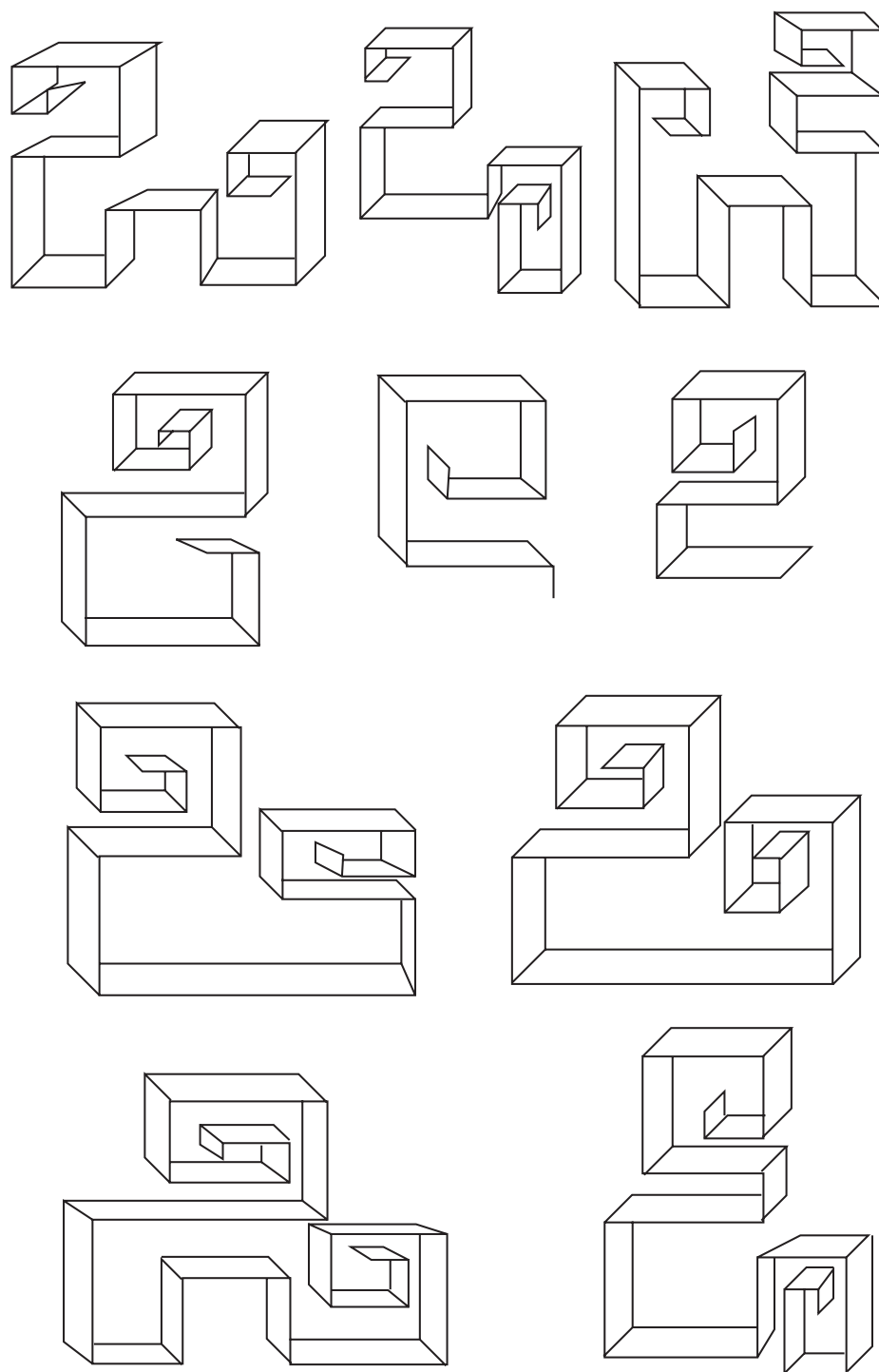

กระถางรูป

ภาพประกอบ 91 รูปแบบสัญลักษณ์นิจิตรกรรมฝาผนังในวัดภคินีนาถวรวิหาร

ภาพประกอบ 92 รูปแบบสัญลักษณ์นิจิตรกรรมฝาผนังในวัดกคีนีนาถรววิหาร

ภาพประกอบ 93 รูปแบบโต๊ะลายประแจจีนบนจิตรกรรมฝาผนังในวัดภคินีนาถวรวิหาร

วัดมหารณพาราม

วัดมหารณพาราม เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่เลขที่ 216 ริมถนนตะนาวฝั่งขวา แขวงเสาชิงช้า เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นอุดมรัตนราษี (พระองค์เจ้าอรณพ) โอรสในรัชกาลที่ 3 ทรงสร้างวัดมหารณพารามขึ้นใน พ.ศ. 2393 รัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สร้างเจดีย์องค์ใหญ่บรรจุพระบรมธาตุไว้ภายในและพระราชทานนามว่า วัดมหารณพาราม ในรัชกาลที่ 5 ได้รับเลือกเป็นสถานที่ทดลองตั้งโรงเรียนสำหรับสามัญชนเป็นแห่งแรก ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดมหารณพารามมีให้ศึกษาทั้งสิ้นจำนวน 10 ภาพ ปรากฏอยู่บนช่องหน้าต่าง ในพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 94 ถนนตะนาวด้านหน้าวัด

ภาพประกอบ 95 พระอุโบสถวัดมหารณพาราม

ภาพประกอบ 96 อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5

ภาพประกอบ 97 ด้านหน้าพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 98 พระประธานในพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 99 ชุ่มประตู่ทางเข้าอุโบสถ

ภาพประกอบ 101
หน้าต่างช่องที่ 1

ภาพประกอบ 102
หน้าต่างช่องที่ 3

ภาพประกอบ 103
หน้าต่างช่องที่ 5

ภาพประกอบ 104
หน้าต่างช่องที่ 6

ภาพประกอบ 105
หน้าต่างช่องที่ 8

ภาพประกอบ 106
หน้าต่างช่องที่ 10

ภาพจิตรกรรมฝาผนังบนช่องหน้าต่างในพระอุโบสถวัดมหรณพาราม กลุ่มแรก ได้แก่ ช่องที่ 1, 3, 5, 6, 8, และช่องที่ 10 เป็นภาพเครื่องโต๊ะลักษณะของชั้นวางของลายประเจี้น ช่องหน้าต่างซีกซ้ายและขวาจะวาดเหมือนกันแต่กลับคนละด้าน บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนลงล่างจะเห็นภาพของ ม่านที่มีลวดลายของเถาดอกไม้ผูกร้อยกันตามแนวนอน ผลส้มมือและค่างควา ถัดลงมาเป็นสิ่งของที่วางอยู่บนชั้นวางของลายประเจี้นเรียงจากด้านบนลงล่างได้แก่ กระถางรูปแจกันใส่ตะเกียบคียบถ่าน ถ้วยใส่ดอกไม้ โถใส่กำยาน ผอบ ถ้วยน้ำชา แจกันปักด้วยดอกท้อ โถใส่ดอกไม้ แจกันปักด้วยขนนก ผอบทอง แจกันปักดอกบัว แจกันปักดอกเบญจมาศ พานใส่ผลส้มมือ พานใส่ผลองุ่น

ขวดใส่ใบชา ช่อดอกไม้ ถัดลงมาด้านล่างสุดต่อจากชั้นวางของลายประแจจีนเป็นตั่งวางของทรงสี่เหลี่ยม มีพานผลไม้ โถใส่กำยานและขวดใส่ชา ด้านซ้ายและขวาสุดของภาพมีแจกันปักดอกพุดตาน

กลุ่มที่ 2 ที่มีรูปแบบสัญลักษณ์บนภาพจิตรกรรมเหมือนกันได้แก่ หน้าต่างช่องที่ 2, 4 , 7 และ 9 ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 107
หน้าต่างช่องที่ 2

ภาพประกอบ 108
หน้าต่างช่องที่ 4

ภาพประกอบ 109
หน้าต่างช่องที่ 7

ภาพประกอบ 110
หน้าต่างช่องที่ 9

ภาพจิตรกรรมฝาผนังบนช่องหน้าต่างในพระอุโบสถวัดมหรณพารามกลุ่มที่ 2 ได้แก่ ช่องที่ 2, 4, 7 และ 9 เป็นภาพเครื่องโต๊ะลักษณะของชั้นวางของลายประแจจีน ช่องหน้าต่างซีกซ้ายและขวาจะวาดเหมือนกันแต่กลับคนละด้าน บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนลงล่างจะเห็นภาพของ ม่านที่มีลวดลายของเถาดอกไม้ผู้กร้อยกันตามแนวนอน ผลส้มมือและค่างควา ถัดลงมาเป็นสิ่งของที่วางอยู่บนชั้นวางของลายประแจจีนเรียงจากด้านบนลงล่างได้แก่ รูปปั้นองค์พระสังกะ

จายตั้งอยู่บนขอนไม้ แจกันปักดอกบัวด้านข้างของแจกันมีหัวของมังกรโผล่ออกมา ผลพักทอง อ่างแก้วเลี้ยงปลาวางบนขอนไม้ พานใส่ดอกไม้ แจกันปักดอกเบญจมาศด้านหลังมีดอกปักเยื้องออกมา แจกันปักดอกไม้ และชนก พานใส่ผลงุ่น กระจุกรังสีเหลี่ยม กาน้ำชา ขวดใส่ใบชาและถ้วยชา ผลพักทอง ถัดลงมาด้านล่างสุดถัดจากชั้นวางของลายประแจจีน มีชั้นวางของลายประแจจีนขนาดเล็กวางกระถางรูป แจกันใส่ตะเกียบ คีบ ผอบ ส้มมือและดอกเบญจมาศ ด้านซ้ายและขวาสุดของภาพมีแจกันปักดอกพุทธรักษา ข้างๆแจกันมีพัดหรือของวิเศษของเซียนวางอยู่

องค์ประกอบและการจัดวาง

ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดมหรณพารามรวมทั้งสิ้นจำนวน 10 ภาพ ปรากฏอยู่บนช่องหน้าต่าง 10 ช่องในพระอุโบสถ เป็นการวาดแบบสมดุลง่ายๆของช่องหน้าต่างซีกซ้ายและขวามีความเหมือนกัน จากแผนผังของหน้าต่าง หน้าต่างที่อยู่ช่องตรงกันข้ามจะมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน คือ ช่องที่ 1 กับ ช่องที่ 10, ช่องที่ 2 กับช่องที่ 9, ช่องที่ 3 กับช่องที่ 8, ช่องที่ 4 กับช่องที่ 7, ช่องที่ 5 กับช่องที่ 6 จากการศึกษาทำให้เห็นในรายละเอียดว่ายังมีความแตกต่างของช่องที่เหมือนกัน เช่นการลงสี หรือวัตถุและสัญลักษณ์ที่เป็นสิริมงคล และการวาดภาพให้ทั้งสองซีกซ้ายขวามีความเหมือนกัน ก็ยังมีส่วนที่ไม่เหมือนกัน ในด้านรายละเอียดของลวดลาย อาจเป็นเพราะการลอกแบบเดียวกันแต่มีคนวาดที่แตกต่างกัน

ภาพที่ปรากฏเป็นภาพของชั้นวางของลายประแจจีนที่วางประดับด้วยสิ่งของและสัญลักษณ์สิริมงคล วางลดหลั่นลงมาตามข้อต่อมุมพับของชั้นวางของลายประแจจีน ไม่มีการปล่อยให้พื้นที่ว่าง จัดวางภาพเต็มพื้นที่ แต่ไม่ทำให้ดูอึดอัดจนเกินไป มีการตีกรอบรูปภาพด้วยลายสวัสดิกะ ทำให้ภาพมีขอบเขตและเป็นการควบคุมภาพไม่ให้กระจัดกระจาย ใช้หลักทัศนียภาพทำให้เห็นความลึกเข้าไปของภาพ เห็นภาพของวัตถุที่วางอยู่บนชั้นเหมือนมองจากมุมบน

โครงสร้างของสี

พื้นหลังเป็นสีดำ สีที่ปรากฏได้แก่ สีทอง, สีแดง, สีน้ำเงินและสีเขียว ใช้สีทองในการตัดเส้น มีการระบายสีไล่ระดับอ่อนแก่ บางส่วนก็ระบายสีแบนๆ ไม่เกิดแสงเงาหรือมิติ สีโดยรวมเป็นสีดำ ทอง และแดง

ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม

วัดมหรณพาราม ถือว่าเป็นวัดที่มีความสัมพันธ์และสำคัญกับชุมชนของคนไทยอย่างยิ่ง วัดมหรณพาราม สร้างโดยพระบรมวงศ์เธอกรมหมื่นอดุมรัตนารักษ์ (พระองค์เจ้าอรเรนท) พระโอรสในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว การก่อสร้างดำเนินมาจนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระองค์ได้พระราชทานนามวัดว่า วัดมหรณพาราม

ภาพประกอบ 111 โรงเรียนวัดมรรณพ

ภาพประกอบ 112 บริเวณอาคารในโรงเรียน

จนมาถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วัดมรรณพาราม ได้รับการบูรณะและพระองค์ทรงเลือกให้เป็นสถานที่ทดลองจัดตั้งโรงเรียนภาษาไทยสำหรับสามัญชนแห่งแรก เมื่อการศึกษาในโรงเรียนวัดมรรณพารามเป็นผลดี จึงได้ขยายออกไปทั่วราชอาณาจักร

ในด้านศิลปกรรมภายในวัดมรรณพาราม ได้รับอิทธิพลศิลปกรรมจากจีนเข้ามาผสมผสานกับความเป็นไทย เป็นเพราะในสมัยที่สร้างวัดตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์มีพระราชนิยมในงานศิลปกรรมของจีนเป็นพิเศษ กอปรกับบริบทของชุมชนบริเวณรอบวัดมรรณพาราม มีชาวจีนอาศัยอยู่ สังเกตได้จากการตั้งศาลเจ้าพ่อเสือ ซึ่งไม่ไกลจากบริเวณวัดนัก

ตัวน ลี เซ่งและบุญยั้ง ไโรสุขศิริ (2543 : 139-140) ได้เรียบเรียงเรื่องศาลเจ้าพ่อเสือไว้ว่า ศาลเจ้านี้สร้างขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2377 โดยสันนิษฐานจากหลักฐานที่เป็นจารึกอยู่ในระฆัง ศาลเจ้านี้มีเทพเจ้าเสียน เทียน ชั่ง ตี เป็นเทพเจ้าที่นับถือของชาวจีนโดยทั่วไป ทุกวันที่ 1 และ 15 จันทรคติ ของทุกเดือนหรือวันที่ 3 เดือนที่ 3 ซึ่งเป็นวันเกิดของเสียน เทียน ชั่ง ตี หรือวันที่ 9 เดือน 9 ซึ่งเป็นวันที่เสียน เทียน ชั่ง ตี ขึ้นสวรรค์นั้น จะมีผู้คนที่นับถือไปกราบไหว้บูชาเป็นจำนวนมาก

ภาพประกอบ 113 ศาลเจ้าพ่อเสือ

ภาพประกอบ 114 ศาลเจ้าพ่อเสือหลังเก่า

ปัจจุบันวัดมรรณพารามร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้เปิดพระอุโบสถให้นักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศเข้าชมความงดงามและได้จัดให้มีมัคคุเทศก์ประจำอยู่ที่วัดในวันเสาร์และอาทิตย์

ตาราง 5 รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของ
วัดมหรณพาราม

รูปแบบ	ภาพจิตรกรรม
รูปมนุษย์	พระสังกระจาย
รูปสัตว์	ค่างคาว, ปลา
รูปดารา	-
ดอกไม้	ดอกโบตั๋น, ดอกบัว, ดอกเบญจมาศ
ผลไม้	ฟักทอง, เชอร์รี่, ส้มมือ, องุ่น
ลาย	ลายสวัสดิกะ
อักษร	บนหน้าต่างบานที่ 10
สิ่งของต่างๆ	โต๊ะลายประเจียน, หอก, ขนนก, แจกัน, กระถางรูป, ของวิเศษ, ตั้งกี้, ถ้วยน้ำชา, ผอบ, กระจก, แจกันใส่ตะเกียบ

มนุษย์

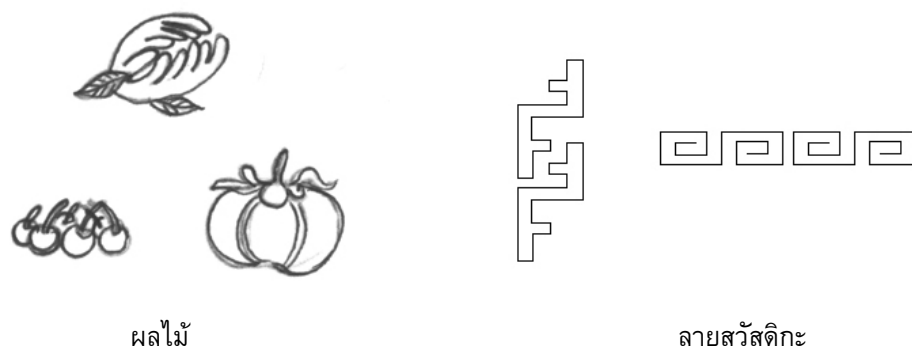
สัตว์

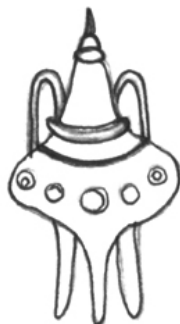
ดอกไม้

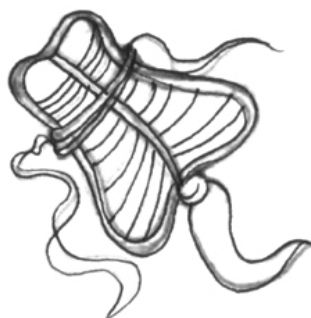
ภาพประกอบ 115 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดมเหยงคณ์

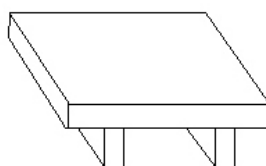
ภาพประกอบ 116 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดมเหยงคณ์

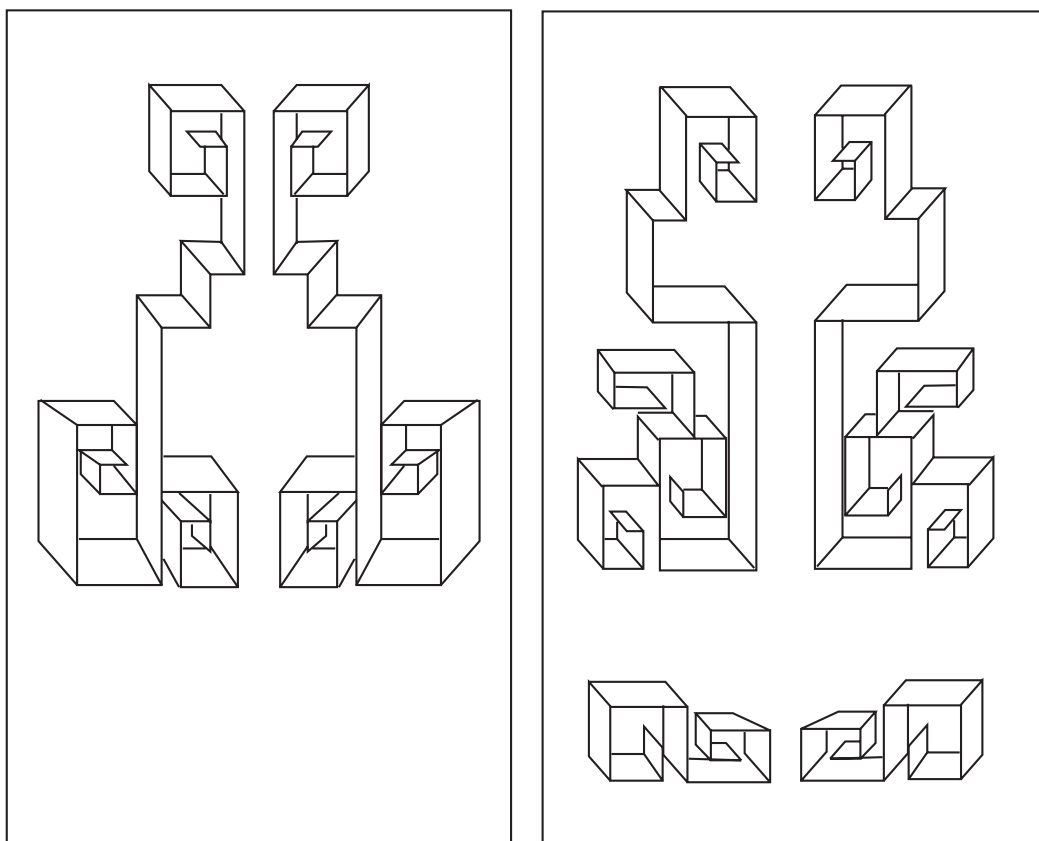
กระถางรูป

ของวิเศษ

ตั้งสี่

ภาพประกอบ 118 รูปแบบโต๊ะลายประแจจีนบนจิตกรรมฝาผนังในวัดมหรณพาราม

วัดนาครปรก

วัดนาครปรก มีฐานะเป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่เลขที่ 342 ถนนเทอดไท 49 แขวงปากคลองภาษีเจริญ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ที่ดินที่ตั้งวัดมี 12 ไร่ 1 งาน 42 ตารางวา โฉนดเลขที่ 25043 อาณาเขต ทิศเหนือติดกันคลองวัดนาครปรก ด้านทิศตะวันออกติดกับวัดนางชี ทิศใต้ติดกับคลองบางหว้า และด้านทิศตะวันตกติดกับโรงเรียนวัดนาครปรก

ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดนาครปรกมีให้ศึกษาทั้งสิ้นจำนวน 10 ภาพบนช่องหน้าต่างและบนฝาผนังเหนือบานหน้าต่าง 4 ผนังรอบพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 119 ประตูทางเข้าพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 120 ด้านหน้าพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 121 ด้านข้างพระอุโบสถ

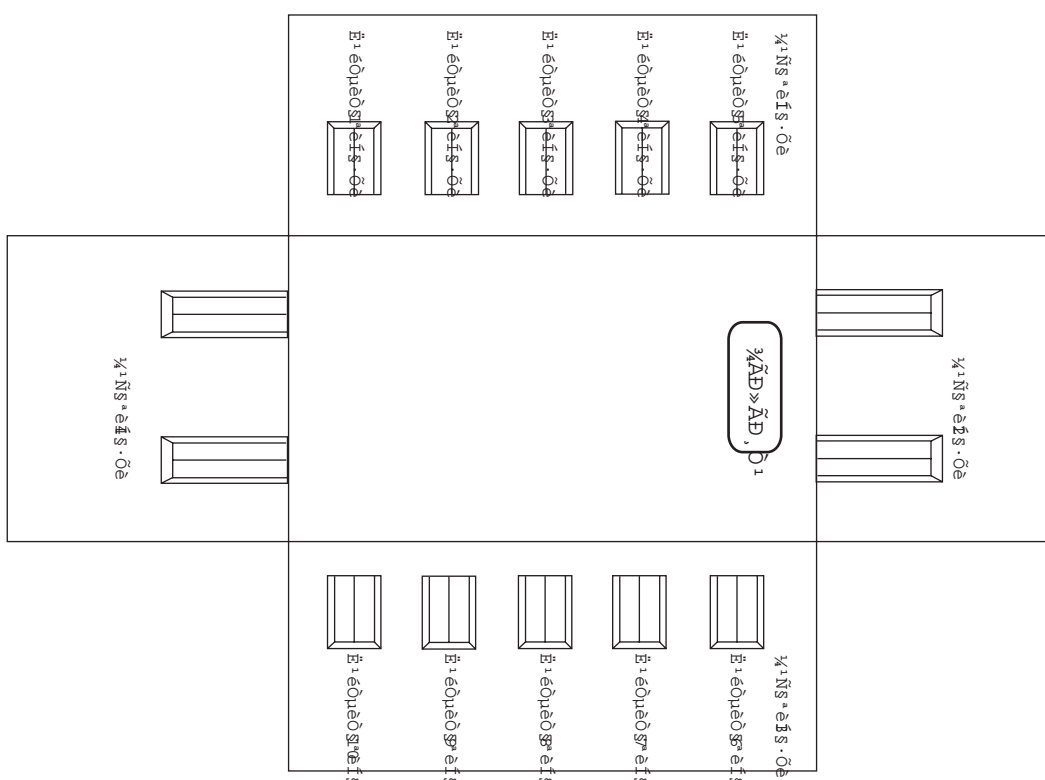
ภาพประกอบ 122 วิหารหลวงพ่อโต

ภาพประกอบ 123 พระประธานในพระอุโบสถ

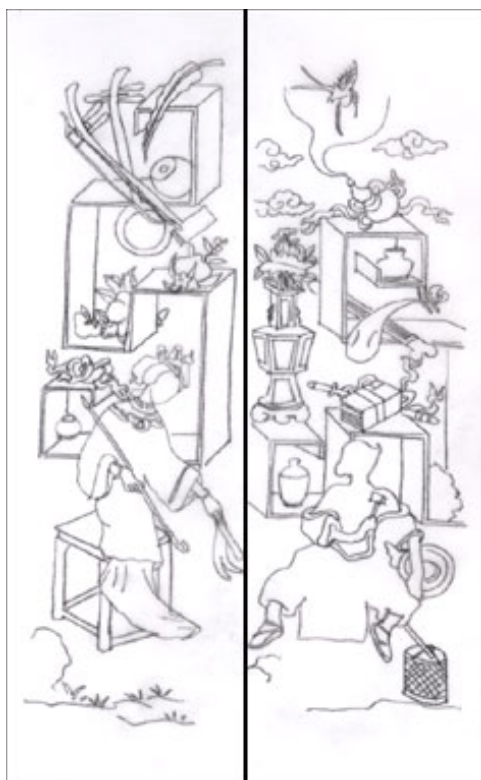

ภาพประกอบ 124 พระวิหาร

ภาพประกอบ 125 แผนผังแสดงตำแหน่งภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ วัดนาครปรก

รูปแบบสัญลักษณ์ของจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาในวัดนาคปรก

ลายเส้น

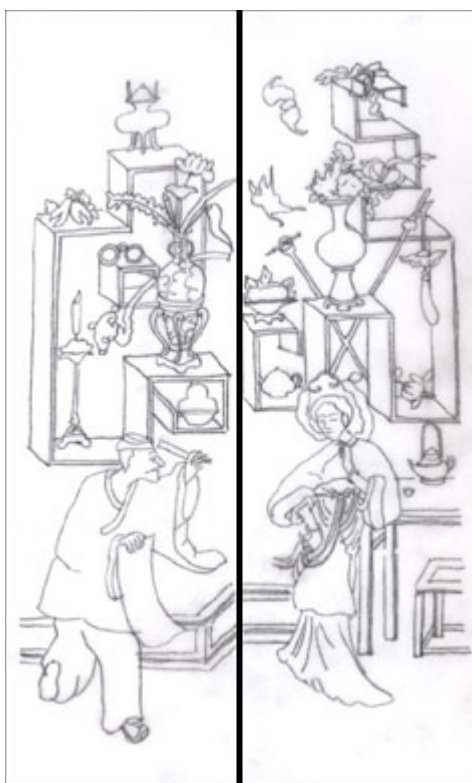

ภาพจริง

ภาพประกอบ 126 หน้าต่างช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 1 ในพระอุโบสถวัดนาคปรก เป็นภาพจิตรกรรมบนช่องหน้าต่างที่ทั้งด้านซ้ายและขวามีเรื่องราวเชื่อมโยงกันและมีภาพของมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับด้านละ 1 คน มองภาพจากด้านบนลงล่างของบานหน้าต่างด้านซ้ายจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจจีนมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ ใบตอง กลอง ซอ ผลท้อ ดอกพุดตาน ตะกร้า ถัดลงมาด้านล่างเป็นภาพของหญิงคนหนึ่งนั่งอยู่บนเก้าอี้สี่เหลี่ยม มือซ้ายถือพัด มือขวาถือบ้องสูบฝั้น และบานหน้าต่างด้านขวาเมื่อมองจากด้านบนลงล่างจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจจีนมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ นกแก้วป่า ก้อนเมฆ ของวิเศษของเซียน (ทิ้วยี่ลี่) เป็นรูปน้ำเต้ากับไม้ค้ำ แจกันปักดอกเบญจมาศ พืช หนังสือและดาบ ผอบ ดอกพุดตาน ด้านล่างเป็นภาพของชายคนหนึ่งลักษณะคล้ายพ่อค้าจีน มือซ้ายถือหม้อ มือขวาถือไม้ตี มีไม้คานหาบและกระบุงสานอยู่ข้างตัว

ลายเส้น

ภาพจริง

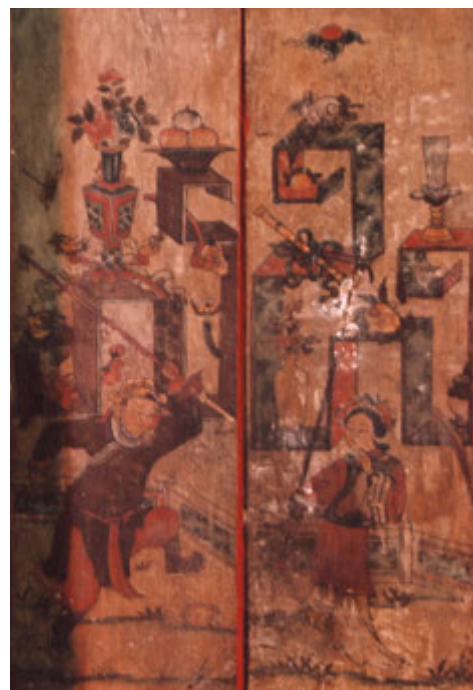
ภาพประกอบ 127 หน้าต่างช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดนาครปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดนาครปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 2 ในพระอุโบสถวัดนาครปรก เป็นภาพจิตรกรรมบนช่องหน้าต่างที่ทั้งด้านซ้ายและขวามีเรื่องราวเชื่อมโยงกันและมีภาพของมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับด้านละ 1 คน มองภาพจากด้านบนลงล่างของบานหน้าต่างด้านซ้ายจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจเงินมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ กระถางรูป ผลส้มมี แว่นตา แจกันลายครามปักดอกเบญจมาศ ชนกกและแซ่มีหยู้อีคาอยู่ด้านหลัง เชิงเทียน ถาดผลไม้ ด้านล่างเป็นภาพของชายคนหนึ่งมี หนวดคล้ายแขก ใส่หมวกสีขาวคล้ายอิสลาม มือซ้ายถือพัด มือขวาถือแผ่นกระดาษ และบานหน้าต่างด้านขวาเมื่อมองจากด้านบนลงล่างจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจเงินมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ ค้างคาว ฝี่เสื่อ トラประทับ ดินสอ แจกันปักดอกพุทธาน หอกไขว้กันสองอัน อันด้านซ้ายตรงปลายหอกเป็นรูปมือกำลังกำดินสอ ถาดใส่ผลไม้ กาน้ำชา ถ้วยน้ำชา ดอกบัว แก้วสี่เหลี่ยม ด้านล่างเป็นภาพของหญิงสาวคนหนึ่งสวมหมวกทำท่าครุ่นคิด มือซ้ายวางใต้คาง มือขวาจับชายโปของเสื้อ ที่ไหล่ขวาสะพายตะกร้า

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 128 หน้าต่างช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 3 ในพระอุโบสถวัดนาคปรก เป็นภาพจิตรกรรมบนช่องหน้าต่างที่ทั้งด้านซ้ายและขวามีเรื่องราวเชื่อมโยงกันและมีภาพของมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับด้านละ 1 คน มองภาพจากด้านบนลงล่างของบานหน้าต่างด้านซ้ายจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจจีนมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ ถาดผลส้ม แจกันปักดอกพุดตานมีห้วมั่งกรไขว้อยู่ด้านหลัง แผลงปอ หยู่ ฝลท้อ ดอกบัว ด้านล่างเป็นภาพของชายคนหนึ่งแต่งชุดคล้ายนักรบมือซ้ายถือหอก ทำท่าเตรียมจะพุ่งหอก และบานหน้าต่างด้านขวาเมื่อมองจากด้านบนลงล่างจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจจีนมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ เมฆ หนูนั่งบนใบตอง แจกันมีเชิงรองรับ ของวิเศษของเซียน อันเซียนจื่อเป็นขลุ่ย ฝลท้อ ถ้วยชามีฝาปิด แจกันปักดอกท้อ หางนก และผอบ ด้านล่างเป็นภาพของหญิงคนหนึ่งมือขวาถือหอกยาวไว้ด้านหลังเตรียมป้องกันตัว

ลายเส้น

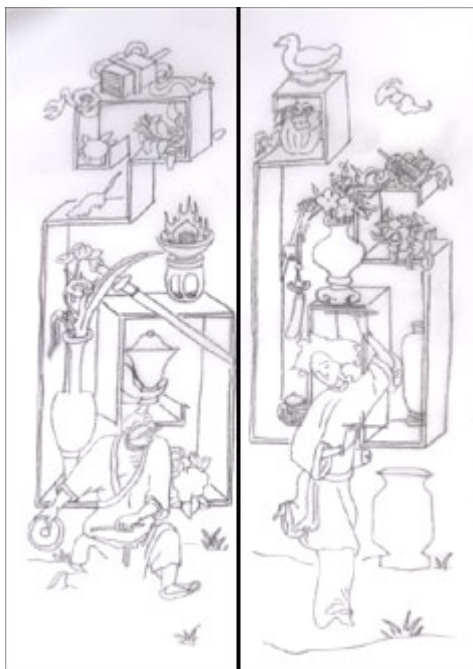

ภาพจริง

ภาพประกอบ 129 หน้าต่างช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดนาครปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดนาครปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 4 ในพระอุโบสถวัดนาครปรก เป็นภาพจิตรกรรมบนช่องหน้าต่างที่ทั้งด้านซ้ายและขวามีเรื่องราวเชื่อมโยงกันและมีภาพของมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับด้านละ 1 คน มองภาพจากด้านบนลงล่างของบานหน้าต่างด้านซ้ายจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจจีนมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ มงกุฏ กระเช้าดอกไม้ใบทอง แจกันปักดอกบัว หนู อ้อและกิ่งปะการัง นกแก้วป่าและโกลายคราม ด้านล่างเป็นภาพของนักดนตรีหญิงแต่งตัวสวยงามสวมมงกุฏ หางนกยูงกำลังบรรเลงเครื่องดนตรีจีนด้วยลีลาอ่อนช้อย และบานหน้าต่างด้านขวาเมื่อมองจากด้านบนลงล่างจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจจีนมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ หนูอ้อสองอันไขว่กัน กระถางดอกพุดตาน ถาดผลส้ม ผลท้อ โกลายคราม แจกันสูงปักดอกไม้ ด้านล่างเป็นภาพของชายมีหนวด ใส่แว่นตาดำ มือขวาถือพัด หน้าตายิ้ม ทำท่าเจ้าเล่ห์

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 130 หน้าต่างช่องที่ 5 พระอุโบสถวัดนาครปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 5 พระอุโบสถวัดนาครปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 5 ในพระอุโบสถวัดนาครปรก เป็นภาพจิตรกรรมบนช่องหน้าต่างที่ทั้งด้านซ้ายและขวามีเรื่องราวเชื่อมโยงกันและมีภาพของมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับด้านละ 1 คนทั้งด้านซ้ายและขวา มองภาพจากด้านบนลงล่างของบานหน้าต่างด้านซ้ายจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจเงินมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ กล้องหนังสือและหยู้อี ดอกบัว ผลส้ม หนู กระถางมีไฟลุก แจกันปักดอกบัว หยู้อีและชนนิก ดาบ ถ้วยชา ดอกพุดตาน ด้านล่างเป็นภาพของชายคนหนึ่งกำลังตีฆ้อง ร้องรำ ทำเพลง และบานหน้าต่างด้านขวาเมื่อมองจากด้านบนลงล่างจะพบภาพของเครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจเงินมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ เป็ด ผลพิททอง ค้างคาว พัดซึ่งเป็นของวิเศษของเซียนอันเจงหลี หอก แจกันดอกไม้ ดอกพุดตาน ผอบ แจกันลายคราม ด้านล่างเป็นภาพของหญิงสาวกำลังกระโดดโลดเต้นและตีกลองเล็ก

ลายเส้น

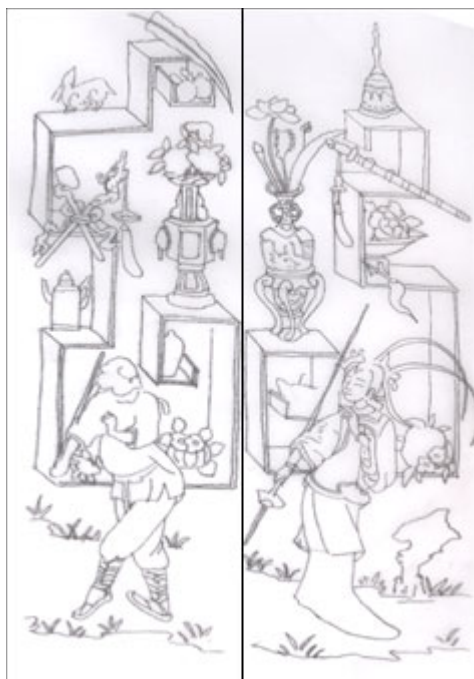

ภาพจริง

ภาพประกอบ 131 หน้าต่างช่องที่ 6 พระอุโบสถวัดนาครปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 6 พระอุโบสถวัดนาครปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 6 ในพระอุโบสถวัดนาครปรก เป็นภาพจิตรกรรมบนช่องหน้าต่างที่ทั้งด้านซ้ายและขวามีเรื่องราวเชื่อมโยงกันและมีภาพของมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับด้านละ 1 คน มองภาพจากด้านบนลงล่างของบานหน้าต่างด้านซ้ายจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจจีนมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ กระถางรูป ขลุ่ยของวิเศษของเซียนฮั่นเซียนจื่อไขว้ด้วยห้วมกร เมฆ กิเลน ถ้วยชา ด้านล่างเป็นภาพของนักรบ มือซ้ายถือหอก ยืนอยู่บนคลื่นน้ำ และบานหน้าต่างด้านขวาเมื่อมองจากด้านบนลงล่างจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจจีนมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ ผลพื้ทอง ดาบ ถาดใส่ของวิเศษ แจกันปักดอกพุดตาน ดอกพุดตาน ดอกบัว ด้านล่างเป็นภาพของเด็กสาวผูกจุก 2 จุกกำลังทำท่าพุงหอก ยืนอยู่บนคลื่นน้ำเช่นกัน

ลายเส้น

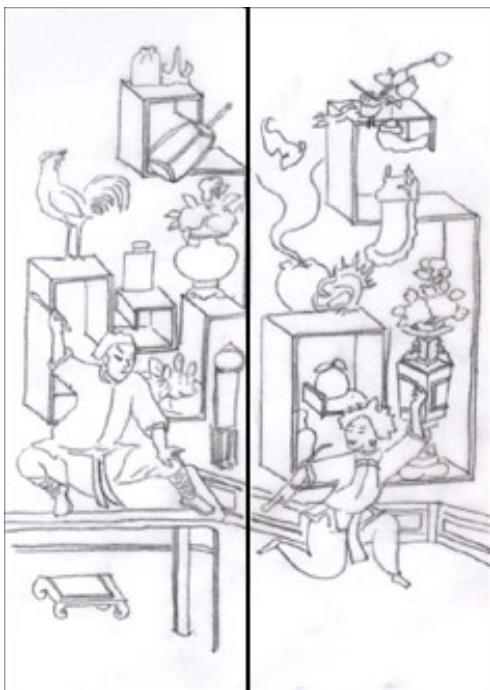

ภาพจริง

ภาพประกอบ 132 หน้าต่างช่องที่ 7 พระอุโบสถวัดนาคนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 7 พระอุโบสถวัดนาคนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 7 ในพระอุโบสถวัดนาคนาคปรก เป็นภาพจิตรกรรมบนช่องหน้าต่างที่ทั้งด้านซ้ายและขวามีเรื่องราวเชื่อมโยงกันและมีภาพของมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับด้านละ 1 คน มองภาพจากด้านบนลงล่างของบานหน้าต่างด้านซ้ายจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจเงินมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ ใบตอง หนู ผลส้ม หน่อไม้ แฉกไม้ปักดอกพุทตาน กาน้ำชา ผอบ ผลพริกทองประดับด้วยดอกไม้ ด้านล่างเป็นภาพของชายใส่หน้ากาก ลงพุง ถือดาบซ่อนไว้ด้านหลัง และบานหน้าต่างด้านขวาเมื่อมองจากด้านบนลงล่างจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจเงินมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ กระดิ่ง ดาบ แฉกไม้ปักด้วยดอกบัว พู่กัน และขนนก ผลท้อ ถาดใส่ดอกพุทตาน ด้านล่างเป็นภาพของ หญิงสาวใส่หางนกยูงยาวอยู่บนหัว มือขวาถือ หอก

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 133 หน้าต่างช่องที่ 8 พระอุโบสถวัดนาครปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 8 พระอุโบสถวัดนาครปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 8 ในพระอุโบสถวัดนาครปรก เป็นภาพจิตรกรรมบนช่องหน้าต่างที่ทั้งด้านซ้ายและขวามีเรื่องราวเชื่อมโยงกันและมีภาพของมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับด้านละ 1 คน มองภาพจากด้านบนลงล่างของบานหน้าต่างด้านซ้ายจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจจีนมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ ถุงผูกขนาดเล็ก พัด ไก่ แจกันปักดอกพุทตาน กระบอกใส่ใบชา เตาดัมซา ดอกพุทตาน ด้านล่างเป็นภาพของชายคนหนึ่งยืนอยู่บนโต๊ะสี่เหลี่ยม ในมือถืออาวุธ ด้านล่างของโต๊ะมีตั้งกี่ และบานหน้าต่างด้านขวาเมื่อมองจากด้านบนลงล่างจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจจีนมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ ดอกบัว ค้างคาว มังกร ฟันควัน ผลส้มโอ แจกันปักดอกพุทตาน ด้านล่างเป็นภาพของ หญิงสาวนั่งยองๆ ในมือถือดาบสั้น

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 134 หน้าต่างช่องที่ 9 พระอุโบสถวัดนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 9 พระอุโบสถวัดนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 9 ในพระอุโบสถวัดนาคปรก เป็นภาพจิตรกรรมบนช่องหน้าต่างที่ทั้งด้านซ้ายและขวามีเรื่องราวเชื่อมโยงกันและมีภาพของมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับด้านละ 1 คน มองภาพจากด้านบนลงล่างของบานหน้าต่างด้านซ้ายจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจเงินมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ หูอ้อยไขว้กันสองอัน แผลงปอ ดอกพุดตาน ช้างแจกันปักดอกท้อ ผลพิททอง หางนกยูง ด้านล่างเป็นภาพของหญิงสาวสวมชฎาทำท่ารำร่ายและบานหน้าต่างด้านขวาเมื่อมองจากด้านบนลงล่างจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประแจเงินมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ นกกระสาคางคก ผลพิททอง ถาดใส่ผลส้มมีแจกันปักดอกบัวกระถางดอกพุดตาน ด้านล่างเป็นภาพของ ชายมีหนวดยาว ทาหน้าสีแดง มีผ้าโพกหัว มือซ้ายถือกระบอง

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 135 หน้าต่างช่องที่ 10 พระอุโบสถวัดนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 10 พระอุโบสถวัดนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หน้าต่างช่องที่ 10 ในพระอุโบสถวัดนาคปรก เป็นภาพจิตรกรรมบนช่องหน้าต่างที่ทั้งด้านซ้ายและขวามีเรื่องราวเชื่อมโยงกันและมีภาพของมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับด้านละ 1 คนทั้งมองภาพจากด้านบนลงล่างของบานหน้าต่างด้านซ้ายจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประเจี้นมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ พานใส่สัปประด ผอบ กระถางดอกบัว ผลฟักทอง โถลายครามด้านล่างเป็นภาพของขุนนางกำลังเดินสูบฝิ่น และบานหน้าต่างด้านขวาเมื่อมองจากด้านบนลงล่างจะพบภาพของ เครื่องโต๊ะลักษณะแบบชั้นวางของลายประเจี้นมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่ได้แก่ พานใส่ผลไม้ แก้ว เครื่องลายคราม แจกันปักดอกพุดตาน กระจก ผลทับทิม เชิงเทียน ด้านล่างเป็นภาพของหญิงสูงอายุกำลังนั่งสูบฝิ่น มือซ้ายอุ้มลิง

ลายเส้น

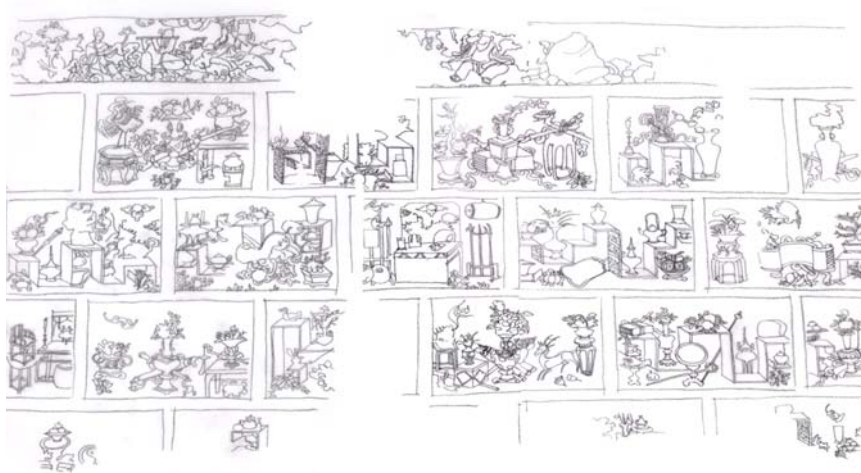

ภาพจริง

ภาพประกอบ 136 ผืนช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 1 ในพระอุโบสถวัดนาคปรก ปรากฏอยู่ในช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้าเรียงซ้อนกันอยู่เต็มผนัง ขนาดของภาพจิตรกรรมด้านในมีขนาดเล็ก ในแต่ละช่องมีภาพเครื่องโต๊ะบูชาแสดงให้เห็นการตั้งของบูชาและการประดับประดาด้วยสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคล ซึ่งประกอบไปด้วยรูปของดอกไม้ สัตว์ สิ่งของ และเทพเจ้า ลักษณะของเครื่องโต๊ะมีทั้งที่เป็นแบบสี่เหลี่ยมและแบบชั้นวางของลายประแจจีน บางช่องมีการผสมกันทั้ง 2 แบบ บนผนังที่ 1 ทางด้านขวามือขององค์พระประธานมีช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่วาดภาพจิตรกรรมทั้งหมด 36 ช่อง แบ่งเป็น 4 แถวจากบนลงล่าง แถวละ 9 ช่อง แต่ละช่องต่างมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปไม่มีภาพซ้ำกัน

ลายเส้น

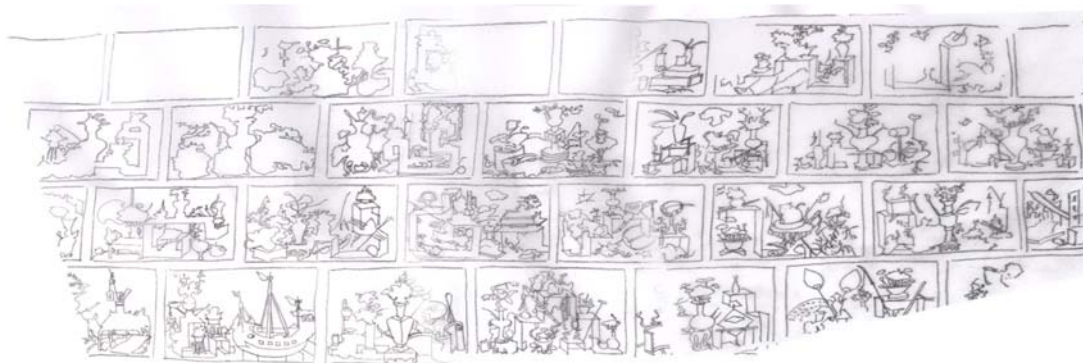

ภาพจริง

ภาพประกอบ 137 ผืนช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดนาคปรก ปรากฏอยู่ในช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้าเรียงซ้อนกัน อยู่เต็มผนัง ขนาดของภาพจิตรกรรมด้านในมีขนาดเล็ก ในแต่ละช่องมีภาพเครื่องโต๊ะบูชาแสดงให้เห็นการตั้งของบูชาและการประดับประดาด้วยสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคล ซึ่งประกอบไปด้วยรูปของดอกไม้ สัตว์ สิ่งของ และเทพเจ้า ลักษณะของเครื่องโต๊ะมีทั้งที่เป็นแบบสี่เหลี่ยมและแบบชั้นวางของลายประแจจีน บางช่อง มีการผสมกันทั้ง 2 แบบ บนผนังที่ 2 ทางด้านหลังองค์พระประธานมีช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่วาดภาพจิตรกรรม ทั้งหมด 20 ช่อง แบ่งเป็น 4 แถวจากบนลงล่าง แถวละ 5 ช่อง แต่ละช่องต่างมีรูปแบบที่ต่างกันไปไม่มีภาพซ้ำกัน

ลายเส้น

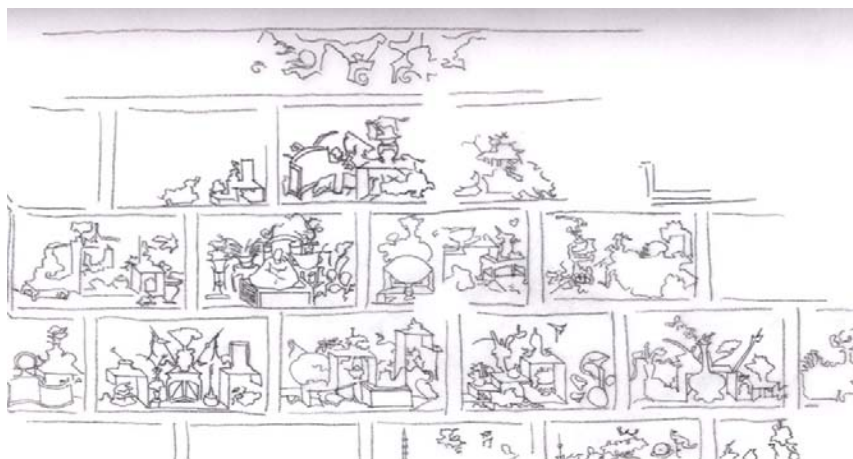

ภาพจริง

ภาพประกอบ 138 ผังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดนาคปรก ปรากฏอยู่ในช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้าเรียงซ้อนกัน อยู่เต็มผนัง ขนาดของภาพจิตรกรรมด้านในมีขนาดเล็ก ในแต่ละช่องมีภาพเครื่องโต๊ะบูชาแสดงให้เห็นการตั้งของบูชาและการประดับประดาด้วยสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคล ซึ่งประกอบไปด้วยรูปของดอกไม้ สัตว์ สิ่งของ และเทพเจ้า ลักษณะของเครื่องโต๊ะมีทั้งที่เป็นแบบสี่เหลี่ยมและแบบชั้นวางของลายประแจจีน บางช่อง มีการผสมกันทั้ง 2 แบบ บนผนังที่ 3 ทางด้านซ้ายมือขององค์พระประธานมีช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่วาดภาพจิตรกรรมทั้งหมด 36 ช่อง แบ่งเป็น 4 แถวจากบนลงล่าง แถวละ 9 ช่อง แต่ละช่องต่างมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปไม่มีภาพซ้ำกัน

ลายเส้น

ภาพจริง

ภาพประกอบ 139 ผืนช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดนาคปรก

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดนาคปรก ปรากฏอยู่ในช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้าเรียงซ้อนกัน อยู่เต็มผนัง ขนาดของภาพจิตรกรรมด้านในมีขนาดเล็ก ในแต่ละช่องมีภาพเครื่องโต๊ะบูชาแสดงให้เห็นการตั้งของบูชาและการประดับประดาด้วยสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคล ซึ่งประกอบไปด้วยรูปของดอกไม้ สัตว์ สิ่งของ และเทพเจ้า ลักษณะของเครื่องโต๊ะมีทั้งที่เป็นแบบสี่เหลี่ยมและแบบชั้นวางของลายประแจจีน บางช่อง มีการผสมกันทั้ง 2 แบบ บนผนังที่ 4 ทางด้านหน้าขององค์พระประธานมีช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่วาดภาพจิตรกรรมทั้งหมด 20 ช่อง แบ่งเป็น 4 แถวจากบนลงล่าง แถวละ 5 ช่อง แต่ละช่องต่างมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปไม่มีภาพซ้ำกัน

องค์ประกอบและการจัดวาง

ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดนาคปรกมทั้งสิ้นจำนวน 10 ภาพบนช่องหน้าต่างในพระอุโบสถและบนผนังทั้ง 4 ด้านเหนือขอบหน้าต่าง ภาพจิตรกรรมบนช่องหน้าต่างได้จัดวางแบบสมดุ้ยซ้ายขวา เป็นภาพสิ่งของและสัญลักษณ์มงคล จัดวางอยู่บนชั้นวางของลายประแจจีน วางลดหลั่นจากชั้นบนลงล่างตามมุมพับของชั้น มีการวาดโดยใช้หลักทัศนียภาพทำให้เห็นความลึกของชั้นวางของ ด้านหน้าของชั้นวางของลายประแจจีน จะเป็นภาพของบุคคลในวรรณคดีจีนปรากฏเป็นเรื่องราว จังหวะการจัดวางองค์ประกอบ มีการจัดช่องว่างที่เหมาะสม ไม่แน่นจนเกินไป การวาดไม่ละเอียด ใช้เส้นหนาในการวาด เน้นให้เห็นถึงโครงสร้างหลักที่สำคัญของภาพ

ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาที่อยู่บนผนังเหนือขอบหน้าต่าง แบ่งการวาดเป็นช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้าเรียงซ้อนกันอยู่เต็มผนัง ภายในสี่เหลี่ยมเป็นภาพสิ่งของและสัญลักษณ์มงคลขนาดของภาพจิตรกรรมด้านในมีขนาดเล็ก วาดเรียงรอบผนังพระอุโบสถทั้งสิ้นด้านรวมทั้งหมด 112 ช่อง

โครงสร้างของสี

พื้นหลังสีขาว สีที่ปรากฏในงานจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดนาคปรกมีเพียง 3 สี คือ สีดำ, สีแดง และสีเขียว ส่วนสีอื่นๆเกิดจากการนำสีดำ สีแดงและสีเขียวมาผสมกันเอง ใช้สีดำในการตัดเส้น ระบายสีแบน ไม่มีการไล่ความอ่อนแก่จึงไม่ปรากฏแสงและเงาบนภาพ

ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม

วัดนาคปรกเป็นวัดที่สร้างโดยพ่อค้าเรือสำเภาวาณิช ผู้มีฐานะดี ที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการตอบแทนคุณชาวไทยที่ทำให้การค้าขายของตนเติบโตก้าวหน้าและได้เขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังของพระอุโบสถเป็นเครื่องบูชาของจีนโบราณต่างๆ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ตนเอง

ชุมชนรอบบริเวณวัดเป็นย่านตลาดพลู ซึ่งเป็นย่านเก่าแก่ของชาวจีนมาแต่โบราณ ชาวจีนที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาได้ให้การสนับสนุนเกื้อกูลวัดมาโดยตลอด เห็นได้จากสถาปัตยกรรมจีน ที่ปรากฏให้เห็นอยู่รอบบริเวณวัด เช่นศาลาจีน สวนหย่อมแบบจีน ซึ่งประชาชนร่วมกันบริจาคทุนทรัพย์ในการสร้าง และทางวัดก็ได้จัดตั้งโรงเรียนวัดนาคปรกขึ้นมา เพื่อให้เป็นแหล่งการศึกษาสำหรับเยาวชนในชุมชน

ภาพประกอบ 140 ทางรถไฟสถานีตลาดพลู

ภาพประกอบ 141 โรงเจเสียงเซ่งตี้

ภาพประกอบ 142 สวนหย่อมจีนภายในวัด

ภาพประกอบ 143 ปูนปั้นเรือสำเภา

ตาราง 6 รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของ
วัดนาคปรก

รูปแบบ	ภาพจิตรกรรม
รูปมนุษย์	ตัวละครในวรรณกรรมจีน 10 คู่ ชายและหญิง
รูปสัตว์	นกกระสา, ช้าง, กระต่าย, กิเลน, แมลงปอ, ไก่, ค้างคาว, เป็ด, หงู, นกแก้วป่า
รูปดารา	ดวงดาวบนเมฆ
ดอกไม้	ดอกบัว, เบญจมาศ, โปต้น, ดอกบัว
ผลไม้	ส้มมือ, สับปะรด, ส้ม, ทับทิม, มะเฟือง, ส้มโอ, แดงโม, พักทอง, ท้อ
ลาย	ลายคลื่น , ลายเมฆ
อักษร	-
สิ่งของต่างๆ	โต๊ะลายประแจจีน, แจกัน, ดาบ, หอก, กล้องหนังสือ, กระถางรูป, กระถาง, ขนนก, พัด, แก้วและตั้งเกี, เชิงเทียน, หูยี่, ของวิเศษ, กาและถ้วยชา, เครื่องดนตรี, แวนตา, ผอบ

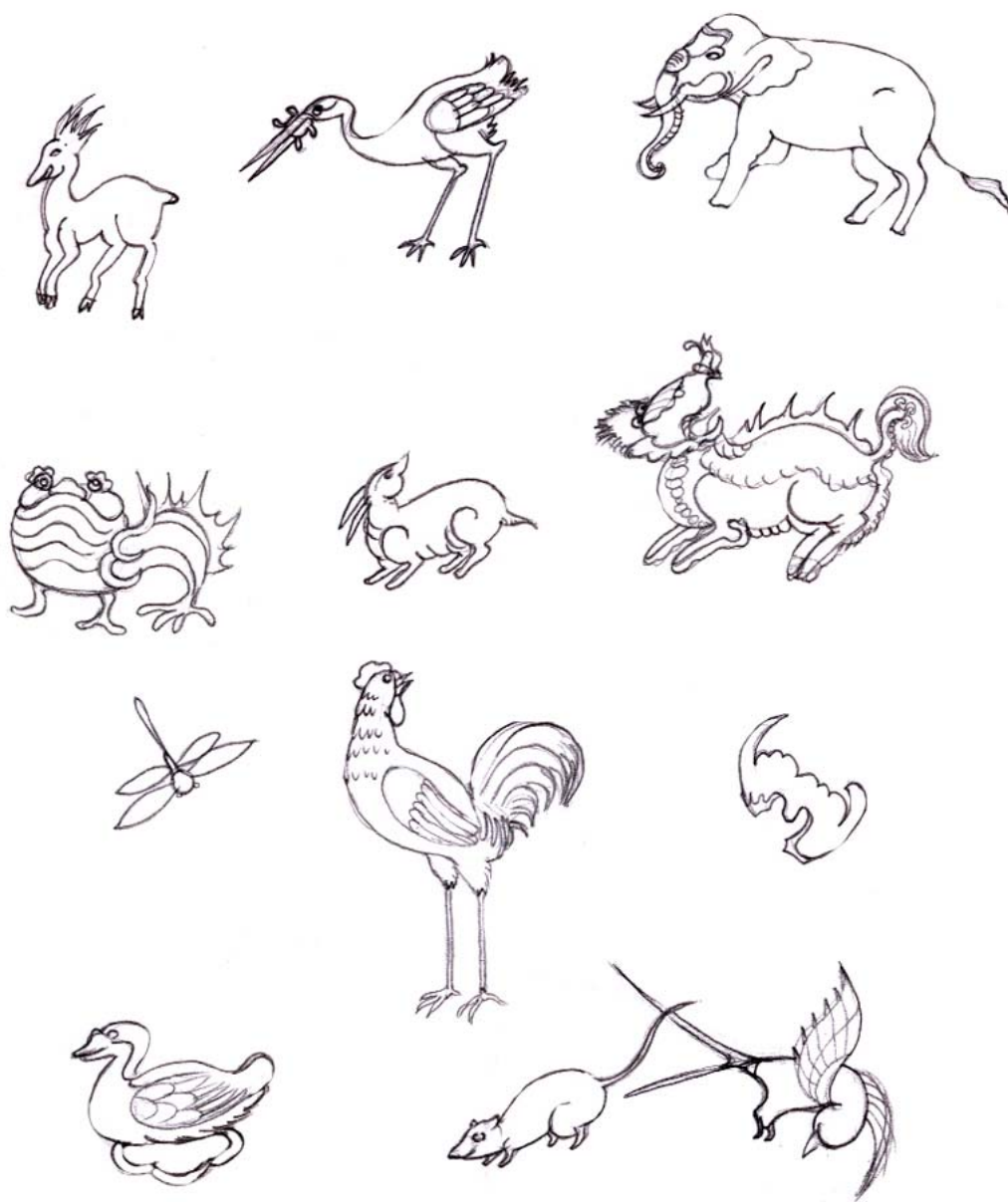
มนุษย์

ภาพประกอบ 144 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดนาครก

มนุษย์

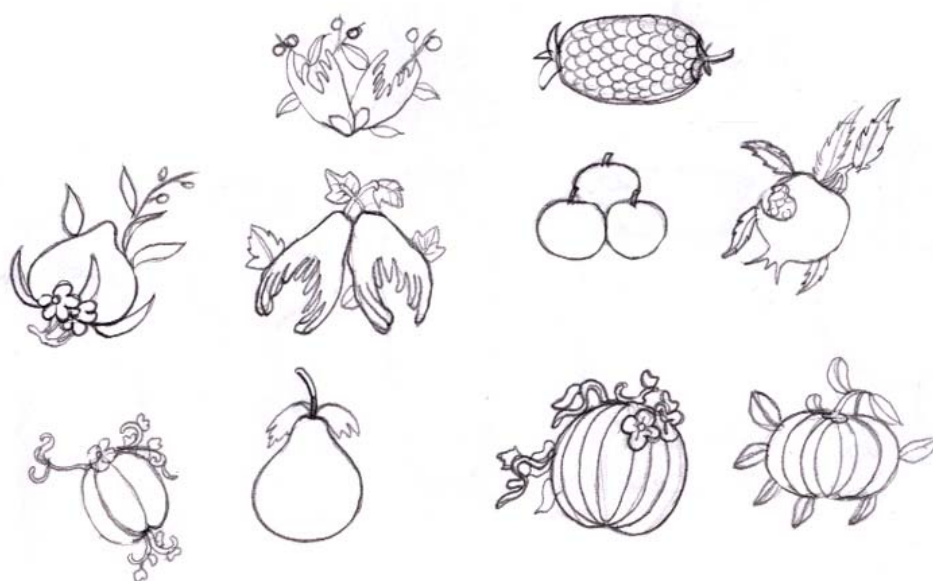
ภาพประกอบ 145 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดนาครก

สัตว์ต่างๆ

ดาราบนเมฆ

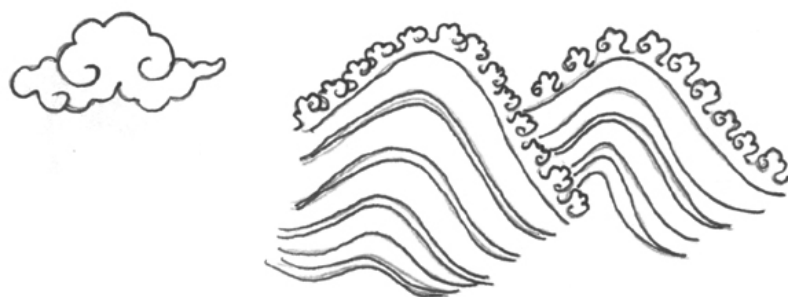

ผลไม้

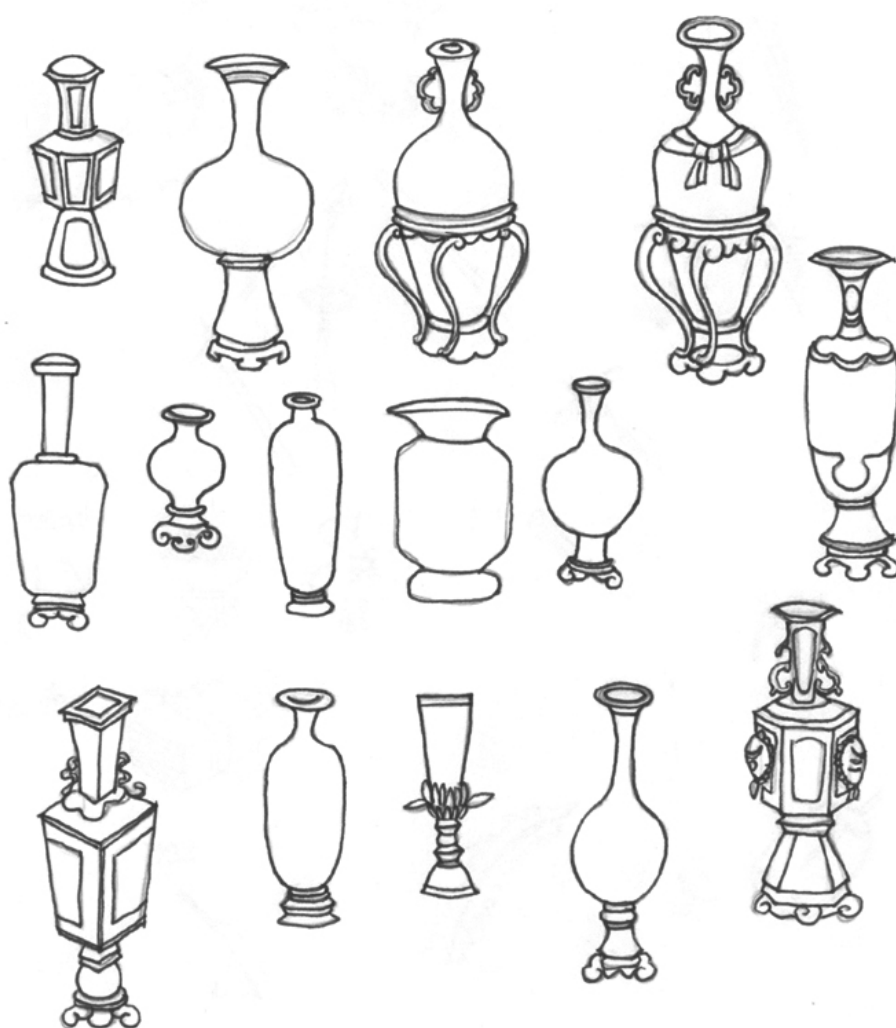

ดอกไม้

ภาพประกอบ 147 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดนาคปรก

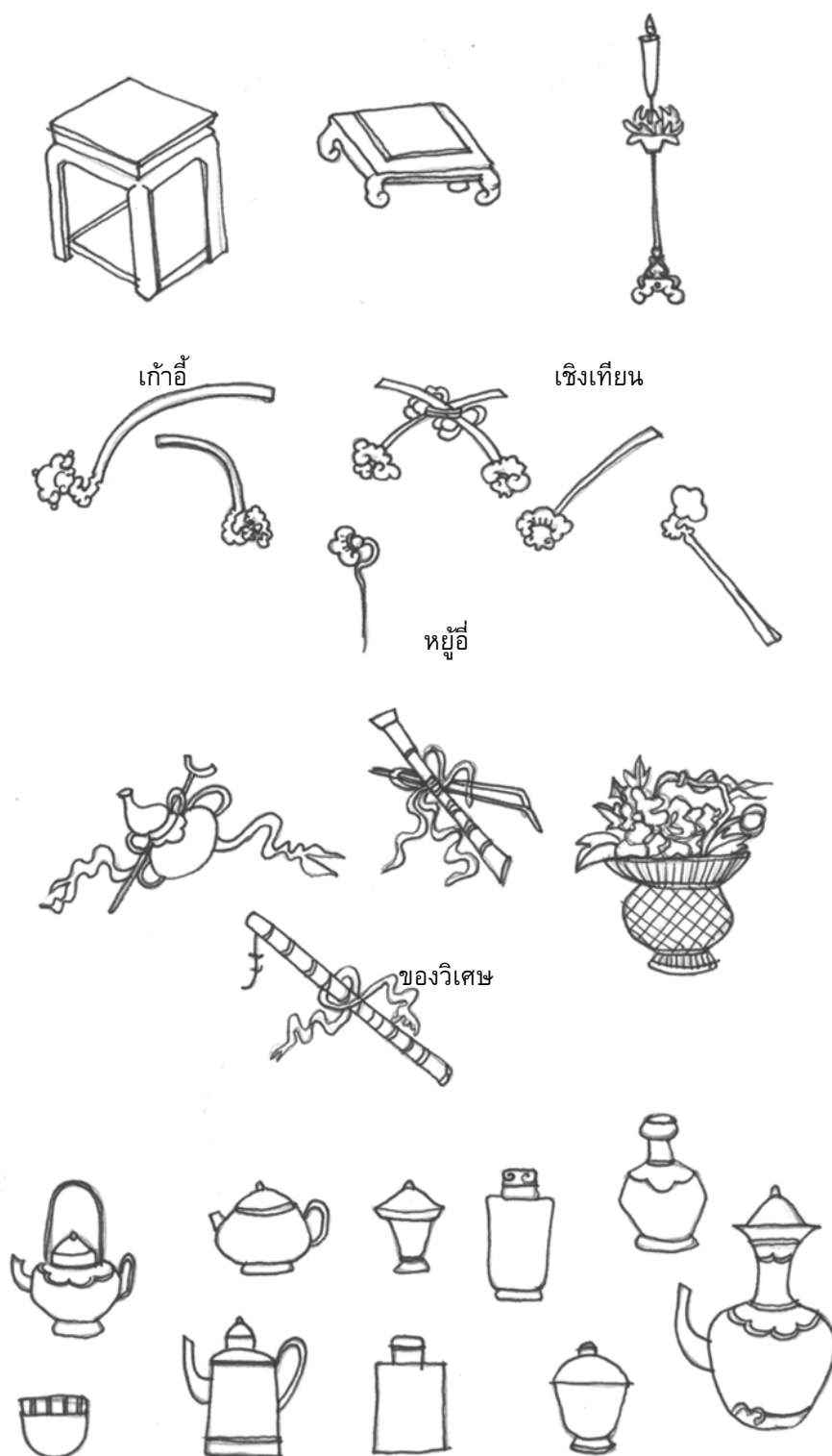

ลวดลาย

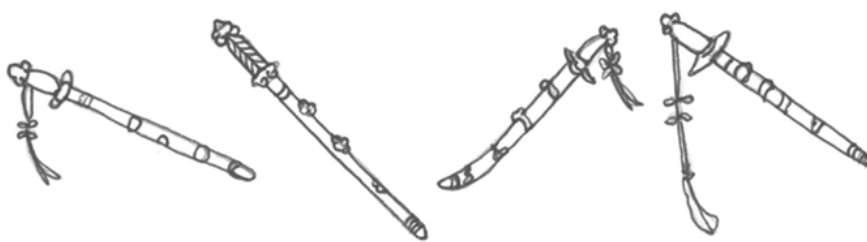
แจกัน

ภาพประกอบ 148 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดนาคปรก

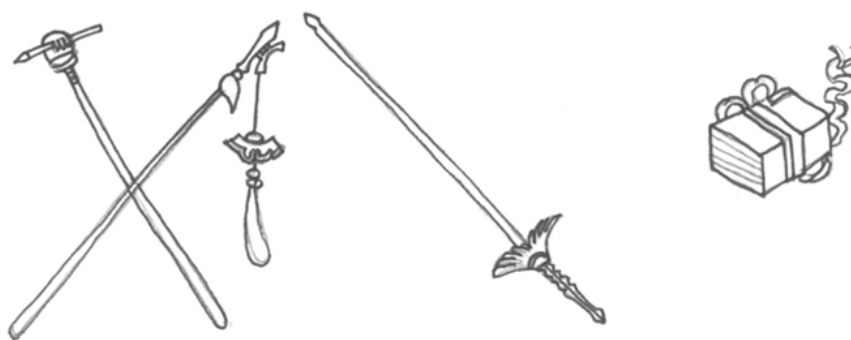

กาและถั่วยา

ภาพประกอบ 149 รูปแบบสัญลักษณ์นิจิตรกรรมฝาผนังในวัดนาคปรก

ดาบ

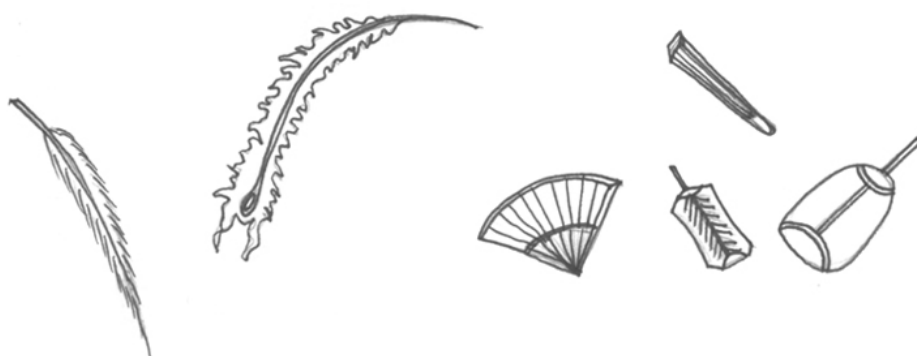
หอก

กล่องหนังสือ

กระถางรูป

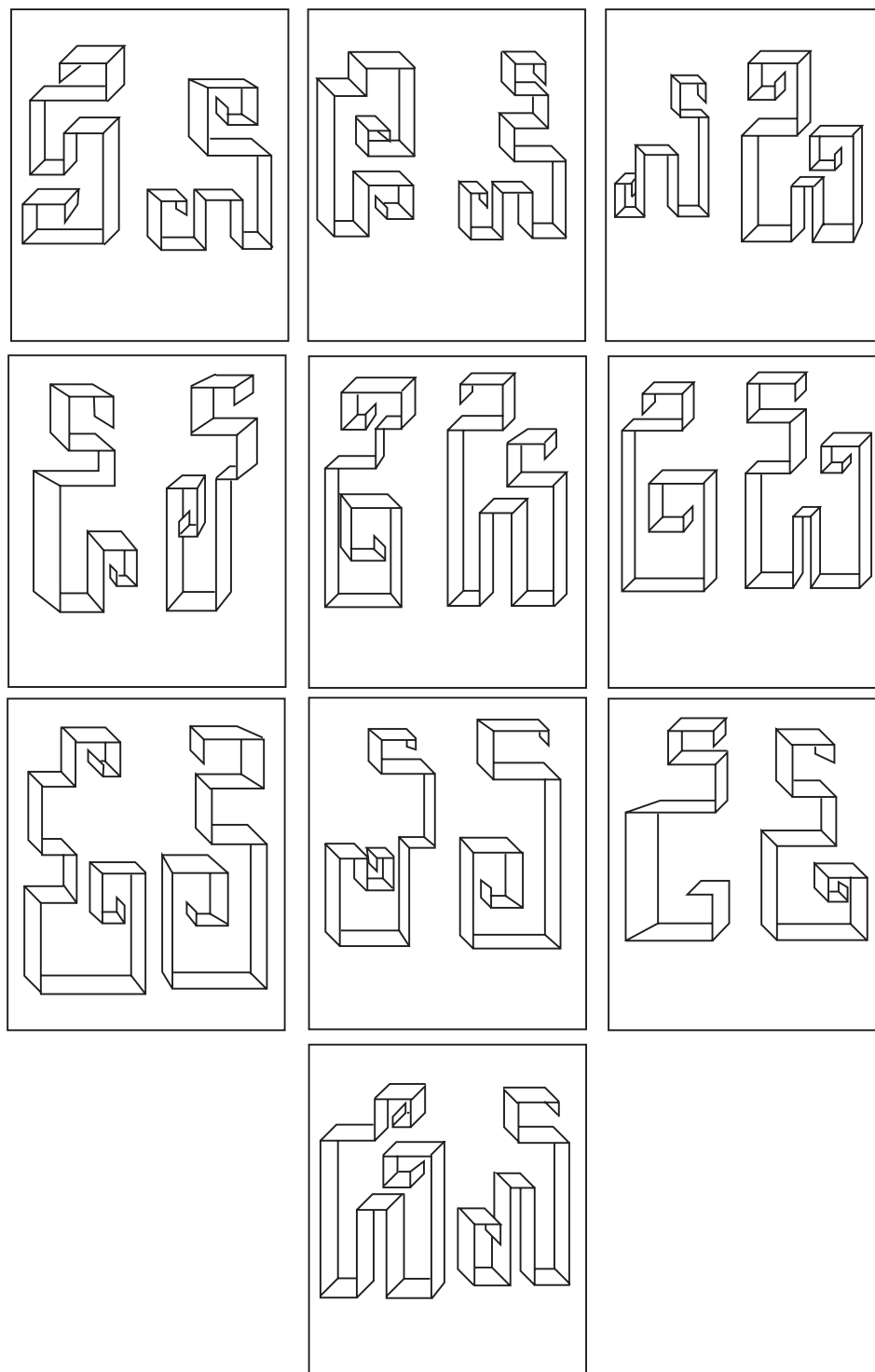
กระถาง

ชนน

พั

ภาพประกอบ 150 รูปแบบสัญลักษณ์นิตรกรรมฝาผนังในวัดนาคร

ภาพประกอบ 151 รูปแบบโต๊ะลายประแจจีนบนจิตรกรรมฝาผนังในวัดนาคปรก

วัดบุปผาราม

วัดบุปผารามเดิมเป็นวัดโบราณซึ่งคงสร้างมาแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา ชื่อว่าวัดดอกไม้ไม่ปรากฏว่าใครเป็นผู้สร้าง ในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่านผู้หญิงจันทร์ ภรรยาเอกของสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ เมื่อครั้งยังเป็นเจ้าพระยาพระคลัง มารดาของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ได้ทำการปฏิสังขรณ์เนื่องจากเป็นวัดที่อยู่ใกล้บ้านท่าน และต่อมาสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์และ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ เมื่อครั้งยังเป็น จมื่นไวยวรนาถ และจมนิราชา มาดัยได้คาดการณ์ล่วงหน้าว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งขณะนั้นทรงผนวชอยู่คงจะได้รับราชสมบัติต่อจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนั้นทั้งสองท่านจึงดำเนินการปฏิสังขรณ์วัดดอกไม้ แล้วกราบทูลขอคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไปครองวัด แล้วถวายเป็นพระอารามหลวง ในการบูรณะปฏิสังขรณ์นี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงช่วยในการบูรณะพระอุโบสถด้วย แล้วพระราชทานแปลงนามจากวัดดอกไม้เป็น วัดบุปผาราม

ภาพประกอบ 152 หน้าพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 153 ประตูทางเข้าวัด

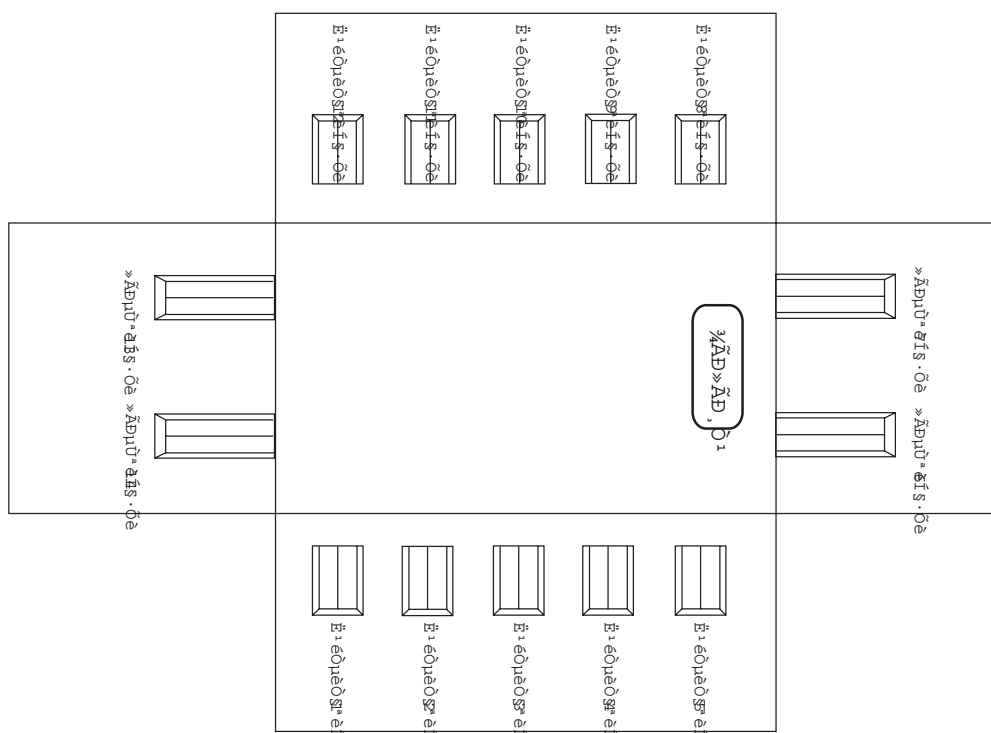
ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาปรากฏอยู่ภายในพระวิหารของวัด ซึ่งพระวิหารมีมาพร้อมกับการสร้างวัด ลักษณะสถาปัตยกรรมประยุกต์ผสมไทยจีน เนื่องจากหลังคาพระวิหารมีรูปทรงแบบจีน อันเป็นพระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว หาแต่ประดับ ซ่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หัวนาค หน้าบันเป็นปูนปั้นลายดอกไม้ มีตราสุริยมณฑลแบบไทยอยู่ตรงกลาง ชุ่มประตูดหน้าต่างเป็นลายปูนปั้นปิดทองประดับกระจกรูปตราสุริยมณฑลแบบฝรั่ง คือ เป็นตรารูปพระอาทิตย์ ด้านนอกพระวิหารมีระเบียงล้อมรอบ ด้านในพระวิหารประดิษฐานหมู่พระพุทธรูป มีพระพุทธรูปชินราชจำลองเป็นพระประธาน มีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่สวยงามประณีต ฝาผนังด้านบนเป็นเรื่องทศชาติ ช่องประตูดหน้าต่างเป็นภาพเขียนลายทองรดน้ำ มีโคลงสุภาษิตโลกนิติกำกับ บานประตูดหน้าต่างด้านในเป็นภาพเขียนเครื่องโต๊ะบูชาหลายแบบ ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดบุปผารามมีให้ศึกษาทั้งสิ้นจำนวน 14 ภาพ

ภาพประกอบ 154 พระวิหาร

ภาพประกอบ 155 ด้านหน้าพระวิหาร

ภาพประกอบ 156 แผนผังแสดงตำแหน่งภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระวิหาร วัดบุปผาราม

รูปแบบสัญลักษณ์ของจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาในวัดบุปผาราม

จิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาบนช่องหน้าต่างและช่องประตูในพระวิหารของวัดบุปผารามทั้งหมดจำนวน 14 ช่อง มีรูปแบบของสิ่งมงคลและสัญลักษณ์ที่เหมือนกันซึ่งแบ่งได้เป็น 5 กลุ่ม กลุ่มแรกได้แก่ หน้าต่างช่องที่ 1, 5, 8 และ 12

กลุ่มที่ 2 ได้แก่ หน้าต่างช่องที่ 2 และ 11

กลุ่มที่ 3 ได้แก่ หน้าต่างช่องที่ 3 และ 10

กลุ่มที่ 4 ได้แก่ หน้าต่างช่องที่ 4 และ 9

กลุ่มที่ 5 ได้แก่ ประตูช่องที่ 6, 7, 13 และ 14

กลุ่มแรกได้แก่ หน้าต่างช่องที่ 1, 5, 8 และ 12 ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 157 หน้าต่างช่องที่ 1

ภาพประกอบ 158 หน้าต่างช่องที่ 5

ภาพประกอบ 159 หน้าต่างช่องที่ 8

ภาพประกอบ 160 หน้าต่างช่องที่ 12

ภาพจิตรกรรมฝาผนังบนช่องหน้าต่างในพระวิหารวัดบุปผารามกลุ่มแรกได้แก่ ช่องที่ 1, 5, 8 และ 12 ช่องหน้าต่างซีกซ้ายและขวาวาดเหมือนกันแต่กลับคนละด้าน เป็นภาพเครื่องโต๊ะสี่เหลี่ยม 3 ตัววางซ้อนทับกันอยู่และมีโต๊ะอีก 1 ตัววางอยู่ด้านหลัง บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนลงล่างจะเห็นภาพของ ม่านระบายเปิดชายทั้งซ้ายและขวา ถัดลงมาเป็นมาลัยอุบะร้อย ห้อยระย้าลงมาด้านล่าง บนโต๊ะตัวบนสุดวางนาฬิกาทรงยุโรปและพานดอกไม้ โต๊ะตัวที่สองถัดลงมาด้านล่าง วางพานดอกไม้และเชิงเทียน โต๊ะตัวล่างสุดวางถาดผลองุ่น แจกันดอกไม้ กระถางรูป โต๊ะตัวหลังสุดวางแจกันดอกไม้ขนาดใหญ่ กระเช้าดอกไม้และถาดใส่ดอกไม้

กลุ่มที่ 2 ที่มีรูปแบบสัญลักษณ์บนภาพจิตรกรรมเหมือนกันได้แก่

หน้าต่างช่องที่ 2 และ 11 ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 161 หน้าต่างช่องที่ 2

ภาพประกอบ 162 หน้าต่างช่องที่ 11

ภาพจิตรกรรมฝาผนังบนช่องหน้าต่างในพระวิหารวัดบุปผารามกลุ่มที่ 2 ได้แก่ ช่องที่ 2 และ 11 ช่องหน้าต่างซีกซ้ายและขวาวาดเหมือนกันแต่กลับคนละด้าน เป็นภาพเครื่องโต๊ะสี่เหลี่ยม 3 ตัววางซ้อนทับกันอยู่และมีโต๊ะอีก 1 ตัววางอยู่ด้านหลัง บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนลงล่างจะเห็นภาพของ ม่านระบายเปิดชายทั้งซ้ายและขวา ถัดลงมาเป็นมัลลียอุบะร้อยห้อยระย้าลงมาด้านล่าง บนโต๊ะตัวบนสุดวางเชิงเทียนทรงกระบอกสูงและพานดอกไม้ โต๊ะตัวที่สองถัดลงมาด้านล่างวางพานดอกไม้และเชิงเทียน โต๊ะตัวล่างสุดวางถาดผลองุ่น แจกันดอกไม้ กระถางรูป โต๊ะตัวหลังสุดวางแจกันดอกไม้ขนาดใหญ่ กระเช้าดอกไม้และถาดใส่ดอกไม้

กลุ่มที่ 3 ที่มีรูปแบบสัญลักษณ์บนภาพจิตรกรรมเหมือนกันได้แก่
หน้าต่างช่องที่ 3 และ 10 ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 163 หน้าต่างช่องที่ 3

ภาพประกอบ 164 หน้าต่างช่องที่ 10

ภาพจิตรกรรมฝาผนังบนช่องหน้าต่างในพระวิหารวัดบุปผารามกลุ่มที่ 3 ได้แก่ ช่องที่ 3 และ 10 ช่องหน้าต่างซีกซ้ายและขวาวาดเหมือนกันแต่กลับคนละด้าน เป็นภาพเครื่องโต๊ะสี่เหลี่ยม 3 ตัววางซ้อนทับกันอยู่และมีโต๊ะอีก 1 ตัววางอยู่ด้านหลัง บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนลงล่างจะเห็นภาพของ ม่านระบายเปิดชายทั้งซ้ายและขวา ถัดลงมาเป็นมัลลยอุบะร้อยห้อยระย้าลงมาด้านล่าง บนโต๊ะตัวบนสุดวางแจกันดอกไม้ครอบด้วยโคมแก้วและพานดอกไม้ โต๊ะตัวที่สองถัดลงมาด้านล่างวางพานดอกไม้และเชิงเทียน โต๊ะตัวล่างสุดวางถาดผลองุ่น แจกันดอกไม้ กระถางรูป โต๊ะตัวหลังสุดวางแจกันดอกไม้ขนาดใหญ่ กระเช้าดอกไม้และถาดใส่ดอกไม้

กลุ่มที่ 4 ที่มีรูปแบบสัญลักษณ์บนภาพจิตรกรรมเหมือนกันได้แก่

หน้าต่างช่องที่ 4 และช่องที่ 9 ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 165 หน้าต่างช่องที่ 4

ภาพประกอบ 166 หน้าต่างช่องที่ 9

ภาพจิตรกรรมฝาผนังบนช่องหน้าต่างในพระวิหารวัดบุปผารามกลุ่มที่ 4 ได้แก่ ช่องที่ 4 และ 9 ช่องหน้าต่างซีกซ้ายและขวาวาดเหมือนกันแต่กลับคนละด้าน เป็นภาพเครื่องโต๊ะสี่เหลี่ยม 3 ตัววางซ้อนทับกันอยู่และมีโต๊ะอีก 1 ตัววางอยู่ด้านหลัง บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนลงล่างจะเห็นภาพของ ม่านระบายเปิดชายทั้งซ้ายและขวา ถัดลงมาเป็นม้ายอบะรอยห้อยระย้าลงมาด้านล่าง บนโต๊ะตัวบนสุดวางเชิงเทียนแก้วทรงกระบอกสูงและพานดอกไม้ โต๊ะตัวที่สองถัดลงมาด้านล่างวางพานดอกไม้และเชิงเทียน โต๊ะตัวล่างสุดวางถาดผลลูกพลับ แจกันดอกไม้ กระถางรูป โต๊ะตัวหลังสุดวางแจกันดอกไม้ขนาดใหญ่ กระเช้าดอกไม้และถาดใส่ดอกไม้

กลุ่มที่ 5 ที่มีรูปแบบสัญลักษณ์บนภาพจิตรกรรมเหมือนกันได้แก่

ประตูช่องที่ 6 , 7, 13 และ 14 ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 167 ประตูช่องที่ 6

ภาพประกอบ 168 ประตูช่องที่ 7

ภาพประกอบ 169 ประตูช่องที่ 13

ภาพประกอบ 170 ประตูช่องที่ 14

ภาพจิตรกรรมฝาผนังบนช่องประตูในพระวิหารวัดบุปผาราม กลุ่มที่ 5 ได้แก่ ช่องที่ 6, 7, 13 และ 14 ช่องประตูซีกซ้ายและขวาวาดเหมือนกันแต่กลับคนละด้าน เป็นภาพเครื่องโต๊ะสี่เหลี่ยม 3 ตัววางซ้อนทับกันอยู่และมีโต๊ะอีก 1 ตัววางอยู่ด้านหลัง รูปร่างของโต๊ะเป็นแบบยุโรป ขาโต๊ะทรงโค้ง บนโต๊ะมีสิ่งของมงคลหรือสัญลักษณ์มงคลวางอยู่หลายอย่าง มองภาพจากด้านบนลงล่างจะเห็นภาพของ ม่านระบายเปิดชายทั้งซ้ายและขวา ถัดลงมาเป็นมัลลียุบะ 3 ชั้นร้อยห้อยระย้าลงมาด้านล่าง บนโต๊ะตัวบนสุดวางเชิงเทียนทรงยุโรปมีเชิงเทียน 3 กิ่งและพานทรงสูงใส่ดอกไม้ 2 พาน โต๊ะตัวที่สองถัดลงมาด้านล่างวางแจกันดอกไม้และเชิงเทียน โต๊ะตัวล่างสุดวางตะกร้าใส่ผลแดง กระถางรูป โต๊ะตัวหลังสุดวางแจกันดอกไม้ขนาดใหญ่ และพานใส่ดอกไม้ 2 พาน

องค์ประกอบและการจัดวาง

ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดบุปผารามรวมทั้งสิ้นจำนวน 14 ภาพ ปรากฏอยู่บนบานหน้าต่างและบานประตู การจัดวางของภาพจิตรกรรมประกอบไปด้วยภาพโต๊ะ 4 ขาที่วางซ้อนกันลดหลั่นของโต๊ะเป็นแบบฝรั่ง และมีสิ่งของบูชาวางลดหลั่นจากบนลงล่าง ภาพจิตรกรรมบนบานหน้าต่างซีกซ้ายกับซีกขวาวาดเหมือนกัน มีความสมดุลย์ซ้ายขวา ใช้หลักทัศนียภาพในการวาดทำให้ภาพดูมีความลึกและมีมิติ

โครงสร้างของสี

พื้นหลังเป็นสีน้ำตาลแดงเข้ม สีโดยรวมเป็นสีน้ำตาล สีที่ใช้เป็นสีจริงของวัตถุ สีทั้งหมดที่ปรากฏ ได้แก่ สีแดง, สีน้ำตาล, สีเขียว, สีฟ้า, สีเหลืองและสีทอง นอกจากนั้นสีที่เกิดเป็นการผสมกันของสีทั้งหมดที่กล่าวมา มีการไล่ระดับสีความอ่อนแก่ทำให้เกิดแสงเงาและใช้สีทองในการตกแต่งเส้นมีการตัดขอบของภาพโดยสีอื่นที่นอกเหนือไปจากสีดำและสีทอง

ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม

วัดบุปผารามเดิมชื่อวัดดอกไม้ เป็นวัดร้างมีมาแต่ครั้งอยุธยา ท่านผู้หญิงจันทร์ภรรยาเอกของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชและบุตรชายของท่าน คือสมเด็จพระนารายณ์มหาราชศรีสุริยวงศ์ ขณะยังเป็นเจ้านายในวัง กับน้องชายต่างมารดา คือ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ขำ บุนนาค) ขณะยังเป็นเจ้านายราชามาตย์ ได้ร่วมกันปฏิสังขรณ์ใหม่หมดทั้งวัดและถวายเป็นพระอารามหลวง รัชกาลที่ 4 โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามวัดว่า วัดบุปผาราม

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงทราบข่าวถึงวัดไว้ว่า สมเด็จพระนารายณ์มหาราชศรีสุริยวงศ์ตระหนักดีว่าเมื่อสิ้นรัชกาลที่ 3 แล้ว การสืบทอดองค์รัชทายาทมีความสับสนอยู่มาก หากสนับสนุนเจ้าฟ้าใหญ่ (รัชกาลที่ 4) ขึ้นครองราชย์แล้วบ้านเมืองจึงจะปกติสุข ท่านและน้องชายจึงบูรณะวัดดอกไม้ซึ่งตั้งอยู่ในสวนและไม่ไกลจากบ้านของท่าน พร้อมทั้งนิมนต์พระสงฆ์ธรรมยุติกายให้มาครองวัด เมื่อเจ้าฟ้าใหญ่มีกิจต้องเสด็จไปตรวจตราและสั่งสอนพระสงฆ์ซึ่งออกวัดมาใหม่เนื่องๆ ก็ได้โอกาสเฝ้าทูลถวายคำปรึกษาปัญหาบ้านเมืองอย่างใกล้ชิด และสนับสนุนให้พระองค์ขึ้นครองราชย์ได้ในที่สุด

วัดบุปผารามเป็นวัดของตระกูลบุนนาค ตั้งอยู่ใกล้สะพานพุทธ ย่านบ้านขุนนางตระกูลบุนนาค ก่อนสร้างสะพานพุทธ บริเวณเชิงสะพานฝั่งธนบุรีทั้งหมดเป็นนิเวศสถานของสกุลบุนนาค ซึ่งเดิมทีเดิวนั้นเจ้าพระยามหาเสนา บรรพบุรุษของตระกูลตั้งบ้านอยู่ระหว่างกำแพงพระบรมมหาราชวังกับวิหารพระนอน วัดโพธิ์ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชประยูรวงศ์และสมเด็จพระนารายณ์มหาราชศรีสุริยวงศ์ก็ถือกำเนิด ณ ที่นั่น จน

พ.ศ.2361 สมัยรัชกาลที่ 2 เมื่อมีการขยายเขตพระราชฐานในพระบรมมหาราชวังออกไป สมเด็จพระบรมมหา
 ประยูรวงศ์จึงพาครอบครัวย้ายข้ามฝั่งมาตั้งบ้านใหม่ยังบริเวณสวนกาแฟ ซึ่งเป็นที่ดินของตระกูล

ปัจจุบันชาวบุนนาคส่วนใหญ่ต่างโยกย้ายออกไปคราวถูกเวนคืนที่ดินเพื่อสร้างสะพานพุทธ หรือมี
 เช่นนั้นก็ทยอยขายที่ทางและขยับขยายย้ายออกไป ย่านนี้จึงเหลือเพียงวัดวาอารามและสิ่งของเครื่องใช้ซึ่ง
 เป็นสัญลักษณ์แห่งตระกูลวงศ์ ที่บรรพบุรุษของตระกูลได้สร้างหรืออุทิศไว้ให้วัดของตน

ตาราง 7 รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของ วัดบุปผาราม

รูปแบบ	ภาพจิตรกรรม
รูปมนุษย์	เด็กฝรั่งเปลือยกาย
รูปสัตว์	-
รูปดารา	-
ดอกไม้	ดอกโบตั๋น, ดอกเบญจมาศ
ผลไม้	ส้ม, แดงโม, องุ่น, พลับ
ลาย	ลวดลายแบบเก่าผสมสมัยใหม่
อักษร	-
สิ่งของต่างๆ	แจกัน, เชิงเทียน, โต๊ะสี่ขา, นาฬิกา, กระจกเงา

ดอกไม้

มนุษย์

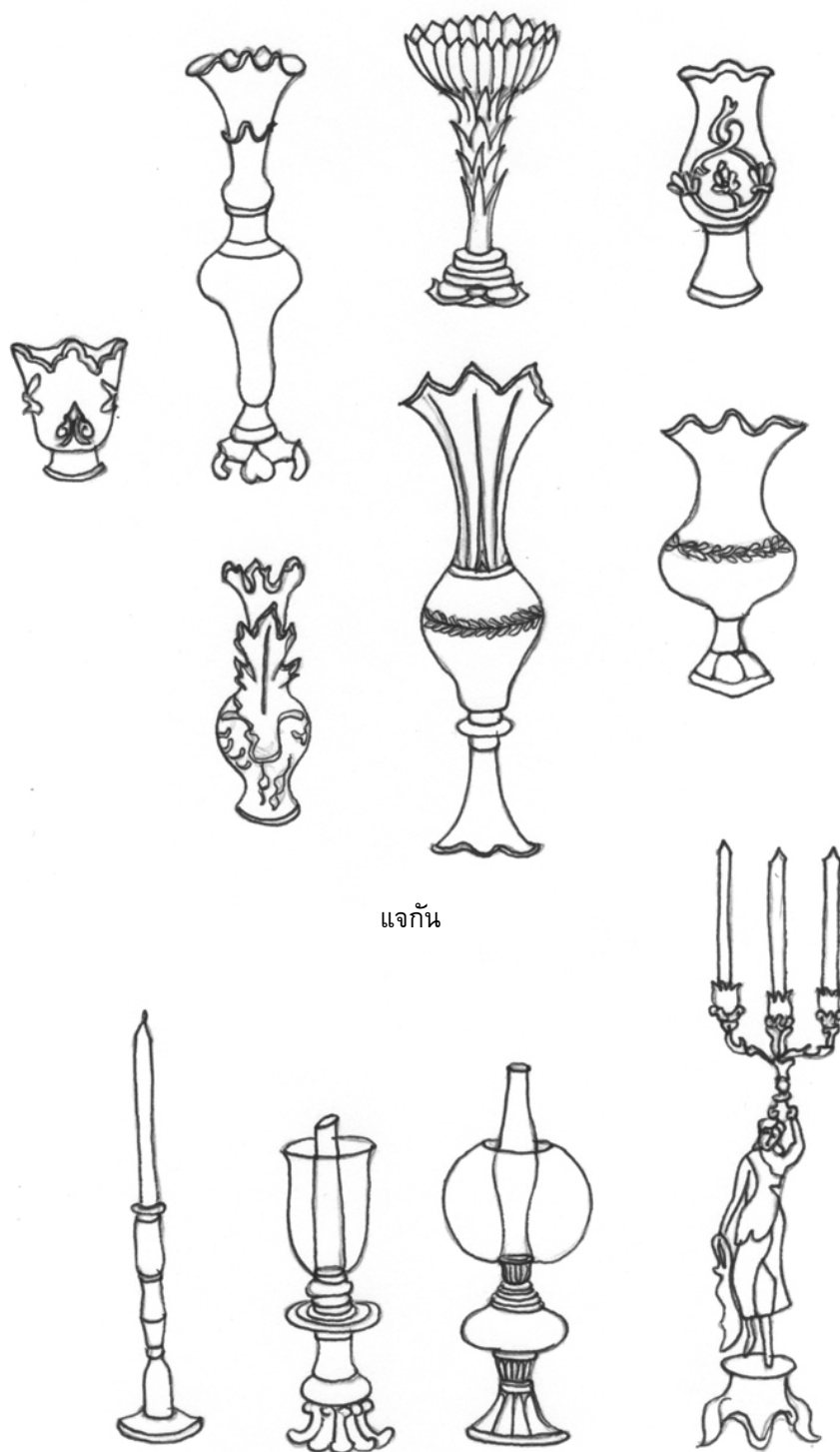

ผลไม้

นาฬิกา

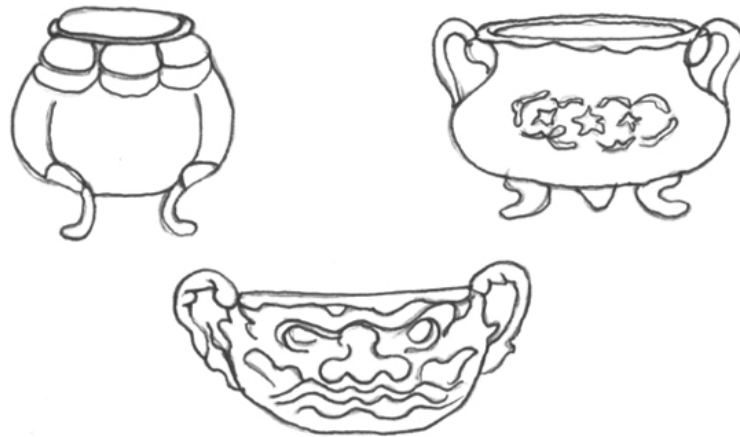
ภาพประกอบ 171 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดบุปผาราม

แจกัน

เชิงเทียน

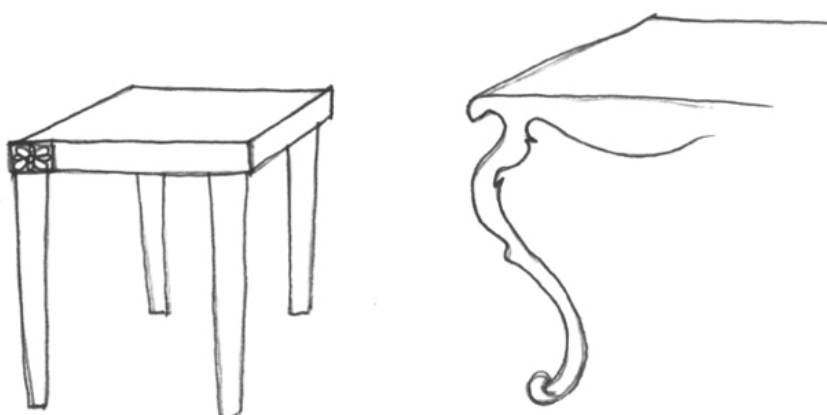
ภาพประกอบ 172 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดบุปผาราม

กระถางรูป

ลวดลาย

โต๊ะ

ภาพประกอบ 173 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดบุปผาราม

วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

วัดราชโอรสารามราชวรวิหารเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร และถือเป็นวัดประจำรัชกาล พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งบรมราชวงศ์จักรี ตั้งอยู่เลขที่ 258 ริมคลองสนามไชยฝั่งตะวันตก แขวงบางค้อ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

ภาพประกอบ 174 ด้านหน้าพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 175 ทางเดินหน้าพระอุโบสถ

ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาปรากฏอยู่ในพระอุโบสถบนฝาผนังตอนบนตั้งแต่เหนือช่องประตูหน้าต่างขึ้นไป เป็นภาพเครื่องโต๊ะบูชาแบบต่างๆ ผู้ถวายบรรจุไว้ในช่องสี่เหลี่ยมเล็กๆ ขนาดไม่เท่ากันแต่จัดลำดับเรียงต่อเนื่องกันไปอย่างมีระเบียบตลอดฝาผนังทั้ง 4 ด้าน ได้กำหนดภาพช่องแรกทางมุมฝาผนังหุ้มกลองด้านหน้าพระประธานตรงมุมด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ แล้วเรียงลำดับภาพไปจนตลอดฝาผนังทั้ง 4 ด้าน เป็นภาพรวม 296 ช่อง ภาพจิตรกรรมบางส่วนได้ถูกน้ำฝนรื้อรด เกิดการชำรุดเสียหายก็หลายแห่ง บางภาพยังคงอยู่ในสภาพเดิมบางภาพได้ลบเลือนไปแต่ยังคงเหลือเค้าโครงให้เห็นและสามารถนับจำนวนของช่องภาพได้

ภาพประกอบ 176 พระอุโบสถ

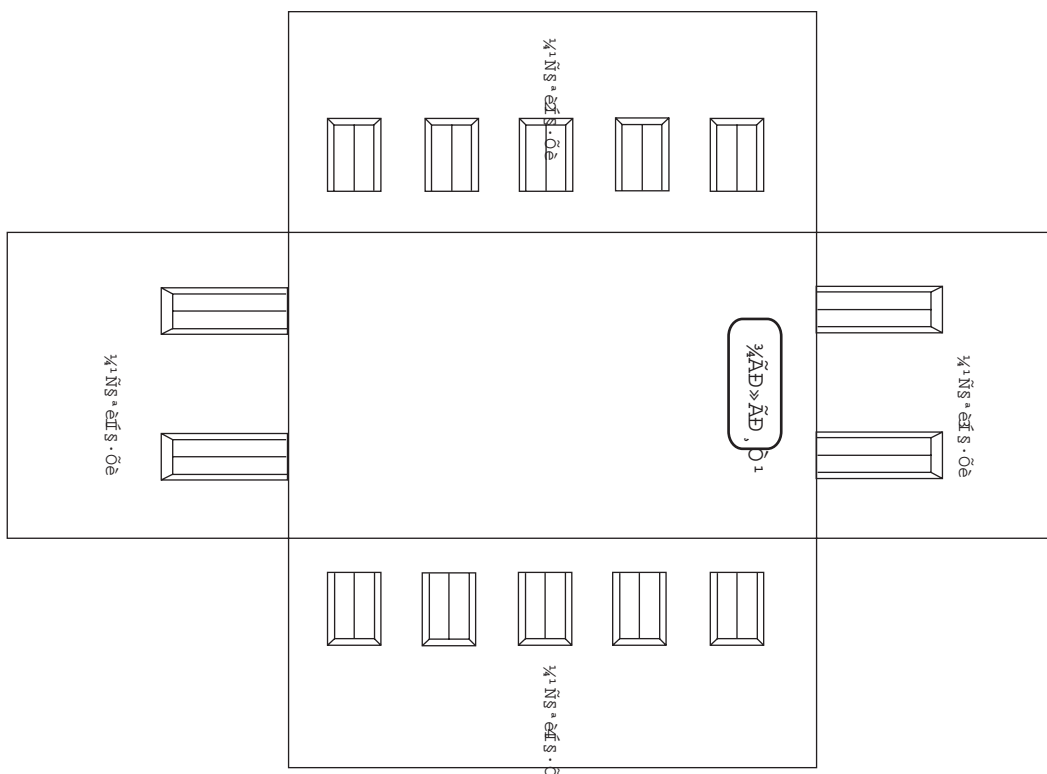
ภาพประกอบ 177 พระพุทธรูปนันทคุณอดุลญาณบพิตร

ภาพประกอบ 178 ถะหรือสถูปด้านหลังพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 179 แทนที่ประทับใต้ต้นพิบูลของ ร.3

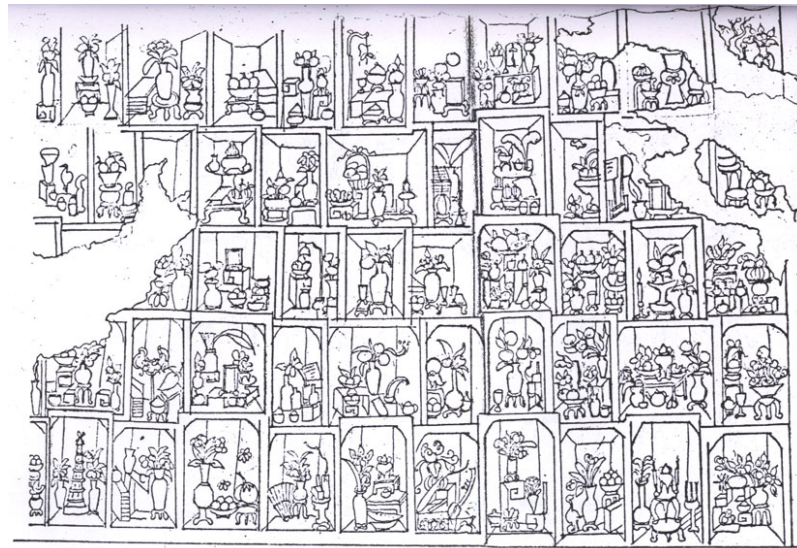

ภาพประกอบ 180 แผนผังแสดงตำแหน่งภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ

วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

รูปแบบสัญลักษณ์ของจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชา

ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

ลายเส้น (วรรณิกา ณ สงขลา. 2531:291)

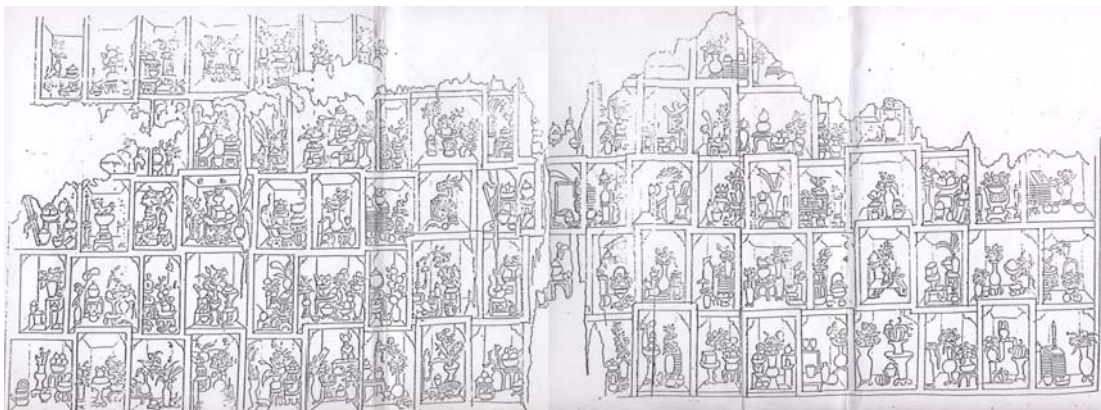

ภาพจริง

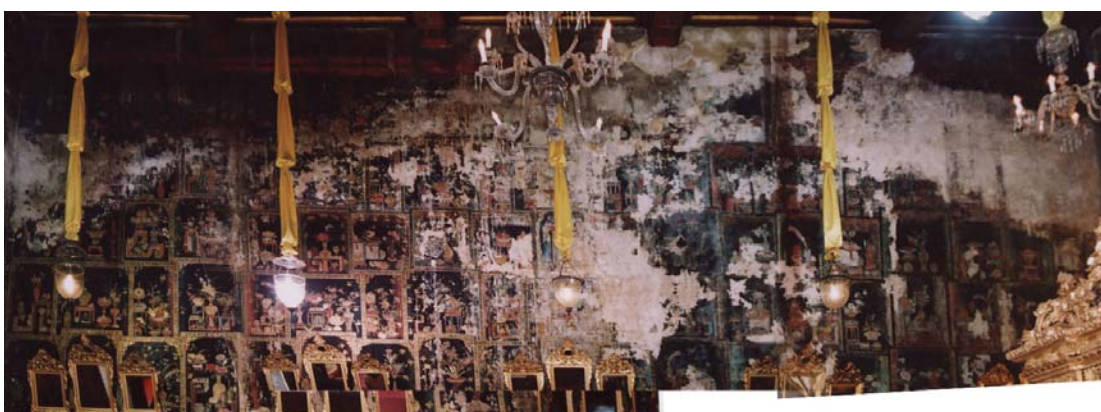
ภาพประกอบ 181 ผนังช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 1 พระอุโบสถวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะบูชาแบบต่างๆ มีทั้งลักษณะโต๊ะสี่เหลี่ยมและแบบชั้นวางของลายประแจจีนประดับประดาด้วยสิ่งของมงคลและสัญลักษณ์มงคลต่างๆ ไม่มีรูปแบบซ้ำกัน ผูกลายบรรจุไว้ในช่องสี่เหลี่ยมเล็กๆ ขนาดไม่เท่ากันแต่จัดลำดับเรียงต่อเนื่องกันไปอย่างมีระเบียบเต็มฝาผนัง ผนังที่ 1 นับจากด้านบนลงล่างได้ 5 แถว แถวละ 11 ช่อง ยกเว้นแถวบนสุดมีเพียง 10 ช่องรวมทั้งหมดเป็น 54 ช่อง

ลายเส้น (วรรณิกา ณ สงขลา. 2531:292)

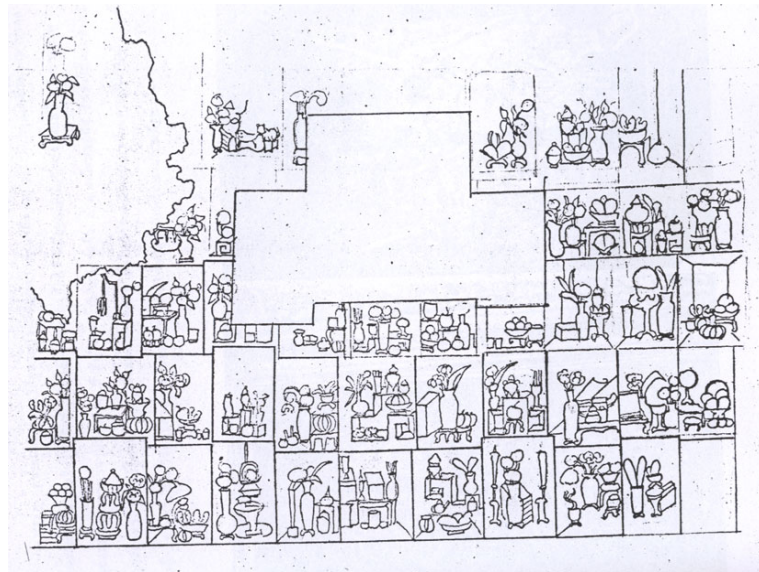

ภาพจริง

ภาพประกอบ 182 ผืนช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 2 พระอุโบสถวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะบูชาแบบต่างๆ มีทั้งลักษณะโต๊ะสี่เหลี่ยมและแบบชั้นวางของลายประแจจีน ประดับประดาด้วยสิ่งของมงคลและสัญลักษณ์มงคลต่างๆ ไม่มีรูปแบบซ้ำกัน ผูกลายบรรจุไว้ในช่องสี่เหลี่ยม เล็กๆ ขนาดไม่เท่ากันแต่จัดลำดับเรียงต่อเนื่องกันไปอย่างมีระเบียบเต็มฝาผนัง ผืนที่ 2 นับจากด้านบนลงล่างได้ 5 แถว รวมทั้งหมดเป็น 94 ช่อง

ลายเส้น (วรรณิกา ณ สงขลา. 2531:293)

ภาพจริง

ภาพประกอบ 183 ผนังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 3 พระอุโบสถวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะบูชาแบบต่างๆ มีทั้งลักษณะโต๊ะสี่เหลี่ยมและแบบชั้นวางของลายประจันประดับประดาด้วยสิ่งของมงคลและสัญลักษณ์มงคลต่างๆ ไม่มีรูปแบบซ้ำกัน ผูกลายบรรจุไว้ในช่องสี่เหลี่ยมเล็กๆ ขนาดไม่เท่ากันแต่จัดลำดับเรียงต่อเนื่องกันไปอย่างมีระเบียบเติมฝาผนัง ผนังที่ 3 นับจากด้านบนลงล่างได้ 5 แถว แถวละ 11 ช่อง รวมทั้งหมดเป็น 55 ช่อง จำนวนของช่องภาพเท่ากับฝาผนังที่ 1 ด้านตรงข้ามองค์พระประธาน ส่วนกลางของฝาผนังด้านหลังองค์พระประธานถูกวางทับด้วยกระจก 3 บานจึงบดบังภาพจิตรกรรมไปบางส่วน

ลายเส้น (วรรณิกา ณ สงขลา. 2531:294)

ภาพจริง

ภาพประกอบ 184 ผนังช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่องที่ 4 พระอุโบสถวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

เป็นภาพเครื่องโต๊ะบูชาแบบต่างๆ มีทั้งลักษณะโต๊ะสี่เหลี่ยมและแบบชั้นวางของลายประแจจีน ประดับประดาด้วยสิ่งของมงคลและสัญลักษณ์มงคลต่างๆ ไม่มีรูปแบบซ้ำกัน ผู้กลายบรรจุไว้ในช่องสี่เหลี่ยม เล็กๆ ขนาดไม่เท่ากันแต่จัดลำดับเรียงต่อเนื่องกันไปอย่างมีระเบียบเต็มฝาผนัง ผนังที่ 2 นับจากด้านบนลงล่างได้ 5 แถว รวมทั้งหมดเป็น 93 ช่อง

องค์ประกอบและการจัดวาง

ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร ปรากฏอยู่ในพระอุโบสถบนฝาผนัง ตอนบนตั้งแต่เหนือช่องประตูหน้าต่างขึ้นไป เป็นภาพเครื่องโต๊ะบูชาแบบต่างๆ ผูกลายบรรจุไว้ในช่องสี่เหลี่ยมเล็กๆ ขนาดไม่เท่ากันแต่จัดลำดับเรียงต่อเนื่องกันไปอย่างมีระเบียบตลอดฝาผนังทั้ง 4 ด้าน ภายในช่องสี่เหลี่ยมเป็นภาพสิ่งของและสัญลักษณ์มงคล จัดวางอยู่ในช่องสี่เหลี่ยม วาดเรียงรอบผนังพระอุโบสถทั้งสี่ด้านรวมทั้งหมด 296 ช่อง

โครงสร้างของสี

ภาพจิตรกรรมเขียนด้วยสีฝุ่นมีร่องพื้น ปิดทองประดับตลอดทั้งผนัง พื้นสีดำ สีที่ปรากฏได้แก่ สีเขียว แดง น้ำเงิน ดำและทอง ใช้เทคนิคเขียนแบบพื้นดำไล่สีน้ำหนกจนภาพค่อยๆ มีดหายไปทางด้านหลัง

ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม

วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร เป็นวัดที่รัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ บูรณะขึ้นใหม่ทั้งวัด เมื่อครั้งเป็นพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ พระองค์ทรงนิยมศิลปะจีน จึงนำรูปแบบศิลปกรรมจีนมาสร้าง พร้อมทั้งวางผังวัดต่างไปจากรัชกาลก่อนๆ ซึ่งไม่เคยปรากฏในกรุงรัตนโกสินทร์ จนเกิดเป็นเอกลักษณ์พิเศษ เรียกว่า ศิลปะแบบพระราชนิยม ศิลปกรรมที่ได้รับการสร้างขึ้นใหม่เป็นแบบเฉพาะตนเอง ซึ่งมีการสร้างงานโดยช่างชาวจีนแต่จิวจากสำเพ็ง วัดราชโอรสจึงเป็นของแปลกของคนยุคนั้น ชาวไทยและชาวต่างชาติพากันลงเรือมาชมความงามมิได้ขาด

ภาพประกอบ 185 อาคารบริเวณทางเข้าวัด

ภาพประกอบ 186 โรงเรียนวัดราชโอรส

วัดราชโอรสตั้งอยู่ริมคลองด่าน วัดในกลุ่มเดียวกันได้แก่ วัดนางนองและวัดหนึ่ง ซึ่งมีรูปแบบสถาปัตยกรรมในสมัยรัชกาลที่ 3 บริเวณนี้มีการวางผังที่ตั้งวัดสองฝั่งได้อย่างลงตัว มองไปฝั่งใดก็เห็นเจดีย์และโบสถ์ วิหารเด่นเป็นสง่า ในปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศแวะชมความงามและแวะชื่นชมศิลปะของวัด ย่านนี้เป็นบ้านเดิมของตระกูลจิราธิวัฒน์ เจ้าสัวแห่งห้างสรรพสินค้าชั้นแนวหน้า ซึ่งได้อุปถัมภ์บำรุงวัดนี้เป็นอย่างดี

ภาพประกอบ 187 คลองด้านด้านหลังวัด

ภาพประกอบ 188 ศาลาจีนที่ตระกูลจิราธิวัฒน์สร้างถวาย

**ตาราง 8 รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของ
วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร**

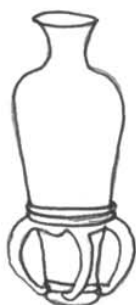
รูปแบบ	ภาพจิตรกรรม
รูปมนุษย์	-
รูปสัตว์	กิลีน, ผีเสื้อ
รูปดารา	-
ดอกไม้	เบญจมาศ , โบตั๋น,
ผลไม้	พิกทอง, ส้มโอ, พลับ, แดงโม, ส้มมือ
ลาย	ลายผูกแบบจีน (ลายที่เขียนซ้ำไปมา)
อักษร	-
สิ่งของต่างๆ	โต๊ะลายประแจจีน, แจกัน, ขนนก, กาและถ้วยชา, แก้ว, กระจกรูป, กระจก

สัตว์

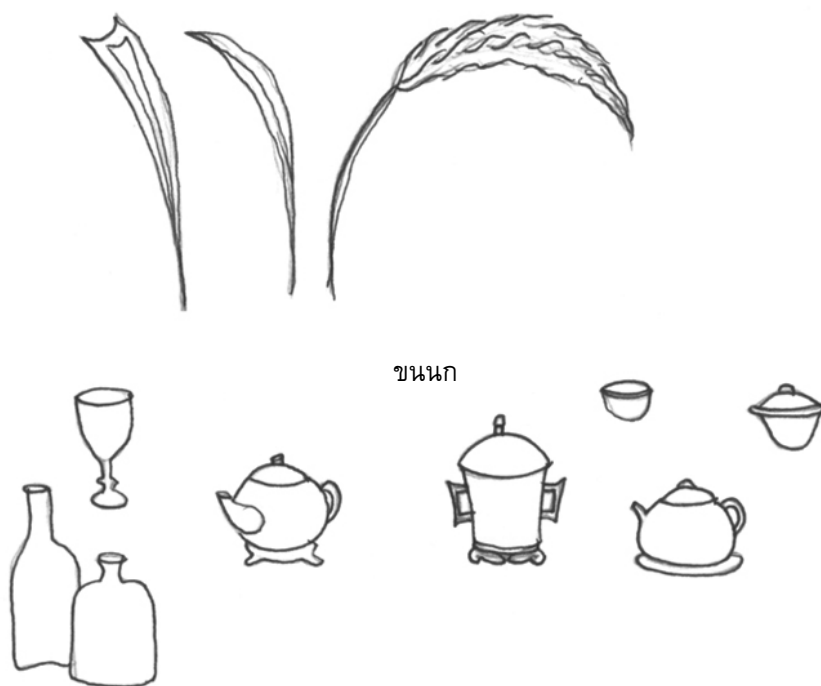

ผลไม้

แจกัน

ภาพประกอบ 189 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

ขันนก

กาและถ้วยชา

เก้าอี้

กระถางรูป

กระถาง

ภาพประกอบ 190 รูปแบบสัญลักษณ์บนจิตรกรรมฝาผนังในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

ความคล้ายคลึงและแตกต่างของจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดในเขต กรุงเทพมหานคร

จากการศึกษาเปรียบเทียบจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งหมดจำนวน 7 วัด ได้แก่ วัดกนิษฐนาถวรวิหาร, วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร, วัดมหรณพาราม, วัดสามพระยา, วัดบุปผาราม, วัดจันทารามและวัดนาครปรก ทำให้เห็นถึงความคล้ายคลึงและแตกต่างกันของ จิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชา ดังประเด็นต่อไปนี้

1. จิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดหลวงและวัดราษฎร์

จากจำนวนประชากรของวัดทั้งหมด 7 วัดที่ได้ทำการศึกษา มีเพียง วัดนาครปรก วัดเดียวที่ยังคง สถานะเป็นวัดราษฎร์ ซึ่งวัดอีก 6 วัด ได้แก่ วัดกนิษฐนาถวรวิหาร, วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร, วัดมหรณพาราม, วัดสามพระยา, วัดบุปผารามและวัดจันทารามเป็นวัดหลวงซึ่งหมายถึง วัดที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราชทรงสร้างและปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์ที่ดี พระราชทานเพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้ต่ำศักดิ์ลงมา หรือแก่วัดเองก็ดี มีจำนวนหนึ่งที่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่ทรงสร้างหรือสร้างขึ้น หรือทรงโปรดให้ปฏิสังขรณ์และสร้างขึ้น แล้วน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายเป็นพระอารามหลวง รวมทั้งวัดที่ประชาชนสร้างหรือปฏิสังขรณ์และทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวงด้วย

จิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดหลวงและวัดราษฎร์มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด คือ ภาพจิตรกรรมในวัดราษฎร์นั้นไม่มีความละเอียด อ่อนช้อย ไม่มีการลงน้ำหนักสีอ่อนแก่หรือแสงเงา ระบายสีแบนๆ ลายเส้นเป็นลายเส้นหนา ไม่เน้นการใส่รายละเอียดของลวดลายต่างๆ บนรูปภาชนะ รูปแจกัน หรือโต๊ะ ซึ่งผิดกับจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาในวัดหลวง จะมีความละเอียดทั้งลายเส้น สีสันทัน และแสงเงารวมทั้งลวดลายเล็กๆน้อยๆ ที่วาดลงไปบนรูปภาชนะหรือโต๊ะ เหตุหนึ่งที่ทำให้วัดหลวงกับวัดราษฎร์มีความแตกต่างกันเพราะวัดหลวงได้รับเงินสนับสนุนจากพระมหากษัตริย์หรือจากขุนนาง จึงมีทุนในการจ้างหรือเลือกเฟ้นช่างที่มีฝีมือมาเป็นผู้วาด อีกทั้งเป็นวัดของพระมหากษัตริย์หรือวัดที่ต้องการน้อมเกล้าฯถวายแก่พระมหากษัตริย์จึงต้องทุ่มเทในการสร้างผลงานให้ดีที่สุดเพื่อเป็นการเทิดทูนองค์พระมหากษัตริย์ทำให้ผลงานที่ออกมามีความสวยงามและละเอียดอ่อนกว่าจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่อยู่ในวัดราษฎร์นั่นเอง

2. ตำแหน่งของภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชา แบ่งได้เป็น 3 ตำแหน่ง คือ

2.1 บนช่องผนังระหว่างบานหน้าต่างและบานประตู

ได้แก่ภาพจิตรกรรมของวัดกนิษฐนาถวรวิหาร , วัดจันทารามและวัดสามพระยา ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของทั้ง 3 วัด มีตำแหน่งของภาพจิตรกรรมที่เหมือนกัน คือวาดอยู่บนช่องผนังระหว่างบานหน้าต่างและบานประตู ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาที่วาดอยู่บนช่องผนังระหว่างบานหน้าต่างและบานประตูนั้นวาดโดยใช้พื้นที่ทั้งหมดของแต่ละช่อง และแต่ละช่องผนังก็จะวาดชุดเครื่องโต๊ะบูชาเพียง 1

ชุด และแต่ละชุดก็จะแตกต่างกันไปไม่มีรูปแบบที่ซ้ำกันเลย พื้นที่บนช่องผนังระหว่างบานหน้าต่างและบานประตูเป็นตำแหน่งที่ง่ายต่อการนำเสนอชุดเครื่องโต๊ะบูชาให้ครบชุด เพราะวาดให้มีขนาดใหญ่และลงรายละเอียดต่างๆได้มากขึ้นทำให้สามารถเห็นสิ่งของและสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ประกอบกันเป็นเครื่องโต๊ะบูชาได้อย่างชัดเจน

2.2 บนผนังเหนือขอบหน้าต่าง

ได้แก่ภาพจิตรกรรมของวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร และ วัดนาคปรก ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดทั้ง 2 มีตำแหน่งของภาพจิตรกรรมที่เหมือนกัน คือวาดอยู่บนผนังเหนือขอบหน้าต่าง โดยวาดภาพเครื่องโต๊ะบูชาให้อยู่ในช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้าหลายช่องแล้วเรียงต่อกันเป็นแถวยาวทั้งแนวนอนและแนวตั้ง เป็นการแก้ปัญหาในเรื่องพื้นที่ว่างบริเวณผนังเหนือขอบหน้าต่าง ซึ่งมีพื้นที่เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าแนวยาว จึงเป็นเรื่องยากที่จะวาดภาพเครื่องโต๊ะบูชาเป็นชุดเดียวให้เต็มทั้งผนัง จึงใช้การวาดโดยให้ภาพเครื่องโต๊ะอยู่ในช่องสี่เหลี่ยมแล้ววาดเรียงต่อกันไปจนเต็มผืนผนังและภาพเครื่องโต๊ะบูชาในแต่ละช่องต่างมีรูปแบบที่ไม่ซ้ำกันเลย แต่จะมีรายละเอียดขององค์ประกอบต่างๆในแต่ละช่องน้อยกว่าภาพที่วาดบนช่องผนังระหว่างบานหน้าต่างและบานประตู

2.3 บนบานหน้าต่างและบานประตู

ได้แก่ภาพจิตรกรรมของวัดมหรณพาราม, วัดบุปผาราม ซึ่งลักษณะพิเศษของภาพที่วาดบนบานหน้าต่างและบานประตูคือ ภาพที่อยู่บนบานหน้าต่างหรือบานประตูทั้งสองฝั่ง จะเป็นภาพเดียวกัน รูปแบบเดียวกัน ต่างกันเพียงวาดกลับด้านเท่านั้น ดังนั้นภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่อยู่บนบานหน้าต่างจึงได้มีรูปแบบที่ซ้ำกัน

ส่วนภาพจิตรกรรมของวัดนาคปรกปรากฏอยู่ที่บนผนังเหนือช่องหน้าต่างและบานประตู และยังปรากฏอยู่บนบานหน้าต่างอีกด้วย ซึ่งภาพบนบานหน้าต่างเป็นภาพที่มีเนื้อหาแตกต่างกันออกไปไม่มีเนื้อหาที่ซ้ำกันเลยในแต่ละบานหน้าต่าง แต่มีการวางรูปแบบที่คล้ายคลึงกันโดยวาดตัวละครในนิทานจินโบราณประกอบกับเข้ากับภาพเครื่องโต๊ะบูชา

3. รูปแบบสัญลักษณ์

รูปแบบสัญลักษณ์ที่เขียนบนจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาในแต่ละวัด ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ค่านิยม ของคนจีนซึ่งแสดงออกโดยลวดลายที่มีความหมายในทางสวัสดิมงคล โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาแก่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

รูปแบบสัญลักษณ์ของจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่ปรากฏในแต่ละวัด ต่างมีรูปแบบสัญลักษณ์ร่วมที่เหมือนกัน เช่น รูปแบบสัญลักษณ์โต๊ะของวัดในสมัยรัชกาลที่ 3 จะมีลักษณะเป็นชั้นเชิงลายประแจจีน แต่พอมาถึงวัดในสมัยรัชกาลที่ 4 ที่เริ่มมีศิลปะของยุโรปเข้ามา ทำให้รูปแบบสัญลักษณ์ของโต๊ะเปลี่ยนลักษณะเป็นโต๊ะแบบหลุยเป็นโต๊ะสี่ขาที่มีลวดลายของศิลปะยุโรปเข้ามาเกี่ยวข้อง แสดงว่าลักษณะของรูปแบบสัญลักษณ์ได้เปลี่ยนไปตามค่านิยมของแต่ละในยุคสมัยหรือการบูรณะซ่อมแซม ซึ่งทำให้เราได้เห็นถึงความแตกต่าง ความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชา จากการศึกษาครั้งนี้จึงสามารถ

แบ่งกลุ่มตามยุคสมัยของจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาออกเป็นกลุ่มได้ 4 กลุ่มโดยแบ่งจากช่วงเวลาที่ได้สร้างสรรค์ภาพจิตรกรรมและใช้ฐานทางสังคมเป็นตัวกำหนดดังนี้

กลุ่มที่ 1 วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร และ วัดนาครปรก

จากการศึกษาจากเอกสารที่ตีพิมพ์เรื่องศิลปะจีนหลายเล่มพบว่า จิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชานี้ปรากฏขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งราชวงศ์จักรี ศิลปะชนิดนี้ได้สร้างขึ้นไปพร้อมกับการเจริญเติบโตทางการค้าระหว่างไทย - จีนและคนจีนในสยามประเทศสามารถทำการค้าขายและเป็นเจ้าสัวในหลายตระกูล จนสามารถก้าวสู่จุดศูนย์กลางของอำนาจด้วยการสนับสนุนสถาบันกษัตริย์ ไม่ว่าจะเป็นด้วยทรัพย์สิน กำลังกายหรือแม้แต่การยกยดให้เป็นหม่อม ฯลฯ ทำให้ราชสำนักมีการผสมผสานทางเชื้อชาติจากกลุ่มของคนจีน

จากกระแสดังกล่าวทำให้ รัชกาลที่ 3 ทรงเล็งเห็นว่า เรื่องจีนไม่ใช่สิ่งที่ห่างไกล ดังนั้นการสร้างวัดประจำรัชกาลคือวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร ก็ให้ทรงบูรณะวัดเก่า เดิมคือวัดจอมทอง ให้มีลักษณะที่เรียกว่า แบบพระราชนิยม โดยทรงตัดรายละเอียดเครื่องไม้ที่ประกอบสถาปัตยกรรมออกและประดับกระเบื้องแทน ในส่วนภาพจิตรกรรมฝาผนังก็โปรดให้เขียนภาพเครื่องโต๊ะบูชาแบบจีน โดยลักษณะของจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ วัดราชโอรสนี้ ถูกวาดแบ่งเป็นช่องๆ นอกจากนี้วัดที่ถูกสร้างโดยพ่อค้าที่มีเชื้อสายจีนบางวัดก็ปรากฏจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่วาดโดยการแบ่งเป็นช่องๆเช่นกัน ได้แก่ วัดนาครปรก

โดยมีความต่างระหว่างวัดราชโอรสกับวัดนาครปรกคือ วัดราชโอรส พื้นหลังใช้สีดำ คล้ายทฤษฎีใกล้เคียงกับกลเม็ด และก็จะมีส่วนแสงเข้าทางศิลปะเข้าไปด้วย ส่วนวัดนาครปรกพื้นหลังใช้สีขาว วัดภูมิเภา และอีกสิ่งหนึ่งที่เห็นได้ชัดคือ จิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดนาครปรกมีการนำวรรณคดีจีนเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

ยุคนี้ถือว่าเป็นรุ่งอรุณแห่งจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่ได้รับอิทธิพลจากรูปแบบวัดต่างๆ จากการค้าขายกับประเทศจีน

กลุ่มที่ 2 วัดบุปผาราม

ในช่วงรัชกาลที่ 4 - 5 ประเทศสยามต้องเผชิญหน้ากับลัทธิการค้าอาณานิคมจากตะวันตกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การปรับตัวของสยามต้องทำอย่างรวดเร็วและรอบคอบไม่ว่าจะด้านการเมือง การปกครอง ระบอบวิถีชีวิตและวิธีการค้าขาย ถูกปรับไปโดยทุกคนเชื่อมั่นว่า เป็นการทำให้เป็นสมัยใหม่ (Modernization) ทั้งๆที่อาจจะเรียกได้ว่าเป็น Europeanization ก็ว่าได้

ถึงแม้ว่าราชสำนักจะนิยมการประกวดหรือการเล่นเครื่องโต๊ะ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญก็คือเครื่องลายครามจากประเทศจีน จนมีการนำมาเขียนเป็นตำราการเล่นเครื่องโต๊ะ และในการสร้างพระราชวังใหม่คือพระราชวังดุสิต ถนนและคลองต่างๆในพระราชวังดุสิต มีชื่อตามชื่อของเครื่องลายคราม หรือ เครื่องกิมติ่ง

แต่การเผชิญหน้ากับตะวันตกและการถูกหล่อหลอมว่า ตะวันตกคือความทันสมัย โดยราชสำนักเป็นผู้เริ่มปรับตัวให้เป็นตะวันตก เช่น มีการสร้างพระราชวังต่างๆ โดยมุ่งไปทางศิลปะตะวันตกแทบทั้งสิ้น ซึ่งการปรับตัวในราชสำนักอาจจะไม่ยุ่งยากเท่าไร แต่สำหรับขุนนางที่นิยมต่างประเทศอาจเป็นเรื่องที่ต้องค่อยเป็นค่อยไปให้สอดคล้องกับความเป็นไทยและตะวันตก เช่น เจ้าพระยาบรมมหาสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ซึ่งมีความรู้ในวิทยาการตะวันตก เช่นการต่อเรือกำปั่น เป็นต้น แต่ในเชิงวิถีชีวิตแล้ว ยังคงความคิดแบบขุนนาง

เก่า อีกทั้งการบูรณะวัดที่มีอยู่ในที่ดินของตระกูลขุนนาค ให้มีการเขียนจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชา ในลักษณะของยุโรป บนฝาผนังของพระวิหารของวัดบุปผาราม นับว่าจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาได้พัฒนาความเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปสู่รูปแบบหนึ่ง

กลุ่มที่ 3 วัดภคินีนาถวรวิหาร

จากการลบล้างระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในการก่อตั้งสาธารณรัฐจีน ค.ศ. 1911 ทำให้ศิลปะที่มีลักษณะไม่ใช่จิตรกรรมไทยประเพณีที่นอกเหนือจากยุโรป ได้ถูกทำให้เป็นอื่น ตามนโยบายการสร้างชาติในรัชกาลที่ 6 ทำให้การรู้สึกสำนึกกรีกชาติมีมากในรัชกาลที่ 6 และรุนแรงขึ้นจนถึงจุดสูงสุดในสมัยรัชกาลที่ 8

จิตรกรรมไทยประเพณีก็ได้ละเลยเรื่องจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชา โดยถือว่าเป็นศิลปะที่ไม่ใช่ของไทย แต่การเขียนภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่มีลักษณะและประกอบไปด้วยวัสดุของจีน ยังถูกสร้างสรรค์ขึ้นอยู่เป็นการเขียนโดยประชาชนผู้เป็นศรัทธาของวัด ได้แก่ วัดภคินีนาถวรวิหาร ซึ่งตั้งอยู่ฝั่งธนบุรี เป็นวัดที่มีจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่จากหลายเอกสารอ้างว่า เขียนขึ้นในรัชกาลที่ 3 ซึ่งตำราเหล่านั้นไม่ใช่ตำราเก่าเกินกว่า พ.ศ. 2500 แม้แต่เล่มเดียว

จากการศึกษาพบว่า มีคำภาษาจีนซ่อนอยู่เล็กๆ ภาพจิตรกรรมของวัดภคินีนาถวรวิหาร เขียนว่า "จงฮว่า หมินกว่อ หลี่มู่ แปลว่า ปีสถาการณ์รัฐปีที่ 19 เขียนโดยหลี่มู่ (ปีสถาการณ์รัฐปีที่ 1 = ค.ศ. 1911)" ซึ่งปัจจุบันของจริงได้ลบเลือนไปแล้ว จากการที่ศาสตราจารย์ ตัวน ลีเซิง ได้มาดูจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่วัดภคินีนาถด้วยตนเอง เมื่อ พ.ศ. 2539 และได้พบคำนี้ และอีกหลักฐานที่ยืนยันได้ชัดเจน คือ ภาพถ่ายของวัดภคินีนาถวรวิหารของสำนักพิมพ์เมืองโบราณ จะปรากฏคำนี้อย่างชัดเจน

ในรายงานการวิจัยชิ้นนี้จึงพบว่า จิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาในวัดภคินีนาถวรวิหาร จัดอยู่ในระหว่างสมัย รัชกาลที่ 6 - รัชกาลที่ 7 ซึ่งตรงกับ ค.ศ. 1929 หรือ พ.ศ. 2472 ที่ปรากฏบนภาพจิตรกรรม

ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดภคินีนาถวรวิหารมีลักษณะพิเศษกล่าวคือ เป็นวัดที่อยู่ในสวนฝั่งตรงข้ามของวัดเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีชุมชนยุโรปและชุมชนจีนอาศัยอยู่ ถ้ากล่าวเพียงแค่ชุมชนจีนก็จะมีศาลเจ้าแม่ จุย โป่ว เนี้ยะ ซึ่งเป็นศาลเจ้าของชาวจีนไหหลำที่เก่าแก่มาก ซึ่งสันนิษฐานว่ามีมาก่อนตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ และจากการที่พระราชวังใหม่ พระราชวังสนามจันทร์ มีคลอง คูน้ำ เป็นชื่อเครื่องกิมตั้ง ประกอบกับเจ้าอาวาสลำดับที่ 6 คือพระธรรมถาวร (เซ่ง สังกิจใจ) ครองวัดอยู่ 25 ปี (พ.ศ. 2458 – พ.ศ. 2483) บิดาเป็นชาวจีนชื่อองเต็ง จากการสอบถามชาวจีนแล้วพบว่า เซ่ง น่าจะเป็นชื่อของชาวจีนไหหลำ ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสที่ได้ครองวัดในสมัยที่กำลังบูรณะวัดอยู่ จึงเป็นเหตุให้เขียนจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาจากความรู้สึกศรัทธาบนความเชื่อของบรรพชน ซึ่งเราจะพบสัญลักษณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า เช่น ผลส้มมือ, หยัอื นับว่าจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาได้เข้าถึงประชาชนในยุคนี้ แม้ว่าราชสำนักและแนวทางของรัฐบาลได้คิดว่าจีนเป็นเพียงต่างชาติก็ตาม

กลุ่มที่ 4 วัดจันทารามและวัดสามพระยา

หลังค่านิยมแบบสร้างชาติ สังคมไทยพบว่าเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเมื่อไม่นานมานี้เอง และมีความหลากหลายในความเชื่อ ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ นักวิชาการหลายท่าน เรียกว่า ทุนทางวัฒนธรรม

การอนุรักษ์วัฒนธรรม เป็นกระบวนการหนึ่งของรัฐที่จะรักษาทุนทางวัฒนธรรมไว้ให้ได้มากที่สุด เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษา ถึงแม้ในยุคหลังเปลี่ยนเป็นเชิงอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยวก็ตาม จิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาก็ได้รับการศึกษาเพื่ออนุรักษ์เช่นกัน ถึงแม้จะมีให้พบเห็นไม่มากนักในสังคมไทย การศึกษาเกิดขึ้นในหลายรูปแบบ ทั้งความเชื่อ ค่านิยม ศิลปกรรม และทางประวัติศาสตร์ก็ตาม แต่ถ้าศึกษาโดยภาพรวมของทั้งหมดแล้วเราจะพบเห็นการเปลี่ยนแปลงทั้งรูปแบบและวิธีคิดอย่างชัดเจน

จากกระแสดังกล่าวเริ่มมีการตื่นตัวในการอนุรักษ์ซึ่งเกิดขึ้นหลายรูปแบบ ทั้งการอนุรักษ์โดยการเก็บภาพจิตรกรรมฝาผนังที่กำลังเสื่อมสลายโดยที่ไม่ได้เขียนขึ้นใหม่ และการอนุรักษ์โดยการซ่อมแซมของเดิม และการอนุรักษ์โดยหารูปแบบใหม่ เช่น วัดจันทาราม เป็นจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่เขียนบนกระเบื้อง แต่ยังไม่ได้รับการยอมรับจากกรมศิลปากร และสุดท้ายคือการอนุรักษ์โดยการลบของเดิมและเขียนขึ้นมาใหม่ตามรูปแบบเก่าและเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดหาย เช่น วัดสามพระยา

ผู้สร้างสรรค์จิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาในยุคนี้นี้ ได้ใช้แนวคิดของการอนุรักษ์มาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์รูปแบบ การเพิ่มเติมหรือการคิดรูปแบบใหม่ การสร้างสรรค์รูปแบบใหม่ๆจะไปปรากฏอยู่ในบริเวณที่ไม่สามารถหาเค้าโครงเดิมได้ ถ้าเปรียบเทียบถือว่าเป็นเปอร์เซ็นต์ที่น้อยมาก

ดังนั้นการเขียนจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาในปัจจุบัน ถือเป็นการสืบทอดหรือลอกแบบผลงานชิ้นครูก็ว่าได้ แต่กระนั้นเลยก็เป็นที่น่าเสียดายจากจำนวนวัดใน กทม. ทั้งหมด ไม่มีวัดไหนที่เป็นการสร้างสรรค์งานจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาขึ้นมาใหม่เลย

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเปรียบเทียบจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งหมดจำนวน 7 วัด ได้แก่ วัดภคินีนาถวรวิหาร, วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร, วัดมหรณพาราม, วัดสามพระยา, วัดบุปผาราม, วัดจันทารามและวัดนาคปรก โดยการคว่ำรวบรวมเอกสารอ้างอิงและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ออกสำรวจเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีจัดบันทึกรายละเอียด ถ่ายภาพ เขียนภาพลายเส้น ทำแผนผังและอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการนำมาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ในเรื่องที่ต้องการศึกษาเป็นพิเศษ จึงได้ผลสรุปจากการศึกษาค้นคว้าดังรายงานต่อไปนี้

จุดมุ่งหมาย

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดในเขตกรุงเทพมหานคร ในประเด็นรูปแบบสัญลักษณ์ องค์ประกอบ การจัดวาง โครงสร้างของสีและความหมายอันสัมพันธ์กับบริบททางศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชนโดยรอบที่ตั้งของวัด

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

จิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 7 วัด ได้แก่

1. จิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่ปรากฏในพระอุโบสถ
 - วัดภคินีนาถวรวิหาร
 - วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร
 - วัดมหรณพาราม
 - วัดสามพระยา
 - วัดจันทาราม
 - วัดนาคปรก
2. จิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่ปรากฏในพระวิหาร
 - วัดบุปผาราม

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาเปรียบเทียบจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งหมดจำนวน 7 วัด ได้แก่ วัดภคินีนาถวรวิหาร, วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร, วัดมหรณพาราม, วัดสามพระยา, วัดบุปผาราม, วัดจันทารามและวัดนาคปรก ทำให้สามารถแบ่งยุคสมัยของภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาแบ่งออกเป็น 4 ยุค โดยแบ่งจากช่วงเวลาที่ได้สร้างสรรค์ภาพจิตรกรรมและใช้ฐานทางสังคมเป็นตัวกำหนดได้แก่ ยุคพระราชนิยม, ยุคเผชิญหน้าการล่าอาณานิคมจากตะวันตก, ยุคสร้างชาติและยุคปัจจุบัน

1. ยุคพระราชนิยม

จากการศึกษาจากเอกสารที่ตีพิมพ์เรื่องศิลปะจีนหลายเล่มพบว่า จิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาปรากฏขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งราชวงศ์จักรี ศิลปะชนิดนี้ได้สร้างขึ้นไปพร้อมกับการเจริญเติบโตทางการค้าระหว่างไทย - จีน และคนจีนในสยามประเทศสามารถทำการค้าขายและเป็นเจ้าตัวในหลายตระกูล จนสามารถก้าวสู่จุดศูนย์กลางของอำนาจด้วยการสนับสนุนสถาบันกษัตริย์ ไม่ว่าจะเป็นด้วยทรัพย์สิน กำลังกาย หรือแม้แต่การยกยอให้เป็นหม่อม ฯลฯ ทำให้ราชสำนักมีการผสมผสานทางเชื้อชาติจากกลุ่มของคนจีน

จากกระแสดังกล่าวทำให้ รัชกาลที่ 3 ทรงเล็งเห็นว่า เรื่องจีนไม่ใช่สิ่งที่ห่างไกล ดังนั้นการสร้างวัดประจำรัชกาลคือวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร ก็ให้ทรงบูรณะวัดเก่า เดิมคือวัดจอมทอง ให้มีลักษณะที่เรียกว่า แบบพระราชนิยม โดยทรงตัดรายละเอียดเครื่องไม้ที่ประกอบสถาปัตยกรรมออกและประดับกระเบื้องแทน ในส่วนภาพจิตรกรรมฝาผนังก็โปรดให้เขียนภาพเครื่องโต๊ะบูชาแบบจีน โดยลักษณะของจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ วัดราชโอรสนี้ ถูกวาดแบ่งเป็นช่องๆ นอกจากนี้วัดที่ถูกสร้างโดยพ่อค้าที่มีเชื้อสายจีนบางวัดก็ปรากฏจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่วาดโดยการแบ่งเป็นช่องๆเช่นกัน ได้แก่ วัดนาคปรก

โดยมีความต่างระหว่างวัดราชโอรสกับวัดนาคปรกคือ วัดราชโอรส พื้นหลังใช้สีดำ คล้ายทฤษฎีใกล้เคียงใกล้เคียงมืด และก็จะมีส่วนแสงเข้าทางศิลปะเข้าไปด้วย ส่วนวัดนาคปรกพื้นหลังใช้สีขาว วัดภูมิเภา และอีกสิ่งหนึ่งที่เห็นได้ชัดคือ จิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดนาคปรกมีการนำวรรณคดีจีนเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

ยุคนี้ถือว่าเป็นรุ่งอรุณแห่งจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่ได้รับอิทธิพลจากรูปแบบวัดต่างๆ จากการค้าขายกับประเทศจีน

2. ยุคเผชิญหน้าการล่าอาณานิคมจากตะวันตก (รัชกาลที่ 4 - รัชกาลที่ 5)

ในช่วงรัชกาลที่ 4 - 5 ประเทศสยามต้องเผชิญหน้ากับลัทธิการล่าอาณานิคมจากตะวันตกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การปรับตัวของสยามต้องทำอย่างรวดเร็วและรอบคอบไม่ว่าจะด้านการเมือง การปกครอง ระบบวิธีชีวิตและวิธีการค้าขาย ถูกปรับไปโดยทุกคนเชื่อมั่นว่า เป็นการทำให้เป็นสมัยใหม่ (Modernization) ทั้งๆที่อาจจะเรียกได้ว่าเป็น Europeanization ก็ว่าได้

ถึงแม้ว่าราชสำนักจะนิยมการประกวดหรือการเล่นเครื่องโต๊ะ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญก็คือเครื่องลายครามจากประเทศจีน จนมีการนำมาเขียนเป็นตำราการเล่นเครื่องโต๊ะ และในการสร้างพระราชวังใหม่คือพระราชวังดุสิต ถนนและคลองต่างๆในพระราชวังดุสิต มีชื่อตามชื่อของเครื่องลายคราม หรือ เครื่องกิมติ่ง

แต่การเผชิญหน้ากับตะวันตกและการถูกหล่อหลอมว่า ตะวันตกคือความทันสมัย โดยราชสำนักเป็นผู้เริ่มปรับตัวให้เป็นตะวันตก เช่น มีการสร้างพระราชวังต่างๆ โดยมุ่งไปทางศิลปะตะวันตกแทบทั้งสิ้น ซึ่งการปรับตัวในราชสำนักอาจจะไม่ยุ่งยากเท่าไร แต่สำหรับขุนนางที่นิยมต่างประเทศอาจเป็นเรื่องที่ต้องค่อยเป็นค่อยไปให้สอดคล้องกับความเป็นไทยและตะวันตก เช่น เจ้าพระยาบรมมหาสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ซึ่งมีความรู้ในวิทยาการตะวันตก เช่นการต่อเรือกำปั่น เป็นต้น แต่ในเชิงวิธีชีวิตแล้ว ยังคงความคิดแบบขุนนางเก่า อีกทั้งการบูรณะวัดที่มีอยู่ในที่ดินของตระกูลบุนนาค ให้มีการเขียนจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชา

ในลักษณะของยุโรป บนฝาผนังของพระวิหารของวัดบุปผาราม นับว่าจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาได้พัฒนาความเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปสู่รูปแบบหนึ่ง

3. ยุคสร้างชาติ (รัชกาลที่ 6 – รัชกาลที่ 7)

จากการล้มล้างระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในการก่อตั้งสาธารณรัฐจีน ค.ศ. 1911 ทำให้ศิลปะที่มีลักษณะไม่ใช่จิตรกรรมไทยประเพณีที่นอกเหนือจากยุโรป ได้ถูกทำให้เป็นอื่น ตามนโยบายการสร้างชาติในรัชกาลที่ 6 ทำให้การรู้สึกสำนึกรักชาติมีมากในรัชกาลที่ 6 และรุนแรงขึ้นจนถึงจุดสูงสุดในสมัยรัชกาลที่ 8

จิตรกรรมไทยประเพณีก็ได้ละเลยเรื่องจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชา โดยถือว่าเป็นศิลปะที่ไม่ใช่ของไทย แต่การเขียนภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่มีลักษณะและประกอบไปด้วยวัตถุของจีน ยังถูกสร้างสรรค์ขึ้นอยู่เป็นการเขียนโดยประชาชนผู้เป็นศรัทธาของวัด ได้แก่ วัดภคินีนาถวรวิหาร ซึ่งตั้งอยู่ฝั่งธนบุรี เป็นวัดที่มีจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่จากหลายเอกสารอ้างว่า เขียนขึ้นในรัชกาลที่ 3 ซึ่งตำราเหล่านั้นไม่ใช่ตำราเก่าเกินกว่า พ.ศ. 2500 แม้แต่เล่มเดียว

จากการศึกษาพบว่า มีคำภาษาจีนซ่อนอยู่เล็กๆ ภาพจิตรกรรมของวัดภคินีนาถวรวิหาร เขียนว่า “จงฮว่า หมินกว่อ หลี่มู่ แปลว่า ปีสถาการณ์ปีที่ 19 เขียนโดยหลี่มู่ (ปีสถาการณ์ปีที่ 1 = ค.ศ. 1911)” ซึ่งปัจจุบันของจริงได้ลบเลือนไปแล้ว จากการที่ศาสตราจารย์ ตัวน สี่เชิง ได้มาดูจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่วัดภคินีนาถด้วยตนเอง เมื่อ พ.ศ. 2539 และได้พบคำนี้ และอีกหลักฐานที่ยืนยันได้ชัดเจน คือ ภาพถ่ายของวัดภคินีนาถวรวิหารของสำนักพิมพ์เมืองโบราณ จะปรากฏคำนี้อย่างชัดเจน

ในรายงานการวิจัยชิ้นนี้จึงพบว่า จิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาในวัดภคินีนาถวรวิหาร จัดอยู่ในระหว่างสมัย รัชกาลที่ 6 – รัชกาลที่ 7 ซึ่งตรงกับ ค.ศ. 1929 หรือ พ.ศ. 2472 ที่ปรากฏบนภาพจิตรกรรม

ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาของวัดภคินีนาถวรวิหารมีลักษณะพิเศษกล่าวคือ เป็นวัดที่อยู่ในสวนฝั่งตรงข้ามของวัดเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีชุมชนยุโรปและชุมชนจีนอาศัยอยู่ ถ้ากล่าวเพียงแค่ว่าชุมชนจีนก็จะมีศาลเจ้าแม่ จุย โป่ว เนี้ยะ ซึ่งเป็นศาลเจ้าของชาวจีนไหหลำที่เก่าแก่มาก ซึ่งสันนิษฐานว่ามีมาก่อนตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ และจากการที่พระราชวังใหม่ พระราชวังสนามจันทร์ มีคลอง คูน้ำ เป็นชื่อเครื่องกิมตึง ประกอบกับเจ้าอาวาสลำดับที่ 6 คือพระธรรมถาวร (เซ่ง สังกิจใจ) ครองวัดอยู่ 25 ปี (พ.ศ. 2458 – พ.ศ. 2483) บิดาเป็นชาวจีนชื่อภ่งเต็ง จากการสอบถามชาวจีนแล้วพบว่า เซ่ง น่าจะเป็นชื่อของชาวจีนไหหลำ ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสที่ได้ครองวัดในสมัยที่กำลังบูรณะวัดอยู่ จึงเป็นเหตุให้เขียนจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาจากความรู้สึกศรัทธาบนความเชื่อของบรรพชน ซึ่งเราจะพบสัญลักษณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า เช่น ผลส้มมือ, หูยี่ นับว่าจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาได้เข้าถึงประชาชนในยุคนี้ แม้ว่าราชสำนักและแนวทางของรัฐบาลได้คิดว่าจีนเป็นเพียงต่างชาติก็ตาม

4. ยุคปัจจุบัน

หลังค่านิยมแบบสร้างชาติ สังคมไทยพบว่าเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเมื่อไม่นานมานี้เอง และมีความหลากหลายในความเชื่อ ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ นักวิชาการหลายท่าน เรียกว่า ทุนทางวัฒนธรรม

การอนุรักษ์วัฒนธรรม เป็นกระบวนการหนึ่งของรัฐที่จะรักษาทุนทางวัฒนธรรมไว้ให้ได้มากที่สุด เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษา ถึงแม้ในยุคหลังเปลี่ยนเป็นเชิงอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยวก็ตาม จิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่ได้รับการศึกษาเพื่ออนุรักษ์เช่นกัน ถึงแม้จะมีให้พบเห็นไม่มากนักในสังคมไทย การศึกษาเกิดขึ้นในหลายรูปแบบ ทั้งความเชื่อ ค่านิยม ศิลปกรรม และทางประวัติศาสตร์ก็ตาม แต่ถ้าศึกษาโดยภาพรวมของทั้งหมดแล้วเราจะพบเห็นการเปลี่ยนแปลงทั้งรูปแบบและวิธีคิดอย่างชัดเจน

จากกระแสดังกล่าวเริ่มมีการตื่นตัวในการอนุรักษ์ซึ่งเกิดขึ้นหลายรูปแบบ ทั้งการอนุรักษ์โดยการเก็บภาพจิตรกรรมฝาผนังที่กำลังเสื่อมสลายโดยที่ไม่ได้เขียนขึ้นใหม่ และการอนุรักษ์โดยการซ่อมแซมของเดิม และการอนุรักษ์โดยหารูปแบบใหม่ เช่น วัดจันทาราม เป็นจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาที่เขียนบนกระเบื้อง แต่ยังไม่ได้รับการยอมรับจากกรมศิลปากร และสุดท้ายคือการอนุรักษ์โดยการลบของเดิมและเขียนขึ้นมาใหม่ตามรูปแบบเก่าและเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดหาย เช่น วัดสามพระยา

ผู้สร้างสรรค์จิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาในยุคนี้นี้ ได้ใช้แนวคิดของการอนุรักษ์มาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์รูปแบบ การเพิ่มเติมหรือการคิดรูปแบบใหม่ การสร้างสรรค์รูปแบบใหม่ๆจะไปปรากฏอยู่ในบริเวณที่ไม่สามารถหาเค้าโครงเดิมได้ ถ้าเปรียบเทียบกับถือว่าเป็นเปอร์เซ็นต์ที่น้อยมาก

ดังนั้นการเขียนจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาในปัจจุบัน ถือเป็นการสืบทอดหรือลอกแบบผลงานชิ้นครูก็ว่าได้ แต่กระนั้นเลยก็เป็นที่น่าเสียดายจากจำนวนวัดใน กทม. ทั้งหมด ไม่มีวัดไหนที่เป็นการสร้างสรรค์งานจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาขึ้นมาใหม่เลย

องค์ประกอบ การจัดวาง โครงสร้างของสืบทอดจนความหมายอันสัมพันธ์กับบริบททางศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชนโดยรอบที่ตั้งของวัด

จากการศึกษาวิเคราะห์จิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาของวัดในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งหมดจำนวน 7 วัด ได้แก่ วัดภคินีนาถวรวิหาร, วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร, วัดมเหยงคณ์พาราม, วัดสามพระยา, วัดบุปผาราม, วัดจันทารามและวัดนาครปรก ในประเด็นรูปแบบสัญลักษณ์ องค์ประกอบ การจัดวาง โครงสร้างของสืบทอดจนความหมายอันสัมพันธ์กับบริบททางศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชนโดยรอบที่ตั้งของวัดซึ่งสามารถสรุปผลจากการศึกษาวิเคราะห์จิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชา ของวัดในเขตกรุงเทพมหานครได้ดังนี้

วัดจันทาราม มีภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาให้ศึกษาทั้งสิ้นจำนวน 5 ภาพ ซึ่งปรากฏอยู่ในพระอุโบสถบนผนังระหว่างช่องหน้าต่าง

- รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนัง ได้แก่ รูปแบบสัตว์, ดอกไม้, ผลไม้, ลาย, อักษรและสิ่งของต่างๆ
- องค์ประกอบและการจัดวาง ภาพจิตรกรรมในแต่ละช่องมีการจัดวางที่คล้ายคลึงกัน จัดวางด้วยสิ่งของหรือสัญลักษณ์ที่มีความหมายในทางสิริมงคล เป็นการจัดวางแบบสมดุลง่ายทั้งซ้ายขวาโดยแบ่งจากเส้นผ่าศูนย์กลางของภาพ

- โครงสร้างของสี ภาพจิตรกรรมถูกวาดอยู่บนแผ่นกระเบื้องผิวมันสีขาวแผ่นเล็ก ที่นำมาเรียงต่อกันเป็นแผ่นใหญ่ขนาด 10 x 10 แผ่น สีของภาพระบายตามสีจริงของวัตถุ ใช้สีสันสดใส สีที่ใช้เป็นสีเขียวบนกระเบื้อง สีที่ปรากฏให้เห็นได้แก่ สีแดง, สีเขียว, สีน้ำเงินและสีเหลือง มีการไล่ระดับของน้ำหนักสีจากอ่อนไปแก่และตัดเส้นด้วยสีดำ
- ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม จากบริบทโดยรอบของชุมชนบริเวณวัดจันทารามหรือย่านตลาดพลู เป็นแหล่งที่อาศัยเก่าแก่ที่สุดของคนจีน วัดจันทารามเป็นวัดไทยที่มีศิลปกรรมจีนผสมผสานอยู่ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากชุมชนและสังคมของชาวจีนโดยรอบ ปัจจุบันวัดได้แบ่งบริเวณของวัดให้เป็นตลาดสดและตึกแถวเป็นเขตจัดผลประโยชน์ของวัด

วัดสามพระยา มีภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาให้ศึกษาทั้งสิ้นจำนวน 9 ภาพ ซึ่งปรากฏอยู่ในพระอุโบสถบนผนังระหว่างช่องหน้าต่างและผนังด้านหน้าพระประธาน

- รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนัง ได้แก่ รูปแบบมนุษย์, สัตว์, ดอกไม้, ผลไม้, ลาย, อักษร, และสิ่งของต่างๆ
- องค์ประกอบและการจัดวาง ภาพจิตรกรรมเป็นการจัดวางวัตถุสิ่งของและสัญลักษณ์ที่เป็นสิริมงคล มีความสมดุลทั้งซ้ายและขวา จุดเด่นของภาพอยู่ตรงกลาง มีการนำหลักทัศนียภาพมาแสดงให้เห็นความลึก หนา และบางของภาพ มีความแตกต่างของมุมมองเพื่อกำหนดพื้นที่ที่ไม่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่เท่ากัน
- โครงสร้างของสี ใช้สีพาสติกในการเขียน ซึ่งเป็นสีสมัยใหม่ ซึ่งได้วาดขึ้นใหม่ตามแบบของเดิมเมื่อ พ.ศ. 2526 สีที่ใช้เป็นพื้นหลังในแต่ละช่องหน้าต่างแตกต่างกัน สีสันหลากหลาย มีการนำสีขาวเข้ามาผสมเพื่อให้เกิดความอ่อนแก่ และสีที่ไม่แรงจัดเกินไป ใช้สีดำในการตัดเส้นและบางส่วนระบายและตัดเส้นด้วยสีทอง
- ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม วัดสามพระยาไม่ได้สร้างโดยกษัตริย์โดยตรง แต่เป็นวัดของกลุ่มขุนนางเป็นผู้สร้าง ปฏิสังขรณ์และถวายให้เป็นพระอารามหลวงแก่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีพระราชนิยมในศิลปกรรมของจีน จึงมีภาพจิตรกรรมรูปแบบจีนปรากฏบนฝาผนังพระอุโบสถ ปัจจุบันวัดสามพระยายังเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาชนโดยการจัดกิจกรรมหลายอย่าง

วัดกนิษฐาถรรพาราม มีภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาให้ศึกษาทั้งสิ้นจำนวน 14 ภาพ ซึ่งปรากฏอยู่ในพระอุโบสถบนผนังระหว่างช่องหน้าต่าง, ผนังด้านหน้าพระประธานและผนังด้านหลังพระประธาน

- รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนัง ได้แก่ รูปแบบมนุษย์, สัตว์, ดอกไม้, ผลไม้, ลาย, อักษร, และสิ่งของต่างๆ
- องค์ประกอบและการจัดวาง ภาพจิตรกรรมเป็นการจัดวางสิ่งของและสัญลักษณ์สิริมงคล ทั้งจังหวะที่เหมาะสม จุดศูนย์กลางของภาพวางอยู่ตำแหน่งตรงกลางของภาพเยื้องไปทางด้านบน มีการใช้หลักทัศนียภาพทำให้เห็นความลึก การวาดใช้มุมมองจากด้านบนทำให้เห็นสิ่งของทั้งหมดที่อยู่บนโต๊ะ

- โครงสร้างของสี่ พื้นหลังเป็นสีขาว ระบายสีสดใส สีที่ปรากฏเป็นสีจริงของวัตถุ สีเด่นที่ปรากฏ ได้แก่ แดง, เขียว, ฟ้ำ, เหลืองและมีสีทองตัดขอบในบางส่วน โล่ระดับสีอ่อนแก่ มีมิติและแสงเงา ใช้สีตัดตัดขอบทำให้ภาพเด่นชัดขึ้น
- ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม วัดภคินีนาถวรวิหาร เป็นวัดเก่าแก่ครั้งอยุธยา ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้มีการซ่อมบูรณะอีกครั้ง ซึ่งเป็นเหตุที่ทำให้มีศิลปกรรมจีนเข้ามาปรากฏอยู่ในวัดเพราะพระองค์ทรงมีพระราชนิยมในศิลปะจีน และในสมัยเจ้าอาวาส พระธรรมถาวร (ซ่ง สงกิจใจ) ได้มีการบูรณะครั้งใหญ่และท่านมีเชื้อจีน จึงทำให้ศิลปกรรมจีนยังคงอยู่ถึงปัจจุบัน และบริบทของสถานที่และชุมชนใกล้เคียง มีแหล่งชุมชนเก่าแก่ของจีนตั้งอยู่ได้แก่ ศาลเจ้าแม่ทับทิม

วัดมหรณพาราม มีภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาให้ศึกษาทั้งสิ้นจำนวน 10 ภาพ ซึ่งปรากฏอยู่ในพระอุโบสถบนช่อหน้าต่าง

- รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนัง ได้แก่ รูปแบบมนุษย์, สัตว์, ดอกไม้, ผลไม้, ลาย, อักษร, และสิ่งของต่างๆ
- องค์ประกอบและการจัดวาง ภาพจิตรกรรมปรากฏอยู่บนช่อหน้าต่าง เป็นการวาดแบบสมดุลง่ายๆและขวา หน้าต่างช่องที่อยู่ตรงกันข้ามจะมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน ใช้หลักทัศนียภาพทำให้เห็นความลึกของภาพ ภาพของวัตถุที่เห็นเหมือนมองจากมุมบน
- โครงสร้างของสี่ พื้นหลังสีดำ สีที่ปรากฏได้แก่ สีทอง, สีแดง, สีน้ำเงินและสีเขียว ใช้สีทองในการตัดเส้น มีการไล่ระดับอ่อนแก่ บางส่วนระบายสีแบน ไม่เกิดแสงเงาและมิติ สีโดยรวมเป็นสีดำ ทองและแดง
- ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม ศิลปกรรมภายในวัดมหรณพารามได้รับอิทธิพลของจีนเข้ามาผสมอยู่ เป็นเพราะสมัยที่สร้างวัดตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์มีพระราชนิยมในงานศิลปกรรมของจีนเป็นพิเศษ กอปรกับบริบทของชุมชนบริเวณรอบวัดมีชุมชนชาวจีนอาศัยอยู่ สังเกตได้จากการตั้งศาลเจ้าพ่อเสือ ซึ่งอยู่เยื้องฝั่งตรงข้ามกับวัด

วัดนาครปรก มีภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาให้ศึกษาทั้งสิ้นจำนวน 10 ภาพ ซึ่งปรากฏอยู่ในพระอุโบสถบนช่อหน้าต่างและ 112 ช่องภาพบนฝาผนังเหนือบานหน้าต่างทั้ง 4 ผนังรอบพระอุโบสถ

- รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนัง ได้แก่ รูปแบบมนุษย์, สัตว์, ดารา, ดอกไม้, ผลไม้, ลายและสิ่งของต่างๆ
- องค์ประกอบและการจัดวาง ภาพจิตรกรรมที่อยู่บนช่อหน้าต่างได้จัดวางแบบสมดุลง่ายๆขวา เป็นภาพสิ่งของและสัญลักษณ์มงคล มีการใช้หลักทัศนียภาพทำให้เห็นความลึกของภาพ จังหวะการจัดองค์ประกอบมีการเว้นช่องว่างที่เหมาะสม การวาดไม่ละเอียด ใช้เส้นหนาในการวาด ส่วนภาพจิตรกรรมที่อยู่บนฝาผนังทั้ง 4 ด้าน แบ่งการวาดเป็นช่องสี่เหลี่ยมเรียงซ้อนกันอยู่เป็นระเบียบเต็มฝาผนัง รวมทั้งหมด 112 ช่อง

- โครงสร้างของสี พื้นหลังสีขาว สีที่ปรากฏมีเพียง สีดำ, สีแดงและสีเขียว ส่วนสีอื่นๆเกิดจากการนำสีดำ สีแดงและสีเขียวมาผสมกันเอง ใช้สีดำในการตัดเส้น ระบายสีแบน ไม่มีการไล่สีอ่อนแก่จึงไม่ปรากฏแสงเงาบนภาพ
- ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม วัดนาคปรกสร้างโดยพ่อค้าเรือสำเภากิจน ผู้เลื่อมใสในพระศาสนา จึงได้เขียนภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาแบบจีนบนฝาผนังพระอุโบสถเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ตนเอง บริเวณของวัดตั้งอยู่ในย่านตลาดพลู ซึ่งเป็นย่านเก่าแก่ของคนจีนมาแต่โบราณ ชาวจีนที่เลื่อมใสได้ให้การสนับสนุนกับวัดมาโดยตลอด เห็นได้จากสถาปัตยกรรมจีนที่ปรากฏอยู่ในบริเวณวัด เช่น ศาลาจีน สวนหย่อมแบบจีน และวัดได้จัดตั้งโรงเรียนวัดนาคปรกเพื่อเป็นแหล่งการศึกษาแก่เยาวชนในชุมชน

วัดบุปผาราม มีภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาให้ศึกษาทั้งสิ้นจำนวน 14 ภาพ ซึ่งปรากฏอยู่ในพระอุโบสถบนช่องหน้าต่างและช่องประตู

- รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนัง ได้แก่ รูปแบบมนุษย์, ดอกไม้, ผลไม้, ลาย, และสิ่งของต่างๆ
- องค์ประกอบและการจัดวาง ภาพจิตรกรรมปรากฏอยู่บนช่องหน้าต่างและประตู เป็นภาพที่ประกอบไปด้วยภาพโต๊ะแบบฝรั่ง 4 ขา วางซ้อนกันมีสิ่งของวางลดหลั่นจากบนลงล่าง บนหน้าต่างทั้งฝั่งซ้ายและขวาวาดเหมือนกันแต่กลับด้าน มีความสมดุลย์กันทั้งซ้ายและขวา ใช้หลักทัศนียภาพในการวาดทำให้ภาพดูมีความลึกและมีมิติ
- โครงสร้างของสี พื้นหลังสีน้ำตาลแดงเข้ม สีโดยรวมได้แก่สีน้ำตาล สีที่ใช้เป็นสีจริงของวัตถุ สีทั้งหมดที่ปรากฏได้แก่ สีแดง, สีน้ำตาล, สีเขียว, สีฟ้า, สีเหลืองและสีทอง นอกจากนั้นสีที่เกิดเป็นการผสมกันเองของสีทั้งหมดที่กล่าวมา มีการไล่ระดับความอ่อนแก่ ทำให้เกิดแสงเงา ใช้สีทองตัดเส้น และมีการใช้สีอื่นนอกเหนือจากสีทองและดำในการตัดเส้น
- ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม วัดบุปผารามเป็นวัดร้างมาแต่ครั้งอยุธยา ต่อมาตระกูลขุนนางได้ร่วมปฏิสังขรณ์ใหม่ทั้งหมดและถวายเป็นพระอารามหลวงใน รัชกาลที่ 4 ซึ่งสมัยของพระองค์เริ่มมีการติดต่อกับชาวยุโรปมากขึ้น ภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาในพระวิหารของวัดบุปผารามจึงมีกลิ่นไอของความเป็นยุโรปเข้ามาผสมผสานอยู่

วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร มีภาพจิตรกรรมเครื่องโต๊ะบูชาให้ศึกษาทั้งสิ้นจำนวน 296 ช่อง ภาพปรากฏอยู่บนฝาผนังเหนือบานหน้าต่างทั้ง 4 รอบพระอุโบสถ

- รูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนัง ได้แก่ รูปแบบมนุษย์, ดอกไม้, ผลไม้, ลาย, และสิ่งของต่างๆ
- องค์ประกอบและการจัดวาง ภาพจิตรกรรมปรากฏอยู่บนฝาผนังตอนบนเหนือขอบหน้าต่างขึ้นไป เป็นภาพเครื่องโต๊ะแบบต่างๆ ผูกสายบรรจุไว้ในช่องสี่เหลี่ยมเล็กๆ ขนาดไม่เท่ากันแต่จัดลำดับเรียงต่อเนื่องกันไปอย่างมีระเบียบตลอดผนังทั้ง 4 ด้าน รวมทั้งหมด 296 ช่อง

- โครงสร้างของสี เขียนด้วยสีฝุ่น ปิดทองประดับตลอดทั้งผนัง พื้นสีดำ สีที่ปรากฏได้แก่ สีเขียว , สีแดง, สีน้ำเงิน, สีดำและสีทอง ใช้เทคนิคเขียนแบบพื้นดำไล่สีน้ำหนักจนภาพค่อยๆมีดหายไปทางด้านหลัง
- ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนและสังคม วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร เป็นวัดประจำพระองค์ ในรัชกาลที่ 3 ซึ่งพระองค์โปรดเกล้าให้บูรณะใหม่ทั้งวัด จึงนำรูปแบบศิลปกรรมจีนมาสร้าง เพราะพระองค์ทรงนิยมศิลปะจีน สร้างโดยช่างชาวจีนแต่จื๊วจากสำเพ็ง วัดราชโอรสตั้งอยู่ริม คลองด่าน ในปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศนั่งเรือชมความงามและแวะ ขึ้นชมศิลปะของวัด ย่านนี้เป็นแหล่งเดิมของตระกูลจิราธิวัฒน์ ซึ่งได้อุปถัมภ์บำรุงวัดนี้เป็น อย่างดี

จิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชากับชุมชนและการศึกษาตามอัธยาศัย

จิตรกรรมฝาผนังในวัด เดิมมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นการศึกษาพุทธประวัติสำหรับผู้ที่มาทำบุญที่ วัดหรือปฏิบัติธรรมในพระอุโบสถก็จะได้รับความรู้เรื่องศาสนาประกอบไปขณะปฏิบัติธรรมเป็นการสืบทอด พระพุทธศาสนา

แต่เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การศึกษาจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถมีบทบาท ลดลงไป มีหน้าที่ทางสังคมน้อยลงเนื่องจากมีสื่อต่างๆ เข้ามามีบทบาทมากขึ้น เช่น หนังสือและระบบการ พิมพ์ที่ทันสมัย สามารถเผยแพร่ผลงานศิลปะเหล่านี้ไปสู่กว้าง เนื่องจากคนในชุมชนได้ถูกทำให้ละเลยจาก การมองเห็นตนเองและเพื่อนบ้าน ถูกสังคมปัจจุบันทำให้เราเรียนรู้เรื่องที่อยู่ใกล้ตัว เป็นการถูกทำให้เป็นอื่น หมายความว่า เราอยากเป็นในสิ่งที่เราไม่ได้เป็นและเราก็เป็นในสิ่งที่เราไม่อยากเป็น

ทำให้จิตรกรรมฝาผนังเหล่านี้ถูกละเลยในการศึกษา ซึ่งการศึกษาจิตรกรรมฝาผนังในการเห็นของ จริง นับเป็นประสบการณ์ตรงที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่ซาบซึ้งกว่าการเรียนรู้จากหลักฐานชั้นที่ 2 เช่น หนังสือ ทำให้เกิดการวางแผนในอัตลักษณ์และทำให้เราเป็นคนที่มีจักรกรากเหง้าของตนเอง

ในกรณีจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชา ถึงแม้จะไม่เกี่ยวกับพุทธศาสนาโดยตรง แต่เป็นการ ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมที่หลากหลายโดยเวลาและชุมชนให้มีบุคลิกภาพที่มีลักษณะเฉพาะแฝงไว้ด้วยคติ ธรรม ความเชื่อและค่านิยมตามหลักบรรพชนจีน

ดังนั้นการศึกษาจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องโต๊ะบูชาในวัดต่างๆ จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจเสริมให้กับคน รุ่นใหม่หรือผู้ที่สนใจในปัจจุบัน

ในการศึกษาครั้งนี้ได้ใช้กรณีศึกษาแบบเจาะลึกที่วัดภคินีนาถวรวิหาร ซึ่งชุมชนรอบวัดได้มีการ พันธ์จิตรกรรมฝาผนัง โดยการนำเด็กๆเยาวชนคนรุ่นใหม่เข้าชมภาพจิตรกรรมในพระอุโบสถและศึกษาศิลปะ ในบริเวณวัด โดยมีวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องของศิลปกรรมไทยและ ประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นสมาชิกของชุมชนเป็นผู้ให้ความรู้แก่เด็กๆ ซึ่งได้กระทำต่อเนื่องมาเป็นปีที่ 3 แล้ว ทำให้ เด็กๆได้รับความรู้จากครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ในกรณีเช่นนี้สอดคล้องกับ พรบ.การศึกษา พ.ศ.2542 ที่ต้องการ ให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากประธานของชุมชนวัดภคินีนาถและ กรรมการเป็นอย่างดี

ในเรื่องนี้ประธานของชุมชนคือ วัฒน พงษ์จินดา ได้ให้ความคิดเห็นไว้ว่า กิจกรรมนี้เป็น การศึกษานอกโรงเรียน ไม่ได้อยู่ในห้องเรียน เด็กๆได้มาฟังพระท่านพูดจา ได้มาดูว่าโบสถ์เป็นอย่างไร ได้ รู้จักสิ่งต่างๆที่อยู่ในวัดว่าคืออะไร ได้รู้ว่าพระท่านทำกิจกรรมอะไรบ้าง โดยการให้พระเป็นผู้สอนและผู้มี ความรู้ของชุมชนเป็นผู้ให้ความรู้ในเรื่องของศิลปกรรมและประวัติศาสตร์ จากกิจกรรมดังกล่าวผู้วิจัยได้เข้าไป สังเกตและมีส่วนร่วมซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่าเด็กๆและเยาวชนมีความสนใจและมีความสุขกับ การเรียนรู้นอกห้องเรียน

ซึ่งกรณีศึกษาในเรื่องบริบทของชุมชนรอบบริเวณวัดภคินีนาถ เป็นวัดหนึ่งในจำนวน 7 วัดที่ได้ ทำการศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาแบบเจาะลึก 1 ปี พบว่าวัดและชุมชน รวมถึงบุคคลที่มีความรู้ในชุมชนได้ ร่วมมือกันทำให้วัดและชุมชน เป็นแหล่งการศึกษาตามอัธยาศัย และหวังว่าถ้ามีการศึกษาในวัดอื่นๆ เช่นเดียวกับวัดภคินีนาถ น่าจะพบว่ามีการเชื่อมโยงของระบบความสัมพันธ์เช่นนี้ ถึงแม้ว่าบางวัดและชุมชนยังไม่ เริ่มต้น แต่จากการสอบถามผู้คนโดยรอบบริเวณชุมชน ในเรื่องของภูมิปัญญาและจิตรกรรมฝาผนังภายในวัด พบว่า มีความต้องการให้วัดกลับมาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนเหมือนในอดีต

ภาพประกอบ 191 วัฒน พงษ์จินดา

ภาพประกอบ 192 วัฒน พงษ์จินดากับรางวัลของชุมชน

อภิปรายผล

จิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาเป็นจิตรกรรมที่มีลักษณะเฉพาะถิ่น เพราะจากการศึกษาศิลปะจีน จากเอกสารและคำบอกเล่า พบว่าที่ประเทศจีนมีจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะปรากฏให้เห็นน้อยมากหรือเรียกว่า แทบจะไม่มีหรือหาดูได้ยาก เพราะที่ประเทศจีนมีการตั้งเครื่องโต๊ะบูชาโดยใช้โต๊ะและเครื่องบูชาจริง

จิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาปรากฏในสังคมไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ นับเป็น ช่วงที่ราชสำนักมีความสัมพันธ์ด้านการค้าขายกับประเทศจีนและเป็นการทำรายได้เข้าสู่ประเทศอย่าง มหาศาล อีกทั้งรัชกาลที่ 3 ทรงมีความโปรดปรานศิลปกรรมของจีน ดังนั้นวัดที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 จึงมี ศิลปะจีนปรากฏอยู่แทบทั้งสิ้น ต่อมาในรัชกาลที่ 5 ความนิยมในศิลปะยุโรปเริ่มเข้ามา ภาพจิตรกรรมเครื่อง โต๊ะบูชาจึงเปลี่ยนไปตามแนวยุโรป จากนั้นก็มีการถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงเพียงลักษณะ ของรูปแบบสัญลักษณ์เพื่อให้สอดคล้องกับกระแสนิยมของในแต่ละยุคสมัย อีกทั้งการใช้สีและเทคนิคที่มากขึ้น ในปัจจุบัน

จิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาไม่สามารถค้นหาปัญหาจากภาพเครื่องโต๊ะบูชา หรือปรีศนาธรรม จากสัญลักษณ์บนเครื่องบูชาได้ เรื่องเครื่องโต๊ะทั้งหมดชี้ไปในเรื่องของความสุขเฉพาะหน้า คือ อายุยืน มีโชค ลาก มีวาสนา ไม่ได้พูดถึงเรื่องนิพพาน การเสียสละ ทาน บารมี การช่วยเหลือคน ซึ่งประเด็นนี้สอดคล้องกับข้อความที่ จอร์จ วิลเลียม สกินเนอร์ เขียนไว้ว่า สังคมชาวจีนในประเทศไทยมุ่งเข้าไปสู่ความสัมพันธ์แนวดิ่ง คือ การไต่เต้าสู่สถานะที่สูงขึ้นแสวงหาแต่การมีวาสนาและยศฐาบรรดาศักดิ์

จากการศึกษาทำให้เห็นถึงความแข็งแกร่งของวัฒนธรรมจีนที่ซึมแทรกอยู่ในวิถีแห่งความเป็นไทย ที่สามารถสืบทอดรักษาความเป็นรากเหง้าของวัฒนธรรมไว้ได้อย่างสมบูรณ์โดยไม่ให้เกิดความขัดแย้ง เช่นเดียวกับคนจีนและคนไทยที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข เพราะคนจีนรู้จักปรับตัวให้อยู่กับ วัฒนธรรมที่แตกต่างได้อย่างเหมาะสมและไม่ได้แข่งกร้าวกับความเป็นตัวตนจนเกินไป เรียกได้ว่าเป็น วัฒนธรรมร่วม มีการยอมรับซึ่งกันและกันและคงความเป็นอัตลักษณ์ของตนไว้ด้วย จึงทำให้ทั้งคนไทยและจีน อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขจนทุกวันนี้

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่านอกจากจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาจะมีปรากฏอยู่ในวัดของเขต กรุงเทพมหานครแล้ว ยังปรากฏจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาอยู่ในวัดของจังหวัดอื่นๆ อีกเช่นกัน ผู้วิจัยจึงขอ เสนอวัดที่ปรากฏจิตรกรรมภาพเครื่องโต๊ะบูชาสำหรับการวิจัยต่อไปดังนี้

1. ศาลาการเปรียญ วัดเชิงท่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. พระอุโบสถ วัดชุมพลนิกายารามราชวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. พระอุโบสถ วัดเกาะบางพุด จังหวัดนนทบุรี
4. พระวิหาร วัดไพชยนต์พลเสพย์ราชวรวิหาร จังหวัดสมุทรปราการ
5. พระอุโบสถ วัดวิเศษไชยชาญ จังหวัดอ่างทอง
6. พระอุโบสถ วัดบุปผาราม จังหวัดตราด
7. ศาลาฤาษี วัดมิชฌิมาวาส จังหวัดสงขลา

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กฤษณศักดิ์ กัณธุสุทธี. (2527). การศึกษาสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยสมัยรัชกาลที่ 3. ปรินญา
นิพนธ์. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กัจจกร สุนพงษ์ศรี. (2532). ศิลปวัฒนธรรมไทย – จีนศึกษา : 195 -196.
- ไชแสง สุชะวันนะ. (2526). วัดพุทธศาสนาที่ได้รับอิทธิพลศิลปะจีนในสมัยรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- งามพิศ สัตย์สวณ. (2542). การวิจัยทางมนุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจษฎา พินศรี. (2540). วิเคราะห์อิทธิพลศิลปะและวัฒนธรรมตะวันตก ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนัง
ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว : กรณีศึกษาเฉพาะจิตรกรรมฝา
ผนังภายในพระอุโบสถวัดโพธิ์นิมิตรสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพมหานคร. ปรินญานิพนธ์ .
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. (2504). พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 เล่มที่ 2. กรุงเทพฯ : ศึกษา
ภัณฑ์พาณิชย์.
- เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. (2504). พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 . กรุงเทพฯ : ศึกษาภัณฑ์
พาณิชย์.
- ชลูด นิ่มเสมอ. (2534). องค์ประกอบของศิลปะ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- ชีวเทียน. (2534). มงคลแบบจีน. กรุงเทพฯ : นวนสารการพิมพ์.
- ถ้วน ลี เชิง. (2537). ประวัติศาสตร์ไทยในสายตาชาวจีน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พิราบ.
- ถ้วน ลี เชิงและบุญยิ่ง ไร้สุขศิริ. (2543). ความเป็นมาของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย.
กรุงเทพฯ.
- น. ณ ปากน้ำ. (2513). ศิลปกรรมในบางกอก. กรุงเทพฯ.
- น. ณ ปากน้ำ. (2525). จิตรกรรมรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- น. ณ ปากน้ำ. (2525). หลักการใช้สี. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- น. ณ ปากน้ำ. (2530). ศิลปะจีนและคนจีนในไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- น. ณ ปากน้ำ. (2536 ,กรกฎาคม - กันยายน). จิตรกรรมฝาผนังวัดกนิษฐนาถ. วารสารเมืองโบราณ. 19
(3) :1-7.
- น. ณ ปากน้ำ. (2538). สยามศิลปะ จิตรกรรมและสถาปัตยกรรม : ด้านสุนทรภาพการพิมพ์.
- น. ณ ปากน้ำ. (2544). จิตรกรรมฝาผนังหนึ่งในสยาม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- ประทีป ชุมพล. (2535). ปรัชญาและแนวคิดในจิตรกรรมฝาผนังสกุลช่างรัตนโกสินทร์ : มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.
- ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. (2544). สัตว์มงคลจีน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ชมรมเด็ก.
- ประพฤษ ศกุลรัตนเมธี. (2532). ศิลปวัฒนธรรมไทย – จีนศึกษา : 33.
- ประยงค์ อนันทวงศ์. (2540). หลัคนบนโต๊ะจีน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มิติน.
- พระราชประวัติ ร.3 [online]. Accessed 18 July 2002. Available from
<http://www.geocities.com/ratorot/hisr3.html>.

- พระมหาโกศ เขมธมโม. (2525). **วัดราชโอรสาราม ราชวรวิหาร**.
- เพ็ชรี สุมิตร. (2516). **ประวัติอารยธรรมจีน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไพโรจน์ โพธิ์ไทร. (2504). **ภูมิหลังของจีน**. กรุงเทพฯ : เพ็ญอักษร.
- พรีนา บรูมฟิลด์ . (2533) .**ความเชื่อชาวจีน**. หยกแดง แปล. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อินหยาง.
- มนัสนันท์ เหมอดิตย. **สะพานซังฮี้** [online]. Accessed 10 July 2004. Available from <http://www.school.net.th/library/create-web/10000/generality/10000-6624.html>.
- มหาเจษฎาบันดินทรานุสรณ์** . (2531) . กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์.
- มหาวิทยาลัยศิลปากร (2532). **ศิลปวัฒนธรรมไทย - จีนศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ. (นิทรรศการความสัมพันธ์ไทย-จีน). **ความสัมพันธ์ไทย-จีน ศิลปะจีนอิทธิพลสู่ศิลปกรรมไทย** [online]. Accessed 18 July 2002. Available from <http://www.thai-d.com/siam-china/hcu/arts.htm>.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2541). **พจนานุกรมศัพท์ศิลปะอังกฤษ-ไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- ลาวัญย์ โชตามระ. (2527). **ชีวิตชาวกองสมัยค้อยศตวรรษมาแล้วและชีวิตชาวกองสมัยสงคราม**. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา.
- วินัย ผู้นำพล. (2532). **ศิลปวัฒนธรรมไทย – จีนศึกษา** : 42– 43.
- วรรณภา ณ สงขลา. (2531). **รายงานการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนัง พระอุโบสถ วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร** : งานอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังและประติมากรรมติดที่ กองโบราณคดี กรมศิลปากร.
- วิริยา ศิวะศรียานนท์และทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวินวัฒน์. (2523). **บุคลิกภาพและลักษณะนิสัยของคนไทยในทรรศนะของชาวตะวันตก สมัยอยุธยา – พ.ศ. 2457**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2535). **ทฤษฎีสี เพื่อการสร้างสรรค์ศิลปะ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- วิไลรัตน์ ยั่งรอด. (2540). **การภาพภูมิจักรวาลจากภาพจิตรกรรมฝาผนัง สมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น ในเขตกรุงเทพมหานคร**. ปรินญานินพนธ์ .กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิไลรัตน์ ยั่งรอด. (2539 ,กรกฎาคม - กันยายน). **ภาพ “เครื่องตั้ง” จิตรกรรมพุทธบูชาในสมัยรัชกาลที่ 3**. วารสารเมืองโบราณ. 22 (3) : 81-88.
- วัดกนิษฐาถาวรวิหาร. (2544). กรุงเทพฯ : สันติศิริการพิมพ์.
- วัดสำคัญกรุงรัตนโกสินทร์. (2525). กรุงเทพฯ.
- วัดหลวงสมัยรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : เอ.พี. กราฟฟิคดีไซน์.
- วัดนาครปรก [online]. Accessed 18 Nov 2002. Available from <http://www.watnakprok.org>.
- ศิลป พีระศรี. (2502). **คุณค่าของจิตรกรรมฝาผนัง**. พิมพ์เนื่องในการเปิดนิทรรศการแสดงจิตรกรรมฝาผนัง ณ หอศิลป์ กรมศิลปากร.
- ศรีมหาโพธิ์. (ม.ป.ป.). **ประเพณีธรรมนิยมจีน**. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- สน สีมাত্রัง. (2522). **จิตรกรรมฝาผนังสกุลช่างรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.
- สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. (2507). **ตำนานเรื่องเครื่องโต๊ะและถ้วยปั้น**. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระยาปฏิภาณพิเศษ (อาเล็กแซนเดอร์ อดายกุล).

- สมบูรณ์ สุขสำราญ. (2530). ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมของชุมชนชาวจีน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมศักดิ์ แต่งพันธ์และวีระชัย วีระสุขสวัสดิ์. (2533). จิตรกรรมฝาผนังในกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ. สุชาติ เถาทอง. (2536). หลักการทางทัศนศิลป์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษรกราฟฟิค.
- เสมอชัย พูลสุวรรณ. (2539). สัญลักษณ์ในงานจิตรกรรมไทยระหว่างพุทธศตวรรษที่ 19-24. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. (2542). สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง - กรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ : สยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด.
- เหอเกาจง. (2541). ฮก ลก ซิ่ว ชาแซ โชคลาก บุญวาสนา อายุยืน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คณิศพร.
- . (2541). โป๊ยเขียน จากสามัญชนสู่ความเป็นเทพ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คณิศพร.
- อภิเศก เทพคุณ. (2535). การศึกษาศิลปกรรมแบบพระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ วัดราชโอรสาราม ราชวรวิหาร. ปรินิพนธ์ . กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อารี สุทธิพันธุ์. (2532). ทัศนศิลป์และความงาม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ต้นอ้อ.
- อรศิริ ปาณินท์. (2533). การศึกษาเปรียบเทียบวัดจีนในกรุงเทพฯ. ปรินิพนธ์ . กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อิทธิพลของศิลปะและวัฒนธรรมของจีนที่มีต่อสถาปัตยกรรม [online]. Accessed 18 July 2002. Available from <http://www.thai-d.com/siam-china/hcu/arts.htm>.
- Wolfram Eberhard. (1990). **Times Dictionary of Chinese Symbols** : Federd Publication.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อผู้วิจัย	นางสาว บรรจบพร ประพัฒน์ทอง
วันเดือนปีเกิด	13 กันยายน 2519
สถานที่เกิด	เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	211 ซอยวัดภคินีนาถ แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร 10700
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	เว็บไซต์ไซเนอร์
สถานที่ทำงาน	สถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2536	มัธยมปลาย จากโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยนนทบุรี
พ.ศ. 2540	ศศ.บ. (ออกแบบนิเทศศิลป์) จากสถาบันราชภัฏพระนคร
พ.ศ. 2547	กศ.ม. (ศิลปศึกษา) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร